

ZBIRKA ČLANAKA
IZ
OPERATIVNE
VEŠTINE

I

БИБЛИОТЕКА

ДОМА ЈНА — БЕОГРАД

СИГНО-

ТУРД

III-10-337 пр. 1

Има.

Бр.

1555

VOJNA BIBLIOTEKA

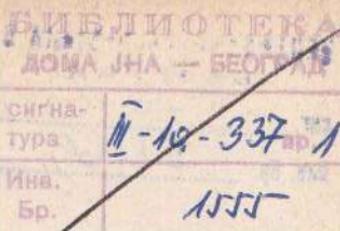
INOSTRANI PISCI

KNJIGA ČETRDESET PRVA

UREDIVAČKI ODBOR

Rade BULAT, Sava DRLJEVIĆ, Milinko ĐUROVIĆ, Mladen IKICA, Vekoslav KOLB, Pero LALOVIĆ, Božo LAZAREVIĆ, Srećko MANOLA, Zdravko ĐUKOVIĆ (odgovorni urednik)

VOJNOIZDAVAČKI ZAVOD
B E O G R A D
1966.

ZBIRKA ČLANAKA
IZ
OPERATIVNE
VEŠTINE
I

ЦЕНТРАЛНА ИЗДАВАЧКА ОГРН.
БЕОГРАД
СМР. III-1a-337/1
ДБЛ. бр. 21169

PREVOD SA ENGLESKOG, NEMAČKOG, FRANCUSKOG
I ITALIJANSKOG JEZIKA

S A D R Ž A J

NAPOMENE REDAKCIJE	7
<i>Herman Hot</i> GRANICE IZMEĐU TAKTIKE, OPERATIVNE VEŠTINE I STRATEGIJE	9
<i>Potpukovnik Emil V. B. Edmond</i> PRVO NACÉLO RATA	24
<i>Kurt Cajcler</i> COVEK I PROSTOR U RATU	31
<i>Kapetan M. H. Monfor</i> UNAPRED STVORENA IDEJA I NJEN UTICAJ NA VOĐENJE OPERACIJA	52
<i>Ino Krumpelt</i> RUKOVODENJE JEDINICAMA U ATOMSKO DOBA	66
<i>Gotjrid Grajner</i> SAVREMENI PROBLEMI KOMANDOVANJA	124
<i>Lotar Rendulic</i> UZROCI KOMANDANTSkiH GREŠAKA	139
<i>Potpukovnik Hores Braun i potpukovnik Marin Mesolija</i> SAVREMENI ŠTABOVI U ARMiji	155
<i>Ulrich Lis</i> PRESUDAN ZNAČAJ PRAVILNE PROCENE NEPRIJATELJA	177
<i>Antun Behtoishajm</i> ODBRANA ZEMLJE I VOĐENJE POKRETNOG RATA	222
<i>Pukovnik Džordž T. Metkaf</i> SAVREMENA POKRETNA ARMija KOV	239
<i>Edvard Bajer</i> SARADNJA SNAGA U ZEMALJSKOJ ODBRANI	248
<i>Leo Svepenberg</i> ELEMENTI OPERATIVNOG I TAKTIČKOG KOMANDOVANJA BRZIM JEDINICAMA PREMA ISKUSTVIMA IZ II SVETSKOG RATA	282
<i>A. S. M.-z.</i> UPOTREBA MEHANIZOVANE DIVIZIJE U POKRETNoj OD- BRANI	311
<i>Kurt Cajcler</i> DVA PRVA VELIKA PLANSKA ODSTUPANJA NEMAČKE VOJSKE NA ISTOČNOM FRONTU U DRUGOM SVETSKOM RATU	321

<i>Kurt Cajcler</i>	NAPAD NA OTKRIVENI BOK OKLOPNIH JEDINICA U PRODORU	345
<i>Pukovnik Arnaldo Adami</i>	OFANZIVNA DEJSTVA U PLANINI SA UPOTREBOM ATOMSKOG ORUŽJA	367
<i>Kurt Cajcler</i>	UŽI I ŠIRI OBUHVATI PRI UVODENJU OKLOPNIH JEDINICA	381
<i>Herman Hot</i>	PRIMERI IZ RATNE ISTORIJE BORBE OKLOPNIH DIVIZIJA PO BORBENIM GRUPAMA	401
<i>Potpukovnik Vilijam Treim</i>	KADA I KAKO PRIMENITI VAZDUŠNODESANTNI NAPAD U NUKLEARNOJ BICI	423
<i>A. S. M-z.</i>	BORBENA DEJSTVA SOVJETSKIH VAZDUŠNODESANTNIH JEDINICA	440
<i>General Ašar Žame</i>	PLANIRANJE MERA ZA OBMANJIVANJE	463
<i>Vilhelm Hes</i>	UVOD U LOGISTIKU KOPNENE VOJSKE	473
<i>Pukovnik Džems P. Lajk</i>	KOMANDA ZA LOGISTIČKU PODRSKU	496
<i>Kurt Cajcler</i>	KRITIČNE SITUACIJE	516
<i>Kontra-admiral P. V. Greton</i>	POUKE POMORSKIH ISKUSTAVA I NJIHOVA PRIMENA U BUDUCNOSTI	536
<i>Gen. potp. mor.-des. jed. SAD Dž. C. Berger</i>	POMORSKODESANTNE OPERACIJE U NUKLEARNO DOBA	569
<i>Potpukovnik Džems P. Lajk</i>	OBEZBEĐENJE POZADINE	580

NAPOMENE REDAKCIJE

Pitanje da li postoji deo ratne veštine koji treba smatrati zasebnom kategorijom između taktike i strategije često je predmet rasprava poznatih vojnih pisaca širom sveta, a i u doktrinama pojedinih vojski zauziman je različit stav.

Drugi svetski rat posebno je istakao značaj veštine vođenja operacija, te je posle njega sve više preovladavalo mišljenje da tu veštinu, pored taktike i strategije, treba posebno proučavati i pridavati joj poseban značaj.

Usled uske povezanosti taktike, operativne veštine i strategije, dosta je teško praviti neko strože razgraničenje, te i u ovoj našoj zbirci ima članaka čija tematika se u većoj ili manjoj meri može uvrstiti u višu ili nižu kategoriju ratne veštine.

U zbirku su pretežno uneti članci autora sa Zapada. Sovjetsko gledište naši čitaoci imaju priliku da upoznaju preko našeg izdanja dela *Razvoj sovjetske operativne veštine od Semjonova*.

U izvesnom broju članaka ove zbirke se načelno obrađuje problematika operativne veštine, prema iskustvima i vezano za pretpostavke nuklearnog rata; u nekim člancima se razmatraju pitanja o rukovođenju, komandovanju, organizaciji snaga, proceni situacije, sadejstvu; u drugim se glavna pažnja poklanja brzini dejstava i upotrebi mehanizovanih jedinica u pokretnoj odbrani; u više članaka naglasak je na dejstvima oklopnih jedinica u napadu, prodoru, širim i užim obuhvatima, na upotrebi borbenih grupa u okviru oklopne divizije; pojedini članci obrađuju

vazdušnodesantna dejstva prema zapadnim i sovjetskim podacima; zatim mere za obmanjivanje, probleme, greške, iskustva nekih operacija na moru, pomorskodesantne operacije u nuklearno doba; na kraju Zbirke su članci u kojima se izlažu pitanja o vodenju operacije sa aspekta rešavanja problema pozadine.

»Zbirku članaka iz operativne veštine« treba kritički proučavati, jer se u njoj iznose razna gledišta i to prvenstveno autora sa Zapada.

Herman Hoth

GRANICE IZMEĐU TAKTIKE, OPERATIVNE VEŠTINE I STRATEGIJE*)

Ako se danas neko bavi istorijom ratova ne radi čisto istorijskog istraživanja već da iz nje izvuče pouke za buduće ratovodstvo, mora zauzeti stav prema problemu u kojoj je meri upotreba atomskog oružja bitno izmenila način vođenja rata. Da li za buduće ratove važe pouke za koje smo verovali da se mogu izvući iz prošlih ratova? S obzirom na tehničke promene u vojnem delu, javnost je spremna da na ovo pitanje odgovori glasno »Ne«. Da bi se onima koji to negiraju odgovorilo u naše doba, tako malo skljono da priznaje večite vrednosti, teško da bi bilo dovoljno prostо tvrditi da vojne pouke izvučene iz prošlih ratova imaju trajnu, za vreme nevezanu vrednost. Oni koji sumnjaju u vrednost ratnih iskustava kazaće da vazduhoplovstvo danas može nositi novo uništavajuće oružje od presudnog značaja za rat, atomske i hidrogenske bombe, i da je time stvarno od pomoćnog roda oružja postalo »dominirajući faktor celokupne strategije«, bar u prvoj fazi rata.

Ali novo oružje neće u istoj meri uticati na celokupnu ratnu veštinu. Verovatno će jače zahvatiti strategiju i takтику nego operativnu veštinu. Pošto ćemo se u ovoj knjizi

*) Hermann Hoth, *Panzer-Operationen*, Die Panzergruppe 3 und der operative Gedanke der deutschen Führung, Sommer 1941, Heidelberg, 1956, Kurt Vowinkel Verlag. Preveo s nemačkog Momčilo S. Popović; redigovao prema originalu Stanislav Podboj.

pozabaviti »operativnom veštinom«, potrebno je da se ovaj pojam razgraniči.

Klauzevic (Clausewitz)¹⁾ je poznavao samo podelu ratne veštine na strategiju i taktiku; pojmove kao »operacijska osnovica«, »operacijski pravci« ubrajao je u strategiju, »marševe« u strategiju ili taktiku. Njegova nena-klonost prema svemu što je podsećalo na »veštinu manevrovanja« iz 18. stoleća odvela ga je dotle da je prenebre-gavao značaj operativnih pokreta. U nevojnim krugovima često se pojam »strategijski« primenjuje u slučajevima gde bi vojnik jedva upotrebio izraz »taktički«. Sve veće usložavanje ratvodstva usled proširivanja ratišta, usled učešća masovnih vojski i njihovog snabdevanja i zbrinjava-nja, usled sve većeg nadiranja tehnike, uvođenja sa-svim novih vidova oružja, pre svega ratnog vazduhoplov-stva pored kopnene vojske i ratne mornarice, izazvalo je podelu ranijeg jedinstva u rukovođenju ratom na: poli-tičke, parlamentarne, privredne i vojne instance i faktore. Ovo je već u XIX stoljeću dovelo, pre svega u Nemačkoj, do toga da se strategija podigne na viši stepen nego što je to Klauzevic imao u vidu i da se od nje odvoji pojam »ope-rativna nauka« i postavi između taktike i strategije.

Od postojeća tri pojma: strategija, operativna veština, taktika, najtačnije se može definisati pojam »taktika«. Ona u celini predstavlja naime domen borbe i boraca. Kla-uzevic označava taktiku kao »nauku o upotrebi oružanih snaga u borbi«²⁾. To odgovara i našim sadašnjim shvata-njima, iako su se prostorne i vremenske dimenzije više-struko povećale. Danas taktička delatnost ne počinje tek prvog dana bitke, već dejstvom vazduhoplovstva još u na-stupanju ka bojištu. A bitku, koja se bije na proširenim frontovima i koja traje danima i nedeljama, ipak vidimo kao taktičku celinu, pošto moderna sredstva izveštavanja

¹⁾ Klauzevic je obradio pojam strategije i taktike u 1. glavi 2. knjige *Vom Kriege*. U izdanju VIZ »Vojno delo« ova knjiga je izašla pod nazivom *O ratu*. — Prim. prev.

²⁾ Claus., 2. knjiga, 1. glava, str. 169.

omogućavaju i u tim okolnostima lično komandovanje na najveće daljine.

Granica između »taktike« i »operativne veštine« može se postaviti prilično jasno. Prelaz od strategije na »operativnu veštinu« je, naprotiv, nejasan. Definicija Klauzevica — da je »strategija nauka o upotrebi bojeva za postizanje ratnog cilja³⁾ — izgledaće nam suviše uska i dogmatična. Kao što i Klauzevic smatra, glavni domen strategije je ratni plan. U njemu se postavlja svrha i cilj rata, određuju snage koje treba da se angažuju za njihovo postizanje, teži se da se pronađe centar neprijateljskih snaga, procene sposobnosti, karakterne slabosti neprijateljskog naroda i jačina volje njegove vlade, uzimaju se u obzir reperkusije na druge države, da bi se iz svih ovih često protivrečnih elemenata dokučilo težište neprijateljske moći kojoj treba suprotstaviti vlastite koncentrisane snage. Kao što se vidi, ovaj glavni deo strategije leži u domenu politike. Ne može biti drugačije, jer »politika stvara rat⁴⁾. Pogrešne postavke u ratnom planu ili činjenicu da ratni plan uopšte ne postoji moraju imati negativne posledice, koje se ne mogu ukloniti nikakvim vojnim sredstvima. S pravom se prigovaralo što Hitler 1940. godine nije imao jasnú predstavu o tome kako bi trebalo da se rat nastavi i okonča posle brzog sloma Francuske. Nije se mogla iskoristiti povoljna prilika da se Engleska u svom najtežem času neposredno posle kapitulacije Francuske napadne zajedničkim snagama kopnene vojske, ratne mornarice i ratnog vazduhoplovstva preko Lamanša, pošto nisu izvršene nikakve pripreme za takvu desantnu operaciju.

Strategija, a time i politika, ne ograničuje se, međutim, samo na planiranje rata već ona deluje i u celom njegovom toku. Pošto se rat rešava tek konačnim uspehom, strategija se mora starati da se krajnji cilj — uglavnom

³⁾ Claus., 8. knjiga, 6. glava, str. 891.

⁴⁾ Manstein, str. 153. i dalje.

savlađivanje protivnika — drži stalno pred očima, da se udar prikupljenim snagama na centar neprijateljske sile ne slabi za račun uzgrednih poduhvata, da se traži glavna bitka koja pruža izglede na odlučnu pobedu i da se uspeh u bici prosleđuje krajnjim pritiskom.

Pri tom smo dospeli u graničnu oblast između »strategije« i »operativne veštine« a sa tim i u domen koji je odvajkada bio sporan u pogledu nadležnosti između politike i ratne veštine. Vojnik koji u strategiji rado priznaje prevagu političkog faktora, biće sklon da kaže kako domen politike treba da se zadrži na granici »operativne veštine«, da se čak i prelazak u operativni domen može prepoznati po tome što nema političkih elemenata. Ali stvari nisu baš tako jednostavne. Zaustavljanje operacija u Češkoj koje je Bizmark naredio 1866. i koje je naišlo na tako jak otpor njegovog kralja što je rezonovao kao vojnik, izgleda nam danas potpuno pravilno. Drugi jedan primer pomaže nam možda još više: kada se Hitler u jesen 1940. godine privremeno odrekao da izbori odluku protiv Engleske i odlučio se da napadne Rusiju, ovo je učinio iz političkih, ideoloških i vojnih razloga. Odluka je doneta u okviru opšteg ratovodstva u oblasti strategije. Direktive za vođenje rata protiv Rusije (»Naređenje Barbarosa«) sadržale su cilj rata, zadatke trima vidovima oružanih snaga, kao i političke i ekonomске odredbe. One su bile dakle strategijske prirode, mada su te »direktive« bazirane na predlozima Vrhovne komande kopnene vojske. »Naređenje za razvoj« po planu »Barbarosa«, koje je izdala Vrhovna komanda kopnene vojske 31. januara 1941. na osnovu direktive za »Barbarosu«, bilo je, naprotiv, operativne prirode.

Strategija je dakle domen najvišeg rukovođenja ratom. Iako ona nije predmet našeg razmatranja, ipak se ne može obići prilikom prikazivanja operacija kopnene vojske u letu 1941. godine.

Pokušajmo sada da razjasnimo pojam »operativna veština«. On obuhvata obično zbivanja samo na jednom vojištu na osnovi jednog operacijskog plana ili projekta ope-

racije. Njegov prvi akt je »naređenje za razvoj«⁵⁾. Ono uglavnom sadrži jačinu i podelu snaga pripremljenih za operaciju, operacijski cilj koji treba njima postići, verovatnu jačinu i raspored protivničke vojske pred sobom, zadatke za potčinjene grupe armija, armije i rezerve, koji, prema Moltkeovom učenju, najčešće ne treba da idu dalje od prvog sudara sa neprijateljem.

Iz »razvoja» razvijaju se »operacije«, tj. marševi onih oružanih snaga koje su u razvoju pripremljene za bitku. Školski primjeri za ovo su Moltkeovi pohodi 1866, 1870/71. godine, kao i pokreti na širokom prostranstvu u severno-američkom secesionom ratu. Naročito operacije u Francuskoj služile su kao uzor čitavim generacijama vojskovođa u Nemačkoj. Brzim i smelim operacijama koje su vrhunile u odlučujućim bitkama, rat je završen pre nego što je politika iz straha od intervencije stranih sila vezala vojniku ruke. Na osnovu tih ratnih iskustava u nemačkoj vojsci hvatalo je sve čvršće korene shvatanje da odlučujući značaj za rat imaju jedino smelo preduzete operacije. Ali u Berlinu, u svojoj radnoj sobi na Kenigsplacu, borio se pobedonosni sedi vojskovođa sa svojim sumnjama, da li će se budući rat, koji će voditi jedan protiv drugog čitavi narodi naoružani u masovnim vojskama, moći još okončati onim istim sredstvima kao ratovi 1866. i 1870/71. godine; on traga za drugim sredstvima, pre svega političkim, da bi verovatnog protivnika naterao da prihvati mir.⁶⁾ Prvi svetski rat je potvrdio Moltkeova dvoumljenja; na odlučujućem zapadnom ratištu pozicijski rat je ostavio samo malo mesta za operacije. Težnja da se ratna veština osloboди ovih okova i da se ponovo zadobije izgubljena sloboda u izvođenju operacija, dovela je u Nemačkoj

⁵⁾ General fon Zodenšttern (*Sodenstern*) smatra u svojoj duhovitoj studiji »Operationen« (*Wehrw. Rundsch.*, godina izlaženja 3, list 1) da razvoj spada u strategiju, pošto je naređenje za razvoj još nezavisno od volje neprijatelja, dok kod operacija »naša se volja vrlo brzo susreće sa voljom neprijatelja« (Moltke).

⁶⁾ Pobliže o brigama starog Moltkea, protivno »istraživanjima« Valderzea (*Waldersee*), kod Šadelmana (*Stadelmann*) *Moltke und der Staat (Scherz-Verl. 1950)*.

uoči drugog svetskog rata do obrazovanja oklopnih formacija s operativnom, a ne taktičkom ulogom. Takve operacije su predmet postojećeg razmatranja.⁷⁾

ATOMSKI RAT

Pošto smo pobliže odredili pojam »operativne veštine«, možemo govoriti o promenama koje se mogu očekivati u budućem ratu, naročito u domenu operacija oklopnih jedinica.

Pri tom se ne može dati podroban prikaz atomske nauke i atomskog rata. Naša namera je pre da ispitamo u kojoj meri se može očekivati da će dejstvo atomskih granata i bombi na ratne ciljeve izazvati izmene u operativnoj upotrebi oklopnih jedinica. Da bi pri tom mogli sagledati uticaj atomskog oružja na opšte vođenje rata, moramo zazititi i u susedne oblasti strategije i taktike.

UTICAJ NA POLITIKU I STRATEGIJU

Prvobitni zadatak atomske bombe bio je strategijske prirode. Trebalo je da ona za kratko vreme natera na mir Japan, koji je već bio pobeden na moru i u vazduhu. Obavest o moćnoj razornoj snazi jedne jedine bombe učinila je strahovit utisak na svetsko javno mnjenje. Poverovalo se u potpunu izmenu ratovodstva. Izgledalo je mogućno da se velike svetske sile mogu pokoriti bez upotrebe trupa, samo sa nekoliko eksplozija. Činjenica što atomske bombe ne poseduje samo jedna svetska sila brzo je delovala otrežnjavajuće. Korejski rat, koji se vodio opet starim metodima ratovanja, pobudio je sumnju da li će način upotrebe atomske bombe od 1945. godine postati pravilo. Poznati engleski vojni pisac, kome se ne može prebaciti da potce-

⁷⁾ General-pukovnik Bek upozoravao je u jednoj svojoj studiji uoči drugog svetskog rata na neopravdanost »verovanja u svemoć operacija« (Beck, str. 85) i skeptički je cenio mogućnost da se postupci u napadu ubrzaju tenkovima (Beck, str. 59).

njuje uticaj tehnike u ratovodstvu, pisao je 1953. godine: »Ako se pak ratovi budu i dalje vodili, atomsko oružje će doduše promeniti metode, ali osnovne taktičke elemente neće izmeniti više no što je to učinio pronalazak baruta«⁸⁾.

Ali ipak se ne može preceniti uticaj samog postojanja atomske bombe na međusobne političke odnose naroda. Njih treba ovde izložiti samo ukoliko su od vojnopolitičkog značaja.⁹⁾ Rang velike sile može odgovarati samo još državi koja može proizvoditi atomsko oružje. Nijedna država nije više sigurna od napada, neutralnost se ne može više braniti. To će naterati sve države da se oslove na neku veliku silu. Uloga atomske bombe kao sredstva za zastrašivanje je postala nesigurna, pošto je nejasno koliki je potencijal atomskih bombi verovatnog protivnika, a pre svega ne zna se kolika je njegova svest o moralnoj odgovornosti, sa kom misli da ga upotrebi. Pretnja atomskim ratom, kojom se služi beskrupolozna politika, pretvara atomsku bombu od sredstva za zastrašivanje u oruđe pritiska. To unosi elemenat nesigurnosti u politiku sila, dok je dosad ta politika mogla računati sa realnim faktorima. Nastojanja da se preventivnim ratom izade iz ove parališuće sputanosti političke volje, za veliku silu su značajnija nego ikada. Međutim, u narodima sveta se proširuje bojazan da ne dođe uskoro do sukoba koji može povući u ponor svakog pojedinca.

Atomsko oružje i u užim strategijskim okvirima izaziva temeljne promene u pripremanju oružanih snaga i početnim planovima. Težište strategijskih procena je očigledno prešlo na strategijski vazdušni rat i odbranu od njega. Vreme i prostor slabili su svojom međusobnom povezanošću odlučujući značaj. Bezgranična uništavajuća snaga atomskih bombi u strategijskom vazdušnom ratu donosi sobom da onaj koji ih prvi upotrebi stiče nedostizivu prednost. Iznenadenje, strategijski prepad, igra daleko

⁸⁾ Fuller, »Der Krieg und die Zukunft« u *Wehrw. R.* 1953.

⁹⁾ Detaljnije kod V. Borch, »Politische Paradoxen des Atomzeitalters,« *Aussenpolitik*, 1951, sveska 7.

veću ulogu nego dosad. To će nametnuti da se bitno poveća spremnost oružanih snaga za rat. Mobilizacija će jedva moći da se izvede u rannjem smislu. Ali i strategijski razvoj u dosadašnjem krutom obliku teško je pripremiti mnogo unapred. Snage nagomilane u vezi sa njim na železnici, putevima i u skloništima postaće žrtve atomskog rata. A svim procenama, na kojima bi morao da se zasniva strategijski razvoj, nedostajala bi ma kakva sigurnija osnova zbog nemogućnosti da se predvide posledice eventualnog strategijskog prepada atomskim oružjem.

Uticaji atomskog rata na strategiju nisu time iscrpljeni: oni ne pogadaju samo pripreme za rat i njegovo započinjanje nego će se verovatno ispoljavati u čitavom njegovom toku, pre svega na postavljanje cilja. Naša ukazivanja će ipak biti dovoljna da se shvati duboka promena strategije. Naravno da se nisu umanjili zahtevi da vojskovođa i viši komandanti dobro vladaju ratnom veštinom. Pored urođene obdarenosti, intuitivnog shvatanja stvarnosti i gipkosti duha punog mašte, baš atomski rat zahteva od vojskovođe sposobnost da prodre kroz maglu neizvesnosti, da sagleda celinu, da deluje odlučno i da u svim ratnim situacijama ostane postojan. Odgovornost koja je stavljena na njegova pleća je veća nego ikada ranije.

DEJSTVA ATOMSKOG ORUŽJA NA BOJIŠTU

Strategijska primena atomske bombe, koja bi ratu dala tako nečovečan karakter, nije međutim, jedina mogućnost iskorišćavanja atomske snage za ciljeve ratovodstva, kao što se do sada mislilo. Može se čak sumnjati da će neka sila primiti na sebe rizik da kao prva lakomisleno zametne totalni atomski rat protiv naseljenih i industrijskih centara, s obzirom da je u kvalitetu atomskog oružja postignuto izjednačenje. Manje spora je pak primena taktičkog atomskog oružja protiv vojnih ciljeva, otkako je vatrena moć u kopnenom ratu tako vidno pojačana pojavom atomskih topova.

Dok pri proceni mogućnosti strategijskog atomskog rata ostaje široko polje za razvijanje fantazije, postoje danas naučno tačni podaci o dejstvu atomskih topova protiv ciljeva na bojištu. Oni su zasnovani na rezultatima opita koje su izvršile američke trupe.¹⁰⁾ Da bi se dobila približno tačna predstava o stvarnom dejstvu atomskih zrna, neophodni su izvesni tehnički podaci. Ograničavamo se na najneophodnije i uzimamo za osnovu atomski top kalibra 280 mm sa dometom 30 km. On može za sat da ispalji 6 zrna jačine po 20 kilotona (KT). Pri tom se računa da jedna KT ima eksplozivnu snagu od 1.000 t običnog eksploziva (trinitrotoluol). Šest zrna od po 20 KT ispaljenih za jedan sat odgovaraju dejstvu 33.000 poljskih topova srednjeg kalibra sa istim trajanjem vatre nog dejstva. To je, naravno, vrlo grubo poređenje, pošto se normalna artiljerijska vatra može bolje prilagoditi zemljištu i ciljevima. Sa druge strane, atomsко zrno dejstvuje trojako: vazdušnim talasom, toplotom i radioaktivnim zračenjem. Prilikom eksplozije atomske bombe 1945. godine bilo je 55% gubitaka od vazdušnog pritiska, uglavnom od indirektnih dejstava: ruševina zgrada, odbačenih predmeta. Na bojištu će smrtonosno dejstvo vazdušnog pritiska biti srazmerno malo, naročito za one koji su zaštićeni u rupama u zemlji, pa čak i zemljišnim nagibima. Vazdušni pritisak je smrtonosan za čovečji organizam samo u neposrednoj blizini nulte tačke (tačka na površini zemlje upravno ispod tačke rasprskavanja). Tenkovi izbegnu razaranje već na malom udaljenju (ispod 1.000 m).

Najviše gubitaka na bojištu prouzrokuju opekotine, pre svega nezaštićenih delova tela. Vojnik na otvorenom zemljištu sa otkrivenim gornjim delom tela ugrožen je i na udaljenju od 2.200 m. Vojnik u dubokoj zaštitnoj jami zaštićen je od toplotnog talasa na oko 1.000 m. Najmanje su ugroženi teški tenkovi.

¹⁰⁾ U knjizi: Reinhardt und Kintner *Atomwaffen im Landkrieg* iznose se iscrpni podaci o dejstvu atomskog oružja i zaštitnim sredstvima protiv njega.

Izgleda da je opasnost od radioaktivnog zračenja do sada široko precenjivana. Detonaciono zračenje nastupa samo u trenutku eksplozije. Na daljinama od 500 m dejstvuje apsolutno smrtonosno. Tenkovi mogu bez opasnosti da pređu preko zemljišta neposredno oko nulte tačke svega nekoliko minuta posle eksplozije.

Kao glavno pravilo može se uzeti da će unutar poluprečnika od 1.600 m od nulte tačke nezaštićene jedinice pretrpeti teške gubitke od jednog do tri vrste dejstva; na udaljenju od 3.000 m ne postoji nikakva opasnost za pешadiju u zaštitnim rovovima.

Ovi podaci pokazuju strahovito povećanje vatrenе moći pri taktičkoj upotrebi atomskih zrna normalne jačine. Dalje pojačanje moći povećavanjem jačine zrna nije verovatno, pošto bi se tada radioaktivno zračenje izvuklo ispod kontrole i ugrožavalo vlastite trupe. Sem toga, vrapci se ne gadaju haubicama.

Izgleda da se pojavljuje kao najvažnija posledica da taktička odbrana dobije više u snazi nego napad, jer se branilac ukopavanjem i slabljenjem atomskih dejstava može bolje izvući od pogibije nego napadač, koji se ne sme odreći izvesne koncentracije snaga na presudnoj tački. Ipak je ovo pitanje sporno. Odgovor na njega zavisi od toga da li se napadaču priznaje mogućnost da, i pored opasnosti od atomskog oružja, doveđe nadmoćne snage tamo gde se traži rešenje. Time dodirujemo oblast operatike i istraživačemo verovatni uticaj atomskog oružja na operacije oklopnih jedinica.

OPERACIJE OKLOPNIH JEDINICA POD UTICAJEM ATOMSKOG ORUŽJA

Zalaženjem u operativni domen udaljavamo se od iskustvenih činjenica koje su se mogle dobiti optima i upućeni smo na razmišljanja. Ukoliko je reč o avionima kao sredstvu za prenošenje atomske bombe, možemo se poslužiti iskustvima iz poslednjeg rata, kada je prevlast u vazduhu nad neprijateljskom teritorijom bila uopšte uvez

preduslov za bacanje atomske bombe. Pri operacijama koje će se opisati u nastavku prevlast u vazduhu bila je izrazito na nemačkoj strani. Operacije bi stoga u prvim danima, čak i da je neprijatelj imao atomske bombe, jedva uzele neki drugi tok.

Operacije na zemlji čak i oklopnih jedinica daleko će više no dosad zavisiti od toga da li će uspeti da se održava vazdušna nadmoćnost barem u određenim rejonima i za ograničeno vreme. Ali to u osnovi nije nikakvo novo saznanje. Desantne operacije saveznika u letu 1944. godine mogле su uspeti samo zato što je njihovo vazduhoplovstvo ovladalo nad vazdušnim prostorom do daleko u pozadini. Za dovođenje nemačkih oklopnih jedinica na bojište, na mesta desanta, morali su se još onda tražiti novi putevi.

Zbog bacanja bombi ne pojavljuje se dakle za operacije nikakav novi problem. Što to u drugom svetskom ratu, pre svega u prvim njegovim godinama, nije izbilo u punoj oštini i što oklopne jedinice pri marševanju nisu vodile računa o opasnosti iz vazduha, treba pripisati činjenici da je protivnik bio sprečen da efikasno upotrebi svoje vazduhoplovstvo. Tome će se težiti i u budućim ratovima.

Ali ako oklopna jedinica dospe u doseg dejstva atomske bombe, razumljivo je da će razarajuće dejstvo, pre svega u blizini nulte tačke, biti nesravnjivo veće nego od obične razorne bombe. Trenutni gubici od opekovina, vazdušnog talasa i zračenja detonacije kao i razaranje materijala biće obimniji i trajniji nego od razorne bombe. Oni će biti manji nego u pešadijskim jedinicama, pošto tenk, pa i neoklopljeni automobil, pruža izvesnu zaštitu protiv opekovina i zračenja. Zbog izduženosti marševske kolone veliki deo snažnog dejstva atomske bombe gubi se beskorisno na okolnom zemljишtu. Ali baš oklopna jedinica je u stanju da, posle savlađivanja šoka i raščićavanja puta po kome se kreće, produži marš, pošto je neosetljiva na kontaminiranom zemljишtu. Uništavajuće dejstvo moglo bi imati samo više atomskih bombi bačenih duž cele marševske kolone.

Uvezši u celini može se svakako reći da zbog atomskog rata neće nestati operacije oklopnih jedinica ako se pro-

širi primena već sada poznatih načina zaštite i tako gubici smanje na podnošljivu meru. Potrebna rastresitost tražiće se rasporedom po dubini a izbegavaće se da se primenom širokih poredaka zemljište zasiti osetljivim ciljevima. Posledica toga će biti promene u organizaciji i u marševskom poretku. Noćni marševi i kretanja po lošim putevima pri nepovoljnim atmosferskim prilikama moraju se omogućiti odgovarajućom opremom vozila i obukom. Da bi se izbegla nagomilavanja, potrebna je najstroža disciplina. Umesto masovnog prikupljanja snaga radi obrazovanja težišta, treba objedinjavati snage postavljanjem jedinstvenih ciljeva na strani neprijatelja. Bitne odlike oklopnih operacija — pokretljivost, brzina, iznenadenje, odlučno vođenje — dobijaju u atomskom ratu svoje puno značenje.

Naša predstava bi ostala nepotpuna ako ne bi bar pomenuli problem vođenih projektila, tačnije vođenih raketama kao glavnog prenosnog sredstva atomskih projektila umesto aviona, i njihov uticaj na vođenje rata. Vođena sredstava još se tehnički razvijaju. Očigledno da razvoj sredstava za prenošenje, raketa, nije išao ukorak sa razvojem eksplozivne materije koju je trebalo da prenose nadzvučnim brzinama. Njihov značaj leži uglavnom u još većem skraćivanju vremena, dakle u povećanoj mogućnosti strategijskog i taktičkog iznenadenja, a manje u nekom u osnovi novom elementu ratovodstva.¹¹⁾

Za naše vojnoistorijsko razmatranje dovoljno je napomenuti da će vrednost iskustava iz istorije ratova za budući rat zavisiti od razvoja vođenih projektila.

PROUČAVANJE ISTORIJE RATOVA

Verujemo dakle da se pri planiranju i izvođenju operacije mora voditi računa o primeni atomskog oružja, ali da atomski rat ne čini beskorisnim proučavanje ranijih ope-

¹¹⁾ Maršal Montgomeri (Montgomery) izjavio je prilikom jedne vežbe kojom je on rukovodio u aprilu 1956. godine da »stupamo u eru vođenih projektila«. Vidi Wehrk. 1956. godine, sveska 8.

racija. Treba još da prikažemo na koji način želimo izvršiti vojnoistorijsko ispitivanje operacija koje smo izabrali.

Ukoliko se naša istraživanja oslanjaju na još nekorišćena dokumenta ili koriste sećanja učesnika i još živih ličnosti, ona će pružiti izvestan koristan doprinos istraživanju istine, dakle stvarnom pisanju istorije ratova. Ipak, kao što smo već rekli, to nije ono što zapravo želimo.

Još od Šarnhorsta i Klauzevica zastupalo se u nemačkoj vojsci gledište da je nauka o ratu nauka zasnovana na iskustvu, da je to primenjena ratna istorija, a ne neki sistem postavki poređanih jedna do druge. Dvadesetčetvorogodišnji Klauzevic kao Šarnhorstov slušalac u ratnoj akademiji strasno se borio protiv toga da general »mora biti naučni istraživač istorije«. Sasvim je nebitno da li su mu pojedine istorijske činjenice još poznate ili ne.¹²⁾ On vidi značaj proučavanja istorije u duhovnom rvanju učenika sa istorijom. Docnije je on tumačio svoju vlastitu teoriju »O ratu« uvek na primerima iz istorije ratova, kao što je kasnije jedan od njegovih najboljih poznavalaca na obratan način pokušavao da delo ovog pruskog filozofa rata približi čitacu pomoću primera iz istorije oslobođilačkih ratova. Međutim, Klauzevic je bio uvek skeptičan ako je neko na osnovu predstave jednog istorijskog događaja htio da dokaže neku opštu istinu. Za obrazlaganje svoje skepsе navodio je smelo preuzimanje Bonapartinog pohoda protiv Austrijanaca u severnoj Italiji 1796. godine, koji može izgledati kao »najsajnija odlučnost, ali i kao prava nepomišljenost«.¹³⁾ Od ovog precenjivanja moramo se u našem izlaganju čuvati utoliko više što bi mogli jednu takvu opštu istinu potkrepliti samo nedovoljno ubedljivim dokazima.

Obazrivi Šarnhorst, čiji je duhovni stav imao koren u racionalizmu 18. veka, traži u istoriji ratova još realnije koristi nego njegov učenik, koji svoje ideje crpe iz samog sebe. Šarnhorst je revolucionarno izmenio sadašnje pisanje

¹²⁾ Klaus. U jednom napisu iz 1804. godine *Strategie*, izd. Eberhard Kessel, Hanseatische Verl. — Aust.

¹³⁾ Klaus., 2. knjiga, 6. glava, str. 237.

istorije, kojem je godilo da ulogu nekog od svojih junaka predstavi u trenucima koji su ostavljali naročito dubok utisak, a mi bi trebalo da se čuvamo povratka na prevaziđene metode. On zahteva da se protekli »događaji tretiraju ne kao postupci pojedinaca, već u svojim odnosima u celini«¹⁴⁾. Uzroci za uspeh ili neuspeh jedne operacije treba da se otkriju udubljivanjem u planove pohoda, zapovesti, procene situacije vodećih ličnosti, ukoliko se raspolaže zapisnicima. Ako vojni starešina veruje da se može oslobiti na svoju vlastitu praksu bez korišćenja istorije ratova, to može dovesti do kobnih zabluda. Tek međusobno upotrebljavanje mnogobrojnih primera iz ratova, otkrivanje grešaka, sličnost okolnosti, višestruka iskustva, koja pojedinačne može steći, daju mu razumljivu sigurnost u procenjivanju vojnih situacija. Ovaj pragmatizam, kojim se Šarnhorst rukovodi u svojoj nastavnoj delatnosti u ratnoj akademiji, ide toliko daleko da on poriče sposobnost za donošenje neke smeće odluke onima koji »izvlače pouke samo iz činjenica što su ih lično videli«, koji »su neodlučni i plaše se da nešto urade, što... u svom životu nisu doživeli...; oni se neće usuditi možda nikad na neku smelu ideju, pošto im nikakav sličan slučaj iz istorije ne daje potrebno samopouzdanje«¹⁵⁾.

Ova »veština primene korisnih i dobro proučenih primera postala je koren iz koga je nastala primenjena metoda za izučavanje istorije ratova u nemačkom Generalštabu. Pošto se za osnovu nastave uzme neki primeran pohod, nastavnik izvlači iz njegovog toka određene operativne situacije i utvrdi ih što je moguće tačnije; od slušaoca se zahteva samostalno donošenje zaključaka baš za te situacije. Treba dakle pojačati pre svega njegovu sposobnost procenjivanja. Ne može se osporiti da nastava koja se oslanja samo na pojedinačne primere krije u sebi opasnost da

¹⁴⁾ Scharnhorst, *Nutzen der militärischen Geschichte*, citirano prema Höhn, str. 70.

¹⁵⁾ Scharnhorst, *Bruchstücke über Erfahrung und Theorie*, citirano prema Stadelm., str. 155 i dalje.

daje samo recepte i da zanemaruje opštu povezanost rata. Šarnhorstov zahtev da se pri razmatranju istorije ratova »mora uzeti u obzir fizičko i moralno stanje naroda«, retko je kad ispunjen. Mada ove činjenice takođe spadaju uglavnom u domen strategije, u daljem izlaganju će se pokazati da se i za razumevanje operacija ne mogu prenebregnuti.

Cilj našeg izlaganja vidimo dakle u tome da u Klauzevicovom smislu predstavimo jednu operaciju, da bismo dali predstavu o osnovama njenog vođenja, a u smislu Šarnhorstovom izneli o vođenju oklopnih jedinica pouke, koje bi se mogle primeniti i pod drugim okolnostima. Ali verujemo da i za proučavanje istorije ratova važi napomena Jakoba Burkharta (Burchart): »kroz proučavanje istorijskih primera ne postaje se samo pametan za sledeći put, već mudar zauvek«. Pri tom smo svesni da možemo dati samo izvestan doprinos koji će se upotpuniti i doterati tek potpunim otkrivanjem vojnonaučnih izvora.

Potpukovnik

Emil V. B. Edmond

PRVO NACELO RATA*)

Načela rata odavno su prihvaćena u vojskama sveta kao osnova za taktičku doktrinu, i pored velikih promena u ratnom naoružanju. Čak ni razvoj nuklearnog oružja nije uspeo da im oduzme značaj. Kad su nova oružja uvedena na bojištu, izvršene su neke izmene u načinima upotrebe, ali su sama načela i dalje ostala kao »osnovne istine«.

Načelo cilja je prihvaćeno kao prvi princip rata, pošto primena drugih načela doprinosi njihovom ispunjavanju. Pojava taktičkog nuklearnog oružja ovo nije izmenila. Ali je mogućno da će njegovo uvođenje kao ratnog oružja uneti izvesne promene u taktičku doktrinu za primenu ovog načela.

Pitanje koje se postavlja odnosi se na određivanje ciljeva za kopnena borbena dejstva kada se upotrebljava taktičko nuklearno oružje.

Za proučavanje ovog problema logična početna tačka je definicija kopnene vojske o načelu cilja. Vojni priručnik

*) Lieutenant Colonel Emil V. B. Edmond, Unitet States Army, *The First Principle of War*, »Military Review«, februar 1961. Preveo sa engleskog Momčilo Popović; redigovao prema originalu Milisav Perišić.

100-5, Ratna služba SAD, Operacije (Manhual 100-5, Field Service Regulations; Operations),¹⁾ kaže o ovom:

Svaka operacija (dejstvo) mora biti usmerena prema nekom odlučujućem, dostižnom cilju. Uništenje oružanih snaga neprijatelja i njegove volje za borbom je krajnji cilj rata.

DEJSTVO NUKLEARNOG ORUŽJA

Nuklearno oružje je najrazornija snaga dosad poznata čoveku. Jasno je da ono može mnogo doprineti uništenju neprijateljskih oružanih snaga. Na taj način je, s vojničkog gledišta, upotreba nuklearnog oružja u skladu sa načelom cilja, mada političke vođe mogu postaviti pitanje upotrebe nuklearnog oružja kao sredstva za uništenje neprijateljeve volje za borbom.

Vojni priručnik 100-5 takođe daje postavku da »Cilj svake operacije mora doprinositi krajnjem cilju«. Upotreba nuklearnog oružja neće ni u kom slučaju obesnažiti ovu postavku.

U daljem objašnjenju nailazimo u Vojnom priručniku 100-5 sledeće:

Svaki međucilj mora biti takav da njegovo postizanje najneposrednije, najbrže i najekonomičnije doprinese opštem cilju operacije. On mora omogućiti upotrebu maksimuma raspoloživih sredstava. Njegov izbor mora biti zasnovan na razmatranju raspoloživih sredstava, neprijatelja i zone operacije dejstva. Drugostepeni ciljevi svake operacije moraju doprineti postizanju glavnog cilja.

Ova poslednja objašnjenja moramo brižljivo proučiti. Doktrina ovde postavljena koristi se kao osnova za određivanje najvažnijih zemljišnih objekata kao ciljeva

¹⁾ Field Manual 100—5, tačka 204a takođe definiše cilj ovako: »Cilj može biti neki zemljišni objekat, neko naselje ili neprijateljska snaga«.

za kopnene borbene jedinice. Takvi zemljišni objekti smatraju se odgovarajućim ciljevima pošto njihovo zauzimanje i posedanje doprinosi konačnom uništenju neprijateljskih oružanih snaga i njegove volje za borbot — tj. konačnom cilju.²⁾

Doktrina naših kopnenih taktičkih jedinica još predviđa napad radi posedanja uzvišenja, mostova, saobraćajnih čvorova i drugih sličnih važnih zemljišnih objekata. Ove jedinice su uvežbane da brane takve zemljišne objekte kada se oni smatraju podesnim ciljevima za neprijateljske snage. Nuklearno oružje se smatra veoma razornim sredstvom vatrenе moći za upotrebu pri podršci napada na zemljišne objekte ili pri odbrani važnijih zemljišnih objekata.

ZASTARELA DOKTRINA

Mislim da je upotreba taktičkog nuklearnog oružja u borbama na zemlji obesnažila doktrinu određivanja važnijih zemljišnih objekata za ciljeve. Drugim rečima, strahovita razorna moć nuklearnog oružja dokrajčila je logiku drugačijeg određivanja cilja, nego što je potpuno uništenje neprijateljskih snaga, za ma koju kopnenu taktičku jedinicu. Ovo je drastično tvrđenje koje zahteva izvesno objašnjenje.

Prvo, osvrnimo se na sadašnju doktrinu koja zahteva izbor važnih zemljišnih objekata kao međuciljeve za taktičke jedinice u kopnenim borbenim dejstvima. Da li se ova doktrina može smatrati realističkom kada svaka protivnička snaga poseduje nuklearno oružje u dovoljnoj količini tako da ga može upotrebiti kad god zaželi? Ako je ovakav slučaj, i ako jedna strana zauzme neki stvarno važan zemljišni objekat, koji je od presudnog značaja za

²⁾ Vojni priručnik 100-5, tačka 202b, tvrdi: »Posedovanje ključnih zemljišnih objekata važno je samo ako se preimrućstva koja iz toga proizilaze iskorišćavaju za uništenje neprijateljskih snaga.«

ishod operacije, od druge strane se može očekivati da će upotrebiti nuklearno oružje da bi uništila jedinice koje su osvojile ovaj važan rejon ili da na drugi način neutrališe svako preim秉stvo snaga koje drže ovaj ključni deo zemljišta. Da li onda izgleda logično, pod takvim okolnostima, izvoditi taktička dejstva za zauzimanje nekog presudno važnog zemaljskog objekta kao cilja, kada se stečeno preim秉stvo može odmah zbrisati upotreboru nuklearnog oružja.

Nekoliko jednostavnih primera poslužiće da se ilustruje ovo tvrđenje. Pretpostavimo da se u zoni dejstva jedne pešadijske divizije nalazi neko uzvišenje koje je od presudnog značaja za držanje celog operativnog rejon. Jednoj taktičkoj grupi je dodeljen ovaj važni zemljišni objekat kao međucilj. Njen napad uspeva i dominirajuće zemljište je zauzeto. Ako zauzimanje ovog važnog zemljišta stvarno pogoda neprijatelja, on može popraviti situaciju ispaljivanjem jednog nuklearnog zrna na ovaj rejon. Tako smo upravo ponovo tamo *odakle* smo počeli, ali smo manji za jednu taktičku grupu. Zar ne bi bilo bolje da se ovo uzvišenje neutralisalo jednom površinskom eksplozijom nuklearnog projektila, a da se taktičkoj grupi dade cilj da uništi neprijateljske snage raspoređene u njegovoj zoni?

Evo jednog drugog primera. Pretpostavimo da se zauzimanje nekog mesta smatra presudno važnim za uspeh jedne kopnene borbene akcije. Po dosadašnjoj doktrini izvesnoj jedinici određuje se kao cilj da zauzme most neostećen da bi se mogao iskoristiti za naše snage. Ako njen napad uspe i neprijatelj bude pogoden gubitkom mosta, može se očekivati da će on upotrebiti nuklearno oružje dovoljne jačine da bi uništio most kao i jedinicu koja osigurava njegovo držanje.

Iste takve okolnosti mogu se primeniti na jedan saobraćajni čvor koji je zauzela kopnena borbena jedinica kao međucilj. Opet, kao i u slučaju druga dva primera, neprijatelj može ponovo steći preim秉stvo, koje je na taj način izgubljeno, upotreboru svog nuklearnog oružja da bi

onemogućio naše korišćenje ovog čvora i u isto vreme da bi uništio snage ostavljene u tom rejonu da bi ga obezbeđile protiv napada sa zemlje.

Ovo su krajnje jednostavni primeri, ali zar oni ne ilustruju šta će se dogoditi u nuklearnom ratu ako se nastavi doktrina određivanja presudno važnog zemljišnog objekta, kao cilja za kopneno borbene jedinice? Nije logično pretpostaviti da će neprijatelj, stavljen u nepovoljan položaj našim zauzimanjem važnog zemljišnog objekta, dozvoliti da se ovo stanje produži kada ga može otkloniti jednim nuklearnim udarom. Niti se može očekivati da će on trošiti svoje kopnene snage da bi ponovo postigao ravnotežu ako raspolaže ovim moćnim oružjem. Ne smemo izgubiti izvida da onaj koji upotrebljava ovo oružje može, uopšte uzevši, kontrolisati dužinu vremena za koje će pogodeni rejon ostati opasan za kretanje nezaštićenih kopnenih jedinica.

Osnovno pitanje pri tome je »koliko je važan zemljišni objekat koji je izabran kao cilj?« Ako nije dovoljno važan da bi uticao na ishod dejstva (operacije), onda on nije podesan cilj. A ako je dovoljno važan da bi uticao na ishod, od neprijatelja naoružanog nuklearnim oružjem ne može se očekivati da će nam dozvoliti da koristimo preimcućstva koja nam on pruža.

SMANJIVANJE PREIMUĆSTAVA

Drugo razmatranje odnosi se na to da je produžen razvoj u naoružanju i opremi težio da isključi neka preimcućstva stečena zauzimanjem presudno važnog zemljišta. Na primer, uzvišenje je načelno smatrano važnim zemljištem zbog osmatranja i zona vatrenog dejstva koje ono pruža. Ali, da li su zone dejstva tako važne u nuklearnom ratu sa mnogobrojnim sredstvima za lansiranje kojima sada raspolaže nuklearno oružje i velikoj širini njihovih mogućnosti za uništavanje? Da li je osmatranje dobijeno posedanjem uzvišenja zaista tako važno kad se ima u vidu

brz razvoj na polju pretraživanja bojišta kao što je zvukovno izviđanje, radar i televizija, da pomenemo samo nekoliko najpoznatijih?

A zatim da bi se smanjila važnost nekog značajnog mosta kao važnog zemljišnog objekta, postoje vozila sa nultim pritiskom na tle i normalna kopnena vozila koja su u stanju da savlađuju vodene prepreke bez pomoći mostova, čamaca ili splavova. Što se tiče drumskog ili železničkog čvora, koliko će važan biti takav čvor za buduće bojište, kad se ima u vidu stalni razvoj helikoptera i aviona sa vertikalnim poletanjem i sletanjem (VTOL*), i aviona sa kratkom poletno-sletnom stazom (STOL**), kao i raketa za transport jedinica i materijalnih sredstava?

REVIDIRANA DOKTRINA

Smatram da ima dovoljno razloga da se zaključi da važni zemljišni objekti nisu više podesni ciljevi dejstva za kopnene borbene jedinice u nuklearnom ratu.

Ako je ova postavka tačna, šta je onda podesan cilj dejstva za jednu kopnenu borbenu jedinicu? Odgovor se nalazi u definiciji načela cilja dejstva: »Uništavanje neprijateljskih oružanih snaga i njegove volje za borbom jeste krajnji vojni cilj rata«. Cilj svake kopnene borbene jedinice, bez obzira na njenu veličinu, bio bi uništenje svih neprijateljskih snaga u određenoj zoni dejstva. Umesto izvođenja svoje operacije da bi se zauzelo ono što se smatra važnim zemljištem, jedinica mora potražiti i uništiti neprijatelja. Operacija se mora planirati i izvesti *prema* tom cilju, *sa* važnim zemljišnim objektima uzgrednim za plan operacija.

Primenjujući ovu doktrinu, komandant divizije će odrediti jednoj taktičkoj grupi kao cilj pre uništenje celo-

*) VTOL — Vertical take off and landing — Vertikalno uzletanje i spuštanje. — Prim. red.

**) STOL — Short take off and landing — Uzletanje i sletanje pomoću kratke staze. — Prim. red.

kupnog neprijatelja u zoni svoga dejstva nego zauzimanje nekog posebnog zemljišnog objekta. Taktičke grupe, čete i vodovi dobiće u zadatak slične ciljeve. Svaka jedinica će upraviti svoje napore ka maksimumu uništenja neprijatelja. Zemljište bi se koristilo na najbolji mogući način, ali bi predstavljalo stvar od drugostepenog značaja.

Umesto da mislimo o uslovima zauzetog ili uspešno branjenog zemljišta kao kriterijuma za ocenjivanje uspeha jednog taktičkog dejstva, mi moramo misliti o broju uništenog neprijatelja. Uništenje neprijateljskih snaga (ili njegove volje za borbotom) mora se uzeti kao jedini podesan taktički cilj za neku kopnenu borbenu jedinicu, bez obzira na veličinu. *Jedinice* se moraju obučavati da pronađu i unište neprijatelja. Red vođenja borbe za sve taktičke kopnene jedinice mora biti pokret, uništenje i preživljavanje.

U izvesnom smislu, kopnena operacija u nuklearnom ratu ličiće na pomorsku bitku. Cilj jedne operativne pomorske snage je uništenje pomorske snage neprijatelja, sama voda je od uzgrednog značaja za vođenje operacije. Taktička vazduhoplovna snaga, u borbi za sticanje nadmoćnosti u vazduhu, ima istu zamisao za operacije — napasti i uništiti neprijateljsku avijaciju.

Kopnene operacije, u kojima su protivničke snage naoružane taktičkim nuklearnim oružjem, ličiće na vazdušne i pomorske bitke. Cilj ovih operacija mora biti pronađenje i uništavanje neprijateljskih snaga. Zemljište, naročito važno ili ne, mora biti stvar od drugostepenog značaja u *istom* smislu kao što je voda za pomorsku, a vazdušni prostor za bitku u vazduhu.

Kurt Cajcler

ČOVEK I PROSTOR U RATU¹⁾

JEDAN NEMAČKI PROBLEM U II SVETSKOM RATU

Istorija je više puta pokazala, naročito u doba masovnih vojski, da u ratu čovek i prostor stoje u određenom međusobnom odnosu. To znači da određeni prostor zahteva i određeni broj ljudi. Od istorijskih uslova zavisi kakav će biti taj odnos. Uticaj vrše sledeći faktori: naoružanje i kvalitet ljudi, privredni potencijal i mogućnost proizvodnje naoružanja, nova otkrića od odlučujuće važnosti (naročito oružja koje deluje na velikom prostranstvu), vazdušna nadmoćnost i karakteristika samog prostora, ali i lični kvaliteti genijalnog vojskovođe, koji ume da iskoristi široka prostranstva. Uspostaviti pravilan odnos kako u velikim, dakle strategijsko-operativnim okvirima, tako i u malom, dakle taktičkom opsegu — važno je, ponekad čak i od odlučujuće važnosti. U velikim okvirima to se mora imati u vidu već prilikom planiranja i pripreme operacija. Što se tiče taktičkog opsega, to je fiksirano u borbenim pravilima, gde se tačno propisuje koju širinu fronta — dakle koji prostor — može uspešno da pokrije neka jedinica u napadu ili odbrani. Isti odnos mora da se uzme u obzir i u pogledu dubine prostora, a mora da se razmatra i sa psihološkog aspekta.

¹⁾ Kurt Zeitzler: *Mensch und Raum im Kriege*, »Wehrkunde«, München, novembar 1961. Preveo sa nemačkog Milorad Sojić; redigovao prema originalu Stanislav Pirc; istoričarsku recenziju i napomene dao Nikola Anić.

Problem »čovek i prostor u ratu« više je izražen kod zemalja koje raspolažu sa manje ljudskog potencijala nego kod zemalja čiji su izvori u tom pogledu veći. Problem postaje sve teži ukoliko rat duže traje i ukoliko se prostor povećava. Naročito je postao akutan kod Nemaca za vreme II svetskog rata, a osobito tokom ratnih dejstava protiv Sovjetskog Saveza, o čemu ćemo u ovom članku iscrpljivo govoriti.

I

ODNOS IZMEĐU ČOVEKA I PROSTORA POSMATRAN U VELIKIM, DAKLE STRATEGIJSKIM I OPERATIVnim OKVIRIMA

Kada je juna 1941. god. Hitler napao Sovjetski Savez, nemačke trupe su otpočele sa napadnim dejstvima iz Poljske²⁾ (grupe armija »Jug«, »Centar« i »Sever«) na širini fronta od 700 km. Angažovano je oko 140 divizija, računajući i rezerve Vrhovne komande.^{3/4)} Nije to bio naročito veliki broj kada se uzme u obzir širina fronta i udaljenost ciljeva. Prema tome, u pogledu odnosa čovek-prostor išlo se donekle u rizik na samom početku operacija. Po meri razvijanja napadnih dejstava rizik se stalno povećavao.

²⁾ Jedanaesta armija, koja je kasnije napala iz Rumunije, ovde nije uračunata, pošto je ona posle toga bila čvrsto vezana na Krimu.

³⁾ Snage za napad: 81. peš. div., 1. konj. div., 17. okl. div., 15. mot. div.; rezerve Vrhovne komande; 22. peš. div., 2. okl. div., 2. mot. div.; policijske trupe i trupe bezbednosti: 10. divizija (vidi fon Tipelskirh (Tippelskirch), Istorija II svet. rata, 3. izdanje, str. 175).

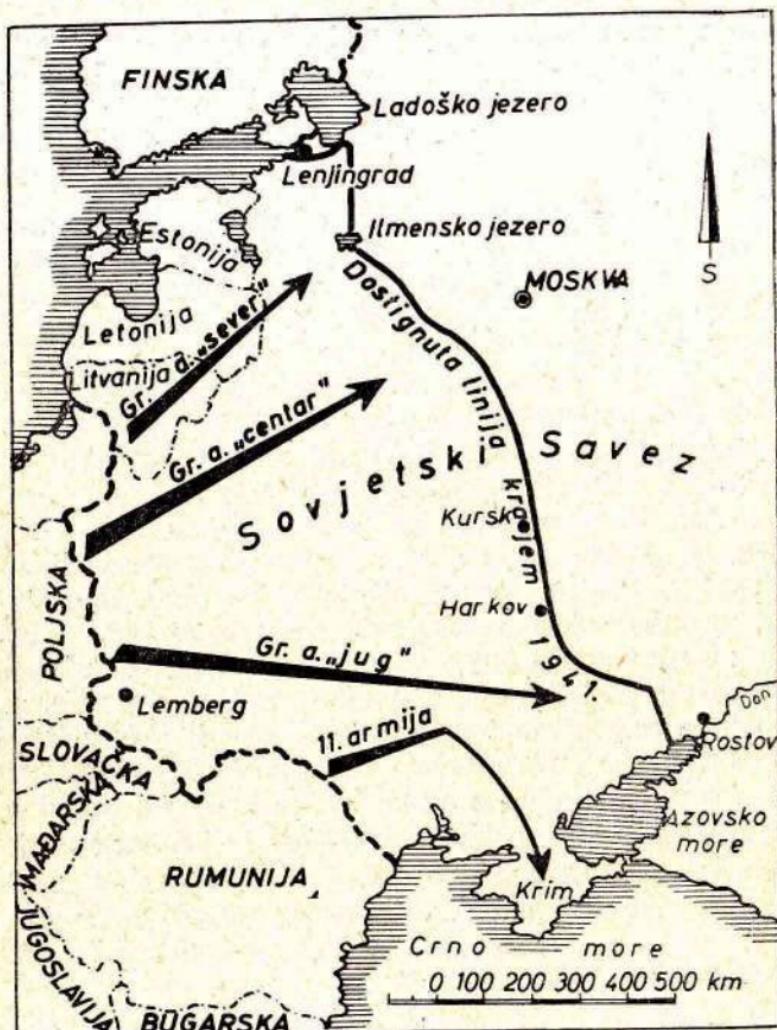
⁴⁾ Broj angažovanih nemačkih divizija za napad na SSSR, što iznosi autor, je sporan. Prema nemačkim podacima iz knjige Miler-Hilebranda »Das Heer 1933—1945« II deo, str. 188, koje koristimo svi kao najtačnije, izlazi da su Nemci za napad na SSSR angažovali 152 divizije (19 oklopnih, 14 motorizovanih, 1 konjičku, 1 SS policijsku, 4 brdske, 9 za osiguranje i 104 pešadijske), jednu motorizovanu brigadu i 2 motorizovana puka. — Prim. N. A.

Bivalo je sve manje ljudi, a prostor sve veći. Krajem 1941. god. nemačke trupe su, nakon teških višemesečnih borbi, prodrle preko 1.000 km na istok. Tada je linija fronta na ovom velikom prostranstvu iznosila oko 1.800 km. (Vidi skicu 1.)⁵⁾

Linija fronta postala je više od dva puta duža nego u početku napada. Osim toga, prilično se smanjilo brojno stanje trupa zbog gubitaka u borbama, ispadanja iz stroja prilikom marševa i zbog bolesti. I ogromna dubina prostora gutala je ljude. Nije usledila nikakva popuna koja bi bila vredna pomena. Ovo možemo potkrepliti sa nekoliko cifara:⁶⁾ »Pešadijske divizije su imale prosečno po 2.500 ljudi manje, od toga 80% kod pešadije. Dakle, kod pešadijskog dela smanjenje je iznosilo za 1/3, kod artiljerijskog dela za 1/4. Borbena sposobnost jedne pešadijske divizije iznosila je, dakle, samo 65% od njene prvobitne borbene sposobnosti. Kod oklopnih divizija borbena sposobnost njihovih pešadijskih delova smanjila se za 50%. Njihov gubitak u materijalu iznosio je 65—75%. Ukupna borbena sposobnost jedne oklopne divizije iznosila je, dakle, samo 35% njene prvobitne borbene sposobnosti. Motorizovane pešadijske divizije raspolagale su samo sa 6% svojih prvobitnih mogućnosti. Može se, dakle, reći da su, od ukupno 140 divizija koje su pošle u napad, ostale još snage koje su odgovarale vrednosti od 83 divizije«. Prema tome, odnos između čoveka i prostora prilično se pogoršao. U ovome je ležao jedan od razloga za neuspehe decembra 1941. godine.

⁵⁾ Autor ništa ne govori da je, sem nemačkih snaga, na tom prostoru oko 1.800 km, bilo još i satelitskih snaga u jačini — rumunskih 13 pd i 9 brigada, 3 italijanske divizije, 2 slovačke divizije i 1 motorizovana brigada, 1 španska divizija i 4 mađarske brigade, što ukupno iznosi 19 divizija i 14 brigada.

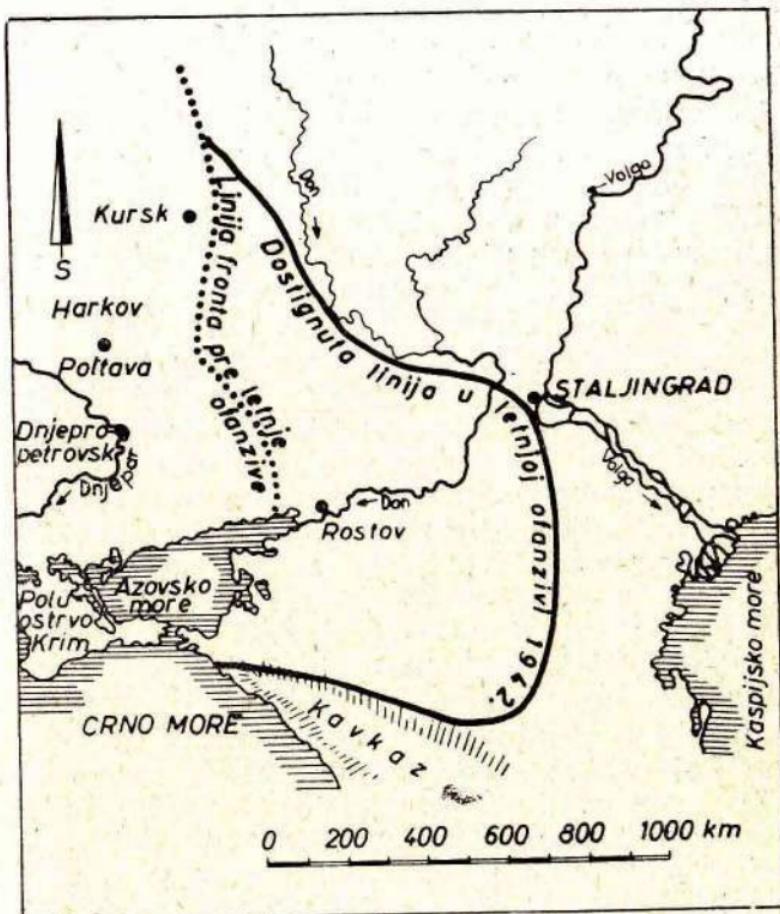
⁶⁾ Iz »Ocene borbene sposobnosti vojske na istočnom frontu početkom novembra 1941, od strane Vrhovne komande kopnene vojske (Generalstab kopnene vojske, Organizaciono odeljenje od 6. 11. 1941.)«.

Skica 1

Kada se Hitlerova letnja ofanziva 1942. god. završila na Kavkazu i kod Staljingrada, linijsa fronta na južnom delu Istočnog fronta, koja je pre bila prava i otrprilike 600—700 km dugačka, iskrivila se u vidu ogromne izbočine prema istoku i sada je iznosila oko 2.000 km, dakle

tri puta više nego ranije. Pored toga, povećao se prostor i po dubini za nekih 500—600 km. (Vidi skicu 2.)

Skica 2

I ovde je opet stvoren veliki nesrazmer između čoveka i prostora. Ovaj nesrazmer nije popravljen ni angažovanjem velikog broja savezničkih divizija — Italijani, Mađari, Rumuni. Ovo se pokazalo čak i štetnim. Savezničke divizije nisu bile vične borbama na Istočnom frontu i bile su slabo opremljene. One nisu mogle da drže tako široke

frontove. Kod njih je trebalo još više ljudi na određenom prostoru. Nemačkom komandovanju postao je sada kovan tako nastali veliki nesrazmer između čoveka i prostora, što je u stvari bio uzrok brzih i velikih uspeha sovjetske zimske ofanzive novembra 1942. god.

Da li je veliki nesrazmer između čoveka i prostora tek primećen kad je nastao, ili se to moglo unapred predvideti? Generalstab kopnene vojske, naročito Operativno odeljeњe, kao i većina komandanata grupe armija i armija, zapazili su tu stvar u samom početku. Generalstab je to predočio vrhovnom komandantu oružanih snaga Hitleru vrlo realno i sa svom ozbiljnošću. Tadašnji načelnik Generalštaba je opominjao, mnogi viši komandanti su izražavali svoju sumnju. Sve se to odbijalo od Hitlera.⁷⁾ On je uvek mislio da treba i da se može prihvati taj rizik. Po njegovom mišljenju nemački vojnik je mnogo bolji od protivnika, postigao je veliku nadmoćnost, njegovo naoružanje je mnogo efiksniјe od neprijateljskog, i nemačka oklopna i protivoklopna sredstva znatno su nadmoćnija. Kada je pred sam prestanak nemačke letnje ofanzive 1942. god. naimenovan novi načelnik Generalštaba kopnene vojske, ovaj je — pošto je prikupio opšte podatke o situaciji na Istočnom frontu — u posebnom opširnom referatu izneo Hitleru ozbiljnost situacije na tom frontu. Novi načelnik Generalštaba završavao je svoj referat sledećim rečima:⁸⁾

»Na Istočnom frontu je, zbog letnje ofanzive, nastao za naše snage veliki nesrazmer između čoveka i prostora. Malo je ljudi za toliki prostor. To treba izmeniti ako hoćemo da izbegnemo katastrofu. Postoje dva rešenja: ili da se uvede više ljudi u taj preveliki prostor, ili da se pro-

⁷⁾ Autor članka sve greške slabe procene prebacuje na Hitlera. U svim svojim napisima Cajcler to čini. On čak u tome ide najdalje od svih posleratnih nemačkih vojnih istoričara. Cajcler nastoji da po svaku cenu opravda neuspehe nemačkih generala, radi čega za sve što nije u redu tereti Hitlera, a nešto i Geringa.

— Prim. N. A.

⁸⁾ Iz jednog autorovog rukopisa napisanog odmah posle rata na osnovu sopstvenih podataka. Rukopis nije objavljen.

tor, u odgovarajućem obimu, napuštanjem smanji. Teško da možemo dobiti više ljudi za vojsku iz naše zemlje. Čak ni veliki gubici nisu mogli biti popunom potpuno nadoknadeni. Treba, dakle, smanjiti prostor. Za ovo su naročito pogodni isturenii uglovi na Kavkazu i kod Staljingrada, kao i velika ispučenja prema istoku kod grupe armija »Centar« i »Sever«. Time će biti bar donekle poravnati veliki nesrazmer između čoveka i prostora na istoku, a biće stvorene i rezerve, koje su neophodno potrebne na Istočnom frontu». Hitler je to ljutito, grubo i osorno odbio. Ništa nije pomoglo ni to što se načelnik Generalštaba stalno i nepokolebljivo vraćao na ovaj predlog. Hitler je odbio i treće rešenje, koje je kasnije predložio komandant grupe armija »Don«. Ovaj je zahtevao za svoju grupu armija pokretni način ratovanja, a za sebe punu operativnu slobodu.

Krajem 1942. godine Hitler je smatrao da je njegov zadatak pre svega da brani ono što je postigao. U to vreme Nemci su bili razbacani na ogromnom prostranstvu, po čitavoj Evropi i delu severne Afrike. Istočni front je na najisturenijem mestu bio udaljen od Nemačke više od 2.000 km. Taj isti front bio je širok oko 2.900 km. Tome treba još dodati drugi odbrambeni front koji se predviđao na atlantskom bedemu na zapadu, gde su se morale držati snage spremne da se suprotstave invaziji. Atlantski bedem, računajući od istočnog rta Holandije do Pirineja, imao je dužinu od oko 2.000 km.

Dakle, nemačke trupe su praktično branile front širine od oko 5.000 km. To je ogromna dužina. Ako bismo još uračunali preko 2.000 km dugačku norvešku obalu, 400 km dugačku obalu na severu i zapadu Danske, a uz to još nemačke trupe u Finskoj, Jugoslaviji, Grčkoj i severnoj Africi, dobili bismo fantastične brojke. Ali to ovde nećemo uzeti u obzir. Ove zemlje nisu, razume se, bile tako jako posednute, ali su i one uticale na smanjenje mase koju mi ovde nazivamo »čovek«. Mogućnosti za popunu ljudstva neznatno su se povećavale. Doduše pristizali su novi go-dišnji kontingenti regruta. Pridolazile su i nove savezničke

divizije, folksdjojčerske i dobrovoljačke formacije iz drugih zemalja. Ali to je moglo u, najboljem slučaju, da samo nadoknadi gubitke, koji su vremenom postali veoma veliki. Ograman nesrazmer između čoveka i prostora ostajao je i dalje. To bi se moglo reći i drugim rečima: nemački obrambeni luk bio je suviše zategnut, potpuno tanka vrpca. Ako bi se ta vrpca spolja na bilo kom mestu malo jače povukla, moralo bi doći do prekida. Prekinuti krajevi, pak, zbog te velike napetosti ne bi mogli biti na mestu prekida ponovo vezani. Vezivanje bi bilo uspešno samo kad bi se znatno smanjio prostor.

Ovo su bili razlozi zbog kojih su u tom razdoblju II svetskog rata neprijateljske ofanzive postizale srazmerno brzo velike i zamašne uspehe. Usled toga je i nemačko komandovanje tek vrlo kasno uspelo da posle tih ofanziva donekle ponovo stabilizuje front. Pored navedena tri primera (napad 1941, letnja ofanziva 1942, situacija krajem 1942. god.), moglo bi se navesti još mnogo sličnih iz kasnijih faza rata koji to dokazuju. Čitava ova nesreća bila je još uvećana Hitlerovim krutim i tvrdoglavim načinom rukovođenja, koji nije usvajao nikakve protivrazloge. On nije htio bez najnužnijeg otpora napustiti ni stopu zemljišta. Hteo je da o svemu odlučuje, čak i o stvarima od najmanje važnosti. Njegove odluke o izvlačenju snaga sa pojedinih delova fronta dolazile su u većini slučajeva kasno. Jedan pravi vojskovođa, elastičnim i odlučnim vođenjem rata, mogao je, i pored nesrazmera između čoveka i prostora, stvoriti drukčiju situaciju.

II

ODNOS IZMEĐU ČOVEKA I PROSTORA U MANJIM, DAKLE TAKTIČKIM OKVIRIMA

U borbenim pravilima kopnene vojske skoro svih zemalja pre II svetskog rata date su tačne norme na kolikoj prostoriji pojedine jedinice (divizije, pukovi, bataljoni, čete) mogu uspešno da napadaju ili da se brane. U njima

je pisalo npr., širina zone odbrane divizije sme ići do 7 km i da puk može napadati na širini fronta od 1.200 do 1.500 m. Njima je bilo određeno koliku širinu fronta napada i brani bataljon ili četa. Dakle i ovde, u malim okvirima, smatralo se da je neophodno da čovek i prostor budu postavljeni u tačan odnos. Prema tim normama, koje su predviđala borbena pravila, pojedine jedinice su i obrazovane. Prema tim normama izvođene su vojne vežbe i manevri, komandantska putovanja, komandno-štabne vežbe po karti i ratne igre. Ove norme su važile i kao osnova proračuna za rat. U ratu su pak prilike bile često takve da su se te naučene i opšte usvojene norme morale premašiti. Začudo, često je to ispadalo dobro iako ponekad samo za kratko vreme ili privremeno. Ponekad se odstupanjem od tih normi i iz nužde dolazilo do novih načina napada i odbrane. Tako je npr., u I svetskom ratu nastala pokretna odbrana, odbrana sa prepoljem, itd.

Kako je u tom pogledu stajala stvar kod Nemaca u II svetskom ratu?

U početku, prilikom napada, bili su redovni pokušaji da se mnogo ne odstupi od širina naučenih za vreme mira. Ipak, početkom pohoda na Istok, širina divizijskog fronta napada iznosila je 6—10 km, na manje važnim delovima fronta čak i više. Kasnije, kad se počela osećati oskudica u ljudstvu, frontovi napada su sužavani ili za vreme napada nisu ni napadana mesta koja će kasnije i bez borbe pasti. Kada je napad izvođen sa nedovoljno snaga prelazio određenu granicu širine fronta, većinom je bio osuđen na neuspeh, osim kada su presudan uticaj imali drugi činioci koji su delovali u suprotnom smislu, kao npr.: masovna upotreba tenkova, borbenih aviona, nedovoljna otpornost neprijatelja, itd. Ali ni to nije uvek pomagalo. Napadima se nisu uvek postizali postavljeni ciljevi. Slaba prodorna moć sopstvenih napada pokazala se naročito u drugoj polovini rata, prilikom naših protivnapada. Tada se u napad išlo većinom iz nužde ili po ličnom Hitlerovom naređenju, a snage su bile nepojmljivo manje, zbog čega nisu ni postizani postavljeni ciljevi.

Primera ovakve vrste ima u izobilju. Tako, npr. pokušaji da se okružene trupe deblokiraju napadajući spolja s nedovoljnim snagama, kao kod Staljingrada i kod Čerkasija.⁹⁾ Ili pokušaji da se neprijateljski delovi, koji su široko i duboko izvršili probaj, odseku. Takvi su se napadi prvog ili nekoliko narednih dana često i dobro razvijali, jer je bilo dovoljno ljudi za predstojeću prostoriju. Posle nekoliko dana ti isti napadi su jenjavali ili se potpuno gasili. Napadi su, dakle, zatajivali. Navećemo samo jedan primer: prilikom odbrambenih borbi novoformirane 6. nemačke armije na južnom delu Istočnog fronta — avgusta 1943. — Sovjeti su uspeli da izvrše jedan uzak ali dubok prođor, jer je nemačka odbrambena linija bila slabo posednuta. Sovjetska komanda je neverovatno brzo iskoristila uspeh i ubacila u probaj nove jedinice. Ona je ovde svesno išla na rizik, jer je ubacivala nove snage i obavljala sav dotur i snabdevanje preko jedne dugačke i stešnjene prostorije, koja je bila široka svega 3 km. Nemački komandant je to uvideo i na osnovu te situacije stvorio svoj plan za protivakciju. Hotimice je pustio neprijatelja da i dalje prodire u njegovu pozadinu. Naredio je da se čvorna mesta na bokovima neprijateljskog klina ojačaju i da se drže po svaku cenu.

⁹⁾ Ne bi se moglo reći da su nemačke snage, u pokušaju deblokane 6. armije kod Staljingrada »bile nepojmljivo male« osobito kad autor taj primer uzima u poglavljju odnosa čoveka i prostora u manjim taktičkim okvirima. Manštajn je za napad u cilju deblokane dobio 3 oklopne divizije (6, 17. i 23.) i 3 vazdušnodesantne divizije, a pristizale su 2 motorizovane (16. i SS »Viking«) i jedna oklopna (7.) divizija. To znači da se za taj napad planiralo angažovanje 9 dosta jakih divizija. Tome treba dodati i snage na frontu koje su bile u neposrednom borbenom dodiru iz sastava armijske grupe »Hot« — 4. oklopna i 4. rumunskog vojnog korpusa.

Nisu u ovom primeru u pitanju angažovane snage, već što autor članka neće da govori, da se ovde i protivnik vešto borio i u istom odnosu snaga slomio nemački napad; sprečivši time da dođe do deblokane okruženih.

Sličan je slučaj i kod Čerkasija u korsunj-ševčenkovskoj operaciji 1944. godine. U nemačkom protivnapadu za deblokadu okruženih snaga 1. oklopne i 8. armije, angažovalo se 7 oklopnih i 1 pešadijska divizija. Snage su bile respektivne, ali su Sovjeti brzo reagovali i sprečili pokušaj deblokane. — Prim. N. A.

Sakupio je sve što je mogao — 5 bataljona, 6 baterija, 1 samohodnu bateriju i 2 oklopne čete (to je bilo mnogo za tadašnje prilike) — da bi klin presekao. Bio je to postupak na svom mestu, postupak koji je zahtevao hladnokrvnost i smelost. On je svakako imao izgleda na uspeh samo da... neprijatelj to blagovremeno ne primeti... Ali je to ipak bio rizik. Samo sa pet ojačanih bataljona! Dakle, nešto oko dva puka! Kad je napad otpočeo, izgledalo je da će biti i uspeha. Ali... sovjetska komanda je uvidela opasnost i jednostavno za 180 stepeni okrenula jedan mehanizovani gardijski korpus, koji je bio u prolazu kroz brešu, i uputila ga protiv pet bataljona. I pored toga što su ovi bataljoni uporno težili svom napadnom cilju, te su u ogorčenim teškim borbama uništili preko 40 neprijateljskih tenkova, napad je propao i nije postignut cilj. Da je u ovom protivnapadu angažovano više ljudstva, postigla bi se probojna moć kao i u ranijim protivnapadima. Da samo spomenemo ponovno zauzimanje Harkova od delova grupe armija »Jug« marta 1943, ili deblokiranje okružene 1. oklopne armije početkom aprila 1944. god. — takođe na južnom delu Istočnog fronta. Vidi se da za neuspeh nemačkih protivnapada na Istočnom frontu u drugoj polovini rata nije krivo — kao što smo to gore videli — ni komandovanje, ni kvalitet trupa. Uzrok leži u velikom nesrazmeru između čoveka i prostora prilikom tih protivnapada.

U drugoj polovini rata u odbrambenim dejstvima nemački front na Istoku bio je na mnogim mestima posednut neverovatno slabim snagama.¹⁰⁾ Tako je, npr., bilo slučajeva kod grupe armija »Centar« da je prosečna širina fronta jedne divizije iznosila 20—60 km. Avgusta 1943.

¹⁰⁾ Svi ovi primeri ne mogu se proveriti jer autor ne daje tačan naziv korpusa i divizija. Svakako, bilo je primera da su nekada pojedini nemački korporusi i divizije posedali slabim snagama široke frontove, ali to bi najčešće bilo na pomoćnim pravcima dejstva ili na kraju jedne operacije, a vrlo retko na glavnim pravcima dejstva i u početku odbrambene operacije. Ostaje činjenica, da su Nemci u II svetskom ratu bili majstori grupisanja snaga, bilo u napadnoj ili odbrambenoj operaciji i da su u tome imali velikog iskustva.

god. jedan armijski korpus na južnom odseku Istočnog fronta imao je nepunih 100 pešaka na 1 km odbrambenog fronta, tj. 10 ljudi na 100 m. Drugi korpus čak i 86, tj. 8—9 ljudi na 100 m. Svako može pretpostaviti kakva je tek situacija bila kad se pojave gubici ili neko oboli. Na suprotnoj strani, kod neprijatelja, bilo je otprilike 70 ljudi na 100 m, što se jasno moglo zaključiti na osnovu ispitivanja zarobljenika. Krajem septembra 1943. god. jedna pešadijska divizija bila je primorana da drži front odbrane sa 500 borbeno sposobnih ljudi. Taj front bio je znatno širi nego što su borbena pravila propisivala za jednu ratnu diviziju punog sastava. I tzv. divizijske grupe — delovi razbijenih divizija, jačine često 2—3 slaba bataljona — bile su primorane da drže delove fronta koji su bili širi nego što je propisano za normalne divizije. Zimi 1943/44. god. kod grupe armija »Jug« jedan armijski korpus držao je front širine 60 km. Ovaj korpus je imao samo devet bataljona angažovanih u borbi. Dakle, svaki bataljon imao je front odbrane preko 6 km.

Moglo bi se navesti bezbroj ovakvih primera. Što je rat duže trajao, front je bio sve slabije posednut, te je neprijatelju bilo sve lakše da ga probije. Zbog ovakvog nesrazmerna između čoveka i prostora prilikom organizacije odbrane na Istočnom frontu pokušalo se sa primenom — isto kao i u I svetskom ratu — novih načina odbrane.¹¹⁾ Ovde ćemo navesti samo dva pokušaja. Prvi: front je posedan po sistemu udvojenih stražara, koji su mogli da održavaju vezu pogledom i da vatrom kontrolišu neposed-

¹¹⁾ Ovaj način posedanja odbrane koji daje autor je delimično tačan. On je posebno karakterističan za slučajevе kada se odbrana organizovala na sporednjim pravcima dejstva i onda kada su Nemci kod Moskve i Staljingrada morali preći u odbranu. Ni tada otporne tačke nisu posedane samo snagama vojnika već i jačim snagama zaključno sa peš. bataljom. Drugo, fortifikacijska odbrana u 1941. i 1942. godini bila je plitka, postavljena svega na 2 položaja. Međutim, za vreme kurske bitke 1943. godine, a kasnije u svim većim odbrambenim operacijama, nemačka odbrana nije se zasnivala na težištu dejstva na slabom grupnom posedanju već je imala veliku dubinu odbrane od 2 do 4 odbrambena pojasa. — Prim. N. A.

nuti prostor između sebe. Međuprostori su bili minirani, a i štićeni su vatrom pozadi raspoređenih mitraljeza, minobacača i drugog teškog naoružanja. Ako bi neprijateljskim punim pogotkom bilo eliminisano samo jedno mesto sa udvojenim stražarima, rušio se celokupan sistem, naizgled tako mudro konstruisan. Stvarala se breša, koju je neprijatelj odmah primećivao i ubacivao se u nju. Drugi pokušaj: front je branjen posedanjem samo otpornih tačaka jačine obično jedne grupe vojnika¹²⁾ sa mitraljezima i minobacačima. Međuprostori između otpornih tačaka bili su različiti, zavisno od zemljišta. I ovde je bio uslov da otporne tačke mogu da drže vezu pogledom i da vatrom kontrolišu međuprostore. Neposednuto zemljište je takođe minirano ili su pak, u nedostatku mina, postavljana lažna minska polja. Noću i po magli upućivane su patrole između pojedinih otpornih tačaka. Ovakav način odbrane u mnogo slučajeva dao je dobre rezultate. Ali je imao i velikih nedostataka, naročito ako bi, usled velikih gubitaka, pojedine otporne tačke bivale eliminisane. Moralo se uvek imati rezerve da se parira neprijatelju u slučaju uništenja jedne otporne tačke ili njegovog uklinjenja između dve otporne tačke. Sve su to bila rešenja puna rizika, rešenja koje je stvorila nužda.

III

ODNOS IZMEĐU ČOVEKA I PROSTORA PO DUBINI

Odnos između čoveka i prostora igrao je važnu ulogu pri operacijama kopnene vojske i u borbenim dejstvima uopšte, ali on nije smeо biti zapostavljen ni kada je bila u pitanju čitava dubina prostorije država koje vode rat. Ova dubina obuhvata udaljenost od linije fronta do prvo-bitne državne teritorije. Problem »čovek i prostor« u pogledu dubine ispoljava se čak u dva vida. Ne radi se samo

¹²⁾ Poluvod. — Prim. red.

o odnosu između čoveka i odgovarajućeg prostora, nego i o odnosu između ljudstva koje vodi borbu na frontu i ljudstva u pozadini.

Za vreme II svetskog rata Nemačka je imala: vojnišnu prostoriju (tačnije rečeno: teritorija na kojoj je kopnena vojska izvodila operacije i njena pozadina), okupirano područje (tačnije: teritorije sa okupacionom upravom, generalni guvernman, protektorat, itd.) i užu državnu teritoriju.¹³⁾ Za sva tri ova područja bili su potrebni ljudi. Utopliko više ljudi što je rat trajao duže, što se više širio i zaoštravao, što je više postajao bezobzirniji. Bio je težak, skoro nerešiv zadatak: kako rasporediti ljudstvo, kojeg je inače bilo nedovoljno, na ta tri područja tako da se na frontu suviše ne oskudeva, ali da i ostala dva područja mogu da izvrše svoje raznovrsne zadatke. I ovde se opet svetio opšti nesrazmer između čoveka i prostora.

Kopnena vojska je vodila borbe na vojištu, vazduhoplovstvo je izvršavalo svoje zadatke poletajući iz dubine. I jedan i drugi vid oružane sile imao je opet svoju dubinu.

Kod kopnene vojske napred su bili istureni sami borci, neposredno za njima njihovi pomagači, dakle oni koji vrše dotur i snabdevanje, i ostali ljudi za pozadinsko obezbeđenje. Morao se određivati celishodan srazmer jednih prema drugima, pri čemu se, prirodno, polazilo od toga da borac ima glavnu ulogu. Nekoliko primera: u ratu protiv Sovjetskog Saveza u oklopnoj armiji¹⁴⁾ bilo je na 10 boraca tri čoveka pomoćnih službi, u septembru 1941. godine

¹³⁾ Podela cele teritorije na tri područja ne može se prihvati. Autor deli operativno od okupacionog područja. Međutim, nemačka kopnena vojska nije samo izvodila operacije na operativnom već i na okupiranom području (Jugoslavija, Čehoslovačka, Francuska itd.). Cajcler tu podelu namerno vrši da umanji ili zanemari partizansko ratovanje koje je sve više apsorbovalo kopnenu vojsku. — Prim. N. A.

¹⁴⁾ Iz ratnog dnevnika 1. oklopne armije (izveštaji o brojnom stanju). — Prim. N. A.

na 10 boraca šest ljudi pomoćnih službi.¹⁵⁾ Oktobra 1942. godine u jednoj oklopnoj diviziji dolazio je na jednog borca jedan neborac,¹⁶⁾ a isto tako i kod jedne pridate pešadijske divizije.¹⁷⁾ Gornjim brojkama treba dodati još i neborce iz korpusa i armije, što znači da su brojke koje se na njih odnose još veće. Uz to, gubici boraca bili su toliki da se popunom nisu mogli nadoknaditi. Dužnost odgovornih organa bila je da stalno ispituju koliko ljudi dolazi na jedno vatreno oružje.

U tome je bila suština problema. Kako je rat duže trajao, odnos između boraca i neboraca postajao je sve ne-povoljniji. Ovome su bili uzrok veliki gubici boraca, a srazmerno mali neboraca. Borbeni deo trupe, dakle, stalno se smanjivao, a pozadinski aparat je uglavnom ostao ne-okrnjen. Tako je 1943. godine bilo pojedinih pešadijskih divizija koje su mogle da pošalju u borbu samo 2—3 bataljona, a imale su snabdevački i ostali pozadinski aparat za 100% popunjenu diviziju od 15.000 ljudi.¹⁸⁾ Razume se, preduzimane su izvesne mere da se u tom pogledu stanje popravi. Ljudstvo pozadinskih službi smanjivano je na račun fronta. Prišlo se obrazovanju tzv. dežurnih jedinica,¹⁹⁾ kao i spajanju oslabljenih divizija, itd. itd. Ali

¹⁵⁾ Radi upoređenja evo nekoliko podataka iz stručne štampe jedne zapadne zemlje: »Od 10 vojnika jedne zapadne zemlje u poslednjem ratu 7 su bili neborci (tj. na tri borca 7 ljudi pomoćnih službi). Od 10 vojnika jedne istočne zemlje samo 1 neborac (tj. na 9 boraca 1 čovek pomoćne službe)«.

¹⁶⁾ Iz ratnog dnevnika 1. oklopne armije.

¹⁷⁾ Tu je možda u pitanju snabdevanje 1. oklopne armije na Kavkazu, koja nije došla do izvora nafte i moralo se karavanima kamila doturati gorivo za tenkove. — Prim. N. A.

¹⁸⁾ Autor ne daje potpune podatke otkuda takvo osipanje snaga. Naime, Cajcler verovatno svesno zanemaruje činjenicu da ovde nije u pitanju samo ljudstvo angažovano za snabdevanje, već i ono za obezbeđenje od dejstva sovjetskih partizana. (Nezavisno od u ovu svrhu određenih snaga na okupiranom području.) — Prim. N. A.

¹⁹⁾ Sve sposobno ljudstvo neboračkih jedinica koje u pojedinim službama nije bilo od preke potrebe, kao u višim štabovima, pozadinskim službama, itd., bilo je još ranije predviđeno za tzv.

sve je to samo ublažavalo problem. Ovaj nesrazmer još se više povećavao i time što je svaki deo Vermahta (kopnena vojska, vazduhoplovstvo, ponekad i ratna mornarica), SS trupe, služba javnih radova, organizacija Tot,²⁰⁾ itd. imao svoj sopstveni aparat za snabdevanje i dotur, sa odgovarajućim pozadinskim službama. Mnogo šta od toga se moglo spojiti, čime bi se, bez sumnje, poboljšao srazmer boraca prema neborcima. Kod protivnika je u tom pogledu bilo sasvim drukčije. On je na jednostavan, primitivan i rigorozan način obezbedio da na jednog borca dolazi 0,1 neborac. Čim bi pretrpeo teške gubitke, on je taj srazmer uvek uspostavljaо zahvatajući aparat za snabdevanje i dotur ili mobilišući civilno stanovništvo. On je mogao sebi da dozvoli smanjenje snabdevačkog aparata u obim koji je za zapadne pojmove nezamisliv, zbog malih potreba i zahteva svojih ljudi.

Suprotno kopnenoj vojsci, vazduhoplovstvo je bilo prezasićeno ljudstvom. Ovde je srazmer boraca (posade aviona) prema neborcima (neletačko osoblje, vezisti i snabdevački aparat) bio naročito nepovoljan. Tako npr., na Zapadu, 1942. godine kada nije bilo borbi na kopnu, nego su se one samo očekivale, na 100 za borbu spremnih aviona dolazilo je 30.000 ljudi koji su pripadali jedinicama i organima za vezu. Dakle 300 ljudi na jedan avion. Ako se tome još pridoda neletačko osoblje sa aerodroma, ljudstvo za snabdevanje i dotur, delovi za obezbeđenje i pripadnici štabova, dobiće se upravo čudovišna cifra. Čak je i jedan general vazduhoplovstva o tome pisao: »U vazduhoplovstvu, koje je inače imalo osetno više ljudi nego što je bilo potrebno, bilo je mnogo hiljada najboljih mlađih vojnika koji uopšte nisu upotrebljeni u borbama«.

»dežurne jedinice«. Ono je u najnužnijem obimu uvežbavano za borbene zadatke. U teškoj situaciji ove jedinice su na znak uzbune isle na front kao specijalne »jedinice« za pojačanje borbenih delova ili su dobijale posebne zadatke, kao što su odbrana ili zatvaranje pojedinih odseka.

²⁰⁾ Organizacija za izvođenje građevinskih radova, nazvana »Tot« prema svom osnivaču.

Kad je na Istočnom frontu već počelo da gori pod nogama, načelnik Generalštaba kopnene vojske zatražio je od Hitlera intervenciju. Sada je najednom maršal Rajha bio u stanju da u svom vazduhoplovstvu pronađe i stavi na raspolažanje 150.000 ljudi, a kasnije još i više. Na žalost ovo ljudstvo, po želji maršala Rajha i po Hitlerovom na-ređenju, a uz prigovor načelnika Generalštaba kopnene vojske, nije bilo upotrebljeno za popunu. Oprobane divizije kopnene vojske, koje su se veoma umanjile, ostale su nepotpunjene. Novo ljudstvo upotrebljeno je za formiranje divizija vazduhoplovne pešadije. Za ove divizije formiran je odgovarajući pozadinski aparat, te je na taj način utrošeno mnogo ljudstva za neborački sastav, koje bi inače bilo boračko da je uvršćeno u kopnenu vojsku.

I u zaposednutim područjima bili su potrebni ljudi. Oni su bili nužni za povezivanje fronta sa prvobitnom državnom teritorijom i za osiguranje ove veze. Bili su potrebni za upravljanje, kontrolu i obezbeđenje zaposednutog područja, za izvlačenje poljoprivrednih i industrijskih proizvoda, za kontrolu radova izvođenih radi dobijanja tih proizvoda, a kasnije i za borbu protiv partizana, podzemnih pokreta otpora i eventualnih desanata. Broj ljudi potrebnih za ovu svrhu zavisio je od osobina i veličine zaposednutog područja. I ovaj broj je, dakle, bio u određenom srazmeru prema prostoru. Ali je ovaj broj morao biti brižljivo odmeren i s obzirom na broj boraca na frontu. Nije se smelo dopustiti da zaposednuta područja progutaju suviše ljudstva. Pa ipak je otišlo mnogo ljudstva. Ukupna zaposednuta teritorija bila je četiri puta veća od prvobitne državne teritorije.

Razume se da je i na prvobitnoj državnoj teritoriji bilo potrebno mnogo ljudstva. Na toj teritoriji izvršavali su se važni i odlučujući ratni zadaci. Ljudstvo je ovde angažovano za izradu naoružanja, proizvodnju i obezbeđenje artikala za ishranu, za snabdevanje, dotur i druge važne zadatke itd., za održavanje saobraćaja, privrede i reda, za zaštitu prvobitne državne teritorije u prvom redu od napada iz vazduha, za borbu protiv eventualnih desa-

nata i za onemogućavanje sabotaže, za stvaranje rezervi za front i vođenje brige o njima.

Pri utvrđivanju potreba u ljudstvu i ovde je srazmer između čoveka i prostora imao izvesnu ulogu, iako ne presudnu kao na frontu i okupiranoj teritoriji. Ovde je bilo najvažnije naći pravi odnos ljudi namenjenih frontu i ljudi potrebnih prvobitnoj državnoj teritoriji. Nekoliko primera za ovo: prilikom nemačke mobilizacije 1939. god. veoma mnogo ljudi bilo je određeno da stacionira na prvobitnoj državnoj teritoriji. To se vidi već i iz toga što je tada mobilni deo kopnene vojske iznosio samo oko 3,750.000 ljudi, a to je vrlo malo kad se uzme u obzir celokupni raspoloživi ljudski potencijal. Vojska stacionirana na ovoj teritoriji iznosila je otprilike 1/3 one na frontu. U godinama 1942/43. god. vojska stacionirana na prvobitnoj državnoj teritoriji imala je ljudi otprilike koliko i vojske na Istočnom frontu. Ovde se svakako mora uzeti u obzir: u broj vojske na toj teritoriji uračunati su i vojnici u bolnicama, na odsustvu radi oporavka, te dopunske formacije, kontingenti koji su prolazili kroz obuku, jedinice koje se tu obrazuju itd. Daljnjim tokom rata broj onih koji su se nalazili na užoj državnoj teritoriji (UK — *Gestellten*)²¹⁾ bio je vrlo velik u poređenju sa brojem ljudi na frontu, koji se stalno smanjivao. Sve mere koje su se preduzimale da se popravi ovaj nesrazmer slabo su koristile. Dakle, i na ovom sektoru došla je do izražaja sva težina problema opštег nesrazmerna između čoveka i prostora.

IV

ODNOS IZMEĐU ČOVEKA I PROSTORA GLEDAN PSIHOLOŠKI

Nepovoljan odnos između čoveka i prostora kod Nemačca uticao je na ljude i u psihološkom smislu. Ovde ćemo se ukratko pozabaviti i ovim problemom.

²¹⁾ UK — Unabkömmlich — neophodan, nezamenljiv.

Kad je čovek na frontu postavljen u nepovoljan odnos prema širini prostora koji brani, on se oseća pritisnut ili prignječen prostorom. Oseća se usamljenim i napuštenim u ogromnom prostoru. To je uticalo na psihu ljudi. Uticaji su bili različiti, jaki ili slabi, već prema sklonostima i osobinama pojedinih ljudi, ali su bili izraženi kod svakoga. Kod nekih ljudi to se ispoljavalo u vidu duševne depresije, pлаšnje i straha, što je stvaralo pogodno tle za paniku. Trebalо je mnogo lične hrabrosti, vladanja sobom i duševnih npora, a uz to i dobro vojničko vaspitanje, da bi se ta osećanja savladala. Neki u tome uopšte nisu uspevali. Oni su tražili i često našli pomoć kod drugova postojanjeg karaktera i kod pretpostavljenih, koji su davali primer. U slučajevima kad su bivali prepušteni sami sebi, podlegli su. Osećanje usamljenosti na frontu kod čoveka je delovalo u još većoj meri ako je prostor, pored svoje veličine, još bio i sumoran, nepodoban i napušten ili ako su u njemu vladale naročite, nepoznate klimatske prilike. Uticaj prostora povećavao se još više kad je čovek sa suprotne strane, dakle neprijatelj, nastupao brojnije i s gušćim borbenim poretkom, dakle u povoljnijem položaju što se tiče odnosa čoveka prema prostoru. Na taj način još više se povećavalo osećanje sopstvene usamljenosti i napuštenosti. Nemački vojnik je tada razmišljao na način kako se nekom prilikom izrazio jedan običan, vrlo iskusan i hrabar pešak na Istočnom frontu: »To je da presvisneš! Ako ubiješ jednog neprijatelja, odmah se pojavljuju još dva!«

Čovek je bivao isto tako duševno opterećivan ogromnošću prostora po dubini. Usiljenim marševima on se veoma mnogo udaljio od svoje domovine. Nemački pešak je 1942. god. u pohodu na Istok prevelio 1.000—2.000 km. On je upoznao i doživeo širinu i sumornost prostora, slabe puteve i teške saobraćajne prilike na tim ogromnim rastojanjima. Osim toga, on je bio iscrpljivan ogromnim marševima, koji su iziskivali velike napore. Utisci su bili takvi da je psihički prepregnut, inače dobar i čvrst vojnik, pokatkad mislio: »Nemoguće je da se sa ove daljine ikada vratiš kući zdrav i čitav«. Trebalо je mnogo čvrstine,

a uz to i najkvalitetnijih vojničkih osobina, pa da se sve to izdrži. Čak je i na višeg trupnog komandanta snažno delovalo kada je morao da ogromno rastojanje, jednom već prevaljeno, preleti avionom u suprotnom smeru i na taj način obnovi neposredne utiske o sumornosti i napuštenosti tog prostora. O tome je i jedan stari, iskusni oficir pisao²²⁾: »Na osnovu svog velikog vojničkog iskustva mogu vam reći — bar što se tiče naših vojnika — da borbena sposobnost vojnika i njegova vrednost opadaju u istoj srazmeri u kojoj raste njegova udaljenost od zavičaja«.

Sve je to dokazivalo da prevelik nesrazmer između čoveka i prostora ima i psihološko dejstvo na čoveka, da više ili manje utiče na njega, već prema njegovom poretku, sklonostima, obrazovanju i vaspitanju, te da se sve to odražava i na vršenje njegovih vojničkih dužnosti. Ova činjenica poznata je još i iz ranijih ratova. Treba samo pogledati istoriju ratova.

ZAKLJUČAK

Na osnovu svega gore iznetog možemo utvrditi da je u II svetskom ratu nesrazmer između čoveka i prostora na nemačkoj strani vrlo nepovoljno delovao na samo vođenje rata. I ovog puta je ratna praksa potvrdila da u ratu čovek i prostor moraju stajati u određenom međusobnom srazmeru. Izgleda da je to predstavljalo problem i posle II svetskog rata, kao npr.²³⁾ u ratu u Koreji i drugim akcijama koje imaju ratni karakter.

Mi, razume se, ne možemo znati unapred da li će u eventualnim budućim ratovima problem »čovek i prostor« imati isti značaj. Svaki rat ima drukčiju fizionomiju od prethodnog. Ovo naročito važi za eru kakva je naša. Danas se značajni pronašasci pojavljuju jedan za drugim. Vazduhoplovstvo se razvilo skoro do savršenstva. Raketni,

²²⁾ Iz pisma mađarskog načelnika Generalštaba nemačkom načelniku Generalštaba kopnene vojske krajem 1942. godine.

²³⁾ Za ovo pisac ne raspolaže tačnim podacima.

atomski i vazionski problemi biće uspešno rešeni. Ne može se, dakle, dati zadovoljavajući odgovor na pitanje o međusobnom odnosu čoveka i prostora. Još se očito bore dva gledišta.

Prvo gledište, u jednom budućem ratu neće biti potrebno voditi računa o tome kakav je međusobni odnos čoveka i prostora. Ovo pitanje je skinuto s dnevnog reda razvojem vazduhoplovstva, raketnog naoružanja i nuklearnog oružja.

Drugo gledište, na kraju krajeva *ipak* će čovek biti primoran da zauzme određen prostor, da ga posedne i drži, makar privremeno bio neutralisan ili kontaminiran novim oružjem. Prema tome, i dalje je od značaja međusobni odnos čoveka i prostora.

Sada nije mogućno oceniti koje će gledište biti usvojeno uoči eventualnog rata ili pak koje će gledište prevladati kasnije.

Cilj ovog napisa je samo to da se ukaže na uticaj nekih činjenica i okolnosti iz II svetskog rata na rat koji je Nemačka vodila. Ni u kom slučaju nije postojala namera da se izvuku neke pouke za budućnost. Ali je ipak bila težnja da podstaknemo na razmišljanje o sadašnjoj važnosti problema »čovek i prostor u ratu«, pa i o njegovoj važnosti za neizvesnu budućnost. To je svakako od koristi.

Kapetan

w

M.—H. Monfor

UNAPRED STVORENA IDEJA I NJEN UTICAJ NA VOĐENJE OPERACIJA*)

1) UVOD

Andre Moroa (*André Maurois*) iznosi da su manevri u Francuskoj u godinama pre I svetskog rata jednom izvođeni suprotstavljanjem crvenoj strani plave strane pod komandom pukovnika Petena (*Pétain*). Budući branilac Verdena je tom prilikom lako savladao svog protivnika. Za vreme konačne kritike, rukovalac vežbe suočio je komandante strana koji su izložili svoja razmišljanja i odluke koje su imali da donesu. Prvi je govorio Petenov protivnik; general ga pažljivo sasluša pa zaključi:

— Pa lepo, dragi prijatelju, Vaš slučaj je jasan: Vi ste potućeni zato što ste sve svoje manevre zasnivali na jednoj unapred stvorenoj ideji...

Dugo je general izlagao štetnost unapred stvorenih ideja, njene nezgode i opasnosti. Zatim se obratio pukovniku Petenu i sa blagonaklonošću upitao:

— I Vi, Petene, izložite nam svoja dejstva.

Tada je Peten počeo:

— Gospodine generale, imao sam unapred stvorenu ideju...

*) Cap. M.—H. Monfort, *L'idée préconçue et son influence sur la conduite des operations*, »Revue Militaire Suisse«, oktobar 1960, Lozana. Preveo sa francuskog Momčilo S. Popović; redigovao prema originalu Milisav Perišić.

Ne bi se mogao zamisliti bolji uvod u predmet koji imamo nameru da razmotrimo. Ova anegdota nam doista omogućava da osetimo, pre svega, složenost problema. Odgovor pukovnika Petena pokazuje da unapred stvorena ideja nije možda ono što se na prvi pogled zamišlja — ono što je pretpostavlja general, rukovalac manevra — štetan preuranjeni sud (s kojim se često brka), već ono može biti takođe nešto sasvim suprotno od uzaludnog truda. Cilj ove studije je da se odvoje negativni elementi od pozitivnih aspekata unapred stvorene ideje, da se ona jasno definiše u svetlosti vojne istorije i analizira njen uticaj.

2) UNAPRED STVORENA IDEJA I VOJNA MISAO

Ideja, to je predstava koju naš duh stvara o nekoj stvari ili događaju. *Ideja* se, dakle, rađa, bilo iz vizuelnog opažanja predmeta, bilo iz rasuđivanja. *Unapred stvorena ideja* je, prema tome, ona za čiji nastanak je nedostajalo isključivo logično rasuđivanje, ona koja na neki način proizlazi iz nekog postulata.

Ne smemo nikako verovati da ova definicija povlači, samom svojom prirodnom, osudu unapred stvorene ideje bez pogovora. Proučavanje filozofske misli nam pokazuje, naprotiv, da su mnogi mislioci stavili unapred stvorenu ideju — u osnovu svojih sistema; tako da čitava grupa filozofija, zvanih prokonseptivne, traži istinu van iskustva, raspravljanjem unapred stvorenih ideja; stoga je bilo neizvesno da vojna misao pretrpi uticaj takvih struja.

I ovaj uticaj najčešće vidimo da je suzbijan tokom cele istorije. Već čitamo žestoke i žučne napade jednog Fridriha II protiv generala koje »njihovo preterano rasuđivanje i njihova predviđanja čine plašljivim«. Bliže našem vremenu, fon der Golc (Goltz) smatra vrlo opasnim da se čak smernice odrede unapred, jer, piše on, »one apsorbuju

nizašto intelektualne snage koje su toliko potrebne štabu, štetno zbumuju duhove, a zatim od toga uvek nešto ostane.«

Međutim iako pobeđene 1870, francuska misao je analizirala besprekorno nemačku strategiju. Oštro su osuđene unapred stvorene ideje koje su otkrivene u manevrima Moltkea; Foš, profesor Ratne škole, i Gamlen, njegov učenik, pokazali su nadmoćnost francuskih shvatanja na kojima su se zasnivali defanzivno-ofanzivni ratni planovi XV, XV bis i XVI. Svuda je bila u modi borba protiv unapred stvorene ideje.

Međutim, prvih godina ovog veka pojavila se reakcija na to, najednom se konstatovalo da je progon unapred stvorenih ideja opasno doveo izvesne vojne krugove do toga da više nemaju ideje uopšte... Kao što je često slučaj, upalo se u suprotno preterivanje. Tada je trijumfovala doktrina »ofanzive po svaku cenu« (*offensive a tout prix*) pukovnika Granmezona (*Grandmaison*): »Da bi se izbegla unapred stvorenna ideja, izjavljivao je on, uspostavljen je unapred stvoren strah!« I otada on preporučuje odluku u neizvesnost i primanje rizika, a nepromišljenost je otada postala, po njegovim vlastitim rečima, »najbolja sigurnost«. Ma kako čudno moglo izgledati, ove teorije su upravljale čuvenim ratnim planom XVII: *Svesno se stavlja unapred stvorenna ideja kao osnova celokupnoj vojnoj misli*. Nema više rasuđivanja, dođavola sa razumom, ustupajući mesto intuiciji, proricanju koje potiče iz neizvesnosti. Poklanja se poverenje, van svakog istraživanja, bez ikakvih podataka, intuiciji starešine, mističnoj vrednosti ofanzive. Navodimo: »Starešina koji uzima da proračunava rizik kojem se izlaže nesposoban je da doneše odluku i razvije snagu, bez čega se ne može nadati uspehu u ratu«. I da se osloboди poverenja u tajanstvene vrline napada i osloni na elan, na ono što neki ironično nazivaju duh »Marseljeze«. U vojnoj misli neosporna je vladavina

intuicije i unapred stvorene ideje, poreklom, uostalom, iz moderne filozofije, bergsonizma, koji trijumfuje tada u svim sredinama.

Znamo kako je bitka na granicama u avgustu 1914. suovo potvrdila vrednost plana XVII, koji je proizašao iz ovog unapred stvorenog kulta o prednosti ofanzive. Malo je trebalo pa da Francuska plati ove greške poraza i samo povratak zdravom rasuđivanju mogao je da je spase.

*

Međutim, pažljivo proučavanje vojne istorije pokazuje na mnogobrojnim primerima da su često unapred stvorene ideje takođe dovele do pobeđe. Kada je tvrdio da će pobeđiti zahvaljujući unapred stvorenoj ideji, Peten je bio u pravu; kada su Foš i Gamlen otkrili unapred stvorene ideje u pobedonosnim Moltkeovim operacijama, imali su pravo.

Kod Kane, Hanibal je pobedio zahvaljujući unapred stvorenoj ideji: ceo njegov manevr zasnivao se na napadu i uvlačenju svoga centra pod pritiskom rimske vojske, operaciji čije mu smišljanje nikako nije davalо potpunu sigurnost. Dvadeset i jedan vek docnije, Hitler je, ne dajući svojim maršalima odobrenje da odmah upotrebe svoje rezerve, pobeđen u Normandiji pošto je postao žrtva unapred stvorenih ideja, jer je iskrcavanje saveznika smatrao samo diverzijom, a stvarna operacija je očekivana na drugom mestu.

Koji su, dakle, faktori što, s jedne strane, čine vrednost unapred stvorenih ideja, a s druge strane, njenu štetnost? Ili bolje rečeno, koje vrste unapred stvorenih ideja dovode do uspeha — one koje mi nazivamo pozitivnim — koje pak ideje vode porazu (neuspelu) — tj. koje su negativne? Pokušajmo, analizirajući dva čuvena primera, da odgovorimo, ukoliko je mogućno, na ovo pitanje.

3) NASTANAK UNAPRED STVORENE IDEJE — PRIMERI

a) NEGATIVNA UNAPRED STVORENA IDEJA

Jedan od najboljih primera za nju je sigurno plan francuskih operacija maja 1940 — operacije na reci Dili.

Na konferenciji u Arasu, 23. novembra 1939, Vrhovna francusko-engleska komanda proučila je tri operacijska plana: manevar na Albertovom kanalu, manevar na Dili i manevar na Eskou. Ovi planovi počivali su na hipotezi da će Vrhovna komanda nemačke kopnene vojske, verovatno usled nedostatka mašte, ponovo upotrebiti čuveni Šlifenov plan: glavni udar masom snaga koje vrše manevar, desno, preko Belgije, radi obuhvata levog francuskog krila.

Ni u jednom trenutku u Vensenu nisu predviđali da Nemačka može preduzeti neki drugi manevar. Sva tri proučavana protivudara su određena da se suprotstave ovoj jedinoj opasnosti i oni se razlikuju samo po meri, gde predviđaju angažovanje veće ili manje dubine glavnih snaga francuskog manevra na belgijskoj teritoriji.

Srednje rešenje između plana na Albertovom kanalu i plana na Eskou nađeno je u planu na Dili.

Kada je 10. maja 1940. otpočeo nemački napad na saveznički front, 33 francuske i engleske divizije, izvršavajući »ličnu i tajnu direktivu br. 9« generalisima, prodiru automatski u Belgiju i odlaze odmah na Dilu, u susret, kako se verovalo, tradicionalnom Šlifenovom »malju«.

Šest dana docnije, uviđajući svoju grešku, Gamlen je naredio povlačenje, ali je bilo dockan. Unapred stvorena ideja, fiksna ideja savezničke Vrhovne komande, manevar nemačkog obuhvata zdesna, jedini koji je predviđan, postojao je samo u francusko-britanskoj mašti. Stvarni probor, prelazeći preko Ardena, otvarajući sedanski prolaz, stiže za deset dana do mora, zatvarajući u klopu bolju polovinu francuskih divizija i ratnog naoružanja.

Unapred stvorena ideja koja je dovela do katastrofe je očigledna.

Proučimo njen poreklo:

Očigledno je nedostatak realizma u proceni situacije od strane anglo-francuske Vrhovne komande: naročito u odnosu na sredstva, zemljište i neprijatelja.

Što se tiče snaga i sredstava:

Francuska vojska je opremljena i obučena za pozicijsko ratovanje. Njena snaga je bila Mažinovljeva linija; tenkovi — tehnički dobri — bili su slabo pokretni, pošto nisu konstruisani za velike oklopne rejbove; susretna borba je izbačena iz francuske vojne doktrine. Dakle, sa vojskom, predviđenom oduvek samo za čekanje udara na solidno uređenom položaju, bacilo se napred, »izlazeći — prema vlastitim rečima predsednika vlade — iz oklopa da bi se golim telom izložilo udarima neprijatelja«. Vrhovna komanda je pogrešno ocenila snage i sredstva kojima je raspolagala.

Što se tiče zemljišta:

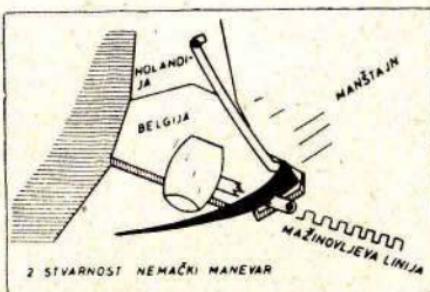
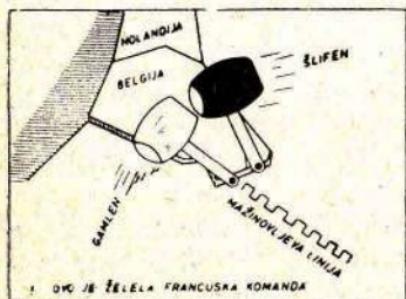
Zaključeno je jednom za svagda da nikakva opasnost ne može doći iz ardenskog masiva: ova zona je važila kao neprolazna za neprijateljske tenkove. Tako je na izlazima iz Ardena postavljen samo slab kordon trupa druge kategorije, takozvane B jedinice, sastavljene od starijih rezervista slabo obučenih i nedovoljno naoružanih.

Dakle, baš na ovom sektoru, na spoju 2. armije Ensižea (*Huntziger*) i 9. armije Korapa (*Corap*) izvršen je udar sa 7 nemačkih oklopnih divizija... Vrhovna komanda je izvršila pogrešnu procenu zemljišta operacijskih zona.

Najzad, što se tiče neprijatelja:

Smatralo se da nije verovatno da je sposoban da izvede drugačiji manevar od onog u avgustu 1914. (zanimljiva je ovde činjenica da je malo trebalo pa da se bude

u pravu). Opasno potcenjivanje. Nije se bilo daleko od uverenja kakvo su imali Poljaci nekoliko meseci ranije i uprkos ovoj lekciji — da su nemački tenkovi duplo obloženi, utvrđenja kao od kartona, a da je nemačka oružana sila samo fasada moći bez dubine. Smatralo se da su Hitlera prezirali njegovi generali i bilo je prihvaćeno sa rađošću da će njegov pad uslediti ubrzo posle prvih ozbiljnih vojnih operacija. Pogrešna procena i ovde, koja će dovesti do tragičnih grešaka.

Skica 1 i 2

Kao uzrok negativnoj unapred stvorenoj ideji, na kojoj je bio zasnovan celokupan manevr na Dili, nalazimo, dakle, da je najveća greška bila u proceni situacije. Ova greška je učinjena, i za nju je Bosije (Bossuet) izjavio da je bila jedna od najvećih nerazboritosti duha, a sastojala se u tome da se stvari vide ne onakve kakve su, već onakve kakve se želelo da budu. Obaveštenja su bila nedovoljna, ili, ukoliko su postojala, bila su loše protumačena: u nedostatku sigurnih podataka, u Vensenu su se zadovoljili pronicljivošću duha; uoči odlučujućeg napada na istočnom frontu, govori se ništa manje već o zauzimanju Grčke, prodiranju u Rusiju preko Transkavkazije, sa osloncem na Tursku, i o intervenciji u Iranu i Avganistanu¹⁾). Opasne iluzije, sve zasnovane na slabom poznavanju stvarnih činjenica koje čine problem; iluzije koje malo-pomalo stva-

¹⁾ *Revue historique de l'Armée*, 1946, II 49.

raju određeni ambijent rada, neku psihozu iz koje izbija unapred stvorena ideja loše opremljenog protivnika, koji će izvesti jedini manevr za koji se želi da ga baš učini, baš na onom zemljишtu na kojem se očekuje i ispred kojeg se treba rasporediti — čak i sa snagama koje nisu predviđene za pokret — ako se želi da se konačno potuče. Nećemo preterati ni u čemu: general Gamlen je toliko siguran u svoj kruti plan i u nadmoćnost svog oružja da je generalu Viskontiju Praski, italijanskom vojnom atašeu u Parizu, izjavio: »da je spremam da dâ jednu milijardu Nemcima ako bi mu učinili zadovoljstvo da bez odlaganja napadnu«... To je trijumf unapred stvorene ideje u njenom najnegativnijem smislu.

b) POZITIVNA UNAPRED STVORENA IDEJA

Da bi u ovom pogledu proučili jedan primer treba samo da se prebacimo na planove invazije Gamlenovih protivnika.

Ovi planovi su bili najpre postavljeni od strane nemačke Vrhovne komande kopnene vojske (OKH), pri izvršenju Firerove direktive od 9. oktobra 1939. Prvobitno oni su predviđali isti manevr kao i 1914, obuhvat levog francuskog krila preko Belgije; međutim, ne više kao što je Šlifen hteo, tj. sa težnjom da se postigne odlučniji rezultat, već samo prost delimični rezultat, tj. osvajanje operacijskih osnovica sa druge strane, bilo protiv Engleske, bilo protiv Francuske. To je bio, dakle, jedan Šlifenov plan ali zasladden, bojažljiv, na koji bi, kao što znamo, predviđeni Gamlenov protivnapad savršeno odgovorio...

10. januara 1940. plan nemačke Vrhovne komande kopnene vojske pao je u ruke Belgijancima, zaplenjen iz nemačkog aviona za vezu koji se prisilno spustio u Belgiji. Podaci su predati Parizu. Ovaj događaj nije promenio situaciju, pošto nemačka Vrhovna komanda kopnene vojske ipak ne menja svoje namere (što je u najmanju ruku nesmotreno), a Gamlen je ovo smatrao zamkom koju je neprijatelj postavio...

Međutim, 17. februar 1940. bio je odlučujući datum u istoriji rata 1940. godine. Toga dana je Hitler primio generala fon Manštajna — dotadašnjeg načelnika Rundštetovog štaba — koji je došao da učini tradicionalnu posetu koju vrše generali određeni na novu komandnu dužnost. Njegovo određivanje za komandanta 38. armijskog korpusa krilo je stvarno padanje u nemilost: navukao je na sebe gnev Vrhovne komande vojske suprotstavljajući se svim svojim snagama bojažljivim planovima operacija svojih pretpostavljenih, predlažući im druge koje je sam izradio, i zato je uklonjen. U svom razgovoru sa Firerom on se usuđuje da pomene nekoliko svojih ličnih koncepcija i odjednom dolazi do zaključka da Hitler nije upoznat od strane Vrhovne komande vojske sa njegovim predlozima. Manštajn tada odmah koristi priliku koja mu se pruža i izlaže svoje ideje:

On odbacuje svaku zamisao operacije koja ne bi imala za pravi cilj potpuno uništenje francusko-engleskih armija i potpunu pobedu; plan Vrhovne komande vojske, koji nikako ne odgovara ovim zahtevima, je, prema tome, po njegovom mišljenju, za osudu.

Manštajn želi da postigne svoj cilj opkoljavanjem i uništenjem tobožnje glavnine francuskih, engleskih, belgijskih i holandskih armija. Manevar se može izvesti samo preokretanjem Šlifenovog plana i nanošenjem glavnog udara ne desnim već levim krilom nemačkog borbenog poretka. Probiti centar francuskog fronta kod Sedana, zatim juriti prema Lamanšu — to je bila njegova ideja koju je Guderijan trebalo da ostvari, pod uslovom da se na levom krilu koncentriše ukupna snaga od 10 oklopnih divizija Vermahta.

Hitlera je odmah oduševila Manštajnova koncepcija; bez oklevanja naređuje da se izvrši analiza.

Proučavanje koje je naredio Hitler jasno je pokazalo da *Manštajnov plan počiva na unapred stvorenoj ideji*: onoj o prodoru u Belgiju glavnih snaga francuskog manevra. Ako ove snage ne bi izvršile očekivani pokret i došle pred nemačke oklopne snage na izlazima iz Ardena ili,

ako bi pri izvođenju manevra one udarile u lev**i** bok nemackih oklopnih divizija, ovo bi obezbedilo uspeh operacije. Takvo je, uostalom, bilo rezonovanje mnogih strateških mozgova — ne beznačajnih — od koga se ni Vrhovna komanda nemačke kopnene vojske nije mogla oteti, i motivi opozicije na koju je naišao Manštajn.

Manštajnov plan je predstavljao klopku: zasnovan na unapred stvorenoj ideji pokazivao je očigledan rizik. Sam Hitler uneo je u njega odlučujuće izmene.

On je stavio mamac u klopku na taj način što nije odredio da se izvrši napad samo levim krilom sa celokupnim oklopnim snagama, kao što je htelo Manštajn, već su izvođene tri oklopne divizije koje istovremeno maršuju na Rotterdam i na Brisel. Ovaj dodatni pokret treba da ubedi saveznike da će se u Flandriji preduzeti glavna operacija: one će tad sigurno izvršiti pokret ka severu upadajući u kavez koji im se otvara!... Ovaj manevr pruža nove garantije; on olakšava domaćaj unapred stvorene ideje koja pri tome uvek čini osnovu. Ona ostaje neizvesna; dokaz za to su izjave koje je Hitler dao svojoj okolini, nekoliko dana posle pobjede:

»Čudno je kako se sve odigralo tačno prema predviđanjima! U 7 sati stiže vest: „Eben Emel učutkan!“ Zatim: „Držimo jedan od mostova na Mezi...“ Kad je stigla vest da je na celoj širini fronta neprijatelj krenuo napred, zaplakao sam od radosti: upali su u klopku! Trebalo je da poveruju da ćemo ostati verni Šlifenovom planu i oni su to poverovali!«

Unapred stvorena ideja na bazi Manštajnovog plana dobila je tako svoju potvrdu. Najmanje što se može reći jeste da je ona bila pozitivna.

Unapred stvorena pozitivna ideja fon Manštajna počiva na sledećim činjenicama koje su sve izvedene iz jedne tačne procene situacije.

Zadatak. — Manštajn je izbegao grešku u koju su zapali nješovi pretpostavljeni u Vrhovnoj komandi kopnene vojske. On ne želi ni delimičan uspeh, a pogotovo mu nije

stalo do nekorisnog zadobijanja terena; veran u tome dobrim stariim klauzevicevskim teorijama, on traži samo potpuno uništenje neprijateljskih armija. Ovaj napor biće zaloga realizma njegovih predloga.

Sredstva. — Manštajn, koga je u tome energično podržao Guderijan, zna šta treba očekivati od oklopnih divizija i kako ih treba upotrebiti. On je u njih imao poverenja, nasuprot onima koji su ostali na rezervi, ustežući se da im povere munjevite prodore koje predviđaju njegovi planovi. Poznajući sredstvo, on tačno procenjuje način na koji ga treba upotrebiti.

Zemljište. — Manštajn i Guderijan ne oklevaju: Ardeni su prohodni za oklopne jedinice. I to ne samo za pojedinačne tenkove, već čak i za velike formacije. U početku, oni su žeeli čak da tu bace masu od 10 oklopnih divizija kojima Vermaht raspolaže! Kao i zadatak i sredstva, i zemljište je procenjeno prema njegovojoj stvarnoj vrednosti.

Neprijatelj. — U početnom Manštajnovom planu, to je nepoznata. Da li će nastupati u Belgiju ili ostati na svojim položajima? U prvom slučaju, uspeh je siguran, u drugom operacija sadrži velike opasnosti. Manštajn pretpostavlja da će Francuzi i Englezi upasti u klopku. Obazriji od njega, Firer više voli da ih u nju uvuče... Sa svojim korekcijama on je prihvatio unapred stvorenu ideju na kojoj se zasniva Manštajnov manevar.

Tako, unapred stvorena pozitivna ideja nemačke Vrhovne komande nalazi začetak u proceni situacije koja, protivno proceni francuske Vrhovne komande — stavlja realizam u granice mogućnog. Obaveštavanje je relativno dobro; sve je odmereno što je mogućno približnije. Ostaje se samo na tome da uspeh zavisi od namere koja se pripisuje neprijatelju, a baš u tom pogledu je najslabija orijentacija... igraće se dakle na jednoj nepoznatoj. Ovo objašnjava radost koju Hitler izjavljuje da je osetio saznavši za kretanje prema severu levog krila savezničkih armija...

Unapred stvorena pozitivna ideja sastoji se, po modifikovanom Manštajnovom planu (kao u Hanibalovom ma-

nevru kod Kane), da se uspeh operacije stavi u zavisnost, pošto su svi faktori tačno procenjeni, od jedne neprijateljske greške za koju, međutim, ne postoji nikakva formalna sigurnost da će biti učinjena.

4) ZAKLJUČCI: OD UNAPRED STVORENE IDEJE KA ODLUCI

Mi, dakle, imamo, s jedne strane:

Unapred stvorenu negativnu ideju, zasnovanu na pogrešnoj proceni situacije, na iluziji.

S druge strane:

Unapred stvorenu pozitivnu ideju, zasnovanu na brižljivoj proceni situacije, na realizmu, prihvatajući, međutim, svesno izvestan rizik.

*

Unapred stvorena negativna ideja treba da se onemoćuje:

Boljim obaveštavanjem, a naročito tačnom procenom vrednosti obaveštenja.

Stalnim uvežbavanjem komandanata u procenjivanju situacije; ono se može u potpunosti postići taktičkim vežbama i vežbama u donošenju odluke. Pri tom se moraju čak odrediti koliko osnovna zamisao zapovesti, toliko i glavni cilj.

Razvijanjem sposobnosti komandanata da sagledaju na objektivan način najrazličitije mogućnosti neprijatelja, a da se nikad ne podlegne sugestiji posebno jednoj od njih: Moltke je jednom prilikom napisao da je najneverovatnija hipoteza, kao i sve verovatnosti, da će neprijatelj izabratи najpravilniju meru ...

Najzad čuvajući se da se, pod izgovorom da se pariraju unapred stvorene ideje, ne zapadne u grešku koja se sastoji u tome da se nema više nikakvih ideja. Poznat je

primer: želeći da se sačuva sloboda ideja (zamisli) budućeg komandanta snaga, odustaje se od izrade plana operacija ...

*

Unapred stvorena pozitivna ideja može se u izvesnoj meri podstaći utoliko što će se biti svestan da je ona u tome jedna, da su opasnosti koje ona povlači brižljivo izvagane, i da je sve učinjeno da se pariraju.

Tada je ona često garantija velikih uspeha.

Ona sadrži rizike, ali ne mnogo više od bilo koje odluke koja odgovara u svim tačkama klasičnom obliku operativne odluke. Promišljenu i odmerenu nalazimo je u mnogim primerima u kampanjama Fridriha Velikog ili Napoleona. Ovaj drugi nije nikad dejstvovao, sećao se on na Sv. Jeleni, a da prethodno ne obezbedi 70% verovatnoće u uspeh. Onaj koji smatra da je sve učinjeno prepušta 30% verovatnoće sreći... ili neprijatelju. Posle udara u Agadiru 1911. godine, Žofr — predviđeni generalisim — odvratio je predsednika Kajoa (*Caillaux*), koji je htio vojnički da reaguje, od ma kakve operacije protiv Nemačke, pošto nije tada verovao da na svojoj strani ima ovih čuvenih 70% verovatnoće. Da je verovao da ih ima, verovatno bi rizikovao. Često se rizik isplati; gotovo uvek kad je sračunat. U svakoj operativnoj odluci ima jedan deo kocke, i unapred stvorena pozitivna ideja ne može izbeći to pravilo.

Sreća — kaže se — predstavlja 50% vojničkog genija: »Je li srećan?« pitao je Napoleon kad su mu predlagali nekog novog generala. I stari Rim je kažnjavao baksuzne generale.

*

Vratimo se opet na anegdotu koja nam je poslužila kao uvod u našu temu: »Gospodine generale, rekao je pukovnik Peten kao pobedilac, imao sam unapred stvorenu ideju.«

Njegov protivnik imao ju je takođe. Isto tako da su se fon Manštajn i Gamlen suočili posle bitke, čuo bi se verovatno sličan dijalog. Unapred stvorena ideja nije stvarno samo jedna, ona je složena. Ona ima svoje negativne kao i pozitivne strane. Može biti izvor poraza, kao i klica pobeđe. Predstavlja izvor poraza za komandanta koji dopušta da ga ona vodi, a klicu pobeđe za onog koji se svesno njome koristi.

Komandant kojim ona ovlada biće pobeđen, a komandanta koji njom vlada ona će učiniti pobediocem.

Ino Krumpelt

I deo:

RUKOVOĐENJE JEDINICAMA U ATOMSKO DOBA*)

KOMANDOVANJE U UŽEM SMISLU

»Rat je sukob velikih interesa koji se rešava krvlju«. Od veličine interesa zavisi u najvećoj meri stepen i intenzitet upotrebe snaga, karakter rata, a u većini slučajeva i opseg ratnih dejstava kao i to da li će se upotrebiti nuklearno oružje, a, razume se, i obim i način upotrebe ovog oružja.

Problem upotrebe nuklearnog oružja je od univerzalnog značaja. Niko nije u stanju da sa potpunom sigurnošću kaže da li će u jednom budućem svetskom sukobu zadata doći do upotrebe nuklearnog oružja i u kojoj meri. I na osnovu svakodnevnog događaja teško da bi se moglo doći do takvog uvida u suštinu stvari koji bi bio neophodan za donošenje odgovarajućih zaključaka o tom pitanju. Najviše što u ovom slučaju može da se učini jeste da se pre svega razmotri razvoj karaktera ratova u toku poslednjih nekoliko vekova, te da se na taj način do izvesnog stepena skine veo tajne sa ovog problema.

Ako bacimo pogled unazad, na pomenuti period ratnih događaja, vrlo jasno se ocrtava *razvitak ratova do njihovog krajinjeg izražaja*, a pronalazak nuklearnog oružja

*) Dr. Ihno »Krumplet, Oberst i. G. a. D., *Truppenführung im Atomzeitalter*, »Wehrkunde«, jul i avgust 1960, Minhen. Preveo s nemačkog Živorad Bojić; redigovao prema originalu Stanislav Pirc.

pokazuje se — sa čisto vojničke tačke gledišta — kao potpuno prirodno nastala karika u lancu ovog razvijanja, to jest razvijanja koji se podjednako odnosi kako na obim i karakter tako i na intenzitet ratova.

Što se tiče obima ratova u ovom vremenskom periodu, očigledna je tendencija njegovog porasta krajnje granice, dakle do rata istinski *globalnih razmara*. Epoha sukoba pojedinih, relativno manjih država, koja je niročito došla do izražaja do XVIII veka, pripada isto tako prošlosti kao i epoha ratova između dve velike nacije.

Isto tako izgleda da je prošlo vreme svetskih ratova dosadašnjeg tipa i obima. Ono što nam preti jeste rat globalnih razmara, rat u kome neće postojati mogućnost da bilo koji kontinent ostane van njegovog domašaja, odnosno da ne bude bilo direktno ili indirektno uvučen u ove ratne događaje, to jest rat u kome neće moći da postoji ni jedan narod čija se sudbina neće tim ratom rešavati. Na kraju krajeva, u tom ratu će se rešavati pitanje da li će na zemaljskoj kugli zavladati komunistički ili slobodnodemokratski pogled na svet.

Razvojna linija *karaktera* ratova dostigla je poslednjih vekova takođe svoj krajnji domet. Počevši od takozvanih kabinetskih ratova dinastičkih obeležja, koje su vodile male profesionalne vojske (vojska plaćenika) odnosnih gospodara države, linija razvoja vodi preko perioda ratova koji su imali čisto nacionalan karakter i koje su vodile mase onih naroda koji su u ovim ratovima učestvovali, pa sve do nacionalnih ratova čije su motive predstavljale suprotnosti pogleda na svet, i koji su, najzad, doveli do podele čitavog sveta na dva neprijateljska logora.

Može se, konačno, i za *intenzitet* ratova reći da je u toku poslednjih vekova dostigao svoj maksimum. Ovo se ne odnosi samo na krajnje iscrpljenje samog naroda i na njegove materijalne snage za potrebe ratova, već isto tako i na razvitak sredstava za rat, kao i na način i obim njihove upotrebe. Upravo na ovom području razvitak je dostigao svoju krajnju granicu, i to kako po svom najefikasnijem obliku tako i po svom izrazito kratkom trajanju.

Ako se uzme u obzir da je proteklo u stvari tek pedeset godina kako je u naoružanje pojedinih vojski uveden mitraljez, kao i da ratno vazduhoplovstvo i tenkovske jedinice nemaju još ni pedesetogodišnju prošlost, tada postaje sasvim jasno da je u ovom periodu razvitak intenziteta ratova dobio svoj krajnji oblik u jednom strahovito brzom tempu. Pronalaskom vodonične bombe i vodonične rakete dostignut je na području tehnike borbenih sredstava zaista krajnji domet razvitka.

Ako je, dakle, očigledno da razvitak generalne linije ratova teži da dostigne u našem stoljeću svoj krajnji oblik, tada bi mu protivurečila u teoriji misao da atomsko oružje, kao »poslednje« sredstvo u »poslednjem« ratu u kome se radi o biti ili ne biti odnosno o postojanju ili nepostojanju naroda, neće biti u takvom ratu upotrebljeno. U vezi sa ovakvim stanjem svaka Klauzeviceva reč kojom on definiše pojam rata dobija zaista sudbonosan značaj: »Rat je akt sile, te zato ne postoje granice u pogledu primene ove sile. Svaki akt sile postaje drugome aktu zakon, dolazi do naizmeničnih uticaja koji, najzad, moraju da dovedu do svojih krajnjih oblika«. I dalje: »U tako opasnom poslu kao što je rat upravo su najveće zablude one koje nastaju zbog dobrodušnosti, dobrodušnosti u pogledu neprimenjivanja svih sredstava koja stoje na raspolaganju«.

Za primenjivanje, odnosno neprimenjivanje nuklearnih oružja teško da bi se mogla postaviti neka važeća pravila. Ovo pitanje ne može se rešiti teorijskim putem. I ovde se radi, kao što je to uostalom uvek slučaj u ratu, o svakom konkretnom slučaju. Svaki rat je drukčije prirode. Svaki rat je drukčije prirode i uslovljen sopstvenom merom primene sile koja je njemu svojstvena. Međutim, uopšte uvezši, primena nuklearnih oružja je, naravno, daleko verovatnija u opštem i totalnom svetskom sukobu nego u ograničenom ratu.

Isto tako je primena taktičkog atomskog oružja (spada u red oružja kilotonske jačine) verovatnije nego upotreba strategijskog atomskog oružja (spada u red oružja megatonske jačine). S obzirom na opšte povećavanje naoruža-

vanja taktičkim atomskim oružjem, kao i na njegovo ograničeno područje dejstva koje umnogome isključuje opasnost od samouništenja, sa upotrebom ovog oružja u jednom budućem ratu većih razmera moglo bi se računati sa verovatnoćom koja se graniči sa sigurnošću.

U pogledu donošenja odluke o upotrebi atomskog oružja važnu ulogu igra i čitav niz specijalnih faktora, kao, na primer, opasnost i stepen samouništenja, koji su kod potencijalnih protivnika veoma različiti u zavisnosti od strukture njihovih zemalja i broja stanovništva, zatim postojeća politička konstelacija, specijalna vojna situacija, postojanje ili nepostojanje efikasnih sredstava za odbranu od atomskog oružja, i, najzad, obim i karakter odnosnog rata.

Shvatanje koje ide za tim da dokaže kako u jednom eventualnom svetskom sukobu neće doći do upotrebe strategiskog atomskog oružja zbog toga što ni jedna od zaraćenih strana ne bi bila u stanju da izvojuje konačnu pobedu niti dobije jedan neograničeni nuklearni rat svetskih razmera — ne pogađa srž stvari. Ovakvo shvatanje proisteklo je od straha pred dejstvom masovne upotrebe atomskog oružja od strane neprijatelja. Međutim, poznato je da je strah veoma rđav saveznik u ratu, a nama se čini da Sovjetski Savez može samo da crpe kapital od ovog straha.

Može se s velikom sigurnošću reći da нико не зна kakvu će, pre svega, vrstu rata doneti budućnost, to jest da li će on predstavljati svetski požar globalnih razmera i primene krajnjih sredstava sile, ili će to biti rat ograničen u pogledu obima i primene borbenih sredstava. Budući svetski konflikt možda neće morati ni da se pretvoriti u vrući rat. Hladni rat u kome se nalazimo već čitav niz godina je takođe po svojoj suštini jedna vrsta rata. On je, dakle, takođe rat svoje, specijalne vrste. Po svom karakteru hladni rat je rat indirektnog ratovanja. Ovim ratom se teži da se prisili neprijatelj na polaganje oružja, ali ne putem uništavajućih klasičnih bitaka niti razornim atomskim udarima, već da malo — pomalo, planski i sistematski, neograničeno u pogledu vremena i prostora i izbora sred-

stava koja primenjuje u mnogim pojedinačnim akcijama toliko dugo slab protivnikovu odbrambenu moć dok ovaj ne sazri za smrtni udarac koji bi tada mogao da usledi — ne bezuslovno, ali verovatno — u obliku pravog vrućeg rata.

U hladnom ratu ide se za tim da se pre svega potkopa moralna snaga protivnika. U tom cilju se iskorišćavaju sve prilike koje se pruže da bi se u vrlo promenljivim oblicima u kojima se ovaj rat vodi, oblicima koji se prilagođavaju okolnostima i kojima se čas ovde, čas onde, čas na jednom čas na drugom području pokušava, primenjujući takтику iscrpljivanja, da oslabi protivnikova volja za odbranu i presek spone savezničkih i prijateljskih nacija, odnosno koalicija. Uspesi ovakvog načina vođenja rata prilično su veliki.

Hladni rat se do sada nije poslužio ni atomskim ni nuklearnim oružjem, mada je u sueckom konfliktu zaprećeno upotrebo ovog oružja. Uopšte uzevši, ciljevi hladnog rata su manje vojničke a više političke, ideoološke i ekonomske prirode. Karakteru hladnog rata uopšte ne odgovara upotreba atomskog i nuklearnog oružja. Hladni rat je neuobičajeni, prikriveni, zakamuflirani, destruktivni rat. Otvorena upotreba sredstava sile protivureči njegovoj podmukloj prirodi.

Suprotnosti interesa dve potencijalne ratne strane nisu u svetu još nikada bile toliko velike i toliko duboke kao što je to slučaj danas između istočne i zapadne hemisfere. Cilj Sovjeta da postignu prevlast u svetu pod komunističkom doktrinom i danas je, kao i ranije, nepromenjen. Promene se mogu zapaziti samo u načinu primene sredstava pomoću kojih se taj cilj misli postići.

Sve dotle dok Sovjeti postižu uspehe u vođenju hladnog rata oni nemaju potrebe ni razloga da povedu vrući rat. Ovo naročito zato što je vrući rat povezan s neusporedivo većim rizikom nego hladni rat, kao i zato što bi pod izvesnim okolnostima vrući rat mogao da za više godina baci unazad njihovu težnju za postizanjem krajnjeg cilja — uspostavljanje svetskog komunističkog poretka.

Sve okolnosti idu mnogo više u prilog tvrdnji da bi se Sovjetski Savez poslužio vrućim ratom samo kao zaista poslednjim sredstvom, to jest kao sredstvom pomoću kojeg bi zadao smrtni udarac neprijatelju koji je već zreo za propast, odnosno koji je rastrojen hladnim ratom.

U vezi sa gore iznetim pitanjem ne bi trebalo nikada zaboraviti Lenjinove reči: »Najumnija strategija u ratu sastoji se u tome da se sa početkom operacija čeka sve dotle dok moralna iscrpljenost protivnika ne bude omogućila da mu se zada smrtni udarac«.

Prema tome, u jednom budućem globalnom i totalnom svetskom sukobu ne bi trebalo isključiti mogućnost upotrebe atomskog nuklearnog oružja. Ako se uzme u obzir da zapadna doktrina već čitav niz godina počiva na pretnji trenutnim, masovnim atomskim protivudarom u slučaju da Sovjeti bez povoda napadnu nekog od članova zapadne koalicije — čak i u slučaju da Sovjeti primene samo konvencionalna borbena sredstva — postaje jasno da bi u slučaju stvarnog svetskog sukoba bilo veoma teško otkloniti opasnost od upotrebe atomskog i nuklearnog oružja.

Pretnja zapadnih sila masovnim atomskim protivnappadom u slučaju sovjetskog napada snažno je uticala, s jedne strane, da Sovjeti učine veliki napredak na polju atomskog oružja, dok, s druge strane, razmatranje potencijalnih snaga sutrašnjih protivnika nije doprinelo da se napusti misao o masovnoj upotrebi atomskog oružja u eventualnom sukobu između Istoka i Zapada, sukobu koji bi bio većih razmara. Što se tiče potencijala oba protivnika u pogledu zaliha taktičkog i strategijskog atomskog oružja moglo bi se reći, naravno ukoliko se tako nešto uopšte može tačno proceniti, da u tom pogledu postoji ravnoteža snaga, dok bi se na području raketnog naoružanja mogla dati izvesna prednost Sovjetima.

Privrednoj nadmoćnosti Zapada Sovjeti suprotstavljaju znatnu nadmoćnost u brojnom stanju kopnenih oružanih snaga. Ova sovjetska nadmoćnost premašuje gotovo šest puta zapadni potencijal. Poznato je, međutim, da pri-

vredna nadmoćnost ne može da ispolji bitniji uticaj na vođenje rata u njegovoј prvoј fazi, a takođe da potencijal u pogledu brojnog stanja oružanih snaga dolazi brzo do izražaja. S obzirom na ovu okolnost i na fakat da niko ne može tačno da oceni koliko može da traje atomski rat — takav rat može, zavisno od okolnosti, da traje toliko kratko da privredni potencijal uopšte i ne dođe do izražaja. Zbog toga se jasno nameće potreba da se na neki način kompenzira nadmoćnost koju protivnik ima u pogledu kopnenih oružanih snaga. Prema sadašnjoј situaciji, a na osnovu izjava vodećih komandanata Severnoatlantskog pakta, ova kompenzacija bi se mogla postići relativno lako primenom efikasnog atomskog protivudara po teoriji o štitu i maču.

Ne može se, najzad, isključiti mogućnost da bi jedna strana mogla da dovede svojim postupcima hladni rat do takvog stupnja u kome drugoj strani ne bi ostala nikakva druga mogućnost, nikakav drugi izlaz izuzev da pomoći vrućeg rata — čak i uz upotrebu atomskog oružja — pokuša da odbrani hladni rat, to jest da u slučaju stvarne nužde primeni poslednje sredstvo za zaštitu hladnog rata.

Ako sve ove okolnosti uzmemo u obzir, možemo izvesti ovaj zaključak: Upotreba strategijskog atomskog oružja u budućem svetskom sukobu je moguća, dok je primena taktičkog atomskog oružja u velikom stepenu verovatna.

Pronalazak atomskog oružja imao je nesumljivo za posledicu duboku promenu u karakteru rata i u načelima za vođenje rata. Koliki značaj je dobilo atomsко oružje u pogledu načela za vođenje rata može se najjasnije videti iz razmatranja nekih faza *drugog svetskog rata*, pod pretpostavkom da je tada postojalo ovo oružje.

Britanci koji su u leto 1940. godine bili pritešnjeni kod Denkerka bez sumnje bi teško prešli kanal da je sa strane Nemaca moglo tada da bude upotrebljeno atomsко oružje. Prodor nemačkih oklopnih jedinica u maju 1940. godine preko reke Meze (Mas) prema atlantskoј obali teško da bi uspeo u onakovom obliku kako je izведен da su saveznici bili u stanju da upotrebe atomsко oružje. Nemački napad

preko reke Ene u junu 1940. godine, koji je i pored najjače artiljerijske pripreme protiv neprijateljskih položaja propao prvog dana teško bi pretrpeo neuspeh da su Nemci bili u stanju da protiv neprijateljskih položaja upotrebe izvestan broj taktičkih atomskih oružja.

Lenjingrad, koji je od strane nemačkih jedinica bio već u septembru 1941. godine potpuno opkoljen, sigurno da bi u tadašnje vreme bio u najkraćem roku zauzet da su Nemci imali na raspolaganju atomska oružja, a to bi se isto verovatno dogodilo docnije i sa tvrđavom Sevastopolj. Čišćenje bazena kod Kijeva, Brjanska i Vjazme u jesen 1941. godine bilo bi uz pomoć atomskog oružja završeno ne u roku od nekoliko nedelja već za nekoliko dana. Ovo bi, međutim, bilo od neocenjivog značaja i pružilo bi Nemcima ogromnu prednost u nastavljanju njihove ofanzive. Uz uštedu vremena koju bi im atomska oružje omogućilo, nemačke oružane snage bi verovatno preduhitrite period kiša i blata i zimu koja je dolazila pa bi sovjetske sibirske divizije stigle suviše dockan na evropsko ratište. Ovo bi, naravno, bilo još uspešnije za Nemce da su bili u stanju da atomiziraju Moskvu kao jedan od najvažnijih saobraćajnih čvorova.

Nemačka šesta armija koja je bila opkoljena kod Staljnjgrada mogla je još u novembru 1942. godine da bude potpuno uništena u najkraćem roku da su Rusi mogli da upotrebe atomska oružje. Ovo bi imalo za posledicu oslobođanje znatnih sovjetskih snaga, što bi, u krajnjoj liniji, verovatno onemogućilo stvaranje i izgradnju novog nemačkog odbrambenog fronta. Malta, Gibraltar i britanske baze za snabdevanje koje su se nalazile u Egiptu mogle su isto tako da budu atomizirane, što bi verovatno imalo za posledicu da rat u Africi dobije sasvim drugačiji tok. Teško da bi se uspešno odvijala i velika saveznička invazija u Normandiji u letu 1944. godine da su Nemci bili u stanju da upotrebe atomska oružja. Ne samo da bi upotreba atomskog oružja mogla da dovede do uništenja savezničkih oružanih snaga na pripremnim položajima u južnoj Engleskoj, već bi pomoću atomskog oružja bilo isto tako

lako izvodljivo — u datom roku, dakle petog dana po iskrčavanju — i uništenje iskrcanih savezničkih snaga u Normandiji.

Uništavanje nemačkog materijalnog ratnog potencijala koje su savezničke bombarderske flotile vršile više od dve godine, moglo je da bude iznenadno u roku od nekoliko nedelja odnosno dana da su saveznici bili u stanju da upotrebe odgovarajući broj strategijskog atomskog oružja protiv ključnih tačaka nemačke industrije. Na ovaj način nemačke oružane snage bi bile brzo onesposobljene za borbu, te bi se i sam rat mogao da završi u znatno kraćem roku. Broj ovakvih primera mogao bi se navoditi dokle god se želi.

Cilj svakog vojnog rukovodstva u ratu jeste da neprijatelja onesposobi za borbu. Oduvek se pokušavalo da se ovaj cilj postigne izbacivanjem iz stroja protivničkih oružanih snaga. Već vekovima se neprijatelj baca na kolena pomoću uništavajućih bitaka, a istorija ratova za proteklih hiljadu godina pružala je stalno primere kako se najsversishodnije, najbrže i najsigurnije mogao ostvariti uspeh u borbi. Od uništavajuće bitke kod Kane — potpuno opkoljavanje neprijatelja na slobodnom zemljištu — pa sve do uništavajućih bitaka u drugom svetskom ratu, težnje svih vojskovođa išle su za tim da *blagovremenom koncentracijom jedinica i materijala na odlučujućem mestu postignu najveću moguću nadmoćnost nad neprijateljem*, da ga zatim obuhvate s oba boka i zadaju mu udar iz pozadine i na taj način dovedu u bezizlaznu situaciju, to jest da neprijatelja stave pred dilemu: ili da napusti svako dalje pružanje otpora ili da se izloži fizičkom uništenju.

Uspesi ovih uništavajućih bitaka, koje su, kako vidi-mo, žarko priželjkivale sve vojskovođe, bili su, dakle, uslovjeni velikom početnom koncentracijom oružanih snaga i materijala, a naročito koncentracijom od koje je zavisila mogućnost opkoljavanja. Načelo obrazovanja težišta bitke koje je bilo presudno za postizanje odluke važilo je za sve vrste operacija. Ovo načelo je suvereno vladalo celokupnom taktičkom i operativnom misli.

Postavlja se sada pitanje: da li i koliko i sada, s obzirom na postojanje atomskog oružja, opravdava svoje postojanje operativno načelo stvaranja što je moguće veće nadmoćnosti nad neprijateljem koncentracijom oružanih snaga na odlučujućem mestu, to jest koncentracijom mase koja je neophodna za postizanje uspeha? U vezi s tim postavlja se istovremeno i pitanje: *Da li su uništavajuće bitke u klasičnom smislu danas još uopšte i izvodljive*, ili je potrebno da se, s obzirom na znatno promenjene uslove, primene sasvim drugočiji načini onesposobljavanja neprijatelja za borbu, kao što je, na primer, uništavanje njegovog materijalnog ratnog potencijala?

Postavlja se dalje pitanje: Da li uopšte, odnosno koliko i sada važe klasična načela taktičkog i operativnog komandovanja u borbi u sadašnjim atomskim uslovima, ili se moraju i na ovom području postavljati novi principi i novi načini?

Jedno je u svakom slučaju sigurno:

Svaka koncentracija masa predstavlja poželjan i isplativ cilj za upotrebu atomskog taktičkog i strategijskog oružja. Ovakav isti cilj predstavljaju kako opkoljene neprijateljske snage tako i napadačeve snage koje sačinjavaju obruč oko neprijatelja. Cilj za atomski napad predstavljaju isto tako snage u probojnim klinovima, kao i trupe spremne za protivudar.

Ako se uzme u obzir efikasnost dejstva čak i pojedinih taktičkih atomskih oružja — mada je jedna jedina atomska bomba od dvadeset kilotona, dakle jedna taktička atomska bomba u današnjem smislu, prouzrokovala smrt 86.000 ljudi u Hirošimi, naravno potpuno nepripremljenih i nezaštićenih — onda izgleda da je uništavanje i vrlo jakih neprijateljskih snaga, a time i postizanje iznenadne i povoljne promene obostranog odnosa snaga kao i taktičke, odnosno operativne situacije u *svakoj fazi borbe i operacija*, potpuno izvodljivo, pa čak i onda kada je situacija sopstvenih trupa postala veoma opasna.

Tako bi, na primer, neprijateljski obruč mogao danas isto da bude razbijen atomskim udarom kao što bi i već

zatvoreni pravci za povlačenje mogli da budu ponovo otvoreni upotrebom atomskog oružja. Iz toga se vidi da uspeh klasičnog taktičkog i operativnog planiranja zavisi sve do poslednjeg momenta od toga da li je protivnik još u situaciji ili je u poslednjem momentu doveo sebe u situaciju da upotrebom izvesnog broja atomskih oružja izmeni postojeće stanje.

Mogućnosti upravljanja operacijama i postizanja uspeha koje se pružaju budućem komandovanju zavise, dakle, umnogome od toga u kojoj meri sopstvene i neprijateljske oružane snage, bilo uopšte ili u svakom datom slučaju posebno, raspolažu atomskim oružjem, odnosno naročito od toga koliki koeficijent razorne moći imaju njegova atomska oružja.

Danas je, naravno, veoma teško doneti sud o tome kako će biti oformljeno atomsко naoružanje budućih protivnika, to jest kako će ono izgledati u pojedinostima u jednom budućem svetskom sukobu — a samo u ovakvom sukobu i može da bude govora o njegovoj upotrebi. Što se tiče naoružavanja sutrašnjih protivnika *strategijskim* atomskim oružjem, može se već danas konstatovati da oba protivnika raspolažu sa tako mnogobrojnim strategijskim atomskim oružjem da su zaista u stanju da efikasno unište sve najvažnije neprijateljske ciljeve.

Potrebno je razmotriti i pitanje da li bi se čisto vojni ciljevi, gde pre svega spadaju neprijateljske oružane snage, i u sadašnjem periodu ratova materijala mogli još uvek prezentirati kao ciljevi koje vrhovni organi komandovanja smatraju od odlučujućeg značaja za ishod rata u celini. Važniji objekti neprijateljskog materijalnog ratnog potencijala, kao, na primer, ključne tačke protivničke industrije naoružanja, industrija pogonskog materijala, neprijateljski energetski i saobraćajni centri i tako dalje, mogli bi se, zavisno od situacije, posmatrati od strane vrhovnog komandnog organa kao daleko važniji objekti ciljeva za upotrebu strategijskog atomskog oružja nego što su to

neprijateljske borbene jedinice, što će, naravno, umnogome zavisiti i od opšte ratne situacije.

Usled toga ove odluke daleko izlaze iz čisto vojnih okvira, te, sledstveno tome, ovo pitanje može da bude samo nabačeno u ovoj studiji. Koncentracija jedinica zaista velikih razmara kao što je, na primer, bila ona kod Denkerka, pokazala bi se i u budućem sukobu kao isplativ cilj za upotrebu strategijskih atomskih oružja.

Što se tiče taktičkog atomskog oružja možemo konsstatovati da se sada nalazimo u početnoj fazi naoružavanja ovim oružjem. Međutim, budući razvitak taktičkog atomskog oružja ne bi bilo teško predvideti. Danas više ne predstavlja nikakav problem da se skoro svaki projektil — dakle, pre svega artiljerijska zrna, minobacački projektili (mine), zrna teškog pešadijskog naoružanja, protivtenkovska zrna i zrna oružja za borbu protiv tenkova — snabdeju glavama s atomskim punjenjem. Postoji danas čak i takozvana atomska bazuka koju može da poslužuje jedan jedini borac!

Osim ovog atomskog naoružanja kopnenih snaga, koje je nadovezano na klasična oružja, postoji i dodatna oprema odnosno naoružanje s taktičkim atomskim raketama dometa od oko 180 km kao i naoružanje taktičkog vazduhoplovstva atomskim projektilima. Sada je samo pitanje vremena kada će i teška oružja kopnenih oružanih snaga dobiti u odgovarajućoj meri municiju za taktička atomska oružja. Razume se samo po sebi da će pored kopnenih jedinica naoružanih taktičkim atomskim oružjem i dalje postojati jedinice naoružane klasičnim oružjem.

Pošto će u okviru jedne bitke strategijska atomska oružja moći da budu angažovana samo u veoma retkim i izuzetnim slučajevima — dok će po pravilu biti redovno upotrebljavana taktička atomska oružja — to ćemo se u našem razmatranju ograničiti samo na do sada izloženo ispitivanje principa komandovanja na područjima taktičkog i operativnog vođenja jedinica, ne zalazeći u domen strategije.

ODBRANA

U svim vremenima defanziva je korišćena samo zato da bi se na nekom drugom mestu ili u neko drugo vreme mogla da izvede ofanziva, a osim toga defanziva je od strane slabijeg redovno korišćena kao »jači oblik ratovanja«. U toku prvog svetskog rata odbrana u obliku pozicionog rata godinama je primenjivana na svim ratištima. Iz ovog vremena potiče takozvani neprekidni borbeni front, oblik borbe koga se vojno komandovanje i u drugom svetskom ratu čvrsto držalo, naročito u odbrani. U pojavljenju praznina na frontu gledala se velika opasnost za održavanje odbrane uopšte, tako da se uvek hitalo da se takvi otvori što je moguće pre zatvore. Branilac se, dakle, i u drugom svetskom ratu načelno držao utvrđenih poljskih položaja sa povezanim rovovima. Mažinovljeva linija, Zapadni bedem (Zigfridova linija) i Atlantski bedem sa svojim strahovitim rashodima u materijalu i svojim karakterom koji je podsećao na svojstva tvrdavskog rata mogu se posmatrati kao krajnji izraz odbrane novijeg doba.

Nužnost neprekidnog protezanja linije fronta teško da bi se mogla opravdati nekim stvarnim razlozima. Neprekidna linija fronta ne počiva ni na operativnim ni na taktičkim potrebama. Ona je daleko više razumljiva ako se posmatra kao rezultat razvitka rata uopšte, a naročito kada se uzme u obzir činjenica nastanka milionskih vojski sa njihovim ogromnim potrebama u pogledu prostora. U periodu pre XX veka borbe su se vodile načelno na slobodnom polju u slobodnim oblicima, to jest, armije su za svoje operacije uvek užimale u obzir samo jedan deo ratne pozornice. Povratak na ovaj stari, pokretljiviji, slobodniji oblik vođenja borbe ne bi trebalo smatrati neverovatnim u budućnosti.

Karakteristike borbe u okviru krute klasične odbrane ogledale su se kao što je već napomenuto, u neprekidnim u zemljište utonulim, neprikrivenim odbrambenim položajima sa jednom glavnom borbenom linijom ispred koje je zajedničkom vatrom svih oružja i oruđa, naročito arti-

Ijerije trebalo da se slomi neprijateljski napad. Po završetku borbe trebalo je ovu glavnu borbenu liniju čvrsto držati u svojim rukama.

Ova koncentrična vatrica svih oružja zahtevala je ogromno masiranje odbrambenih oružja svih vrsta, ukoliko se želelo da se postigne postavljeni cilj. Nema nikakve sumnje da bi takvo masiranje oružja predstavljalo u budućem ratu laku žrtvu neprijateljskog atomskog oružja, a isto tako bi brzo postali njegovom žrtvom i odbrambeni položaji sa svojim posadama. Izostavljanjem glavne borbene linije i koncentracije odbrambenih oružja otpao je i glavni stub odbrane klasične vrste. Prema tome, dosadašnji oblik odbrane teško da bi više mogao da dode u obzir u periodu upotrebe atomskog oružja.

Međutim, ova konstatacija ipak ne znači da će odbrana kao oblik borbe uopšte otpasti u budućem ratu. I u budućem svetskom konfliktu protivnik će načelno ipak morati da upotrebljava defanzivne oblike borbe već i zbog toga, što će i ubuduće postojati jedan od protivnika koji je, bilo vremenski bilo prostorno, slabiji, odnosno u težoj situaciji, kao i zato što će inicijativu uvek imati u rukama samo jedan od protivnika. Naravno da oblik odbrane u budućem ratu neće moći da zadrži izgled krute, nepokretne i za zemljište čvrsto vezane odbrane. *Oblik buduće odbrane biće takav da ona neće biti ništa drugo do pokretna, elastična odbrana, koja neće smeti da se čvrsto vezuje za teren niti da u sebi sadrži elemente masiranja snaga.* Ovo u stvari znači temeljnu promenu u dosadašnjim shvatanjima o odbrani.

Sasvim je sigurno da će u savremenoj odbrani taktičko oružje morati da odigra veoma važnu, ako ne i odlučujuću ulogu. Razorna snaga samo malog broja taktičkih atomskih oružja daleko prevazilazi razornu snagu koncentrisane vatre dosadašnjih braniočevih oružja. Klasična oružja više ne mogu da konkurišu atomskom oružju. Pod pretpostavkom da branilac raspolaže dovoljnim brojem taktičkih atomskih oružja, budući branilac će pre svega pokušati da razbije neprijateljski napad ovim oružjem.

Jedan deo ovih oružja biće prikiven u šah-matskom rasporedu u dubini odbrambenog prostora i tako upotrebljen da bude u stanju trenutno da uništi neprijateljska atomska oružja i najvažnije ciljeve koji se budu pojavili kod neprijatelja za vreme vršenja napada.

Drugi deo atomskih oružja zadržaće se kao pokretna rezerva da bi se mogao upotrebiti na onom mestu gde razvoj situacije na bojištu bude zahtevao. Ovaj deo atomskih oružja mora da se upotrebljava iznenadno i dovoljno snažno. Osim toga branilac, kome kao i ranije pripada i danas prednost izbora zemljišta na kome će se odvijati operacija, pripremiće posle detaljnog izviđanja zemljišta veći broj položaja za taktička atomska oružja. Ovi položaji treba braniocu da garantuju efikasnu upotrebu atomskih oružja.

Taktička atomska oružja upotrebiće se, dakle, uvek na onom mestu gde postoje najveći izgledi na postizanje uspeha. Njihovi položaji treba da budu tako izabrani da omogućuju brzu i laku promenu. Zbog svog dominantnog dejstva predstavljaće, dakле, atomska taktička oružja ubuduće kičmu odbrane, bilo da su u obliku oružja instaliranih na tenkovima, samohodnih atomskih jurišnih topova, motorizovane atomske artiljerije, pokretnih atomskih raket ili bilo u kom drugom vidu. Klasična oružja podržavaće na podesan način odbrambenu borbu taktičkih atomskih oružja. Njihov glavni zadatak sastojiće se u sprečavanju akcija neprijateljskih izviđačkih organa — naročito organa nasilnog izviđanja — kao i u odbijanju slabijih neprijateljskih pešadijskih i tenkovskih napada. Ovo će se primenjivati naročito onda kada neprijatelj izvodi ove napade bez podrške svojih atomskih oružja.

Pošto smo konstatovali da se u budućem ratu odbrana više neće izvoditi u obliku organizovanja krutih i neprekidnih odbrambenih linija koje bi bile bez ikakvih praznina, već u obliku koji će imati pokretan karakter i kod koga će postojati mogućnost zadavanja udarca u obliku protivnapada — to se pojavljuje potreba da ovu odbrambenu borbu izvode manje samostalne borbene jedinice,

kao i da se ovakav vid borbe izvodi na određenim zemljишnim odsecima koji će imati znatnu dubinu.

Pri ovom obliku odbrane više trupno komandovanje imalo bi, pre svega, zadatku da vrši međusobnu koordinaciju pojedinih borbenih grupa, dovodeći ih do jedne skladne celine, zatim da iskorišćava pojedinačne uspehe u duhu opštег vođenja borbe, kao i da kompenzira eventualne neuspehe.

Glavni zadatak odbrane u budućem ratu neće se, dakle, sastojati više u odbrani od neprijateljskog napada na jednoj određenoj (glavnoj borbenoj) liniji, već mnogo više u uništavanju protivnika unutar jednog određenog, srazmerno dubokog prostora putem pokretnog i iznenadnog angažovanja atomskog oružja u slobodnom obliku vođenja borbe.

Taktička atomska oružja u obliku specijalnih projektila moći će da postanu odlučan činilac i u međusobnoj borbi tenkova odnosno u protivtenkovskoj odbrani. U međusobnoj tenkovskoj borbi i pokretnoj protivtenkovskoj odbrani od ogromnog značaja za uspeh mogu da budu blagovremeno poznavanje situacije kod neprijatelja, izbor najpogodnijih vatreñih položaja, kao i vršenje iznenadnih napada nadmoćnom vatrom atomskog oružja na neprijatelja.

Iz ukupnog zbira pojedinačnih uspeha proističe opšti taktički uspeh i njegova vrednost za komandovanje. »Taktika vatre« dobiće povećan značaj u odnosu na konvencionalan način vođenja borbe koji je bio orientisan na operacije opkoljavanja, i činiće uveliko komandovanju osnov za dalje uobičavanje borbe.

Osim vida odbrane u kome se tražila odluka postojao je do sada i oblik odbrane kojim se težilo da se neprijatelj što duže zadrži u svom nastupanju. To je bila takozvana zadržavajuća odbrana. Smisao ovog vida odbrane sastojao se u tome da se postepenim ustupanjem zemljišta — a upotrebljavajući srazmerno slabe snage — neprijatelj obmane u pogledu stvarne jačine odbrane, da se neprijatelj navede na razvijanje svojih glavnih snaga za napad,

pa da se zatim neposredno pred neprijateljski napad odstupi na nove odbrambene položaje, da bi se na ovima opet ponovio isti postupak.

Međutim, da bi se neprijatelj zaista obmanuo, to jest ubedio u tobožnju jačinu i čvrstinu odbrane, a naročito da bi se izazvao da razvije svoje artiljerijske snage, bilo je potrebno da se angažuju sopstvene artiljerijske jedinice odgovarajuće jačine.

Primena ovog oblika odbrane koji je počivao na upotrebi konvencionalnih oružja, a koji je, mada je srazmerno pokretljiv ipak predstavlja oblik odbrane sa krutim i povezanim linijama fronta — mogla bi u doba atomskog oružja da garantuje samo uslovne izglede na uspeh. Ovo naročito zbog toga što bi napadač, ukoliko bi raspolagao dovoljnim brojem atomskih oružja, odmah izvršio atomske napade na odbrambene položaje iako su oni slabije posednuti. Nasuprot tome, zadržavajućoj odbrani pri upotrebi atomskog oružja mogli bi se pripisati značajniji uspesi, ukoliko se ona obrazuje u pokretu i ukoliko se, shodno tome, taktička atomska oružja angažuju u što rastresitijem rasporedu.

Razlika između zadržavajuće odbrane i odbrane u uobičajenom smislu počiva, dakle, pre svega u tome, što je dubina rejona zadržavajuće odbrane znatno veća.

NAPAD

Iz svega što je do sada rečeno proizilazi da i dosadašnji oblici napada moraju da pretrpe izvesne promene, odnosno da napad dobije drugojačiji oblik. Ako je činjenica da koncentracije snaga u periodu atomskog oružja predstavljaju smrtnu opasnost, onda bi i napadač morao da odustane od dosadašnjeg uobičajenog shvatanja da će uspeti ostvarivanjem na odlučujućem mestu nadmoćnosti nad protivnikom putem koncentracije što je moguće jačih snaga. U vezi s tim najpre će morati da otpadne dosadašnji način organizovanja položaja za napad, to jest kon-

centracija jedinica za napad na ograničenom prostoru. Pošto se jedinice koje su određene za izvršenje napada teško mogu — s obzirom na delatnost neprijateljskog taktičkog vazduhoplovstva — prikriti na zemljištu, one bi brzo postale žrtva neprijateljskog taktičkog atomskog oružja.

Ubuduće će verovatno prestati potreba za uobičajenom artiljerijskom pripremom koja se izvodila pomoću koncentrične artiljerijske vatre i vatre teških pešadijskih oružja neposredno pred sam napad. Izostavljanje ove artiljerijske pripreme uslediće zbog toga što će branilac sigurno nastojati da i ovu koncentraciju oruđa uništi atomskom vatrom. Isto tako nemaju više nikakvog izgleda na uspeh masovni pešadijski napadi, a posebno do pred kraj drugog svetskog rata praktikovani juriši, kao i napadi prikupljenih tenkovskih snaga. Svi ovi napadi, odnosno snage koje ih izvode, postali bi vrlo brzo cilj napada neprijateljskih teških i lakih atomskih oružja. Na osnovu svega iznetog vidi se da u uslovima atomskog rata jedva nešto preostaje od ranijih, klasičnih načina izvođenja napada.

Uopšte uzevši, može se reći da osnovno načelo vatre i pokreta koje je do sada suvereno vladalo u svim postupcima u napadu neće više moći da ima neograničenu primenu. Jaka klasična vatrena podrška izazivaće uvek i u svim slučajevima upotrebu neprijateljskog teškog i lakoatomskog oružja, dok slabija vatrena podrška neće, s druge strane, moći da ispuni zadatak neutralisanja neprijateljskih odbrambenih oružja. Prema tome, ako je tačno da će zbog upotrebe neprijateljskog atomskog oružja biti isključena vatrena podrška napada, onda se i načelo po kome se do sada izvodio napad — načelo vatre i pokreta — ne može više primenjivati.

Ne bi trebalo više uopšte sumnjati u činjenicu da će atomska oružja određivati ubuduće svaki oblik i način napada, kao i da će uspeh u ofanzivnim borbama presudno zavisiti od vrste i načina upotrebe ovog oružja od strane napadača. Međutim, u zavisnosti od okolnosti pod kojima

se bude izvodila borba imaće ova odlučujuća upotreba atomskog oružja — s obzirom na njegovu veliku razornu moć i opseg njegovog područja dejstva — ne samo za cilj da olakša nastupanje napadačevih jedinica već mnogo više da bude sama sebi cilj, to jest da s obzirom na svoju veliku uništavajuću snagu postigne potpuno uništenje neprijatelja koji bude zahvaćen njenom vatrom. Ako, dakle, branilac bude uništen atomskim napadima o kojima je bilo reči, napadačeve jedinice dobijaju veću ili manju slobodu pokreta, koje će one, naravno, iskoristiti što je moguće brže da bi se što pre privukle eventualnim novim braniočevim položajima, bilo da su oni izgrađeni za klasičnu ili atomsku odbranu.

Iz ovoga se jasno vidi da se vreme neutralisanja neprijateljskih odbrambenih oružja ne može više iskorišćavati za izvršenje pokreta; ono se može daleko više koristiti za posedanje zemljišta koje je zauzeto atomskim napadima — da se omogući pripremanje nove upotrebe sopstvenog atomskog oružja, odnosno, u slučaju da neprijatelj više ne bude organizovao nov otpor, da se zauzme što je moguće više zemljišta koje je neprijatelj držao.

S obzirom na veliku verovatnoću upotrebe atomskog oružja od strane branioca, izvesne izglede na uspeh imao bi još samo napad koji bi se izvodio od strane veoma rastresitih i pokretljivih jedinica, koje bi bile sposobne za samostalno vođenje borbe i koje bi bile veoma vešto vodene. Međutim, čak i u okviru ovakvih manjih *samostalnih jedinica* — načelno se radi o jedinicama veličine brigade — napad se ne bi smeо izvoditi u prikupljenom, već u veoma rastresitom poretku. *Ovakav napad morao bi imati karakter infiltracije (ubacivanja)*. Uspesi pojedinih borbenih grupa bili bi, naravno, dosta različiti, što bi uglavnom zavisilo od njihove lokalne situacije. Zadatak pretpostavljenog komandovanja sastojao bi se prvenstveno u tome da iz zbira pojedinih uspeha dovede do opšteg uspeha u borbi.

U vezi sa angažovanjem taktičkog atomskog oružja u napadu, postavlja se kao najvažniji zadatak da se *nepri-*

jatelj napadne atomskom vatrom u pravo vreme i na način koji će garantovati najefikasnije dejstvo. Ako se želi da opšti napad odgovori svojoj svrsi, potrebno je da atomski napad izrazi svoje efikasno dejstvo na najvažnije ljudske i materijalne snage neprijatelja. Upravo je prvi atomski napad odlučujući i njega treba izvesti najvećom mogućom žestinom. Ako ovaj prvi atomski napad pogodi najvažnije neprijateljske ciljeve, neprijatelj u ovoj fazi borbe više neće biti u stanju da upotrebi ni svoja atomska ni klasična oružja. Nasuprot tome, ako ovaj prvi atomski napad odlučno ne pogodi najvažnije neprijateljske ciljeve, pa bilo da tome bude uzrok pogrešan izbor ciljeva, bilo pogrešno izabran momenat atomskog napada ili, najzad, ili bilo kojih drugih uzroka, postojaće velika opasnost da neprijatelj dođe u mogućnost da uništi napadačeva atomska oružja koja su se na ovaj način otkrila, te da, shodno tome, i čitav napad bude razbijen.

Iz svega što je rečeno jasno proizilazi da *težište napadačeve taktike treba da leži u pravilnoj upotrebi atomskog oružja.* Ako je ovo tačno, onda se pokazuje kao opravdana tvrdnja da će u okviru atomske borbe klasična oružja zadržati samo sekundaran značaj, što, drugim rečima, znači da će se ona upotrebljavati samo za podršku atomskog napada. Glavna funkcija klasičnih oružja sastojeće se, analogno gornjem zaključku, u njihovoj upotrebi u periodu kada se atomska oružja ne koriste, odnosno dok se još ne budu koristila.

S obzirom na veoma veliku važnost pravilne upotrebe atomskog oružja kako u pogledu vremena tako i prostora, *izviđanje neprijatelja* od strane specijalnih izviđačkih jedinica dobija svoj izvanredan značaj. Ono može da se sprovodi bilo u obliku taktičkog izviđanja iz vazduha, borbenog izviđanja, izviđanja pomoću specijalnih izviđačkih jedinica ili, najzad, izviđanja samom borbom. Osnove za pravilnu upotrebu atomskih oružja može da pruži samo dobro organizovana izviđačka delatnost, odnosno njeni rezultati. Ovde pre svega spadaju tačni podaci o mestu nalaženja onih neprijateljskih ljudskih i materijalnih snaga

koje su od odlučujućeg značaja za ishod borbe, kao i o mjestu nalaženja neprijateljske rezerve.

Zavisno od okolnosti, podaci o neprijatelju moći će da se pribave tek kada se angažuju sopstvene više ili manje jake tenkovske i pešadijske snage, koje su u stanju da prisile neprijatelja da otkrije svoje karte. Iz ovoga proistiće da teškoća pravilne upotrebe atomskih oružja leži pre svega u pravilnom izboru vremena za atomski napad. Ako bi se u toku prve faze borbe izveo jedan slabiji atomski napad sa ciljem da neprijatelja izazove da otkrije mesto nalaženja svojih atomskih oružja, tada se time stvara osnova da se neprijatelj konačno izbaci iz stroja zadavanjem drugog, uništavajućeg atomskog udara.

Ipak, sve gore rečeno ništa ne utiče na konstataciju da će u budućem svetskom sukobu *način napada u rastresitom poretku predstavljati osnovni princip izvođenja napada*, to jest način napada sa duboko ešeloniranim jedinicama, a koji će se uveliko pothranjivati iz dubine. Ako se želi da se izbegnu nepotrebni gubici, onda napad mora da se izvodi u veoma pokretljivom i rastresitom poretku koji će biti podešen tako da se može brzo prilagoditi svim promenljivim uslovima boja.

Dosadašnji konvencionalni način napada koji je počinio na principu vatre i pokreta zameniće u odlučujućoj fazi borbe pokretljiva atomska vatra, pri čemu će klasična oružja imati zadatak da stvore povoljne uslove za najefikasniju upotrebu atomskog oružja.

Usled velike potrebe da komande pojedinih borbenih grupa budu potpuno samostalne u borbi, teško da će više moći da se održi i princip neprekidne linije fronta napadnih jedinica. Daleko više će važiti načelo manje ili više velikih praznina i breše u liniji fronta. Napad atomskim oružjem moraće da se prenosi sa jednog na drugi zemljišni odsek, pri čemu se postupak u napadu mora stalno prilagođavati novim uslovima i novostvorenoj situaciji. Sam tempo napada podešavaće se saobrazno do tada postignutom uspehu. Krajnji uspeh u ovoj borbi pripašće onoj strani koja poslednja, na kraju borbe, to jest u njenoj od-

lučujućoj fazi, bude imala na raspoloženju bataljon atomskog oružja koji je sposoban za borbu.

Ovaj način izvođenja napada zahteva naročito sposobno i energično rukovodstvo, čak i u najnižim jedinicama, ukoliko se želi da se neprijatelj nadmudri u pogledu upotrebe atomskog oružja, odnosno da mu se zada uništavajući udarac. Više komandovanje biće ubuduće manje zaduženo samim planiranjem i sprovodenjem bitaka — ukoliko su uništavajuće bitke klasičnog stila u uslovima upotrebe atomskog oružja uopšte još i moguće — već mnogo više iskorišćavanjem pojedinačnih uspeha borbenih grupa radi postizanja opšteg uspeha u celini. Uspeh u ovakvom načinu izvođenja napada najpre će omogućiti sloboda u radu i donošenju odluka nižih starešina kao i takva naređenja i instrukcije višeg komandovanja koje neće sputavati njihovu inicijativu.

U ovom razmatranju nema potrebe da se detaljnije ulazi u vidove borbe kao što su gonjenje i odstupanje, ali se mora napomenuti da su ova dva vida borbe specifično orientisana na veliku pokretljivost. Dok se u *gonjenju* ne pojavljuje u velikoj meri opasnost od masiranja snaga, dotle, naprotiv, *odstupanje* pruža veliku mogućnost ovoj pojavi, a naročito u trenucima kada se snage koje odstupaju nađu pred zemljišnim preprekama kao što su reke ili planine. Međutim, ovakva nagomilavanja snaga i sredstava do kojih može da dođe u toku odstupanja u uslovima upotrebe atomskog oružja komande moraju da spreče mera koje su još unapred predviđene koje bi trebalo sprovoditi još energičnije nego što se to ranije činilo.

S obzirom na veliku opasnost od primene taktičkog atomskog oružja *u borbama u naseljenim mestima* kao i *u šumama*, veliko je pitanje da li bi branilac uopšte više mogao da koristi ove vidove borbe. Poznato je da bi bila dovoljna samo jedna jedina atomska bomba pa da pogodeno naseljeno mesto nestane sa zemljine površine, odnosno da se pogodjena šuma pretvorи u zgarište, ili usled dejstva atomskog oružja, u mišolovku za njenog branioca.

U borbama oko reka teško da će branilac više moći da vodi borbu na samoj reci, pošto rečni tok predstavlja za napadača u stvari glavnu borbenu liniju i time upravo izaziva upotrebu neprijateljskog atomskog oružja. U atomskom ratu odbrana reke izvodiće se mnogo više pozadi rečnog toka i to u veoma pokretljivim operacijama.

Zavisno od razvoja situacije izvodiće se borbe u susretu a takođe i borbe za usporavanje kako u vidu napada tako i odbrane, odstupanja i gonjenja. Isto tako mogu se ovi načini borbe primenjivati u gonjenju i odstupanju. Ovi načini borbe predstavljaju samo posebne vrste borbe, ali ne ove oblike borbe, te se zbog toga načini upotrebe atomskog oružja u njima neće zasebno razmatrati.

Izvođenje brzih operacija kojima se postavljaju udaljeniji ciljevi naići će, s obzirom na veliko područje dejstva atomskog oružja, na daleko veće teškoće nego što je to ranije bio slučaj. Sasvim, međutim, izgleda neverovatno da bi *munjevite operacije onakvog oblika kao što je do sada bio slučaj uopšte više mogle da se izvedu*. Ovo naročito zbog toga što ovakve operacije počivaju — kao što je to pokazao drugi svetski rat — na iznenadnom angažovanju jakih prikupljenih tenkovskih snaga na relativno uzanom prostoru. Uništiti jednu ovaku tenkovsku koncentraciju ne predstavlja u uslovima upotrebe atomskog oružja više nikakav problem.

Iz svega ovog proističe da se i za munjevite operacije moraju pronaći novi oblici primene. Silina udara koja je do sada počivala na velikoj koncentraciji tenkovskih snaga moraće da bude nadoknađena dubinom samog napada. Operacija tenkovskog probaja moraće da poprими oblik operacije koja se izvodi rastresitim snagama, odnosno oblik koji će u svako vreme biti podešen za borbu atomskim oružjem. Putem ešeloniranja po dubini jakih tenkovskih snaga mora biti slomljen ponovan otpor neprijatelja a prodiranje sopstvenih snaga mora se održavati u neprekidnom toku.

Zavisno od okolnosti, ovakve operacije zahtevaće — zbog upotrebe atomskog oružja — daleko više vremena

nego što je to ranije bio slučaj, a naročito zbog toga što udarna snaga prikupljenih napadačevih jedinica neće moći da se iskoristi u onoj meri u kojoj je to bilo moguće u drugom svetskom ratu.

S obzirom da u svakoj fazi bitke ili boja postoji mogućnost da neprijatelj upotrebi svoje atomsko oružje, od komandovanja svih stepena zahteva se izuzetno velika umešnost i elastičnost, i da isto tako raspolaže visokim boračkim vrlinama, a od samih jedinica da u stručnom pogledu budu na visini svojih zadataka.

Na kraju ovog razmatranja trebalo bi naglasiti da ova studija ne pretenduje na konačne zaključke o razmatranoj temi. Sam kompleks pitanja suviše je opširan da bi mogao biti obuhvaćen i razmotren u okviru ovog rada. Osim toga, sva ova pitanja još uvek se nalaze u fazi proučavanja tako da se ni za jedno pitanje ne bi moglo dati konačno rešenje ni konačna ocena. Ova studija ima pre svega za cilj da podstakne na razmišljanje.

Intenzivno razmatranje uticaja nuklearnog oružja na komandovanje — a takođe i na snabdevanje — predstavlja imperativ sadašnjice. Ona buduća zaraćena strana koja u svojim pripremama za rat bude postigla bolje rezultate u pogledu pronalaženja savremenijih principa komandovanja, obuke, organizacije i opremanja trupa, kao i efikasnijeg sprovođenja u život svih ovih dostignuća — imaće u budućem svetskom sukobu daleko veće izglede na uspeh.

II deo :

LOGISTIČKO RUKOVOĐENJE

Dok je pri izlaganju o rukovođenju jedinicama u užem smislu u doba atomskog oružja težište razmišljanja bilo u okviru upotrebe taktičkih atomskih oruđa, to se pitanja logističkog rukovođenja u doba atomskih oruđa moraju razmotriti sa gledišta upotrebe kako taktičkih tako i strategijskih atomskih oruđa.

Uslovi za rukovođenje jedinicama s jedne i za logističko rukovođenje s druge strane veoma su različiti. Kod rukovođenja jedinicama pogled je usmeren napred. Cilj njegove delatnosti je uništenje neprijatelja. Njegova sredstva su jedinice. One se odlikuju moralom čija je snaga podložna kolebanjima. Pogled kod rukovodstva jedinica u prostornom pogledu ograničava se na bojište i operacijsku zonu. Kod rukovodstva snabdevanjem (logističkog rukovođenja) pogled je usmeren pretežno unazad. Cilj njegove delatnosti je snabdevanje jedinica. Njegova sredstva su mrtvi materijal čija snaga nije podložna kolebanjima. Polje delatnosti rukovodstva snabdevanjem proteže se od izvora za snabdevanje do fronta.

Dok će u budućem svetskom sukobu, kao što je to već u prvom delu ove studije napomenuto, strategijska atomska oruđa biti samo u naročito izuzetnim slučajevima upotrebljena za dejstvo protiv neprijateljske žive sile i dok će u okviru taktičkog i operativnog rukovođenja jedinicama preovlađujuću ulogu imati taktička atomska oruđa, stvari u području snabdevanja stoje sasvim drugčije. Ovde treba očekivati da će kod neprijatelja težište biti na upotrebi strategijskih atomskih oruđa. Njihova upotreba će verovatno biti usmerena, pre svega, protiv materijalnih sredstava od odlučujućeg značaja za ishod rata kao što su ključne tačke u oblasti ratnog potencijala protivnika kao i protiv osetljivih tačaka neprijateljskog sistema za snabdevanje. Posledice ove upotrebe strategijskih atomskih oruđa od strane neprijatelja, koje često leže izvan domena sopstvenog logističkog rukovođenja, odraziće se, prirodno, na snabdevanje borbenih jedinica i na logističko rukovođenje. Dejstva strategijskih atomskih oruđa koja budu upotrebljena protiv ciljeva daleko od fronta biće dopunjena dejstvom taktičkih atomskih oruđa čije ciljeve će sačinjavati neuralgične tačke službe snabdevanja u rejonima u blizini fronta. Granice dejstva između strategijskih i taktičkih atomskih oruđa su — što se tiče ciljeva koje treba tući — fluidne. Iskrcna pristaništa, saobraćajni čvorovi i značajna vojna materijalna uporišta

mogu biti napadnuti kako strategijskim tako i taktičkim atomskim oruđima. Stoga će pažnja logističkog rukovodstva, što je njegovo polje delatnosti bliže frontu, morati biti sve više usmerena na dejstvo neprijateljskih taktičkih atomskih oruđa, a što je dalje od fronta, na dejstvo neprijateljskih strategijskih atomskih oruđa.

Nemačko vojno rukovođenje imalo je u oba svetska rata veoma mnogo materijalnih poteškoća, dok je savezničko rukovođenje moglo, crpeći — kako se uopšte uzima — svoja materijalna sredstva iz neiscrpnog izvora, da se — neometano materijalnim poteškoćama — slobodno odvija. Dok su se u prvim godinama drugog svetskog rata, naročito za vreme pohoda u Poljskoj i Francuskoj, materijalne poteškoće na nemačkoj strani kretale u sasvim normalnim granicama, dotle su one, pre svega za vreme pohoda u Rusiji prešle svaku podnošljivu granicu. Sve veće i veće poteškoće u pogledu snabdevanja ograničavale su sve više operativno rukovodstvo jedinica u slobodi donošenja svojih odluka; ono je postajalo sve zavisnije od logističkih okolnosti. Usled oskudice u materijalnom pogledu propalo je više operacija.

Opšte materijalne poteškoće u vezi sa klimatskim uticajem bile su već u zimu 1941/42. godine dovele nemačke kopnene snage gotovo do ivice propasti. U kavkasko-volškoj operaciji 1942. godine nastupile su već u toku njenog ofanzivnog dela tako velike poteškoće u pogledu pogonskog goriva da su se pokreti morali delimično za duže vreme prekidati. Konačno i poteškoće oko snabdevanja bile su te koje su dovele do kapitulacije kod Staljingrada (Volgograda) i time do preokreta celog rata. Potpuni prekid snabdevanja pogonskim gorivom doveo je do sloma ofanzive u severnoj Africi 1943. godine i doprineo u bici kod El Alamejna do gubitka afričkog ratišta. Strahovita materijalna nadmoćnost saveznika, naročito njihova apsolutna prevlast u vazduhu za vreme invazije u Normandiji u letu 1944. godine, u ogromnoj meri je paralizovala nemačko rukovođenje svih stepena i znatno smanjila sposobnost jedinica za upotrebu. Broj primera negativnog uti-

caja oskudice materijala na rukovođenje jedinicama mogao bi se do mile volje nabrajati.

Ispunjene osnovnog principa snabdevanja, da jedinice budu neprekidno popunjene naoružanjem i opremom do punog brojnog stanja, predstavljalo je u pohodu u Rusiji redak izuzetak, dok je životarenje od danas do sutra bilo pravilno. Krize u snabdevanju koje su iz toga proizilazile išle su, prirodno, na štetu jedinica, čija je borbena moć i sposobnost za upotrebu usled ovih nedostataka u snabdevanju znatno trpela. Neuspeh operacija počivao je između ostalog ne samo na nedostatku materijalnih sredstava, transportnog prostora i dobrih i sigurnih pozadinskih veza već i na potcenjivanju značaja materijalnog elementa u ratu kao i funkcije logističkog rukovodstva.

Ne samo operativno i vojno nego i celokupno nemačko ratno rukovodstvo trpelo je sve više usled sve veće i veće materijalne nadmoćnosti našeg protivnika, koja se naročito ispoljavala na bojištima u Normandiji i u masovnim bombarderskim napadima na nemačke gradove i postajala sve nepodnošljivija. Ona je znatno doprinela konačnoj pobedi saveznika. U svojoj studiji o operacijama u rurskom bazenu general Vagener (Wagner) je s pravom rekao: »Naša velika nesreća bila je konačno u tome što nismo bili potpuno shvatili da se sa proširivanjem rata i njegovim tehniziranjem uspostavljanje i održavanje ravnoteže snaga ne može više ostvarivati nemačkim uobičajenim načinom rukovođenja jedinicama *samo* beskrajnom primenom principa, do poslednjeg daha konja i junaka, i da savremeno vođenje rata sa svojom zavisnošću od snabdevanja i sirovina ne podleže više samo čovečijoj volji, već i zakonima privrede. Političko rukovodstvo nije poštедelo nemačkog vojnika jednog drugog svetskog rata, koji je u pogledu brojnog i privrednog odnosa snaga već unapred bio izgubljen. Ono je sve do kraja verovalo da neustrašivost jedinica i smelost rukovodstva igraju u svako doba presudnu ulogu i na taj način ostalo zaglibljeno u pogrešnom shvatanju tradicije i iskustva iz prošlih vremena.«

I savezničko rukovođenje jedinicama trpeло je u drugom svetskom ratu zbog većih ili manjih poteškoća u pogledu snabdevanja. Saveznička invazija u letu 1944. godine u Normandiji, koja je izvedena sa gotovo neiscrpnim sredstvima, morala se zbog nedostatka materijalnih sredstava zaustaviti već na r. Mezi — dakle, na udaljenosti samo od oko 500 km od iskrcnih pristaništa. U svojoj knjizi »Invazija« general Ajzenhauer je u tom pogledu napisao sledeće: »Uprkos svim ovim naporima i nastojanjima, pitanje snabdevanja mi je zadavalo sve veće brige što su usled našeg napredovanja linije snabdevanja postajale duže. Naročito je dotur 3. armiji bio do krajnjih mera napregnut. Kao što ју још kasnije navesti, nas su konačno poteškoće oko dotura prisilile da se zaustavimo pred nemackom granicom, što je posle našeg munjevitog prodora kroz Francusku bilo neizbežno.« Pri svem tom, ne sme se izgubiti iz vida da ove poteškoće oko dotura nisu proizašle od neprijateljskog dejstva. S obzirom na velike udaljenosti u budućem svetskom sukobu, priznanje da se nužno pa čak i neminovno moraju prekidati ofanzive iz logističkih razloga posle zauzimanja prostora na udaljenosti od samo 500 km nije baš sasvim ohrabrujuće. Kao bitna činjenica ostaje, međutim, da je Ajzenhauer, jasno uočavajući granice koje su nametale logističke prilike, prekinuo svoju ofanzivu kad snabdevanje više nije bilo potpuno sigurno, dok je Hitler svoje ofanzive, i posred uočavanja sve većih i većih poteškoća u snabdevanju i koje nisu prestajale, bezobzirno i dalje produžavao.

Vremena, kada se dotur mogao izvoditi uglavnom neometano od strane protivnika, pripadaju konačno prošlosti. Za strategijska atomska oruđa nije više njedna tačka na zemaljskoj kugli nedostižna. Dejstvo ovih oruđa je strahovito veliko. Ključne tačke industrije, celokupna saobraćajna mreža sa svim svojim veštačkim objektima kao i sva pristaništa — da navedem samo nekoliko važnih tačaka za vođenje rata — izloženi su uništavajućem dejstvu ovih oruđa. Svaki neprijateljski objekat u području fronta nalazi se u zoni dejstva veoma raznovrsnih tak-

tičkih atomskih oruđa. Tu spadaju, između ostalog, i sve pozadinske jedinice i ustanove uključujući i sva skladišta za snabdevanje. S obzirom na veliki značaj materijalnih sredstava za spremnost jedinica za borbu nema više никакve sumnje da će sutrašnje ratovodstvo iskoristiti mogućnosti koje mu pružaju atomska oruđa za uništavanje materijalnog ratnog potencijala protivnika i za ometanje urednog snabdevanja neprijateljskih jedinica, utoliko više što se već u drugom svetskom ratu pokazalo, prilikom razaranja nemačke industrije naoružanja i industrije petroleja masovnom upotrebot bombardera, u koliko se meri može postići onesposobljavanje neprijatelja za odbranu dejstvom po njegovom materijalnom ratnom potencijalu, odnosno uticati na spremnost jedinica za upotrebu prekidanjem ili ometanjem njegovih pozadinskih veza.

Iz činjenice da će funkcionisanje logistike i njen ratni potencijal biti ozbiljno ugroženi neprijateljskim atomskim oruđima, proizilaze sledeće dve stvari:

1. — U budućnosti logističko rukovođenje čak ni najbogatijih država u svetu u materijalnom pogledu neće moći da crpe sredstva iz izobilja.
2. — Logističko rukovodstvo moraće podesiti svoja osnovna načela za rukovođenje i logističku organizaciju prema izmenjenim prilikama koje budu nametnula dejstva atomskih oruđa.

Koliko su se stvari sa stupanjem atomskih oruđa na scenu ratnih zbivanja izmenile i u oblasti logističkog operativnog rukovođenja može se najbolje prikazati na primjeru savezničke invazije u letu 1944. godine. Da su Nemci tada imali atomska oruđa, mogli su njima uništiti ne samo neprijateljska skladišta za snabdevanje u južnoj Engleskoj već i ukrepa pristaništa na britanskoj i iskrene na francuskoj obali uključno sa tamošnjim veštačkim pristaništima. Atomskim oruđima su, dalje, mogli uništiti velika skladišta za snabdevanje uspostavljena na francuskom tlu kao i ključne tačke neprijateljske saobraćajne mreže i, konačno, ometati pokrete neprijateljskih trans-

porta velikog kapaciteta. Ako je već, prema izveštaju Ajzenhauera, zaustavljanje savezničke ofanzive usled poteškoća u snabdevanju bilo neizbežno posle zauzimanja prostora na dužini od oko 500 km, mada Nemci (pri tom) nisu ni najmanje ometali saveznički dotur, onda nije teško predstaviti koliko pre bi došlo do zaustavljanja savezničke ofanzive da je njihov protivnik u to vreme mogao upotrebiti atomska oruđa.

Posle svega ovoga može se smatrati kao sigurno: da se u budućem ratu teško može računati sa jednim *potpuno neprekidnim* popunjavanjem jedinica u raznim oblastima snabdevanja na svim delovima fronta. Nedostatak materijalnih sredstava, makar na izvesnim mestima, teško će se moći izbeći. Veličina poteškoća u oblasti logistike će se u atomskom ratu povećati. Logističko rukovođenje će stoga biti postavljeno pred daleko teže zadatke nego u drugom svetskom ratu.

Zahtev da jedinice budu neprekidno popunjene do punog brojnog stanja moraće se ipak načelno ispunjavati. Neispunjavanje ovog zahteva mora se ograničiti (samo) na slučajeve koji se usled više sile ne mogu izbeći; ono se ne sme, kao u drugom svetskom ratu na strani Nemaca, prečutno prihvati kao pravilo. Naprotiv, rukovodstvo snabdevanjem mora nastojati da ove nedostatke, ograničene načelno na određene rejone, predupredi pripremajućem pokretnih logističkih rezervi. Da pri veoma obilnoj upotrebi neprijateljskih atomskih oruđa može doći do takvih situacija u pogledu snabdevanja koje po svojoj fatalnosti liče na one iz drugog svetskog rata, ne može se osporiti. Sa time postaje sve interesantniji način na koji je nemacko rukovodstvo snabdevanjem u drugom svetskom ratu pokušalo da izade na kraj sa navedenim poteškoćama.

Problem, koji se postavlja pred rukovodstvo snabdevanjem u budućnosti, sastoji se pre svega u tome na koji način se mogu najefikasnije i najcelishodnije savladati očekivane logističke poteškoće u vezi sa upotrebom neprijateljskih atomskih oruđa.

PODRUČJE STRATEGIJSKOG LOGISTIČKOG RUKOVOĐENJA

Materijalni ratni potencijal jedne nacije (države) ili koalicije sačinjava osnovu za snabdevanje jedinica i bazu za rad logističkog rukovodstva. Ovaj materijalni ratni potencijal, koji u suštini zavisi ne samo od sirovina već i od proizvodne moći industrije, vezan je svojim postrojenjima čvrsto za određene rejone. Zaštita ovih postrojenja leži izvan samog logističkog rukovodstva. Da se ova postrojenja teško mogu izvući ispod udara neprijateljskih atomskih oruđa sasvim je razumljivo. Zbog toga je logističko rukovođenje u doba atomskih oruđa već u svojoj osnovi više ugroženo nego rukovođenje jedinicama. Ova izloženost materijalnog elementa ratnog potencijala atomskim napadima proteže se prirodno na sve oblasti logističkog sistema.

Izgleda da je na ovom mestu celishodno osvrnuti se sa nekoliko reči na pojmove iz oblasti logističkog rukovođenja.

Pod *strategijskim* logističkim rukovođenjem podrazumeva se ona funkcija rukovođenja koja prvenstveno obuhvata poslove vojnog logističkog sektora u okviru odbora za sveukupno vođenje rata, dakle odbora koji u prvom redu objedinjava funkcije rukovođenja na političkom, vojnom, psihološkom i privrednom polju u cilju vođenja rata. Dalje, ona predstavlja onu delatnost koja se bavi snabdevanjem oružanih snaga u celini, naročito raspodelom materijalnih sredstava na pojedine vidove oružanih snaga i konačno onu delatnost logističkog rukovođenja, koja prevazilazi okvire snabdevanja oružanih snaga na jednom istom ratištu, tj. koja ima zadatak da snabdeva sva ratišta, podrazumevajući pri tome i obezbeđivanje pozadinskih veza sa ovim ratištima.

Područje *operativnog* logističkog rukovođenja obuhvata delatnost oko snabdevanja jednog istog ratišta, odnosno kod veoma prostranih ratišta snabdevanje jednog dela tog ratišta.

Taktičko logističko rukovođenje odnosi se na snabdevanje jedinica u okviru boja.

Logističko rukovodenje u pogledu materijalnih sredstava zavisno je pre svega od sledeća tri faktora:

a) od postojećeg stanja materijala, naročito od količine i kvaliteta materijalnih sredstava koja stoje na raspolaganju u vezi sa proizvodnim kapacitetom industrije koja ih proizvodi;

b) od raspoloživih transportnih sredstava, dakle od kopnenog, pomorskog i vazdušnog transportnog prostora (kapaciteta); u okviru rata na kopnu pre svega od transportnog prostora železnica i motornih vozila;

c) od obima i efikasnosti a i bezbednosti pozadinskih veza.

Efikasnost logističkog rukovođenja je dalje zavisna od organizacije službe snabdevanja i organizacije aparata za logističko rukovođenje u svim personalnim i stručnim područjima, od kvaliteta i kvantiteta jedinica za snabdevanje, i, konačno, od logističke spreme i sposobnosti rukovođenja lica logističke službe a u vezi sa osnovnim načelima obuhvaćenim u pravilima i propisima za logističko rukovođenje.

Težište razmatranja u okviru ove studije je na logističkom rukovođenju u doba atomskih oruđa. Stoga ne treba zameriti što će se samo ovlaš dotaći pitanja koja se nalaze izvan područja logističkog rukovođenja, kao na primer, pitanja obuke, naoružanja i opreme kao i izvesna organizacijska pitanja.

Kao i kod rukovođenja jedinicama, i kod logističkog rukovođenja javljaju se kao unosni ciljevi za dejstvo neprijateljskih atomskih oruđa sve masovne grupacije, dakle, sve koncentracije materijalnih sredstava. Osnovno načelo dekoncentracije i pokretljivosti, koje važi kod rukovođenja jedinicama u doba atomskih oruđa, mora važiti u pojačanoj meri i na području logističkog rukovođenja.

Strategijsko logističko rukovođenje nije, doduše — bar što se tiče dotura materijalnih sredstava od mesta proizvodnje do raznih ratišta, s obzirom na stvarne pri-

like — vezano za prostor u tolikoj meri kao privreda za industrijska postrojenja. Međutim, njega sputava jedna srazmerno velika krutost — njegova transportna sredstva, i to kako železnički saobraćaj sa svojom mrežom i prometnim uređajima, tako i brodski saobraćaj sa svojim pristaništima koja su čvrsto vezana za određeni prostor. Ukoliko postoje za strategijsko logističko rukovođenje neizbežne i neotklonjive opasnosti u odnosu na dejstvo neprijateljskih atomskih oruđa, sasvim je razumljivo da logističko rukovodstvo mora nastojati da prema svojim mogućnostima odstrani ostale opasnosti koje mu prete.

1. — *Sistem logističkih uporišta*

Obrana Zapada ne počiva samo na nizu vojnih uporišta, koja pre svega služe vazduhoplovstvu i raketnim oruđima. Logističke potrebe posada ovih uporišta su srazmerno male. Međutim, logističke potrebe oružanih snaga koje budu angažovane u slučaju budućeg svetskog sukoba u Evroaziji su strahovito velike. Nema sumnje da je za snabdevanje ovih snaga potrebna izgradnja jednog obimnog sistema logističkih uporišta i da se treba blagovremeno pripremiti. Što se duže i potpunije oružane snage budu mogле snabdevati iz zaliha pripremljenih u ovim uporištima, to će biti bolje za buduće logističko rukovođenje. Jer, svaka tona materijalnih sredstava, koja se bude mogla uskladištiti u ova uporišta pre sukoba, dobro će doći ugroženom snabdevanju preko mora u toku rata i rastretiti u velikoj meri brodski transportni prostor koji rat bude iziskivao.

Strategijska uporišta će sa priličnom sigurnošću predstavljati u budućem svetskom sukobu ciljeve dejstva neprijateljskih atomskih oruđa utoliko više kad se sa tim računa da će zapravo iz njih otpočeti dejstvo atomskih oruđa. Logistička uporišta prostorno pripojena u strategijskim uporištima, bila bi dakle jako ugrožena. Stoga se logistička uporišta moraju tako postavljati da ona do-

duše budu uključena u sistem vojnih uporišta, ali da ne budu neposredno izložena neprijateljskim atomskim napadima usmerenim protiv strategijskih uporišta. Logistička uporišta moraju se stoga nalaziti na podesnoj udaljenosti od uporišta jedinica. Ona se dalje moraju postavljati na mestima pogodnim za saobraćaj i po mogućству ispod zemlje, kao i rastresito razmeštati. Sadržina svakog pojedinog uporišta, odnosno dela uporišta mora biti mešovitog sastava, da se u slučaju ispadanja jednog uporišta odgovarajuća materijalna sredstva ne bi potpuno izgubila. Što sistem logističkih uporišta bude dublji, širi i raznovrsnijeg oblika, to će strategijska baza za snabdevanje biti sigurnija i sposobnija da odgovori postavljenim zahtevima i utoliko će slobodnije moći operativno komandovanje da izvodi operacije.

Pitanje pogonskog materijala igraće u budućem svetskom sukobu neobično važnu ulogu. Problem transporta pogonskog materijala je danas u Evropi uveliko i sretno rešen jednim veoma razgranatim sistemom naftovoda, pomoću kojeg se pogonski materijal može i iz najudaljenijih skladišta podzemnim putem, dakle srazmerno bezbedno, dopremati do blizine fronta. Međutim, opasne tačke u budućem svetskom sukobu predstavljaće još uvek skladišta pogonskog materijala iz kojih se napajaju naftovodi. Pored rastresitog razmeštaja u prostornom pogledu u okviru svakog pojedinog skladišta (odeljka) tako i između njih (uskupno), postavljanje skladišta i pumpnih stanica ispod zemlje trebalo bi da bude jedan od samo po sebi razumljivih zahteva logističkog rukovođenja. Opasnosti, koje se javljaju u snabdevanju pogonskim materijalom prilikom popunjavanja skladišta brodovima-tankerima, su na sreću ograničene vremenski. One se mogu primenom raznih mera za maskiranje uvežbavanjem postupaka oko pretakanja ublažiti, ali ne i sasvim isključiti. U ofanzivnim operacijama brzo produžavanje naftovoda do mesta protezanja fronta biće od odlučujućeg značaja, pri čemu će kao pravilo važiti da svaka armija mora raspolagati sopstvenim naftovodom a svi ovi naftovodi

biti međusobno povezani poprečnim provodnim cevima da bi se pri ispadanju jednog mogla izvršiti kompenzacija priključivanjem na drugi naftovod.

2. — *Iskrcna pristaništa*

Nema nikakve sumnje da će ona ukrcna i iskrcna pristaništa, koja imaju vežiki kapacitet pretovara, predstavljati neuralgične tačke u logističkom sistemu i da će prema tome spadati u uži krug objekata koji će biti ugroženi upotrebom atomskih oruđa. Ona velika pristaništa, koja su po svome velikom kapacitetu opštupožnata, utoliko su ugroženija, što, bar do danas — za njih ne postoji zaštita koja bi mogla da osuđeti neprijateljske napade atomskim oružjem. Pitanje je, dakle, na koji se način mogu smanjiti te opasnosti na najmanju meru i koje bi kompenzacione mere u slučaju ispadanja jednog takvog pristaništa trebalo primeniti.

Dekoncentracija pretovara kod ovih pristaništa moći će se u izvesnom slučaju postići time što će se u slučaju rata kapacitet istovara manjih pristaništa povećati preduzimanjem odgovarajućih mera, naročito u pogledu mogućnosti istovara i odvoženja. Jedna dalja, veoma efikasna ispomoć sastojaće se u mirnodopskoj pripremi za upotrebu što je moguće većeg broja veštačkih pristaništa. Pored pronalaženja mesta upotrebe i mobilizacijskih priprema brodova, za sastavljanje tih pristaništa potrebno je da se izgrade uređaji za istovar u vezi sa stvaranjem mogućnosti za odvoz kopnenim putem povećavanjem kapaciteta železničke i drumske mreže radi bržeg stavljanja u pogon veštačkih pristaništa. Ova pristaništa će omogućiti ne samo neophodnu dekoncentraciju pretovara u celini nego će i svojom upotrebom neocenjivo doprineti povećavanju pokretljivosti. Ona će se moći brzo, iznenadno, elastično i shodno pomeranju težišta uspostavljati i isto tako brzo opet rasturati i premeštati. Ona će se pri veštaj upotrebi moći daleko više izvlačiti ispod udara atomskih oruđa, nego stalna pristaništa.

U rejonu svih velikih pristaništa nalaze se, prirodno, veoma prostrana skladišta — zgrade i mesta za uskladištanje materijala. Nije ništa prirodnije nego da će se logističko rukovođenje u ratu poslužiti ovim za snabdijevanje gotovo idealnim skladištima. Ali isto tako nije ništa prirodnije nego da će neprijatelj, istovremeno sa upotrebom atomskih oruđa protiv tih pristaništa, izvršiti napad i na ta skladišna postrojenja. Nije potrebno navoditi nikakav dalji razlog da se u atomskom ratu u rejonu pristaništa ne smeju nalaziti skladišta za istovar većeg prostranstva. Iskrcana materijalna sredstva moraće se još daleko ekspeditivnije odvoziti iz rejona atomski ugroženih pristaništa i, ukoliko je to moguće, bez daljeg pretovara dovoziti neposredno do fronta ili barem na odmereno odstojanje od iskrcnih pristaništa i u jedan veći ili manji broj mnogobrojnih skladišta istovariti. Premda je ovo neekonomično, ipak načelo bezbednosti mora imati prednost nad načelom ekonomije.

3. — Železnička mreža

Železnica je i danas još uvek, s obzirom na svoju veliku transportnu moć, najvažnije transportno sredstvo. Železnička mreža je, zbog svoje vezanosti za prostor, znatno izložena dejству neprijateljskih atomskih oruđa. Jedan pogled na kartu istočnog evroazijskog prostora pokazuje koliko mnogo neuralgičnih tačaka pruža železnička mreža za dejstvo strategijskih atomskih oruđa. Dekoncentracija železničkog transporta izgleda da je moguća u dva pravca. Prvo, stvaranjem odnosno intenziviranjem jedne što je moguće razgranatije mreže železničkih pruga koje bi omogućavale mnogobrojna obilaženja. Ovo stanje je u zapadnoevropskom prostoru — nasuprot istočnoevropskom — u velikoj meri postignuto, mada i ovde ima još dosta atomski ugroženih tačaka.

Jedna dalja, veoma efikasna dekoncentracija izgleda da se može postići stvaranjem, pored železničkog saobraćaja, i jedne organizacije motornih vozila velike tran-

sportne moći koja bi se prema svome kapacitetu što je moguće više približavala kapacitetu železnica. Ova organizacija imala bi u odnosu na železnički transport neospornu prednost u pogledu pokretljivosti — jer bi vozilima stajala ipak na raspolaganju izvanredno gusta mreža puteva — zatim u pogledu bezbednosti saobraćaja od atomskih oruđa (nema nikakvih staničnih postrojenja) i veću manevarsku sposobnost naročito u pogledu premeštanja težišta. Uz to putna mreža ima mnogo manje neuralgičnih tačaka nego železnička mreža i one se mogu, u slučaju razaranja, mnogo brže ponovo uspostaviti nego u železničkom transportu. Treba samo pomisliti na zamenu drumskih mostova pontonskim mostovima i na činjenicu da se drumska mreža jedva koristi tunelima.

Efikasnost celokupnog transportnog saobraćaja zavisi u velikoj meri od kvaliteta drumske mreže. S obzirom na obimnost jednog takvog saobraćaja, a naročito na veliki broj kolona koje su u opticaju, dolaze u obzir samo prvaklasni putevi, po mogućstvu sa četiri koloseka, onakvi kakve predstavljaju savremene autostrade. Za dobro funkcijonisanje jednog takvog velikog transportnog saobraćaja motornim vozilima bitno je da ti putevi stoje na raspolaganju *isključivo* toj organizaciji. Kao i kod železnice i ovde je potrebno stvoriti jednu saobraćajnu organizaciju koja bi planski pokretala i rukovodila kolonama. Kolone bi mogle, pošto se kreću samo dobrim putevima, biti opremljene vozilima velike tonaže sa odgovarajućim prikolicama. Jedna dobro smišljena organizacija servisne službe (za dovođenje u ispravno stanje) duž puteva povezana sa odgovarajućom organizacijom za smeštaj i negu vozača kao i jedna organizacija za dovođenje puteva u ispravno stanje, regulisanje i nadgledanje saobraćaja, sačinjavaju preduslove za neometano i efikasno odvijanje rada velikog transportnog prostora. Pri tom, izlišno je reći da snabdevanje ovih kolona sa pogonskim materijalom mora biti primerno.

Stvaranjem jedne takve organizacije celokupni transport bi — sada postavljen na dve noge — bitno dobio

kako u pogledu efikasnosti i sigurnosti od dejstva atomskih oruđa, tako i u pogledu pokretljivosti, manevarske sposobnosti i dekoncentracije. U vezi sa tim postavlja se pitanje jedinstvenog rukovođenja ovim po cilju objedinjenim železničkim i automobilskim transportom. Ovo pitanje je sa nemačke strane već u drugom svetskom ratu bilo pretresano, ali iz raznih razloga nije se došlo ni do kakvog rešenja. Obim automobilskog transporta, naročito saobraćaja na velikim daljinama, nije uostalom svojevremeno bio još ni izdaleka dostigao onaj obim, koji danas ima. Rešenje ovog pitanja pri današnjim uslovima ne može se više odlagati. Ako se ono posmatra sa čisto stručnog stanovišta i ako se ispuste svi obziri ličnog ili nacionalnog karaktera, onda se na to pitanje mora potvrđno odgovoriti. Jedinstveno rukovođenje celokupnim transportom omogućiće, bez sumnje, racionalnije iskorišćavanje i elastičnije rukovođenje celokupnim transportnim prostorom nego dvojno rukovođenje što će se naročito u kritičnim vremenima pokazati korisnim za sve. Pošto objedinjeni transportni saobraćaj u suštini služi logističkim ciljevima, sasvim je razumljivo da ga treba potčiniti onom logističkom rukovodstvu, u svakom slučaju jednom organu logističkog rukovođenja, koji se nalazi iznad vidova oružanih snaga.

III deo :

PODRUČJE OPERATIVNOG I TAKTIČKOG LOGISTIČKOG RUKOVOĐENJA

1. — Logističko rukovođenje

Zadatak operativnog logističkog rukovođenja u jednom budućem svetskom sukobu teško da bi se sastojao (samo) u više ili manje šematskoj raspodeli raznih materijalnih sredstava na pojedina potrošna dobra. To bi bilo moguće samo u tom slučaju, kada bi se raspolagalo neiscrpnim količinama svih vrsta materijalnih sredstava do-

voljnim transportnim prostorom na kopnu, moru i u vazduhu za zadovoljavanje svih potreba i potpuno efikasnim i potpuno sigurnim pozadinskim vezama i kada ne bi došlo ni do kakvog ometanja u snabdevanju od strane neprijatelja, a naročito od strane neprijateljskih atomskih oruđa. Oba ova preduslova očigledno se ne mogu ispuniti. Nestašica materijala i tesna logistička grla biće — u najmanju ruku u okviru izvesnih granica u vremenskom i prostornom pogledu — neizbežni.

Postavlja se, dakle, pitanje na koji se način može, i pored ovih poteškoća, postići da jedinice budu u materijalnom pogledu potpuno spremne za uspešno izvršavanje borbenih zadataka koji se budu pred njih postavljali.

Logističke poteškoće koje proizilaze iz dejstva neprijateljskih atomskih oruđa ispoljiće se, pre svega, u obliku gubitaka materijalnih sredstava i prekidanja pozadinskih veza. U pogledu rukovođenja snabdevanjem obe ove stvari svode se na jedno te isto, naime na nestaćicu u logističkom smislu.

U okviru operativnog rukovođenja jedinicama nestaćica materijalnih sredstava odgovara nestaćici jedinica. Kod operativnog rukovođenja jedinicama oduvek se težilo da se nestaćica u jedinicama kompenzira boljom veštinom vojkovođa. Kao klasično sredstvo za ostvarivanje toga pokazalo se obrazovanje što je moguće veće nadmoćnosti u jedinicama na odlučujućem mestu i njihovom iznenadnom uskupnom upotrebom na tom mestu. Što je ova opšta sopstvena slabost bila veća, to je vojkovođa bio više upućen na to da ovu apsolutnu slabost pretvori u relativnu nadmoćnost. To je bilo moguće ostvariti samo u štedom jedinica na manje važnim mestima u korist grupisanja jedinica na odlučujućem mestu. To je opet značilo upuštanje u ne baš tako beznačajan rizik. U ovoj borbi umova u pogledu uočavanja odlučujućeg mesta i borbi karaktera u pogledu postojanosti i nepokolebljivosti u sprovođenju jednom donete odluke sastojala se, uprkos svim poteškoćama na koje se nailazilo, u velikoj meri veština rukovođenja jedinicama.

Ništa drukčije ne stoe stvari i kod operativnog logističkog rukovođenja. Stvaranje materijalne nadmoćnosti nad protivnikom na odlučujućem mestu može se smatrati kao najglavnije načelo za rukovođenje snabdevanjem u svim slučajevima — a ovi će u jednom budućem svetskom sukobu činiti većinu — gde opšta situacija u pogledu snabdevanja ne dozvoljava potpuno neprekidno snabdevanje svih potčinjenih jedinica na svim borbenim frontovima. Radi se, dakle, o tome da se jedinicama koje se bore na težištu zbivanja doture u dovoljnoj količini u *pravo* vreme, na *pravo* mesto i *prava* materijalna sredstva neophodna za izvršenje dotičnog borbenog zadatka, a sem toga i da se, uprkos svim materijalnim poteškoćama, stvori na tom mestu još i nadmoćnost nad neprijateljem, pri čemu se sa olakšanjem može konstatovati da će se svakako i neprijatelj imati da bori sa materijalnim oskudicama.

Sve ovo od lica koja rukovode snabdevanjem zahteva istinsku sposobnost rukovođenja, hladno odmeravanje i smelost, utoliko više što se u rukovođenju snabdevanjem, usled dužih puteva za transport i dužeg vremena koje je povezano sa tim, moraju načelno donositi odluke ranije nego u operativnom rukovođenju jedinicama. Rukovodioci snabdevanjem moraju, dakle, u datom momentu doneti svoju odluku i u pogledu vrste materijalnih sredstava, zatim u koje vreme i na koji deo fronta, odnosno kojim jedinicama moraju doturiti sredstva da bi se u materijalnom pogledu omogućilo jedinicama na žarištu zbivanja izvođenje njihovog borbenog zadatka i isto što je moguće više olakšalo. Na taj način delatnost logističkog rukovođenja će se ispoljiti — još više nego delatnost operativnog rukovođenja jedinicama — kao jedan sistem ispmaganja, otežan, razume se, time, što se sposobnost i moć mrtvog materijala ne može ni na koji način povećati »zapaljivim rečima« vojskovođa, dakle, što je ono mnogo više sputano zakonima prostora, vremena i dejstva nego operativnim rukovođenjem jedinicama.

U istoj srazmeri, u kojoj se sopstvene poteškoće u snabdevanju povećavaju, povećavaju se i zahtevi koji se

postavljaju pred logističko rukovođenje. Hrabrost i odlučnost da se prihvati odricanje na drugom mestu, koje se ne smatra odlučujućim, spadaju takođe u veštinu logističkog rukovođenja kao i pravovremeno i pravilno uočavanje verovatnog odlučujućeg mesta po prostoru, vremenu i u pogledu vrste potrebnih sredstava. Suptilna sposobnost uživanja u ritam verovatnog razvoja operacije, trezveno odmeravanje sopstvene i neprijateljske logističke situacije i datih mogućnosti rukovođenja, blagovremeno donošenje celishodne odluke i njen energično sprovođenje uz hrabro preuzimanje odgovarajućeg rizika i savlađivanje svih prepreka i nedrača koje prate rat, to je ono na čemu će počivati logističko rukovođenje u jednom budućem atomskom ratu svetskih razmara.

2. — Skladišta za snabdevanje

Logistički sistem u drugom svetskom ratu počivao je na nemačkoj strani u okviru komandnog područja višeg logističkog rukovođenja, pre svega, na stacionarnim skladištima. Vrhovno rukovodstvo dodeljivalo je komandama armija, odnosno kasnije komandama grupa armija, shodno razvoju situacije i nastupajućim potrebama, potrebna materijalna sredstva u železničkim vozovima, a koja su se iskrcavala na krajnjim železničkim stanicama i načelno tamo smeštala u skladišta za snabdevanje. Tako su se kod ovih komandi stvarala odgovarajuća velika skladišta svih vrsta. Održavanju ovih skladišta išlo je u prilog to što u drugom svetskom ratu, izuzev za vreme savezničke invazije u Normandiji 1944. godine, neprijateljsko vazduhoplovstvo — naročito u pohodu na Rusiju (SSSR) — ovaj dotur nije gotovo nimalo ometalo.

U to vreme takođe se nije moglo izaći na kraj bez više ili manje prostranijih skladišta za snabdevanje, jer transportni prostor vozila koji je stajao na raspolaganju logističkim komandama nije bio dovoljan da bi se materijalna sredstva mogla držati u pokretu. Ovaj transportni

prostor takođe nije bio namenjen za uspostavljanje pokretnih logističkih rezervi; on je služio samo za svrhe transporta i stalno se nalazio na putu. Pošto su komande korpusa bile oslobođene rukovođenja snabdevanjem, kao težišta mesta organizacije logističkog rukovođenja bile su komande armija i komande divizija. Prema tome, prirodno je što su se tu stvarala skladišta za snabdevanje. Ovde su se takođe materijalna sredstva morala katkada pretovarivati. Logistički sistem bio je, dakle, u ono doba u suštini nepokretan.

Skladišta za snabdevanje u dosadašnjem smislu preti u budućem ratu opasnost sa dve strane. Prvo, ona mogu lako postati žrtva neprijateljskih taktičkih atomskih oruđa, pošto bi se njihovo postojanje moglo skriti od neprijateljskog taktičkog izviđanja iz vazduha. S obzirom da će budući rat biti izvanredno pokretan i da neće moći biti više nikakvih povezanih, neprekidnih linija fronta, mora se dalje računati sa mestimičnim prodorima neprijateljskih oklopnih jedinica u srazmerno veliku dubinu. Budući da su se armijska skladišta do sada nalazila na udaljenosti od oko 30 do 40 km od linije fronta, pri novim borbenim uslovima bila bi katkada izložena udaru oklopnih formacija. Zaključak koji bi se za budućnost izvukao bio bi, dakle, taj, da se po mogućству nijedno skladište za snabdevanje više ne uspostavlja u blizini fronta, odnosno da se tamo, gde su neophodna, stvaraju po mogućству u obliku više manjih, mešovito punjenih odeljaka skladišta rastresito razmeštenih; dalje, da se ostvari što je moguće veća pokretljivost logističkog sistema održavanjem u mobilnom stanju odgovarajućeg dela materijalnih sredstava na vozilima, i, konačno, da se jedinice opreme svim vrstama materijalnih sredstava koja će se držati u mobilnom stanju, tako da mogu biti duže nezavisne od dotura.

Zahtev da se po mogućству nijedno skladište za snabdevanje ne uspostavi, izgleda da je u okviru operativnog rukovođenja snabdevanjem moguće potpuno ostvariti. Međutim, u području strategijskog rukovođenja snabdevanjem, teško bi mu se moglo udovoljiti. Ipak, i ovde bi

se morali, sledeći osnovnom načelu dekoncentracije, izbegavati skladišni objekti velikog prostranstva. To što su još posle drugog svetskog rata od strane zapadnih sila uspostavljana mamutska skladišta za snabdevanje, dokazuje da se nisu još u potrebnoj meri uočile opasnosti koje prete ovim centrima za snabdevanje od strane atomskih oruđa.

3. — Dekoncentracija logističkog sistema

Ako se želi odustati od uspostavljanja skladišta za snabdevanje u području fronta, onda se motorizovani transportni prostor koji se dodeljuje logističkim komandama mora prema svom kapacitetu tako obrazovati da se osnovni deo materijalnih sredstava može održavati u mobilnom stanju. U doba atomskih oruđa ovo će se bez daljega već iz razloga rukovođenja morati neminovno učiniti.

Nijedan komandant jedinice neće moći bez rezerve da izade na kraj. Angažovanje ovih rezervi je često odlučujuće za ishod boja i bitke. Što su ove rezerve jače i pokretljivije, utoliko je povoljnije za rukovođenje jedinicama. Ništa drugčije ne stoje stvari i kod logističkog rukovođenja. Samo uz pomoć odmereno velikih i pokretljivih rezervi u materijalnim sredstvima koja će se nalaziti u svako doba na dohvatu ruke biće logističko rukovođenje, naročito operativno logističko rukovođenje, u stanju da udovolji materijalnim potrebama, da u odmerenom vremenu obrazuje težišta u materijalnom pogledu i da neprijatelja iznenadi u tom smislu. To što Nemci u drugom svetskom ratu nišu uopšte raspolagali ni sa kakvim pokretnim logističkim rezervama, uslovljeno je u prvom redu nedostatkom transportnog prostora u vozilima, ali i nedostatkom materijalnih sredstava, naročito pogonskog materijala. Zato su u okviru rukovođenja snabdevanjem a s tim i rukovođenja jedinicama u užem smislu bila znatna ograničenja u pogledu slobode odlučivanja.

Ove logističke rezerve moraju biti smeštene na srazmerno malim motornim vozilima — dakle, na vozilima od oko 3 t — da bi mogla udovoljiti svim zahtevima koje pred vozila postavljaju loše ceste i putevi kao i nepovoljne klimatske prilike. Što su ove pokretne rezerve, kao i kolone za dotur koje će se upotrebljavati u području fronta podesnije za voženje i izvan puteva, to će dotur i snabdevanje biti bezbedniji. Pohod na Rusiju pokazao je da obični kamioni nisu bili dorasli zahtevima koje je pred njih postavljao blatni period. Gotovo celokupan saobraćaj vozilima bio je u toku ovog vremena tako reći potpuno paralizovan.

Ako se želi izbeći uspostavljanje bilo kakvih skladišta za snabdevanje u komandnom području onih jedinica koje se stvarno bore — dakle u okviru brigada — onda se ove jedinice moraju opremiti tako vozilima da mogu sa sobom voziti svoje potrebe u materijalnim sredstvima, odmerene na osnovu vrémena u kome će jedinice samostalno dejstvovati. Samo tako one mogu dejstvovati slobodno u prostoru. Ovo na prvi pogled izgleda neizvodljivo. Međutim, dostignuća tehnike, a naročito naoružanja, otvaraju za to nove mogućnosti.

Prema iskustvima iz rata, municija, pogonski materijal i namirnice čine glavne grupe materijalnih sredstava. Oni zahtevaju najveći deo tonažnog prostora. U okviru ovih grupa opet municija zahteva lavovski deo transportnog prostora. Stvari su se sada, od drugog svetskog rata, prilično izmenile. Potreba za transportnim prostorom za pogonski materijal je uvođenjem sistema naftovoda znatno smanjena. Iskustvo iz rata je dalje pokazalo da se potreba u doturu namirница u znatnoj meri smanjila uzimanjem istih sa terena, pa prema tome, i ovde se potreba za transportnim prostorom u odgovarajućoj meri može smanjiti. Odlučujuća promena nastupila je, međutim, na sektoru municije. Glavno opterećenje za transport predstavljala je municija teškog kalibra — artiljerijska, teških i lakih pešadijskih oruđa, teških bacača granata i teških protiv-

oklopnih oruđa — dakle, za oruđa kalibra od 105 mm pa naviše.

Ako u jednom budućem svetskom sukobu taktička atomska oruđa budu igrala ulogu, sa kojom treba računati, potreba za municijom za dosadašnja oruđa u znatnoj meri će se smanjiti. Otpašće ne samo koncentracija vatre dosadašnjih oruđa pri odbrani i pri napadu, pošto će biti zamjenjena vatrom taktičkih atomskih oruđa, nego se i inače u svim slučajevima u kojima se želi postići veliki učinak upotreboom vatre više neće upotrebljavati dosadašnja oruđa, već mnogo efikasnije atomsko oružje. Pa pošto je potreba u pogledu količine atomskih granata za postizanje istog željenog cilja u odnosu na dosadašnje granate nesrazmerno manja, i potreba u tonaži municije znatno će se smanjiti, pa, prema tome, i potreba za transportnim prostorom za municiju. Ovom velikom uštedom u transportnom prostoru znatno će se povećati mogućnost stvaranja logističkog sistema. Znači za tu svrhu neće ni u kom slučaju postojati tako velika potreba za vozilima kao što je to na prvi pogled izgledala. Prednost koju naročito operativno logističko rukovođenje postiže osposobljavanjem za pokret jednog dobrog dela materijalnih sredstava od neocenjive je vrednosti i kad se ne bi imalo na umu to što će se time neprijatelju u velikoj meri uskratiti mogućnost upotrebe atomskih oruđa protiv protivničke delatnosti dotura.

4. — *Služba dotura*

Kao što je gore navedeno u doba atomskog oružja i njime uslovленog rastresitog i pokretnog načina vođenja borbe u slobodnom prostoru postoji opasnost od dubokih prodora neprijateljskih oklopnih jedinica čija posledica je prekid pozadinskih veza za duže vreme. Više rukovodstvo jedinica moraće, s obzirom na slobodan i samostalan način vođenja borbe borbenih grupa, odnosno brigada, računati sa time da će se one u toku borbe znatno pomerati — bilo

levo ili desno ili po dubini borbenog područja — i da će time morati privremeno prekidati svoje veze sa pozadinskom. Pozadinske veze stoga neće ubuduće biti više uopšte tako sigurne kao što je to bio slučaj u drugom svetskom ratu.

Prednja granica pozadinskog rejona moraće se stoga u budućem ratu dalje odmaći od borbenog fronta nego što je to ranije bio slučaj. Usled toga će morati da dođe do promene u načinu upotrebe jedinica za snabdevanje borbenih grupa i snabdevačkih jedinica viših logističkih štabova (komandi). Sve ustanove brigada, odnosno trupnih formacija koje se budu samostalno borile na frontu, moraće ubuduće biti potpuno motorizovane, veoma se mnogo oslanjati na borbene jedinice, postavljati se u neposrednom području fronta i svoje zadatke ispunjavati pod zaštitom borbenih jedinica. Upotreba ovih jedinica za snabdevanje biće pretežno pokretnog karaktera, dok će stacionarna upotreba biti samo kratkoročna. Borbene jedinice i njima pridodate jedinice za snabdevanje obrazovaće ubuduće jednu celinu za sebe. Upotreba snabdevačkih jedinica viših logističkih štabova — dakle otprilike od armije pa naviše — biće, pošto su ove zaštićene udaljenošću od fronta i operativnim rezervama višeg rukovodstva jedinica, dugotrajnija pa prema tome i više stacionarnog karaktera. Ipak ove jedinice moraju biti u stanju da naglo prekinu svoj rad, brzo se premeste i moraju biti veoma rastresito razmeštene.

Pošto će stvarno borbeno područje biti srazmerno dublje i rastresitije, pa prema tome i dvostrani saobraćaj kolona za snabdevanje između fronta i jedinica za snabdevanje viših komandi neće biti više siguran, to će dotur materijalnih sredstava obavljati na taj način što će se u izvesnim vremenskim razmacima slati na front veći ili manji contingent svih vrsta materijalnih sredstava u obliku konvoja, koji će pri svome povratku rasterećivati jedinice od njihovog balasta, naročito ranjenika, zarobljenika i oštećenog materijala. Jedan takav postupak pretpostavlja da se borbene jedinice u pogledu materijala

tako bogato opreme da mogu srazmerno dugo biti nezavisne od dotura.

Jedinice koje budu pratile ove kolone za dotur moraće biti u stanju da ih zaštite od slabijih neprijateljskih snaga i partizana, a u izvesnim slučajevima i da slome slabiji neprijateljski otpor. Zbog toga se ove jedinice moraju između ostalog sastojati iz izviđačkih organa, oklopnih i protivoklopnih snaga, protivavionskih jedinica, pionira, evakuacionih (tegljačkih) i dr. jedinica koje će se prateći kolone delimično kretati u skokovima i dovoditi ih do njihovog cilja, krčeći im katkada bombaridom put do tamo, odnosno otvarati im, shodno razvoju situacije, novi, povoljniji i sigurniji put. Da bi se izbeglo istovarivanje materijalnih sredstava na frontu i ponovno utovarivanje prazne ambalaže itd., odnosno pretovarivanje s kolone na kolonu kao gubljenje vremena koje je sa tim skopčano, poželjno je da se celokupne kolone borbenih jedinica međusobno razmenjuju sa kolonama iz konvoja. To uslovjava da kolone budu istovrsnog sastava — jedan zahtev koji će se ionako morati, s obzirom na nužnost ujednačavanja jedinica (ujednačenost normi) za snabdevanje i materijalnih sredstava, postaviti.

Preduzimanjem ovih mera služba dotura dobiće drugi karakter. Jedinice za snabdevanje koje budu dejstvovale u području borbenih jedinica, kao i one kolone koje se budu kretale uz pratnju jedinica za zaštitu dobiće karakter pravih borbenih jedinica. Pred vojničku etiku, lične fizičke i moralne kvalitete vojnika koji pripadaju ovim jedinicama, kao i pred njihovu obuku i naoružanje moraće se postaviti mnogo više zahteva, nego što je to do sada bio slučaj kod pripadnika »pozadinske službe«.

Usled nesigurnosti pozadinskih veza i ugroženosti transportnih kolona od strane atomskih oruđa poželjno je uostalom da se što je moguće veći deo transporta motorizovanim vozilima zameni vazdušnim transportom. Međutim, kapacitet vazdušnog transportnog saobraćaja ima svoje granice, koje nameće sama količina materijala koji

treba da se transportuje. U globalnim razmerama uzeto vazdušni transport će se ipak u budućem svetskom sukobu morati ograničiti na izuzetne slučajeve.

5. — Organizacija logističkog rukovođenja

U drugom svetskom ratu kod Nemaca bile su u hijerarhiji organizacije logističkog rukovodstva svesno ostavljene izvesne praznine. Vrhovna komanda oružanih snaga, komande grupa armija i komande korpusa bile su ustrojene kao čiste komande za rukovođenje jedinicama i oslobođene od dužnosti logističkog rukovođenja. Dok su komande grupa armija pod pritiskom okolnosti dobine 1942. godine odeljenja (odseke) za snabdevanje i dotur, komande korpusa su ostale do kraja rata bez funkcija logističkog rukovođenja, a isto tako i Vrhovna komanda oružanih snaga koja do kraja rata nije imala sopstvenog rukovodioca (organa) za snabdevanje. Komandna mesta koja su bila isključena iz organizacije logističkog rukovođenja nisu prirodno imala ni sopstvene jedinice za snabdevanje. Na taj način su se stvarala — kao što je bilo nameravano — kod armija i divizija logistička težišta, koja su se ispoljavala u obliku većih ili manjih koncentracija objekata i ustanova za snabdevanje. Usled izrazito malog neprijateljskog dejstva u logističkom području u II svetskom ratu nije bilo uopšte uzevši, i pored ovih koncentracija u logističkom pogledu, nikakvih značajnijih gubitaka.

U doba atomskog rata moraće se po svaku cenu izbeći sve vrste koncentracija. Ovaj zahtev će se morati bez daljeg ispuniti u oblasti organizacije. Uključivanjem svih vojnih komandnih mesta u organizaciju logističkog rukovođenja i opremanjem istih potrebnim jedinicama za snabdevanje — pa čak i do bataljona — moći će se organizacijski samo po sebi ostvariti tako neophodna dekoncentracija.

Sem toga, s obzirom na veliki značaj materijalnog elementa u ratu, neće se moći dozvoliti oslobođanje koman-

danta jedinice bilo kojeg stepena od njegove lične odgovornosti za snabdevanje poverene mu jedinice. Time bi mu se uskratila jedna od njegovih najvažnijih funkcija rukovođenja — funkcija koja je u izvesnim slučajevima od presudnog značaja za postizanje uspeha u borbi. Funkcija rukovođenja jedinicama i logističkog rukovođenja obrazovaće u budućem ratu nedeljivu celinu, a uspeh u ratu će počivati u suštini na sintezi ovih dveju delatnosti rukovođenja koje moraju biti objedinjene u ličnosti trupnih komandanata svih stepena.

U oblasti rukovođenja jedinicama opštepriznato načelo je da vrhovnom komandantu moraju biti potčinjene sve jedinice — bez obzira kome delu oružanih snaga (Wehrmachtteil) ili kojoj naciji pripadaju — koje učestvuju u operaciji koju on izvodi. Tako su, na primer, za vreme pohoda na Nemačku 1944/45. godine generalu Ajzenhaueru bile bez izuzetka potčinjene sve savezničke snage koje su u ovom pohodu učestvovali. Međutim, ovo očigledno načelo nije bilo do sada u području logistike svugde primenjeno. Tako je i u ovom pohodu bilo od strane saveznika dogovorenod da se »usled osnovnih razlika u doturu i intendantskoj službi vojske« nijedna jedinica ispod korpusa ne može potčiniti komandi neke druge nacionalnosti.

U nemačkim oružanim snagama u drugom svetskom ratu svaki od četiri dela oružanih snaga raspolagao je sopstvenim logističkim jedinicama i vršio je na jednom te istom ratištu sopstvenu logistiku. Da se pod tim uslovima nije moglo sprovesti racionalno iskorišćavanje kapaciteta jedinica za snabdevanje i njihovo plansko angažovanje koji bi dobrodošli svim učesnicima u snabdevanju, nije potrebno ni najmanje dokazivati.

Ako svaki deo oružanih snaga bude upotrebljavao svoje jedinice za snabdevanje u okviru jednog te istog ratišta, odnosno iste operacijske zone prema sopstvenom nahođenju tamo gde to najviše odgovara njegovim posebnim interesima, onda će u doba atomskih oruđa neizbežno doći na nekim mestima do veoma opasnih logis-

tičkih koncentracija, a na drugim do logističkih praznina. Osim toga, ako na istom vojištu, odnosno u istoj operacijskoj zoni ne bude postojalo centralno logističko rukovođenje, neće se moći sprovesti ni jedno potpuno plansko, dobro odmereno organizovanje objekata i ustanova za snabdevanje koje će služiti interesima svih učesnika u snabdevanju, kao i jedno smisljeno rukovođenje odvijanjem saobraćaja bez zastoja mnogobrojnih kolona vozila službe za snabdevanje. Ako bi pri bilo kojoj koaliciji, kao što je NATO, svaka nacija imala još i svoje organe i rukovodila snabdevanjem na raznim vojištima, onda o jednom potpuno planskom logističkom rukovođenju ne bi više moglo biti uopšte ni govora. Komandantu jedinica na jednom vojištu, odnosno u jednoj samostalnoj operacijskoj zoni moraju, dakle, biti potčinjene sve jedinice za snabdevanje koje rade u njegovoj zoni; on mora jedinstveno rukovoditi njihovim angažovanjem i mora biti lično odgovoran za snabdevanje *svih* jedinica angažovanih u njihovom području.

Jedinstvenost logističkog rukovođenja na jednom vojištu, kada se radi o kontingentima jedinica raznih nacionalnosti, teško se može ostvariti, ako se logistika ne uzdigne iznad nacionalnog područja. U tome se do danas još nije uspelo. Svaki član NATO je naprotiv sam odgovoran za snabdevanje svoga kontingenta jedinica. Logistika je, dakle, ostala jedan nacionalni posao uprkos nadnacionalnog višeg rukovođenja jedinicama.

Pri rešavanju ovog problema rukovođenja nailazi se na izvanredne poteškoće i to utoliko više kad se u vezi sa ovim uzme u obzir i pitanje jedinstvenosti opremanja naoružanjem i opremom uključno sa normiranjem tipova vozila koje ne igra baš tako malu ulogu. Privredni interesi svake pojedine nacije, pitanja ekonomisanja i ustupanje nacionalnih suverenih prava otežavaju stvaranje preduslova za jedno jedinstveno logističko rukovođenje. Međutim, zahtev za ovim jedinstvenim rukovođenjem je, bar u okviru istog vojišta, neumitan i njegova realizacija predstavlja jedan od najvažnijih preduslova za dobro funk-

cionisanje snabdevanja u budućem ratu većih razmera. K tome treba dodati još i nadnacionalno rukovođenje transportnim saobraćajem. Sve ove poteškoće moći će se jasno videti naročito na nemačkom primeru.

Zapadna Nemačka ne raspolaže nikakvom značajnjom sopstvenom industrijom naoružanja. Ona je stoga upućena na snabdevanje iz prekomorskih zemalja. Pre nego što dospu do Savezne Republike transporti sa doturom određenim za vojsku ove zemlje moraju se prevesti železnicom od atlantskih i drugih iskrenih pristaništa kroz jednu ili više zemalja. Železnica je, međutim, *nacionalna* stvar zemalja kroz koje prolazi. Nemačko rukovodstvo, odnosno savezničko rukovodstvo borbenih jedinica nema, dakle, nikakav uticaj na ovaj transport. Prema tome, nemački contingent jedinica u pogledu dotura visi u vazduhu. Nemačko logističko rukovođenje biće time izvanredno otežano i rukovodstvo neće nikada sa sigurnošću znati kada će i na kome mestu koja materijalna sredstva primiti. Iskustva iz II svetskog rata u tom pogledu pokazuju da onaj čija se sredstva (potrebe) nalaze na začelju transporta u većini slučajeva ostaje praznih šaka, pošto usled zabluda, nesporazuma i raznih drugih smetnji, a i usled sebičnosti poneki železnički voz dospe u tuđe ruke sa neodmerenim zahtevima, pošto obično »na poslednjeg navali i ala i vрана«.

6. — Jedinstvenost organizacije, naoružanja i opreme

Sa jedinstvenošću logističkog rukovođenja u ratu postavlja se samo po sebi pitanje jedinstvenosti osnovnih načela za logističko rukovođenje, logističke organizacije i obuke i konačno jedinstvenosti naoružanja i opreme jedinica obuhvaćenih u jednoj koaliciji. Što su ove jedinice opremljene različitim oružjem, municijom, vozilima i drugom opremom i što je veći broj nacija koje učestvuju u jednoj koaliciji, to će snabdevanje integriranih jedinica biti teže, imati više slabih tačaka u logističkom pogledu

i postojaće više izgleda za uspeh neprijateljskih atomskih oruđa da pogode neuralgične tačke protivničkog logističkog sistema. Razmatranje ovog pitanja zaslužuje posebnu studiju. Zbog nedostataka prostora ovde će se samo ukazati na jednu jedinu tačku.

Već u drugom svetskom ratu nesreća u pogledu raznolikosti opreme naročito vozila dostigla je strahovite razmere. Kao što je poznato, kod nemačkih jedinica nalazili su se u velikoj količini najrazličitiji tipovi zaplenjenih vozila. Broj tipova nemačkih vozila takođe je bio izvanredno veliki. Tako je došlo do toga da je broj rezervnih delova za vozila jedne armije dostizao fantastičnu cifru od jednog miliona. Nije teško predstaviti, pred kakvim bi se nesavladivim poteškoćama našlo logističko rukovođenje u budućnosti, kad bi svaka nacija na zajedničko vojništvo donela sopstveno naoružanje i opremu — vozila, oruđa, opreme raznih vrsta tipova i to utoliko više što će u jednom budućem svetskom sukobu dolaziti do integriranja jedinica u daleko većoj meri nego što je to bio slučaj u drugom svetskom ratu. Kada se dalje još uzme u obzir i to da će u jednom atomskom ratu biti uništena ne samo ona skladišta rezervnih delova koja se nalaze na frontu ili pozadi njega — da ostanemo samo na ovom primeru — nego i proizvodna mesta svih vrsta — dakle i mesta za proizvodnju rezervnih delova — onda se čak samo u ovoj oblasti ne bi mogla izbeći opasnost od kraha snabdevanja.

Istovetnost oružja i opreme kao i materijalnih sredstava u okviru jedne zaraćene strane u doba atomskih oruđa je imperativ prvog reda. Njegovo ispunjenje omogućava jedno dalekosežno nadopunjavanje u okviru ratišta i u okviru koalicije i obezbeđuje istovremeno odgovarajuću dekoncentraciju u pogledu materijala. Jedinstvenost organizacije aparata za logističko rukovođenje i sastava jedinica za snabdevanje izvanredno olakšava logističko rukovođenje, kao i jedinstvenost osnovnih načela za logističko rukovođenje i jezika za komandovanje.

PODRUČJE TAKTIČKOG LOGISTIČKOG RUKOVODENJA

1. — *Naoružanje i oprema borbenih jedinica*

Ako će se u jednom budućem atomskom sukobu borba u osnovi voditi manjim borbenim jedinicama, koje će se samostalno, na veoma pokretan način i slobodno boriti u prostoru, proizilazi da se ove jedinice moraju i u logističkom pogledu postaviti na svoje noge, da moraju biti samostalne u logističkom rukovođenju i samostalne, tj. za izvesno odmereno vreme nezavisne od dovoza materijalnih sredstava.

Ove borbene jedinice moraju dakle raspolagati sa toliko materijalnih sredstava da mogu bez obzira na pozadinske veze i dotur duže — dakle oko 14 dana — dejstvovati slobodno u prostoru.

Suviše daleko bi se otišlo ako bi se u okviru ove studije ulazilo u pojedinosti kao npr. kojim bi vrstama jedinica za snabdevanje i kojim materijalnim sredstvima trebalo opremiti ove borbene jedinice. Ovde se samo ukazuje na to da bi njihova potreba u jedinicama za snabdevanje, kako u pogledu vrste tako i veličine, trebalo da bude prilično značajna.

U vezi sa ovim vredno je pomenuti dve sledeće stvari:

a) pitanje opremanja borbenih grupa pogonskim materijalom, municijom i namirnicama kao glavnim materijalnim sredstvima i

b) pitanje opremanja ovih grupa kolonskim (transportnim) prostorom.

Što se tiče opremanja pogonskim materijalom, u okviru taktičkog logističkog rukovođenja ne može se računati sa time da se naftovodi dovedu neposredno do fronta, dakle do svake pojedine brigade. Moglo bi se smatrati za sreću kada bi svaka armija raspolagala jednim takvim naftovodom. Transport pogonskog materijala je dakle u taktičkem logističkem okviru u punom obimu upućen na motorno vozilo. Potrošnja pogonskog materijala biće u budućem izvanredno pokretnom načinu vođenja borbe

veoma velika, naročito zbog toga što novi tipovi oklopnih kola troše strahovito velike količine pogonskog materijala. Već u II svetskom ratu pitanje pogonskog goriva pokazalo se kao slaba, osetljiva tačka logističkog rukovođenja i kao *nervus rerum* savremenog rata uopšte. Otuda utoliko veću pažnju zaslužuje ovaj problem u jednom budućem svetskom sukobu sa svojim globalnim prostornim srazmerama i svojim potpuno motorizovanim snagama.

Budući da se snabdevanje jedinica pogonskim materijalom u II svetskom ratu, i pored neprekidnog dotura, pokazalo kao suviše nedovoljno i s obzirom na nesigurnost budućeg dovoza propisana snabdevenost borbenih jedinica ubuduće duplom količinom u odnosu na raniju može se smatrati posve odmerenom. To bi iznosilo 10 punjenja po vozilu, što bi bilo dovoljno za vožnju od oko 500 km u borbi a 100 km po putevima. Ovo povećavanje potreba (propisane količine punjenja) znači, prirodno, jedno znatnije povećavanje vozila sa pogonskim materijalom kod jedinica, odnosno kolona (transportnih jedinica) sa pogonskim materijalom kod brigada. To je u pogledu pokretljivosti borbenih grupa, razume se, nepoželjno. Što je manji njihov balast (vozila za snabdevanje), to je veća njihova manevarska sposobnost i pokretljivost. Stoga je potrebno broj vozila za pogonski materijal povećavati na račun drugih vozila, npr. vozila za municiju.

Borbene grupe, nosioci glavnog tereta borbi, čiji je ishod danas presudniji za uspeh u velikim okvirima nego ranije, moraju biti, ako žele da dolaze brzo do odlučnih uspeha, u priličnoj meri opremljene taktičkim atomskim oruđima svih vrsta i svih veličina. Pored opremanja taktičkim atomskim oruđima potrebno je, razume se, da budu odmereno opremljene i dosadašnjim oruđima, samo je pitanje u kojoj razmeri treba da je količina taktičkih atomskih oruđa u odnosu na dosadašnja oruđa i koje rodove oruđa u okviru brigade treba opremiti taktičkim atomskim oruđima. Nema izgleda da pored artiljerije treba opremiti i teška pešadijska oruđa izvesnim borbenim kompletom atomskih zrna. Ovo uostalom nije pitanje

logističkog rukovodstva, već više rukovodstva borbenih jedinica. Ako se pođe od toga da se oko jedna trećina muničije teških kalibara opremi atomskim bojevim glavama — ovde se u opremanju borbenih grupa, s obzirom na dominantni uticaj i značaj ovog oružja, ne sme biti suviše bojažljiv, ako se ne želi da se neprijatelju prepusti prednost — onda se može tonaža muničijskog borbenog kompleta nesumnjivo smanjiti na onu količinu, za koju bi trebalo povećati broj punjenja pogonskog materijala; jer, vatreći efekat dejstva tako modifikovane snabdevenosti muničijom bio bi i pored brojnog smanjivanja još uvek nesrazmerno veći, nego što je to do sada bio slučaj pri opremljenosti samo sa klasičnim naoružanjem. Prema sve му ovom broj kolona (transportnih jedinica) ne bi trebalo da se poveća da bi se povećala snabdevenost pogonskim gorivom.

I pored svega toga opet će dolaziti do nestasice u pogonskom materijalu, jer će takođe jedan deo vozila i kolona sa pogonskim materijalom postati žrtva neprijateljskih atomskih oruđa. Više logističko rukovodstvo moraće, dakle, raspolagati izvesnim rezervama u pogonskom materijalu — rezervama kao i u svim područjima logistike — da bi moglo odmah intervenisati.

Radi uštede transportnog prostora na drugim mestima, mora se ukazati i na to da se prema iskustvima iz rata, zapravo pri vođenju pokretnog rata od strane borbenih jedinica mogu postići znatne uštede u namirnicama. U vezi sa tim interesantno je konstatovati da je kod Rusa snabdevanje namirnicama sa terena u neprijateljskoj zemlji bila stvar sama po sebi sasvim razumljiva.

Sve u svemu, ako bi se ispunio zahtev da se borbene jedinice, popunjavanjem odgovarajućom opremom za oko 14 dana, učine nezavisnim od dotura, ne bi se nailazilo ni na kakve nesavladive poteškoće. Tek jedna takva snabdevenost omogućila bi uostalom efikasno funkcionisanje logističkog sistema konvoja, koji ne bi dovozio jedinicama materijalna sredstva neprekidno, već u nejednakim vre-

menskim razmacima, koji prema svojoj dužini ne bi zavisili od neprijateljskih mera i koji ne bi ni u kom slučaju sačinjavali veći broj dana.

2. — Kolonski (*transportni*) prostor

Ako bi se brigade slobodno borile u prostoru, onda bi kolone (transportne jedinice) koje su im dodeljene morale biti u stanju da se prilagođavaju ovom načinu borbe, tj. one bi morale biti u stanju da prate svugde jedinice koje se bore. Snabdevanje borbenih jedinica će se ubuduće načelno odvijati u neposrednom području fronta, odnosno neposredno na bojištu i to uvek kada borbena situacija bude dozvoljavala popunu u materijalnom pogledu, naročito pogonskim materijalom. Za borbene jedinice neće biti više nikakvog pozadinskog rejona, jer će se neprijatelj veoma često nalaziti pozadi fronta. Borbe brigada sa obrnutim frontom i borbe sa svesnim napuštanjem svih pozadinskih veza neće u budućem ratu predstavljati retkost.

Pošto rukovođenje jedinicama pri slobodnom uobičavanju načina vođenja borbe ne sme zavisiti od pravca protezanja puteva — brigade moraju u suštini biti potpuno opremljene vozilima podešenim za kretanje i van puteva — to će i njihove kolone za snabdevanje morati biti sposobne da se slobodno kreću i po manje udobnim automobilskim i običnim putevima. Teška vozila sa većim tonažnim prostorom će se dakle za ove svrhe teško moći upotrebiti. Prema tome, jedan deo transportnih jedinica izričito će morati biti sposoban da se kreće i van puteva isto kao i vozila za snabdevanje koja pripadaju samoj jedinici.

S obzirom na novi rastresiti način vođenja borbe brigada, kolone za dotur i snabdevanje borbenih jedinica predstavljaće u suštini isto tako kao i druge jedinice za snabdevanje koje su im pridodate jedan deo samih borbenih jedinica. Vremena kada su jedinice za snabdevanje

frontovskih formacija — ranije divizije a sada brigade — bile odvojene od borbenih jedinica, angažovane u pozadinskim zonama borbenih dejstava, i kada su se kolone za snabdevanje borbenih jedinica u cilju primopredaje kretale tamo-amo između fronta i armijskih skladišta, pripadaju u stvari prošlosti. Armije, odnosno korpsi će ubuduće, kao što je već prethodno pomenuto, morati materijalna sredstva načelno doturati napred i to dosta često putem konvoja. Predaja kolonama trupnih jedinica moraće se izvoditi često noću putem pretovara. Kolone brigada će dakle — ako se ništa drugo ne izmeni — ubuduće načelno služiti za interne potrebe brigada i neće više odlaziti unatrag do skladišta za snabdevanje; one će stoga često od brigada biti dodeljivane bataljonima, odnosno do ovih dolaziti da bi kod njih mogle u izvesnim slučajevima, shodno zahtevima situacije, duže ostati.

3. — *Taktika snabdevanja*

Ako borbena taktika brigada bude veoma pokretnog karaktera, i snabdevanje u taktičkom okviru mora imati odgovarajući pokretni karakter. Umesto predajnih stanica moraće doći do pretovara, odnosno razmene vozila a umesto stacionarnih radionica do pokretnih, odnosno letećih servisnih stanica (službe) na bojištu, dakle do opravki koje će se s vremena na vreme vršiti na onom mestu gde nastupi potreba i gde se bude prikupila odgovarajuća količina vozila koju treba dovesti u ispravno stanje. Pri tom se dovođenje vozila u ispravno stanje mora ograničiti samo na ona vozila čija opravka zahteva kraće vreme.

Taktičko logističko rukovođenje moraće biti izvanredno elastično ako želi da ide ukorak sa budućim pokretnim vođenjem borbi. Taktičko logističko rukovodstvo će moći da ispunjava svoje zadatke samo pri najtešnjem održavanju dodira sa jedinicama. Samo opremanjem logističkog rukovodstva u dovoljnoj meri najsavremenijim sredstvima za održavanje veze omogući će mu se da iz-

begne svaku koncentraciju a da ipak svoje jedinice za snabdevanje čvrsto drži u rukama.

Sve ono što je do sada izloženo o rukovođenju jedinicama u užem smislu, još manje pretenduje od onog što je izloženo o logističkom rukovođenju da je postavljenu temu iscrplo. Tako se ovde naročito nisu mogla raspraviti osnovna načela za logističko rukovođenje u doba atomskih oruđa. Veoma zaslužno bi bilo kada bi se sa mero-davnog mesta postavila osnovna načela za logističko rukovođenje u raznim vrstama operacija — u ofanzivama velike dubine, ofanzivama sa ograničenim ciljem, defanzivama, protivofanzivama, zadržavajućim operacijama itd. — kao i u pojedinim vrstama bojeva, onako kako je to kod rukovođenja jedinicama u užem smislu odavno učinjeno. Iskustva iz II svetskog rata mogu za to poslužiti kao prava riznica. Takva osnovna načela za logističko rukovođenja, da smo ih imali pre II svetskog rata, uštedela bi nam mnogo krvi i znoja.

Gotfrid Grajner

SAVREMENI PROBLEMI KOMANDOVANJA*)

I

SUŠTINA KOMANDOVANJA

Komandovanje, sasvim svejedno u kojoj se oblasti života i na kojem nivou hijerarhijskog poretku sprovodi, zahteva podjednako snage razuma i volje. Komandant koji je svestan odgovornosti treba da uzme u obzir sve faktore što na bilo koji način utiču na postizanje određenog cilja ili na ispunjenje postavljenog zadatka; on ima da pretvori u delo ono što se smatra da je ispravno i čemu stoga teži.

Uostalom, sa tom nužnošću suočen je svaki pojedinac koji je spremjan na delotvoran rad u životu, jer treba da odmerava mnogobrojne mogućnosti, da procenjuje težinu prepreka i da u datom slučaju brzom akcijom iskoristi povoljan trenutak. Da li će neka odluka u životu pojedinca biti plod trezvenog razmišljanja ili će proistekći iz iznenadnog nadahnuća, nema u krajnjoj liniji za druge nikakav značaj.

Drukčije, pak, stoje stvari ako se akt volje nekog pojedinca odražava po pravilu na čitave oblasti ili čak na celinu u okviru države ili društva, tj. ako je reč o

*) Gottfried Greiner, »Zeitgemäße Führungsprobleme«, »Wehrkunde«, 3/1961, str. 121. Prevod sa nemačkog, redigovao prema originalu Stanislav Podboj.

društvenoj ili funkcionalnoj odgovornosti.¹⁾ Obavljanjem komande ili rukovodilačke vlasti na osnovu nadahnuća, koje ne podleže kontroli, mogu se povremeno postići neочекivani uspesi, ali takav »metod rada« se nipošto ne može prihvati kao načelo, jer je vezan sa elementima neizvesnosti. Ovo najčešće važi za domen politike i za vojnu oblast, dakle tamo gde komandovanje dolazi naročito jasno do izražaja i može najjače da se ispolji — u pozitivnom ili negativnom smislu.

Pada u oči da načela komandovanja nisu oformljena u prvom redu u oblasti politike, mada ona stoji iznad svih drugih oblasti,²⁾ već da su osnovi komandovanja za odgovarajuće vremenske periode formulisani gotovo isključivo u vojnim pravilima. Ova pojava se može objasniti time što je, na mesto odluke jednog jedinog odgovornog lica, u politici i upravi usvojeno da se razumno rešenje pronalazi na debatama pojedinih tela, na zajedničkim procenama dobrih i loših strana. Jemstvo za trezvena i dobro odmerena prosuđivanja u »kancelarijskim odlukama«, ukoliko bi ih još bilo, treba da pruži određeno školovanje (osnivanje »pravičnog monopola«?). U domenu politike treba odabirati lica za uticajne rukovodeće položaje načelno kroz političku borbu, pomoću koje se odmeravaju snage duha i volje. Nasuprot tome, u vojnoj oblasti smo upućeni na stvaranje starešina svih stepena školovanja i vaspitavanjem na širokoj osnovi, da bi se mogao ispuniti svaki zadatak koji postavlja politika, bez obzira na okolnosti. Kvalitet neke vojske, pa i same države, zavisi u presudnoj meri od raspoloživih komandnih kadrova. Dalje izlaganje ograničiće se na načelna pitanja vojnog komandovanja, koja danas nameće izmenjena slika rata.

¹⁾ Ovde se između ostalog, misli na svakodnevne zadatke učitelja, preduzetnika kao i »funkcionera« organizacijskih jedinica.

²⁾ Ova konstatacija se ne odnosi na borbenu doktrinu marksizma-lenjinizma. U Lenjinovim spisima se nalaze na nekim mestima detaljna izlaganja o odgovarajućoj taktici koju treba primenjivati u političkoj borbi.

II

NAČELO SAMOSTALNOSTI DELOVANJA

U poglavlju o ratnom geniju, Klauzevic razmatra vrline³⁾ koje treba da krase vojnog starešinu:

»Od viših duhovnih ličnosti traži se pregled i shvatanje uzdignuti do čudesnog duhovnog pogleda, koji u svom letu dodiruje i otklanja hiljadu polutamnih predstava, što ih čovek običnog razuma tek s mukom rasvetljava i na kojima bi se iscrpeo. Ali ovaj viši duhovni rad, ovaj pogled genija ipak ne bi postao istorijskom pojmom, ako mu ne bi pomogle duševne i karakterne osobine, o kojima smo raspravljali.«

Prema Klauzevicu vojskovođa ima svojim pogledom da s jedne strane obuhvati sve državne odnose, ali jednovremeno i mogućnosti sredstava koja su mu data u ruke.

Vojkovođa je još za vreme Fridriha Velikog, pa čak i u doba Napoleona, mogao da ima pregled nad celokupnom vojskom na bojištu. Time mu je u osnovi data mogućnost da svim pokretima trupa upravlja prema svojoj volji. Preduslov za funkcionisanje bio je kruta disciplina vojske, koja se borila u smaknutom poretku.⁴⁾ Ali u trenutku kada je, u skladu sa revolucionarnim promenama u načinu vođenja borbi, komandantski brežuljak svoju ulogu ustupio komandnim organima vojske koji su počeli da obavljaju svoje funkcije u pozadini fronta, porastao je značaj oficira pa i podoficira koji deluju samostalno, u duhu opštih namera. Zahtev Klauzevica za pronicljivim razumom, za *coup d'oeil*⁵⁾ i čvrstom odlučnošću da se sledi makar i jedva vidljivo svetlo istine,⁵⁾ trebalo je otada *cum grano*

³⁾ Klauzevic, »O ratu«, prevod s nemačkog, izdanje VIZ, Beograd, 1951, str. 80.

⁴⁾ Vidi von Blume, »Strategie — ihre Aufgaben und Mittel«, Berlin, 1912, str. 261. O uzdržljivom stavu Fridriha Velikog prema samostalnosti njegovih generala uporedi Walde, »Selbständigkeit«, »Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift«, 1958, str. 736 i dalje.

* Munjevito uočavanje. — Prim. red.

⁵⁾ Klauzevic, kao ranije, str. 69.

salis**) da važi za svakog, ko je bar u izvesnoj meri imao da donosi odluke poput vojskovođe.

U vreme koje se karakteriše pometnjom i poremećenim odnosima u svim oblastima života, može biti korisno da se u svom istorijskom razvoju osvetli načelo samostalnog delovanja koje je od tako presudnog značaja u okviru vojnog komandovanja. Nipošto, naime, nije bezznačajno saznanje da se i navodno savremena načela vojnog komandovanja protežu zapravo daleko u protekla stoteća i time predstavljaju pravu tradiciju.

Dok su još armije koalicija protiv Prve Francuske Republike i kasnije protiv Napoleona bile prožete »revijskom taktikom«, sa njenim planiranjem taktičkih poteza do najsitnijih detalja, pokazalo se da su hesenski oficiri učesnici u američkom ratu za nezavisnost imali novo taktičko shvatanje, koje u početku nije pobudilo veću pažnju. O tome piše pruski general Valentini:⁶⁾

»Mora se priznati da su hesenski oficiri u blizini neprijatelja znali više od naših, bez obzira na okolnosti. Ako je trebalo da se preduzme neka mera borbenog obezbeđenja, da se obući patrola ili da se u neočekivanoj situaciji doneše brza odluka, mogao se zapaziti izvestan ratni takt kojeg su ovi hrabri ljudi doneli iz stranog dela sveta, dok nam je naša mirna Evropa uskratila nastavu i uvežbavanje, ili ih je čak uputila pogrešnim pravcем.«

Vojnoistorijska zasluga princa Fridriha Karla pruskog je što su se iz promenljivih odnosa, pojave masovnih vojski i primene nove ratne tehnike — uprkos znatnom protivljenju — izvukli potrebni zaključci za obuku pruske vojske.⁷⁾ Za takav korak bilo je neizbežno da se pretходno shvati da su nastajale situacije koje su učinile bes ciljnim i nemogućim dalje izvođenje pravilskih zapovesti ili komandi, s obzirom na sve šire decentralizovanje bor-

**) U razumnoj meri. — Prim. red.

⁶⁾ Citirano prema: Cochenhausen »Vor 150 Jahren — an der Wiege neuzeitlicher Infanterietaktik«, Wissen und Wehr, 1933, str. 200.

⁷⁾ Uporedi Foerster, »Prinz Friedrich Karl v. Preussen«, 1910.

benih dejstava koja su se izmicala gospodarećem oku vojskovođe. »Shvatanje takvih momenata jeste najteži ispit samostalnog vojnog rasuđivanja.«⁸⁾

Zvanična pravila iz vremena pre I svetskog rata jasno pokazuju koje je osnovne smernice sledila već tadašnja obuka vojnih starešina. O pitanju koje se tu razmatra predviđeno je u tački 49. Ratne službe (*Felddienstordnung*) od 1908. godine sledeće:

»Zapovest treba da sadrži sve ono, ali i samo ono, što potčinjeni mora da zna, da bi mogao samostalno da deluje na postizanje cilja.«⁹⁾

U Pešadijskom egzercirnom pravilu (*Exerzier-Reglement für die Infanterie*) iz 1906. godine u tački 272. objašnjava se:

»Odredena opštevažeća pravila za komandovanje ne mogu se dati. U svakom pojedinačnom slučaju mora starešina sebi da razjasni najcelishodniji način vođenja borbe i prema njemu donositi odluke, od kojih ne treba da odstupa bez nužde.«

U konjičkom egzercirnom pravilu (*Exerzier-Reglement für die Kavallerie*) iz 1909. godine, u tački 399, shodno osobinama ovog roda vojske, to je formulisano na ovaj način:

»Starešini se mora pri upotrebi njegove trupe ostaviti sloboda delovanja u duhu namera najvišeg komandanta. On sam nikada ne treba da čeka na zapovesti, već, voljan da primi odgovornost, treba da iskoristi priliku za stupanje u akciju. U nejasnim slučajevima on se pridržava načela da je smelija odluka istovremeno bolja. Sve starešine moraju biti svesne i svojim potčinjenim starešinama uliti u glavu da je veća greška ako se nešto propusti i ne učini, nego se pogreši u izboru sredstava.«

U istom pravilu se u tački 398. od konjičkog starešine zahteva oštro oko i pravilan pogled, brza odluka i

⁸⁾ Foerster, kao ranije, str. 115.

⁹⁾ Moltkeovo ukazivanje, na kojem je ta odredba zasnovana, glasi: »Zapovest mora da sadrži sve ono, ali i samo ono, što potčinjeni ne može sam da odredi za postizanje cilja.«

čvrsta volja, kao i obdarenost da ovo izrazi kratkim, jasnim rečenicama. Iz toga postaje jasno da je postavljene zadatke mogao da izvrši samo oficir sa elastičnom, pronicljivom moći rasudivanja, povezanom sa snagom odlučivanja i sposobnošću da savlada teškoće.

U osnovama ovih zahteva, koji važe za svakog vojnog starešinu, nije se ništa promenilo u odnosu na ranije postavke. Neophodnu osnovu za smisljeno delovanje u odсудnem momentu stvara samo stalna spremnost da se izide nakraj sa okolnostima koje se neprestano menjaju, da bi se shvatile međusobne uslovljenosti. Želja za grčevitim pridržavanjem često traženog šablona koči, međutim, duhovne snage i samo podstiče inerciju koja inače postoji u čoveku.¹⁰⁾

U jako konzervativno nastrojenim jedinicama kao što su bili nemački kontingenti pre I svetskog rata, nije bilo lako da se te pravilske odredbe zaista usvoje. To pokazuje žalba generala Šlihtinga iz 1897. godine,¹¹⁾ prema kojoj još uvek neće potpuno da se napusti staro šablon-sko načelo ravnanja iz doba Fridriha, mada ga je već Napoleon slobodnije tretirao. Uprkos ovim privremenim teškoćama u obuci, treba priznati da je velike uspehe nemačke vojske u I svetskom ratu omogućilo samo »ka postizanju cilja usmereno delovanje trupe, prožete taktičkim razumevanjem«.

U »Komandovanju trupom« (*Truppenführung*) od 17. X 1933. godine, koje je obradio general-pukovnik Bek (Beck), oslanjajući se na pravilo »Komandovanje i borba« (*Führung und Gefecht-FuG*) nemačkih oružanih snaga

¹⁰⁾ Freytag-Loringhoven, »Vorausdenken nicht Vorausdisponieren«, »Vierteljahreshefte für Truppenführung und Heereskunde«, 1912, str. 650.

¹¹⁾ Von Schlichting, *Taktische, und strategische Grundsätze der Gegenwart*, Berlin, 1897, III deo, str. 9. Treba pomenuti da su se u to doba i druge vojske, na sličan način kao i u Nemačkoj, bavile pitanjima lične inicijative potčinjenih. Za to uporedi Graevenitz, »Die neuen takstichen Vorschriften für das italienische Heer« *Vierteljahreshefte für Truppenführung und Heereskunde*, 1906, str. 90 i sledeće.

(Reichswehr), dobilo je potvrdu ono što je bilo ranije uko-renjeno u nemačkoj kopnenoj vojsci:

Broj 15: »Od najmlađeg vojnika naviše mora se svuda tražiti samostalno angažovanje svih duševnih, umnih i telesnih snaga. Samo tako će doći do izražaja sve stvaralačke mogućnosti trupe u skladnom delovanju. Samo će tako izrasti ljudi, koji će i u času opasnosti sačuvati hrabrost i snagu odlučivanja i povući za sobom slabije drugove na smeće podvige. Odlučno delovanje postaje na taj način prvi zahtev u ratu. Svaki, od najvišeg starešine do naj-mlađeg vojnika, mora biti uvek svestan da je veća greška ako se nešto propusti i ne učini, nego ako se pogreši u izboru sredstava«.¹²⁾

Nemačka oružana sila (Wehrmacht) stupila je u II svetski rat izgrađujući se na načelu komandovanja po sa-mostalnom delovanju. Veliki početni uspesi potvrdili su da je takva osnova obuke bila pravilna.¹³⁾ U daljem toku se, međutim, ispoljilo do kakvih je katastrofalnih posle-dica dovelo ograničavanje samostalnosti odgovornih trup-nih komandanata, koje je sprovodilo vrhovno voćstvo oru-žanih snaga.

III

ZADATAK ILI ZAPOVEST*)

Razvoj načela vojnog komandovanja je od prve polo-vine proteklog stoljeća uglavnom obeležen težnjom da se

¹²⁾ Uporedi tačku 399 *Exerzier-Reglement für die Kawallerie* iz 1909. godine (citirana ranije).

Broj 37 odelj. 4. »Komandant mora potčinjenim starešinama ostaviti slobodu delovanja, ukoliko to ne ugrožava njegovu na-meru. Ipak im ne sme prepustiti odluku, za koju je samo on od-govoran«.

¹³⁾ Za ovo vidi i von Raesfeld, »Führung durch Auftrag oder durch bildenden Befehl«, *Wehrkunde*, 1960, str. 165 i sledeće.

*) *Auftrag* i *Befehl* su u nemačkoj vojnoj terminologiji u stvari sinonimi, ali se *Auftrag* često vezuje za naredivanje u ko-jem se potčinjenom postavlja uglavnom samo cilj, dok se pod *Befehl* podrazumeva zapovest ili naređenje kojim se reguliše i način postizanja cilja. U tekstu je prvi preveden kao »zadatak«, a drugi kao »zapovest« ili »naređenje«. — Prim red.

svakom vojnom starešini, bez obzira na čin, pruži što šire polje rada za samostalno delanje uz ličnu odgovornost. Postavlja se pitanje da li će, s obzirom na revolucionarni tehnički preobražaj slike rata, ova načela moći i ubuduće da sačuvaju svoju punu važnost.

U vezi s tim ne može se preći preko formalnog objašnjenja pojmove: »Komandovanje trupom« iz 1959. godine pri razmatranju osnova komandovanja pridržava se u pogledu sadržine onog što stoji u »Komandovanju trupom« iz 1933. godine. I danas važi načelo da u oblasti vojnog komandovanja postavljen zadatak ima da ostavi odgovarajuće polje za slobodu rda i odgovornost potčinjenog starešine. Ko primi zadatak dužan je da sopstvenom procenom situacije doneše odluku o načinu njegovog izvršenja. »Način izvođenja ima se prepustiti potčinjenom starešini« (»Komandovanje trupom« iz 1959, tačka 40, odeljak 2). To je normalan slučaj, pri čemu tražena odluka treba u prvom redu da se bavi pitanjem *kako* se dobijeni zadatak¹⁴⁾ može najbolje rešiti. Ako prepostavljeni pravilno postavi zadatak, potčinjenom ostaje dovoljno mogućnosti za ostvarenje postavljenog cilja.

Nasuprot tome, nužda da se na osnovu razvoja situacije odstupi od postavljenog zadatka (»Komandovanje trupom« iz 1959, tačka 40, odeljak 5) predstavlja izuzetak, koji treba kao takav da se tretira i onda kad se imaju u vidu svi mogući oblici moderne borbe sa njenim brzim tokom odvijanja. Odluci, koja se kreće u okviru zadatka i u osnovi odnosi na »*kako*«, stajala bi na taj način nasuprot odluka potčinjenog, koji u krajnjoj liniji ima da zauzme bitni stav o samom vidu borbe, dakle o »*šta*«. Svakako da se samostalno odlučivanje o vidu borbe prihvata načelno samo pod prepostavkom ako se u najmanju ruku prečutno podrazumeva da ne postoji nikakve okolnosti

¹⁴⁾ Vidi i tačku 272 *Exerzier-Reglements für die Infanterie* iz 1906. »... U svakom pojedinačnom slučaju starešina mora sebi da razjasni najcelishodniji vid vodenja borbe i zatim da doneše odluku...«

koje bi mogle opravdati odstupanje od postavljenog zadatka. Oštra i trajna razgraničenja ne dopuštaju veliki broj mogućih rešenja postavljenog zadatka.

Pri razmatranju kompleksne prirode savremenog taktičkog zbivanja postaje jasno da se ne smeju uzdići do dogme načela komandovanja, koja se poput krilatice obuhvataju pod pojmom »taktika postavljanja zadatka«.¹⁵⁾ To se, uostalom, ne traži ni u »Komandovanju trupom« iz 1959, pogotovo što se u njemu izričito postavlja da pretpostavljeni trupni starešina ima da interveniše samo ako pri izvršavanju zadatka utvrdi odstupanja koja ugrožavaju sprovođenje njegove namere (tačka 40, odeljak 2). Sem toga, biće situacija koje će pretpostavljenog primoravati da od *samog početka* naređuje pojedinosti, da bi, na primer, obezbedio uspeh neke kombinovane akcije ili pokreta pri ispaljivanju vlastitih atomskih eksplozivnih tela. Tako u »Komandovanju trupom« iz 1959. u tački 280. piše da se pri angažovanju padobranaca mora do u pojedinosti utvrditi sadejstvo (sa vazduhoplovstvom i ostalim snagama). Tačka 308, odeljak 2, određuje da se u pripremi odbrane moraju često narediti pojedinosti. Zar se tu ne probija u naš komandni sistem prezrena »taktika naredivanja« kroz zadnja vrata, unazađujući time opet načelo samostalnosti pri izvršenju zadatka?

Dok se prema postojećem značenju reči u takozvanoj »taktici naredivanja«, koja se primenjuje u drugim vojskama, potčinjeni nalazi više nego što treba pod starateljstvom pretpostavljenog, našom »taktičkom postavljanju zadatka« određuju se sredstva i daje potčinjenom okvir za samostalno delanje koje obećava uspeh.¹⁶⁾ Poreklo ove suprotnosti koja se naglašava očigledno samo u Nemačkoj verovatno potiče iz vremena od pre I svetskog rata. »U Nemačkoj se postavlja tu i tamo veštačka granica iz-

¹⁵⁾ O pojmu »taktika postavljanja zadatka« Elble zauzima kritički stav u »Auftragstaktik — Möglichkeiten und Grenzen«, Truppenpraxis 1960, str. 83.

¹⁶⁾ Za definiciju »taktika naredivanja« vidi takođe Fuch (Kölper, *Militärisches Taschenlexikon*, 1959, str. 34).

među »zadatka« i »zapovesti«.¹⁷⁾ Prema navodu generala Ślihtinga reč »zadatak« u »Pešadijskom egzercirnom pravilu«¹⁸⁾ samo iz stilskih razloga uzeta je namesto reči »zapovest«. Iz toga se vidi da »taktika postavljanja zadatka« ne znači ništa drugo nego oprobanu metodu *izdavanje zapovesti*.

Suština zadatka se precizno opisuje u tački 36. »Komandovanje trupom« iz 1933: »Zadatak označava cilj koji se ima postići. »Komandovanje trupom« iz 1959. u tački 40. objašnjava da se namera komandanta mora u zadatku izraziti nedvosmisleno. U odeljku o izdavanju zapovesti u »Komandovanju trupom« iz 1959, kao i u prethodnim takvim pravilima, predviđa se u osnovi samo jedan oblik ispoljavanja volje komandanta, i to zapovest (Befehl), koja se pod određenim okolnostima u pogledu nivoa komande i trajanja njenog regulisanja može proširiti u direktivu (Weisung, ranije Directive). Međutim, zadatak nije ništa drugo nego bitni sastavni deo, a ponekad i jedina sadržina neke zapovesti, kojom se njenom primaocu određeno postavlja šta ima da izvrši.¹⁹⁾ Ovo tumačenje se, između ostalog, potvrđuje tačkom 46 »Ratne službe« iz 1908, prema kojoj se neka zapovest može izdati usmeno, ako je reč o običnim naređenjima ili manjim zadacima (slično je i u »Komandovanju trupom« iz 1933, tačka 66). Neko upoređivanje »taktike davanja zadatka« sa »taktikom zapovedanja« je isključeno iz formalnih i materijalnih razloga. U kojoj će meri u pojedinačnom slučaju neka zapovest u svojim tačkama o zadacima propisivati detalje ili određivati samo okvir samostalnom postupanju, zavisće od okolnosti, kako nam pokazuje iskustvo. U Nemačkoj u tom pogledu postoji težnja da se pitanje »kako« u velikoj meri prepusti potčinjenom, dok oružane snage drugih država

¹⁷⁾ Von Alten, *Handbuch für Heer und Flotte*, 1909, str. 654.

¹⁸⁾ Von Schlichting, kao ranije, str. 220.

¹⁹⁾ Vidi Franke, *Handbuch der neuzeitlichen Wehrwissenschaften* 2. sveska, 1937, str. 97 — Postavka koja je izneta u Fuchs (Kölper, *Militärisches Taschenlexikon*, 1959, str. 34, i prema kojoj zadatak sadrži zapovest, ne može se prihvati).

delom više vole da pri izdavanju zapovesti ulaze u veće pojedinosti.²⁰⁾

Ne krutom dogmom, što bi svojim preterivanjem mogla da dovede do toga da se odgovornost, naročito za neuspeh, svali na potčinjenog, koji je najzad obavezan na samostalno delovanje, već jedino smisljeno izdatom, konkretnom zapovešću treba da se određuje potreban obim lične inicijative potčinjenog.²¹⁾ Već je u »Egzercirnom pravilu« iz 1906. naglašeno da samostalnost ne sme da pređe u samovolju. »Samo ako se odvija u pravilnim granicama, ona postaje osnova velikih uspeha u ratu.« Umesto da se sledi doktrina koja je već na osnovu pravilnika odredaba narušena mnogim izuzecima, odlučno se stalo na gledište da se teškoće praktičnog izdavanja zapovesti, koje se svugde pojavljuju, savlađuju oštrinom i jasnoćom i da se pri tom smisljenoj ličnoj inicijativi pruže stvarne mogućnosti za razvoj kad god je mogućno i opravданo.

Izdavanje zapovesti je komandantska veština koja takođe iziskuje procenu datih okolnosti. General Šlihting je u ovom pitanju još pre I svetskog rata uočio da psihološki momenat igra veliku ulogu pri izdavanju zapovesti. »Staršina mora da poznaje svoje ljude kojima komanduje«.²²⁾ Istinitost te postavke nije izmenio ni razvoj savremenih sredstava veze. U »Komandovanju trupom« iz 1959, uostalom u saglasnosti sa tačkom 73 »Komandovanja trupom« iz 1933, traži se da se zapovest prilagodi razumeva-

²⁰⁾ Pri upoređivanju sopstvenih i inostranih pravila o komandovanju pokazuje se, uostalom, da u savremenim jedinicama kopnene vojske moraju uglavnom da važe slične postavke o komandovanju, s obzirom na izmenjenu sliku rata. Problem leži manje u znanju, a više u umenju.

²¹⁾ Uporedi von Blume, *Strategie-ihr Aufgaben und Mittel*, 1912, str. 265 i sledeće. Kao ranije, i von Raesfeld, »Führung durch Auftrag oder durch bindender Befehl«, »Wehrkunde«, 1960, str. 165 i sledeće. Za izraz »bindender Befehl« (obavezujuća zapovest) treba primetiti da svaka zapovest »obavezuje« potčinjenog. Sve se svodi samo na obim samostalnosti primaoca zapovesti koji mu se određuje.

²²⁾ Von Schlichting, kao ranije, str. 225.

nju principa, po potrebi i njegovim osobenostima. Izlaganje mogućih slučajeva primene bilo bi izlišno.

Nema sumnje da »želja da se mnogo naređuje, da se u materinskoj brizi teži predviđanju svega do detalja«,²³⁾ na koju se nailazi ne samo u proteklom stoleću, može da uguši ličnu inicijativu primaoca naređenja; s druge strane ne treba predvideti da suviše širokopotezno izdavanje »voznih karata« može prouzrokovati krize, ako ne i neuspehe koji bi se mogli izbeći. Naći u tome uvek pravilnu meru jeste jedan od najtežih zadataka vojnog starešine, koji treba da snosi odgovornost za sadejstvo *svih delova*.²⁴⁾ U *svakom* slučaju izdavanja zapovesti, a naročito pri davanju zadatka sa širokom samostalnošću, pretpostavljeni mora razmisliti o svemu, do krajnjih posledica. Samo se tako može očekivati smisljeno nadgledavanje izvršenja zapovesti i — ako je potrebno — celishodno intervenisati.²⁵⁾

Bez brižljive obuke i na uzajamnom poverenju zasnovane tesne saradnje svih vojnika povezanih u borbenu zajednicu, izdavanje zapovesti predstavlja samo formalni akt između pretpostavljenog i potčinjenog, koji ima malo zajedničkog sa stvarnim komandovanjem.²⁶⁾ *Gipko komandovanje* (»Komandovanje trupom« iz 1959, tačka 37)

²³⁾ Von Schlichting, kao ranije, str. 217.

²⁴⁾ Von Schlichting, kao ranije, str. 263: »Izvršenje zavisi u velikom stepenu od održavanja pravilne mere prema jednom i drugom načinu. Ako rukovodstvo ostavi suviše veliko polje rada, ugrožava se jedinstvo ratnog dejstva. Snage se rasparčavaju i nisu pri ruci tamo gde su potrebne. Ako se naprotiv, niže starešine stešnjavaju preko potrebnih granica, time se sputavaju snage čijim bi slobodnim razvojem bilo često jedino mogućno da se postigne cilj.

²⁵⁾ Kao izraziti primer iz istorije ratova može se spomenuti intervencija Moltkea u komandovanju 1. armijom (*von Steinmetz*) na početku rata 1870. godine. Vidi Moltke, prema jednom drugom načinu 3. sveska, 1891/92, str. 11; *Moltkes militärisches Korrespondenz 1870/71*, 3. deo.

²⁶⁾ O značaju međusobnog poverenja kao faktoru komandovanja, sravni von Schlichting, kao ranije, str. 222; takođe Elblem ranije, str. 87.

može se ostvariti samo pod pretpostavkom da svaki vojnik, a naročito svaki vojni starešina, ima dovoljnu duhovnu gipkost, formiranu mnogobrojnim faktorima, kao što su mentalitet, vaspitanje, škola itd.

PROBLEMI KOMANDOVANJA U VIDOVIMA ORUŽANIH SNAGA

Tamo gde brzi tok savremene borbe uz stalno menjanje situacije primorava na sve novije odluke i zapovesti, ima dovoljno mesta za samostalno delovanje u okviru zadatka postavljenog zapovešću. Praznina i prostranstvo bojnog polja i činjenica da se mora računati sa međuprostorima (naročito u mogućnom atomskom ratu) ostavlja, uprkos modernim sredstvima veze, starešini i najmanjih grupa, pa čak izolovanom pojedinačnom borcu, dovoljne šanse za smišljenu ličnu iniciativu, kakva odgovara nameri komandanta. Ograničavanje funkcionisanja veze merama za maskiranje, preopterećenjem frekvencija i neprijateljskim smetnjama teško će u oblasti kopnene vojske imati za posledicu da komandantski brežuljak prošlih vremena u modernizovanom obliku opet dobije raniji značaj. Više nego ikad ranije doći će do izražaja niže starešine, koje su još u stanju da na licu mesta imaju pregled nad situacijom.²⁷⁾ Nikako nije isključeno da se borba bar privremeno raščlani u pojedinačne akcije i njihovo brzo koordiniranje je bitni zadatak trupnog komandanta.

Iz ovih osobenosti proizilazi neophodnost da se pri zapovedanju jedinicama kopnene vojske koristimo što škrtijim formulacijama, u svakom slučaju bar u pokretnoj borbi. Izabrani pojmovi moraju imati samo jedan smisao i biti tako formulisani da kvalifikovani oficiri i podoficiri iz njih shvate celovitu nameru. Tu se može primeniti široko postavljanje zadatka, dok je brižljivo razrađena

²⁷⁾ Vidi i Walde, »Selbständigkeit«, *Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift*, 1958, str. 736 i sledeće, i Agricola, »Die Gestalt künftiger Ereignisse« »Wehrkunde«, str. 76 i sledeće.

opšta zapovest za niže, možda i za srednje komandne stepene samo izuzetak. Na njeno mesto dolazi škrta reč, koja se pre ovoga mora uskladiti sa zahtevima radio-saobraćaja.

Neophodno je, međutim, da se u pripremnom periodu i pri otpočinjanju borbe do pojedinosti utvrde sve one tačke, koje se u interesu jedinstvenog delanja moraju i mogu regulisati.²⁸⁾ Ono što se nije pravovremeno razmotrilo i jasno naredilo, ne može se više nadoknaditi — nikako ili samo uz najveće teškoće. Tako posmatran zaslužuje naročitu pažnju sistem »*Standig Operation Procedures*«*) kao sistem za opsežno racionalizovanje tehnike zapovedanja.

Dok izgleda da se borba kopnenih oružanih snaga, koja se više ne vodi za linije, već za zone, izmiče komandovanju, u vazduhoplovstvu kao velikom aparatu oružane tehnike ispoljava se drugačija i u isto vreme neobična tendencija razvoja. Tu se ističe precizno izvršavanje zapovesti, koje se poluautomatizovanim postupkom stvaraju u centralama smeštenim u bunkerima i sprovode neposredno dalje na komplikovane sisteme oružja. Štabovima »*Operation Centres*« postavljaju se zahtevi posebne vrste. Njihova je prednost što izgleda da je »bojno polje« oružanih sistema zbijeno na »*Plotting Board*«**). U stvari, komandant je opet u stanju da sa »komandantskog brežuljka« prati i pojedinsti borbenog zbivanja. Njegova naređenja u logičnoj doslednosti opet liče na pravilske komande, koje se služe sopstvenim stručnim jezikom; one izazivaju na nosaču oružja sa posadom ili bez nje neposrednu reakciju, no koja se može u svako doba kontrolisati. Avioni i rakete su elektronskim sistemima za upravljanje »povezani« sa svo-

²⁸⁾ Ova misao dolazi do izražaja i u »Truppenführung« 59, tačka 308, odeljak 2: »... Opšte zapovesti izdaju se načelno, naročito za pripremu odbrane. Pri tome se često moraju narediti pojedinosti, koje su inače stvar potčinjenih komandi.«

^{*)} Ustaljeni operativni postupci, koji se propisuju pravilima za predvidene slučajeve. — Prim. red.

^{**) Planšeta. — Prim. red.}

jom komandom i na daljini od više stotina kilometara. Čak se i rad pilota (na primer lovača presretača) tačno prati sa zemlje. Preduslov za efikasno dejstvo sistema je neometano funkcionisanje elektronskih nervnih vlakana.

Bilo bi pogrešno želeti da se predvide ove suštinske strukturne razlike između KoV i vazduhoplovstva. Mornarica u izvesnom smislu koristi sredinu između oba ova komandna sistema. Jaz između vidova oružanih snaga, koji su upućeni jedan na drugi, može se prevazići samo u odgovarajućim zajedničkim komandama. Nivo tesne saradnje nalazi se, prirodno, tamo gde se mora obezbediti zajednički rad na planiranju i komandovanju u interesu zajedničke operacije usklađene između vidova oružanih snaga. Ovaj se zadatak može savladati samo »integriranim« razmišljanjem sa puno međusobnog razumevanja svih učesnika, za koje je svakako potrebno intenzivno školovanje na širokoj osnovi. Pod takvom komandom preovlađuju specifični uslovi svakog vida oružanih snaga, koje je potrebno — uvek iznova — temeljno ispitivati.

Utoliko veći značaj pripada obuci oficira koji se bave saradnjom svih komponenata oružane snage. Savlađivanje ovog »integriranog zadatka« prepostavlja naročito »oštro oko i pravilan pogled, brzo odlučivanje i čvrstu volju«. Bez obzira na sva eventualna normiranja u tehničko-organizacionoj oblasti, doći će, baš u tako značajnim dodirnim oblastima komandovanja između vidova oružanih snaga i zajedničke komande na vrhu, do izražaja ono što u tako sažetoj formi sadrži »Komandovanje trupom« iz 1959. u tački 15. o vojnim znanjima iz stalno novog problema komandovanja baziranog na iskustvima:

»Tako je komandovanje trupom veština, slobodna stvaralačka delatnost koja počiva na karakteru, znanju i duhovnoj snazi. Njegove doktrine se ne mogu postaviti iscrpno, jer za bojno polje ne postoje nikakve formule. Ipak, svaki trupni starešina mora da se rukovodi jasnim načelima.

Lotar Rendulic

UZROCI KOMANDANTSkiH GREŠAKA*)

O tom pitanju raspolažemo samo iskustvima iz ratova koji su vođeni konvencionalnim oružjem. No ona će u velikoj meri zadržati svoju vrednost i za slučaj da se u ratu upotrebi atomsko oružje. To proizilazi iz činjenice da je atomski rat takođe borba sa oružjem, da se dalje, ako se upotrebi novo oružje, mogu svakako desiti promene u načinu vođenja rata, ali ne i u njegovoj biti koja ostaje većito nepromenjiva i da konačno i čovečija priroda često bitno doprinosi da se čine greške u komandovanju.

Ovde pod greškama podrazumevamo odluke koje komandant sprovodi u delo, a koje ne odgovaraju situaciji (zadatak, neprijatelj, zemljište, vlastite snage, itd.). Međutim, greške se prave i lošim sprovođenjem inače pravilnih odluka.

Odluka je akt volje komandanta kojim se, već prema njegovom rangu, određuje ceo plan izvesne vojne akcije, a u svakom slučaju reguliše njeno sprovođenje. Suštinu odluke izložio sam u svesci br. 3/1961. časopisa Wehrkunde.

General-feldmaršal grof Moltke dao je sjajnu »orientaciju« za delovanje komandanta sledećim rečima: »Sve se svodi na to da se u sasvim posebnim slučajevima prozre situacija, koja je obavijena maglom neizvesnosti,

*) Lothar Rendulic, *Ursachen von Führungsfehlern*, »Wehrkunde«, mart 1962, str. 142. Preveo sa nemačkog Borislav Popović; redigovao prema originalu Stanislav Podboj.

da se ono što je dato pravilno proceni, nepoznato pogodi, brzo doneše odluka a zatim odlučno i nepokolebljivo sproveđe«.

Baš u tim rečima su nagovešteni i izvori grešaka, koje prelaze okvire onih što sam ih izložio prilikom razmatranja tehničko-psihološke strane donošenja odluke. Greške mogu nastati, da upotrebimo Moltkeove reči, pri sagledavanju situacije, procenjivanju onoga što je dato, pogađanju nepoznatog i sprovodenju odluke. Prevedeno na savremenim vojnim jezik to znači: shvatanje i procena situacije, intuitivno sagledavanje nepoznatih elemenata i energično delovanje. Na tim poljima dešavale su se komandantima greške u svim ratovima.

SABLON

Kada Moltke govori o »sasvim posebnim slučajevima«, on misli na to da u ratu nema istovetnih situacija. Svaki ima posebne oblike i probleme. Zemljište, godišnje doba, osobnosti neprijateljeva vođstva i trupe, odnos vlastitih snaga prema neprijateljevim, duševno i telesno stanje trupa i sl. — sve je to u svakoj situaciji više ili manje različito, a ništa manje ni namere protivnika i sopstveni zadatak. Uvek drukčiji problemi iziskuju sve novije forme delovanja a ove novija sredstva. Pri tom se mora čvrsto pridržavati sopstvene namere a kad god je mogućno i nametati protivniku vlastitu inicijativu. Stoga treba odmah u početku ukazati na jednu od najvećih grešaka koja se može desiti komandantu.

Duhovna elastičnost komandanta treba da je utoliko veća, ukoliko je situacija teža. Ali dešava se da upravo velike teškoće, a naročito opasnosti koje se kriju u situaciji, utiču nepovoljno na duhovnu elastičnost nekih komandanta ili da je čak parališu. Kao traženi izlaz iz tih teškoća, nudi im se šablon. To je apstraktna misaona tvorevina, koju takav komandant izgrađuje iz suštinski pravilnih i na teritoriji i propisima zasnovanih načela, ali koja zbog svoje

opštosti ne odgovara nijednoj konkretnoj situaciji. Stoga šablonske odluke ne mogu imati uspeha. One su najveći neprijatelj komandovanja. To i jeste jedan od razloga što je stari majstor ratovodstva u početku svoga sadržajnog izlaganja ukazao na »posebne slučajeve«.

LIČNA ISKUSTVA KOJA MOGU NAVESTI NA GREŠKE

Drugi izvor grešaka leži u tome ako se bez ozbiljnog ispitivanja kao osnova za delovanje uzima ono što se smatra ličnim iskustvom. I tu se pokazuje da se bez prethodne analize ne može primeniti u izmenjenoj situaciji ono što je u jednom slučaju bilo pravilno. Iskustva su svakako vanredno dragocena, ali da bi se mogla iskoristiti za delovanje, ona moraju biti pouzdana, tj. moraju obuhvatati celo područje na kojem treba da se koriste i izdići se iznad jednostranog slučaja. On može u najboljem slučaju činiti samo jedan od mnogih sastojaka, iz kojih se stvara sadržina iskustava. Pa i tada primena iskustva na konkretni slučaj iziskuje veliku brižljivost.

Kakvu štetu može da prouzrokuje primena ograničenog ličnog doživljaja, pokazuje primer iz I svetskog rata. U njemu jedan komandant puka na ruskom frontu nije uspeo da se u napadu probije preko neke močvarne ravnice i stoga je zanemario močvarnu niziju koja se nalazila ispod jednog dela njegovog položaja, a upravo tu su Rusi prodrli.

DOGME

Pouzdana iskustva sadržana su u načelima naših pravila. Ali tu postoji opasnost da sama po sebi pravilna načela ne postanu dogme. To se može desiti ako se previdi činjenica da načela nisu nikakvi recepti, već da se njihova primena u konkretnom slučaju mora temeljno proceniti. Dogme, naprotiv, pretenduju da važe za svaki poseban slučaj. Nesumnjivo pravilno načelo je, na primer, da je napad

jedini vid borbe kojim se može izboriti pozitivno rešenje. Iz toga se u mnogim glavama znatno pre I svetskog rata razvila dogma o napadu po svaku cenu i pod svim okolnostima. Sećam se da je na vežbama ili u ratnoj igri u to vreme bilo najstrože zabranjeno pomicljati na odbranu kao mogućno rešenje nekog zadatka, pa makar ona bila samo pomoćno sredstvo.

Nikad se nije uzimalo u obzir gledište general-feldmaršala Moltkea koje je izneo povodom rešenja nekog taktičkog zadatka 1875. godine, naime da borbeno dejstvo obećava najveći uspeh ako se protivnik navede da prvo on preduzme napad, i da se zatim pređe u napad tek kad neprijatelj istroši svoje snage. Nemam nameru da to ističem kao načelo ili da se čak shvati kao recept. Međutim, u situacijama kad odnos snaga pokazuje da neposredan napad ima malo izgleda na uspeh, može se desiti da se on može izboriti samo primenom takvog postupka.

Prihvatanje dogme o napadu po svaku cenu, čak i kad postoji malo izgleda na uspeh, dovelo je do toga da su u ratovima izvođeni mnogi neuspešni napadi koji su se završavali znatnim gubicima. Osobito mnogo takvih primera bilo je u I svetskom ratu.

Svakako je neophodno da se komandant i trupa vaspitavaju u napadnom duhu, ali jednostranosti se moraju izbegavati i alternativama treba ostavljati otvorena vrata.

35. armijski korpus jačine četiri divizije bio je u letu 1943. godine pod mojom komandom i na 50 km istočno od Orela držao je front širine 140 km. Pred južnim krilom korpusa od kraja 7. juna razvile su se za napad jake ruske snage. Uskoro je otkriveno da se tu nalazi 3. oklopna armija, o kojoj je bilo poznato da ima tri oklopna korpusa sa 900 tenkova. Kad je 12. jula prešla u napad, računali smo da ima oko 12 streljačkih divizija. Uskoro se pokazalo da protivnik raspolaže sa 21 streljačkom divizijom i 1.400 srednjih i teških tenkova. Usled neveštog postupka neprijateljeve artiljerije, koji je doveo 200 baterija na položaj, uspelo je da se gotovo sasvim tačno otkrije planirani

glavni odsek proboga. To je bilo veoma značajno. Nalazio se na 10 km širokom odseku levokrilnog puka desnokrilne divizije. Slabljenjem ostalih divizija i korpusa do mere koja se graničila sa nehatom, moglo se težište odbrane ojačati sa 3 bataljona, 9 baterija i 16 teških protivtenkovskih topova. Inače, ni armija ni grupa armija nisu raspolagale ni najmanjom rezervom. Nadmoćnost protivnika bila je velika.

O tome na koji će način Rusi dejstvovati, mišljenja su bila podeljena. Za mene je bilo značajno dotadanje iskustvo da Rusi nisu izveli još ni jednu operaciju velikog stila, mada to iskustvo nije važilo u svim okolnostima. Do tog vremena mogla im se osporavati takva sposobnost. Ali ma kako se događaji razvijali, moralo se pre svega sprečiti raskidanje fronta, jer bi to moglo da znači uništenje, pošto je protivnik raspolagao jakim oklopnim snagama.

Rusi su napali pukovski odsek na glavnom pravcu udara i to prvog dana sa 5 streljačkih divizija i 150 tenkova a drugog dana sa 5 novih streljačkih divizija i 180 tenkova, ali za sve to vreme nisu proširili svoje dejstvo preko granica tog odseka. Ovo malo bataljona u odbrani nije moglo sprečiti gubitak najvećeg dela prednje linije i dela međuprostora. Kada je napad na istom odseku produžen trećeg dana još jačim snagama, primio sam pod svoju komandu 36. pešadijsku diviziju koja je dovedena iz borbi kod Kurska i pristigla u zonu korpusa potpuno sprema na borbu.

Prilikom razmatranja o njenoj upotrebi, izneto je i gledište da se angažuje za protivudar radi povratka izgubljenih delova glavnog odbrambenog pojasa. Ideja je bila primamljiva, a odgovarala je i našem shvatanju. Takođe je postojala verovatnoća da će ta akcija biti uspešna. Ipak sam je odbio, pošto sam smatrao da s obzirom na odnos snaga i neizvesnost dokle će borbe trajati, aktivno vođenje odbrane ne bi bilo prikladno već bi bilo čak i opasno. Stoga je određeno da divizija smeni već jako istrošene snage na

težištu dejstava. Pravilnost ove mere pokazala se već sledećeg, naročito teškog dana borbe.

PREDUBEDENJA

Zamisli koji ne odgovaraju stvarnosti mogu takođe da nastaju i iz prdubedeđenja. Unapred stvorena zamisao je u životu uvek štetna a naročito na polju vojnog komandovanja. Nisu se tako retko neprijatelju pripisivale namere ili pak od njega očekivale odluke za koje se nije mogao naći nikakav razlog osim unapred stvorenog predubeđenja. Meni je zapravo poznato samo malo slučajeva u kojima su greške u komandovanju poticale iz predubeđenja.

Kada je leti 1944. godine otkriveno da Rusi prikupljaju jake snage u dva rejona, i to istočno od Varšave i na jugu istočno od Karpata, Hitler je smatrao da je prikupljanje istočno od Varšave demonstracija. Fasciniran predubeđenjem o ruskoj ofanzivi protiv rumunskih izvora nafte, što mu je stalno zadavalo velike brige, on je prepostavljao da će glavnina ruskih snaga biti upotrebljena za napad na jugu. Ovo unapred stvorenio mišljenje nije dopušтало да se operativna situacija razmotri objektivno. Hitlera nije bilo mogućno odvratiti od ovog gledišta, uprkos svim predočavanjima odgovornih generala, koji su takođe ukazivali da se samo ruskim udarom na Varšavu može doprineti rasterećivanju saveznika, iskrcanih u Normandiji. Hitler je čak zabranio da se u Varšavu privuku rezerve sa juga gde ih se nalazila većina. Događaji su pokazali da nije bio u pravu, a to je imalo teške posledice za dalje vođenje borbi na Istoku.

Naročito drastičan primer desio se u I svetskom ratu, pred dvanaestu bitku na Soči (Tolmin), komandantu italijanskog 24. armijskog korpusa na visoravni istočno od te reke. On je bio gotovo sasvim ubeđen da protivnik može napasti samo preko visova, pa je u skladu s tim organizovao i odbranu. Ali nemačko-austrijske trupe izvele su probije dolinom Soče i uskoro se našle u njegovoj pozadini.

»NAJPAMETNIJE«

Kada nema dovoljno oslonca da se predviđa dejstvo neprijatelja, postala je gotovo pravilo pretpostavka da će on postupiti kako je najpametnije. Ali šta je najpametnije? Pomenuti italijanski general sigurno je smatrao da je nanošenje udara duž doline nerazumno a izvođenje napada preko visova najpametnije što bi neprijatelj mogao preduzeti. Ko može reći šta neprijatelj smatra najpametnjim? Ako želimo da damo takvu procenu moramo se sami staviti u položaj neprijateljskog komandanta, pri čemu, prirodno, dolazi do izražaja i naše obrazovanje, naša iskustva, naš karakter i sl., a sa druge strane nedostaju nam mnogi podaci za procenu situacije kojima neprijatelj raspolaže. Razumljivo je da će rezultat do kojeg dođemo znatno odstupati od toka misli protivnika ukoliko nisu po sredini sasvim jednostavne okolnosti. Stoga se moraju činiti greške ako dopustimo da na naše odluke utiče i takvo shvatanje.

Naprotiv, u napadu i odbrani opravdano je, pa čak i potrebno, da se proceni koje mere protivnika mogu biti najopasnije za uspeh naše namere, a da time ipak ne želimo kazati da očekujemo koliko će on te mere stvarno i preduzeti.

U pomenutoj bici kod Orela svakako bi svaki nemački komandant rusku 3. oklopnu armiju sa njениh 1.400 tenkova i 21 streljačkom divizijom upotrebio za nanošenje masovnog udara protiv 35. korpusa na frontu odgovarajuće veličine i morao bi za kratko vreme postići uspešan proboj. Kad sam se posle bitke, u kojoj je korpus izgubio samo deo zemljišta — u ondašnjoj situaciji neznatan — javio general-feldmaršalu fon Klugeu, komandantu Grupe armija »Centar«, radi prijema novog zadatka, on mi je rekao: »Kad sam dobio obaveštenje o početku ruskog napada, verovao sam da će vaš korpus biti raspršen kao pleva i da će Rusi još isto veče biti u Orelu.« Na to sam mogao feldmaršalu odgovoriti da sam imao odličnog saveznika u svom protivniku, maršalu Rokosovskom, koji svoje tenkove nije upotrebio masovno, nego u velikim grupama, i

to prvog dana samo 150, drugog 180, trećeg 250, četvrtog dana 300 i petog 600. Za to vreme ja sam dobio nekoliko »ferdinanda«, 20 jurišnih oruđa i oko 50 protivtenkovskih topova. Rezultat je bio 978 ruskih tenkova izbačenih iz stroja. Pešadija je bila takođe angažovana u grupama od pet do osam divizija. Ruska dejstva su imala karakter taktike iznuravanja. Očigledno se verovalo da će se tako najlakše probiti front. Do komandovanja velikog stila nisu se mogli uzdići, jer su im za to nedostajale duhovne pretpostavke.

Sasvim je razumljivo da sam računao sa žestokim napadom mnogo nadmoćnijeg protivnika. Da sam pak sa sigurnošću pretpostavio da će on postupiti najpametnije i da nisam imao na umu poznate slabosti ruskog komandovanja, korpus bi mogao da se spase od uništenja samo blagovremenim povlačenjem a usled poznatog stava Hitlera za to se nikad ne bi dobilo odobrenje. Ograničavanje u razmišljanju ne samo najrazumnije mere protivnika neosporno se mora štetno odraziti na snagu komandovanja.

Prirodno da sam bio zabrinut kao retko kad pre toga u ovom ratu. Svoje brige nisam iznosio komandantima divizija, već sam s njima pretresao situaciju samo u pogledu mnogostruktih mogućnosti koje su se krile u njoj. I tu sam se držao svog starog iskustva da u teškim situacijama komandant ne sme nikad govoriti o svojim brigama, jer ih to čini nesigurnim i slabi snagu njihove volje. Naprotiv, oni moraju u pretpostavljenom da nalaze oslonac. Komandant im takođe ne sme nikad otkriti u kojoj su meri njihovi izveštaji merodavni za njegove odluke. To bi, naime, značilo da prenosi deo svoje odgovornosti na njih i njihovim izveštajima oduzima nepristrasnost koja je toliko značajna.

UTISCI IZ BORBE

Mnogi ljudi podležu utiscima. Utisci iz borbe sigurno spadaju među najjače i stoga mogu takođe uticati na stvaranje predstava i nepovoljno se odraziti na njihovu

pravilnost. Naročito se često događalo u nižim komandama da je neprijatelj izgledao utoliko jači i opasniji ukoliko se nalazio bliže. Zato neki komandanti ne mogu shvatiti da se i neprijatelj može naći u nezgodnoj situaciji iz istih razloga (moralno stanje, snabdevanje itd.). Posledice toga su preuzimanje neopravdanih i preuranjenih mera, odustajanje od namera, kao i mnoge druge.

Setio sam se ovom prilikom jednog starog generala iz I svetskog rata, koji je na humoristički način izrazio suštinu ratnih iskustava sledećim rečima: »Sve je samo upola tako loše, sve traje dvostruko duže i onaj drugi ima još više brige.«

IZNENAĐENJE

Iznenađenje može imati naročiti uticaj na odluke i mere komandanta. Iznenadno postignuti uspesi neprijatelja mogu da porastu u predstavama nekih komandanata često daleko preko granica njihovog stvarnog značaja. Odluke komandanta zasnivaju se tada na neadekvatnoj proceni situacije. Njenoj nepotpunosti može doprineti i oskudica vremena, u kakvoj se moraju često preuzimati mere protiv iznenadenja. Tome treba dodati da ništa ne može slabiti duševne i umne snage tako jako kao iznenadenje. Posledice nisu retko takozvane polovične odluke. To će se desiti naročito ako iznenadenje kod komandanta izazove predstavu opasnosti, za koju misli da joj se ne može potpuno i pravovremeno suprotstaviti.

Protiv pravog iznenadenja nema zaštite, jer to bi protivrečilo njegovom pojmu. Borbenim osiguranjem i izviđanjem treba protivnika držati pod kontrolom i, pored ostalog, spreciti da ne postanu stvarno iznenadenje neke mere koje on nije preuzeo radi postizanja iznenadenja. Izviđanjem se može doći i do podatka o namerama protivnika, pa se i na taj način čuvati od iznenadenja. Stoga i ove mere služe za borbu protiv iznenadenja.

Akutna postaje situacija za komandanta ako protivnik uspe da iznenadenje zaista postigne.

Uticaj iznenadno nastale situacije na psihičko stanje komandanta može da se izbegne ili jako ublaži ako se u svakoj situaciji razmotre sve mogućnosti, koje mogu da prouzrokuju iznenađenje, i bar prve osnove protivmera. Pri tom moramo biti sveshi činjenice da se uprkos svim merama sve mogućnosti ne mogu sagledati niti izbeći. Nije pravilno da tom prilikom razdvajamo verovatno od neverovatnog, jer inače se ne bi mogle dešavati neočekivane stvari. Baš ono što izgleda neverovatno iziskuje da se naročito ispita.

Staro je pravilo da je jaka rezerva najbolja zaštita od iznenađenja. Međutim, iznenađenje koje protivnik postigne nikako se ne parališe samim postojanjem rezerve. I u tom slučaju treba pri preduzimanju protivmera isključiti uticaj iznenađenja na duhovno stanje. Svakako će taj uticaj biti utoliko manji ukoliko je jača rezerva kojom komandant raspolaže. Uostalom, lako je dati savet da se stvori jaka rezerva, ali iz iskustva znamo da se takva u ratu mogla stvoriti veoma retko.

MERE OBMANJIVANJA

Kad se ukaže povoljna prilika teži se da se merama obmanjivanja protivnik navede na odluke koje neće odgovarati stvarnoj situaciji. Međutim, takva nastojanja treba da očekujemo i od protivnika. Tu nastaje izvor grešaka u komandovanju ako komandant u merama koje protivnik preduzima ne prozre njegovu namenu za obmanjivanjem. Klasičan primer kako je protivnik merama za obmanjivanje naveden na pogrešnu odluku odigrao se januara 1943. godine u rejonu Orela. Deo nemačkog položaja koji je u tom rejonu bio znatno isturen prema istoku stalno je zabrinjavao Ruse.

Nekih 80 km istočno od Orela stajala je u rejonu Tule ruska 3. oklopna armija. Ruska Vrhovna komanda ostavila je tu armiju u tom rejonu čak kad su borbe kod Staljin-grada bile u punom jeku. Kada je ocenjeno da je u skladu

sa sazrevanjem situacije nastupio momenat, Rusi tu armiju ipak angažuju u borbama koje su se u nastavku na staljin-gradske (volgogradske) odvijale za liniju reke Dona. Nemci su tačno planiranom radio-igrom u pozadinskoj zoni 2. oklopne armije radi obmane Rusa objavili da u rejon Orela pristižu jake oklopne snage. Ta radio-veza je postepeno preneta u zonu 35. armijskog korpusa kod Orela. Ovi radio-podaci dopunjeni su povećanjem transportnih pokreta, dovođenjem novih trupa u naselja, pokazivanjem grupa u crnim uniformama, stvaranjem na frontu u izvesnoj meri pojačane neravnomerne vatre bez naročitog povađa i povremenim zaprečavanjem vazdušnog prostora lovačkim avionima. Nekoliko dana posle preduzimanja ovih mera radio-saobraćaj kod protivnika ukazivao je da je ruska oklopna armija preduzela marš ka jugu. Ali dva dana kasnije ona prekida taj pokret i vraća se na mesto ranijeg boravka, gde ostaje još pet dana. Izgleda da su Rusi tek tada prozreli obmanu, jer je tek posle toga armija konačno odvedena. Njen marš je prema tome bio odložen za deset dana, što je za borbena dejstva u području Dona bilo veoma značajno.

Ako posmatramo samo tehničku stranu ovog savršeno planiranog i izvedenog manevra za obmanjivanje, možda se ne bi moglo ništa prebaciti ruskoj komandi. Međutim, pravilnom procenom operativne situacije ona bi morala da prozre obmanu. Rusima je, naime, morala biti poznata situacija nemačke grupe armija »Centar«, kao i činjenica da su Nemcima nedostajale trupe čak i za oslobođenje 6. armije kod Staljingrada. Stoga je bilo pogrešno računati na udar iz rejona Orela i dopustiti da ta ideja utiče na važnu operativnu nameru, na šta je bila navedena ruska komanda našim merama obmanjivanja.

Sličan izvor opasnosti stvara se takozvanim demonstracijama. One su prvenstveno sredstvo napadača, koji ih primenjuje da bi protivnika doveo u zabludu o svojoj nameri, o izboru pravca glavnog udara. Komandant mora, dakle, računati da će protivnik svesno uticati na njegove odluke i mere da bi ga naveo na greške.

STA ZNAČI »MOGUĆNO«

Ako se za politiku kaže da je ona veština mogućnog, to važi i za vonjo komandovanje, bar u smislu da komandant ne sme postavljati ciljeve čije se postizanje, posle jasne procene svih okolnosti, ne može očekivati. Mnoge situacije u ratu nameću komandantu da proceni da li je nešto moguće. Opasnost da nastane greška, koja utiče na njegovu odluku, nalazi se naročito u domenu između mogućnog i nemogućnog.

No tu ulazimo i u pitanja smelosti i rizika, koji predstavljaju naročite kategorije delatnosti komandanta, ali ne smeju da prelaze granice mogućnog.

Hitler je u poslednjem ratu postavio nemačkoj vojsci zahteve, koji su granice mogućnog pomerali daleko van onoga što je odgovaralo ranijim iskustvima. Ta iskustva su pri tom pretrpela mnoge korekture, tako da smo uspešno izvodili operacije i borbena dejstva čiji je ishod morao prema svemu da izgleda potpuno neizvestan.

Procena o tome šta je moguće nije uslovljena samo karakteristikama slučaja o kojem je reč, nego delom zavisi i od ličnosti komandanta. Za kolebljive karaktere delokrug dejstva tu je mnogo uži nego za jake i smele prirode. Nekom kolebljivom komandantu izgledaće često nemoguće i ono što stvarno nije. Posledica toga biće greška propuštenih prilika ili pak neodlučno izvršavanje naređenja. Tu leži jedan od uzroka rđavog prizvuka koji je reč »nemoguće« stekla u Nemačkoj oružanoj sili.

Druga je stvar ako se posle hladnog razmišljanja načini da je nešto nemoguće, ali se ipak mora narediti, jer nema drugog izlaza. Opravdanje za to je bezizlazna situacija. Ali iskustvo pokazuje da čak i u očajnim situacijama

postoji uvek neki zračak nade. I to leži u domenu nemerljivih stvari, kojih ima u svakoj situaciji i u svakom ratnom dejstvu.

Kada sam u oktobru 1944. godine dobio naređenje da 20. brdsku armiju izvedem iz Laponije u Norvešku, smatrali su čak naši neprijatelji da je to neizvodljivo. Armija je stajala na 600 km širokom odseku istočne granice Lapnije. Odatle su vodila samo dva puta do 1.000 km udaljene norveške granice. Zemljište je prekriveno neprohodnim stenovitim prašumama i tundrama. Izvući armiju koja je bila od više nego trostruko nadmoćnijeg neprijatelja okružena sa tri strane, i to najpre po dva a zatim samo po jednom jednosmernom drumu koji je norveškom obalom vodio u unutrašnjost Norveške, bilo je pod tim uslovima već samo po sebi operacija koja se graničila sa avanturizmom. Ne računajući pozadinske jedinice armija je (200.000 ljudi i 70.000 konja) imala da maršuje 1.500, a delom snaga čak do 2.500 km. Pokret je otežan okolnošću što je najvećim delom izведен u toku arktičke zime. Ovog puta je i Hitler nalazio da se ova operacija ne može izvesti, što mi je lično izjavio u januaru 1945. godine.

Pred teškim problemom nalazi se komandant ako je reč o proceni tehničkih mogućnosti, pri čemu mogu da igraju ulogu čak i na izgled beznačajni momenti. Sredinom jula 1941. godine nastupao je 53. armijski korpus sa dve divizije širokim drumom preko Bobrujska na Berezini prema Rogačevu na Dnjepru. Severnu kolonu korpusa, odvojenu od glavne snage 15 km širokom šumskom zonom, sačinjavala je 52. pešadijska divizija čiji sam bio komandant. Trebalo je da pređe Berezinu kod Svisloča. U šumskoj zoni nalazili su se delovi nekoliko ruskih divizija, što su se tamo povukli pre nekoliko dana pred oklopnom gru-

pom Guderijana, koja je prodirala prema Dnjepalu. Kod Svisloča vodio je kilometar dugačak već prestareo drveni most na šipovima preko duboko usečene reke i rečne zaplave, a južno od njega jednotračni železnički most. Drveni most je mogao podneti samo teret pešadijskih trupa i konjskih kola i to ako bi se održala veća odstojanja. Motorizovani delovi koji su se nalazili još daleko pozadi, upućeni su stoga na široki drum, međutim, za artiljeriju sa konjskom zapregom to nije bilo moguće, pošto bi se inače mogla opet priključiti diviziji tek nakon više dana.

Bio sam sklon da je preko reke uputim železničkim mostom. Načelnik inžinjerije je, međutim, pozivajući se na svoju odgovornost, izjavio da je to zbog uzanosti i loše prekrivke železničkog mosta nemoguće. Izgled mosta je svakako davao takav utisak i stoga su i drugi bili istog mišljenja. Uprkos tome odlučio sam da pokušam prelaz preko improvizovanog železničkog mosta i preuzeo rizik da oruđa propadnu u vodu, tim pre što to nije predstavljalo opasnost za poslugu, koja je maršovala ispred i iza njih. Pri prelazu je bilo zaista nekoliko kritičnih situacija ali je ipak izveden bez materijalnih gubitaka. Za preduzimanje mera koje izgledaju nemoguće, odlučićemo se samo ako nema drugog izlaza. Ali u tom slučaju bila bi greška uplašiti se pred pokušajem ili ga izvesti bez punog elana.

PRESTIZ

Prestiž je takođe poznati izvor komandantskih grešaka. On je bio čak povod za ratove. Ovde nas interesuje samo sa gledišta uticaja koji može ispoljiti na odluku komandanta. U domenu prestiža najčešće se pojavljuje neopravdano pridavanje značaja nekom delu zemljišta.

Često su se, na primer, vodile teške borbe za delove zemljišta ili naseljena mesta ne zato što bi njihovo posedovanje bilo značajno za borbenu situaciju, nego što su pre kratkog vremena bili u našim rukama pa nam ih je neprijatelj oteo.

Takve borbe su prouzrokovale izlišne gubitke. Stoga je greška ako se vode samo radi prestiža. Ali pitanja prestiža počinju da se zaostrevaju tek ako se odraze štetno na raspoloženje trupe. To otežava izbor pravilne odluke. Najčešće se taj uticaj precenjuje. Ako trupa oseti da postoji realna mogućnost uzvraćanja na primljeni udar, pa se na njega ipak ne uzvrati retko će se to odraziti štetno na njeno raspoloženje. Sasvim je nešto drugo ako je očigledno da se ranija situacija ne može uspostaviti. To deluje najčešće deprimirajuće, i protiv toga se mora boriti na odgovarajuće načine.

52. pešadijska divizija, kojom sam komandovao na istočnom frontu, bila je u proleće 1942. godine privremeno povučena sa fronta kao armijska rezerva. Jedna oklopna divizija je jačim delovima posedala izdužen goli zemljišni pojas i odatle je iznenadnim napadom odbačena na ivicu šume u niziji. Za uspostavljanje ranijeg položaja trebalo je da se organizuje moja divizija — zajedno sa delovima oklopne. Komandant oklopne divizije osećao je situaciju kao »nepodnošljivu« u tolikoj meri »da se to ne može prihvati«. Utkazao je i na raspoloženje divizije koja je bila potištена zbog neuspeha. Pošto sam ispitao situaciju, mogao sam ustanoviti: 1. da bi ponovno osvajanje izgubljenih delova zemljišta bilo sasvim ostvarljivo mada bi iziskivalo znatne gubitke, 2. da bi bilo teško održati taj položaj protiv novih napada nadmoćnijeg protivnika, kako se upravo pokazalo, i 3. da je položaj na koji su potisnuti

delovi oklopne divizije neuporedivo povoljniji nego onaj raniji jer položaj ispred kojeg se prostiru močvarne livade i iza kojeg se nalazi veća šumska zona, mora da se smatra naročito pogodnim za odbranu od neprijatelja koji raspolaze jakim oklopnim snagama.

Komandant oklopne divizije goreo je od želje da povrati izgubljeni položaj i bilo mi je nemogućno da komandu korpusa ubedim u besmislenost takvog protivnapada. Pošto je moja divizija armijska rezerva, mogao sam čitavo stanje da iznesem komandi armije. To pitanje mora da je išlo sve do komande grupe armija, jer je nakon kraćeg vremena stiglo obaveštenje da feldmaršal fon Kluge protivnapad izričito zabranjuje.

RAVNOTEZA »ZA« I »PROTIV«

Ima situacija u kojima se, prilikom donošenja odluke, svakom razlogu »za« može suprotstaviti jedan na izgled jednakoj jak razlog »protiv«. To postaje naročito opasno ako komandant naginje kolebljivosti. U takvim situacijama koje su svakako preduslovi za takozvane polovične odluke ili za podsticanje na neaktivnost i jedno i drugo znači gotovo uvek grubu grešku komandovanja. Komandant mora biti u takvim slučajevima svestan da pri pravilnoj proceni borbene situacije ne može doći do ravnoteže faktora koji se međusobno isključuju i da procena koja dovodi do takve ravnoteže može počivati samo na pogrešnom sagledavanju pojedinih elemenata situacije. Međutim, ako komandant u svojoj proceni ne može doći do pravilnog zaključka, u pravilima su propisana načela, koja u takvoj situaciji treba da ga sačuvaju od grešaka. U nekom starom

propisu možemo, na primer, naći doslovno ove reči: »U slučaju kolebanja, smelija odluka je bolja; pogreška u izboru odluke manje je štetna nego ako se okleva ili se odluka ne doneše; neaktivnost je, međutim, za osudu«.

Pomenuto jako sužavanje pojma »nemogućnog« imalo je za posledicu i to da je u II svetskom ratu samo retko dolazilo do polovičnih odluka i neaktivnosti.

Iz svega iznetog moramo shvatiti da je komandant pri stvaranju svojih odluka okružen čitavom mrežom izvora opasnosti koje otežavaju donošenje pravilnih odluka a mogu takvo donošenje i da spreče. Pokušalo se ukazati na najčešće uzroke grešaka u komandovanju. Ali postoji i takve situacije u kojima istovremeno deluju više uzroka. U svakom pojedinom slučaju potrebno je da se sagledaju uticaji koje ti uzroci stvaraju. Ako se u tome uspe, mnogo je učinjeno, ali ni izdaleka sve. Da bi se ovi uticaji isključili komandant mora ispoljiti i snage karaktera, a to je složenija strana problema.

Potpukovnici
*Hores Braun i
Marin Mesolić*

SAVREMENI ŠTABOVI U ARMIIJ*)

Napredak u osmatranju bojnog polja, udružen sa novim i poboljšanim sistemima oružja, iziskuje da se stvore štabovi koji mogu opstati na savremenom bojištu. Sadašnja organizacija i funkcionisanje štabova izgleda da nisu u stanju da to obezbede. Da bi se izbeglo stvaranje pogodnih ciljeva za napad nuklearnim oružjem i drugim usavršenim sistemima oružja, mora se prihvatići rastresiti raspored trupa i raznih njihovih štabova.

Na nivou divizije i u nižim formacijama to se u izvesnom stepenu postiže ešeloniranjem i čestim menjanjem mesta jedinica i komandnih mesta. Međutim, naši korpusni i armijski štabovi pokazuju tendenciju da postanu sve složeniji organizmi koji se veoma teško i sporo razvijaju i premeštaju. To stanje pogoršava se i uobičajenom praksom da se upotrebljavaju vozila koja se lako raspoznaju, kao što je slučaj sa velikim specijalnim kamionima. Na taj se

*) Lieutenant Colonel Horace Brown, Jr, Artillery, and Lieutenant Colonel Martin F. Massoglia, Chemical Corps, »Modern Headquarters for the Field army«, »Military Review«, april 1960, str. 24; prevod sa engleskog; redigovao prema originalu Stanislav Podboj.

način omogućuje otkrivanje prisustva i mesta rasporeda bitnih štabnih objekata.

Rastresitost, kojom se obezbeđuje prikrivanje od ugleda i u izvesnom stepenu zaštita, postiže se donekle raspoređivanjem štabova korpusa i armija u postojećim zgradama, u nekoliko gradova ili sela. Međutim, pošto u nekim predelima nema dovoljno mogućnosti za prikiven razmeštaj, kao što je slučaj u pustinjskim i drugim nedovoljno razvijenim zonama kao i u područjima gde se primenjuje načelo pustošenja, nameće se potreba za smanjivanjem veličine komandnih mesta korpusa i armija, kao i za uklanjanjem opreme koja se lako uočava.

Sadanje formacije štabova rezultat su prilagođavanja ranijim uslovima i stvarane su s ciljem da se postigne što bolje komandovanje, kontrola i nadzor nad potčinjenim jedinicama, na bojištu na kojem nema nuklearnog oružja. Ove formacije zasnivaju se prvenstveno na načelu da se celokupno komandno i štabno osoblje kao i štabovi podržavajućih jedinica razmeštaju zajedno, u nastojanju da se olakša štabna saradnja.

DOKTRINARNE POSTAVKE

Postavke naše doktrine o operativnim štabovima određene su u Taktičkom pravilu 101—5: »Taktički priručnik za štabne oficire, organizacija i rad štaba« (*Field Manual 101—5, Staff Officers' Field Manual. Staff Organization and Procedures*), Taktičkom pravilu 101—10: »Taktički priručnik za štabne oficire, organizacija, tehnički i logistički podaci« (*Field Manual 101—10, Staff Officers' Field Manual, Organization, Technical, and Logistical Data*). Međutim, objavljene doktrinarne postavke,

ukoliko se odnose na praktično uređenje štabova na bojištu, uopštene su i nepotpune; zato je najviše komandanta razvilo svoja vlastita pravila od kojih se mnoga odražavaju u postojećim pravilima za rad jedinica. Studija sadašnje doktrine, kakva je objavljena u službenim vojnim publikacijama, istorijskim dokumentima i postojećim pravilima za rad jedinica, ukazuje u opštim crtama na organizaciju i opremu štabova većih jedinica armije koje dejstvuju u umerenom pojasu. Brižljivom analizom tih opštih crta otkrivaju se sledeći nedostaci i mogućnosti poboljšanja.

1. Komandna mesta armije, samostalnog korpusa i korpusa u sastavu imaju po formaciji 1.562, 954 odnosno 803 čoveka, te stoga predstavljaju velike organizme koji se mogu lako otkriti i osetljivi su na nuklearno oružje. Divizijsko komandno mesto, formacijske jačine 446 ljudi, takođe predstavlja ranjiv i pogodan cilj, i pored odgovarajuće skromnije opreme.

2. Pozadinski ešelon štaba armije je prostran, lako uočljiv i osetljiv organizam. Pozadinski ešelon divizijskog štaba pokazuje iste nedostatke samo u smanjenoj meri.

3. Iako delovi opreme predviđene u postojećim formacijama sami po sebi ne otkrivaju ništa, ipak se postavljanjem šatora i sredstava veze neophodnih za obrazovanje komandnih mesta armije, samostalnog korpusa, korpusa u sastavu, divizije i pozadinskih ešelona štabova armije i divizije stvaraju čitavi objekti koji sve otkrivaju. Mogućnost otkrivanja ovih štabnih organizacija mora se umanjiti opštim smanjenjem veličine štaba ili rastresitim rasporedom pojedinih njegovih delova ili kombinacijom jednog i drugog načina.

4. Uspostavljanje rezervnog komandnog mesta uvek je neophodno na nivou armije, samostalnog korpusa i korpusa. Uspostavljanje posebnog samo za tu namenu rezervnog komandnog mesta ne može se prihvati zbog nedovoljnog korišćenja ljudstva i materijala. Oslanjanje na komandno mesto neke potčinjene jedinice koje bi se, prema postojećoj praksi, primenilo u slučaju nužde, zahteva da se obezbede sredstva veze na određenom komandnom mestu, jednakim onima kojima raspolaže komandno mesto koje treba zameniti. I kad se koristi neko potčinjeno komandno mesto kao zamena za komandno mesto armije, samostalnog korpusa i korpusa u sastavu, potrebno je preterano mnogo ljudstva i opreme. Prema sadašnjoj doktrini važe slične odredbe za rezervno komandno mesto divizije. U pešadijskoj diviziji kao prvo rezervno komandno mesto određuje se, načelno, komandno mesto brigade. U oklopnim i vazdušnodesantnim divizijama za to se obično koristi komandno mesto divizijske artiljerije. Drugo rezervno komandno mesto za pešadijsku diviziju obično je komandno mesto divizijske artiljerije, dok se za oklopnu i vazdušnodesantnu diviziju za to uzima komandno mesto neke neangažovane borbene jedinice ili taktičke grupe.

5. Specijalne opreme treba da je što manje. Međutim, primena specijalne opreme može biti opravdana pod uslovom da se ne otkriva svojim izgledom i da omogućuje postizanje izvesnih ušteda u vremenu i ljudstvu.

6. Vreme potrebno za reagovanje komande i štaba mora se skratiti ali se radi toga ne sme sve ljudstvo, zainteresovano za odgovarajuće probleme, rasporediti na samo jedno mesto.

7. Usled veličine i složenosti komandnih mesta i pozadinskih ešelona štabova oni se teško i sporo premeštaju.

Smanjenjem njihove veličine olakšaće se uklanjanje tog nedostatka.

8. Potreba za jednostavnim komandnim mestima još je akutnija u džungli, na Arktiku, u pustinji i u područjima gde se primenjuje načelo pustošenja.

Povećana rušilačka snaga, brzina dejstva i fluidnost savremenog ratovanja u odnosu na ono što smo poznavali u prošlosti zahtevaju da se pomenuta poboljšanja u štabovima većih jedinica naše savremene armije zaista i ostvare. Brzo reagovanje komandi i štabova, sposobnost za brzo premeštanje štabova radi održavanja neprekidnog toka komandovanja i kontrole, povećavanje štabne efikasnosti bez novog ljudstva i opreme, i pogodno rezervno komandno mesto za komandovanje i kontrolu u slučaju uništenja ili onesposobljavanja za rad osnovnog komandnog mesta — predstavljaju preduslove koje ne možemo zanemariti a da ne rizikujemo da dođe do katastrofe.

MERE POBOLJŠANJA

Štabovi moraju da se prilagode oblicima ratova u kakvima mogu učestvovati. Izvesne mere poboljšanja mogu se, međutim, preuzeti i ako se zadrže sadašnje formacije kao i shvatanje zasnovano na tome da se sve komandno i štabno ljudstvo vezano za slične osnovne probleme raspoređuje na jedno mesto, da bi se postigla potpuna štabna saradnja. Te mere su:

a) podela štabova u male, kompaktne grupe postavljene na međusobnom udaljenju 5—8 km, s tim da svaka grupa ima štabne elemente sa sličnim funkcijama i nadležnostima. Svaka grupa je sastavljena tako da po obimu liči na komandna mesta nižih jedinica: taktičkih grupa,

borbenih grupa i bataljona. Samo tom podelom u velikoj se meri smanjuje osetljivost štabova, jer se ni jedna grupa od tako podeljenog štaba ne može lako razlikovati od bilo kog komandnog mesta taktičkih grupa, borbenih grupa ili bataljona, raspoređenih u zoni armije. Pored toga, nuklearnim zrnom srednje jačine može se uništiti samo jedna takva štabna grupa;

b) korišćenje samo takve specijalne opreme čija je primena u potpunosti opravdana uštedama u ljudstvu ili efikasnijim radom štaba;

c) pripremanje rezervnog komandnog mesta koristeći u tu svrhu postojeća sredstva štabova, i

d) skraćivanje vremena potrebnog za reagovanje komande i štaba, i to uspostavljanjem unutrašnjih radnih grupa blisko povezanih i homogenih štabnih delatnosti.

Primenom tih mera može se napraviti dosta varijanti uređenja sadašnjih štabova koje će poboljšati izglede za njihov opstanak na savremenom bojištu. Štab armije, koji je najsloženiji, može se organizovati u 26 varijanti pa je potrebno odabrati onu koja se smatra najpovoljnijom. Ovaj izbor može se izvesti odmeravanjem svake varijante u odnosu na ostalih 25, da bi se videlo koja zadovoljava najveći broj zahteva savremenog štaba, kao što su:

a) smanjenje obima štabne opreme,

b) uklanjanje ili svođenje na minimum obeležja koja mogu otkriti štabnu opremu i uređaje,

c) udovoljenje zahtevima za rezervnim komandnim mestom,

d) što manja potraživanja specijalne opreme,

e) skraćivanje vremena potrebnog za reagovanje komande i štaba,

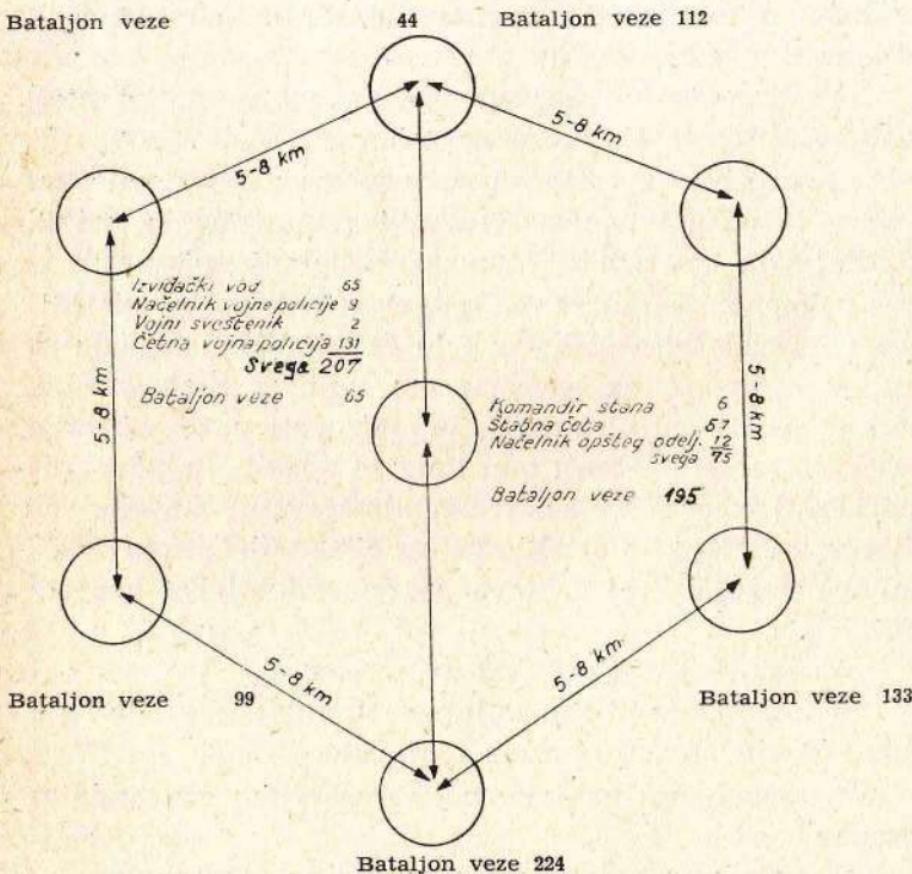
SHEMATSKI PRIKAZ KOMANDNOG MESTA ARMIIJE

Komandant	7		
Načelnik štaba i sekretar	14		
opštег štaba			
G 2	37		
G 3	33		
Artiljerija	44		
Oklopne jedinice	14		
Avijacija	5	Taktički operativni centar	
ABH	2	armije	177
Veza	7	Operativni centar za vazdušnu	
Inžinjerija	6	podršku	25
Informacije	7	Veza	10
Svega:	176		
		Svega:	212

Bataljon veze

44

Bataljon veze 112

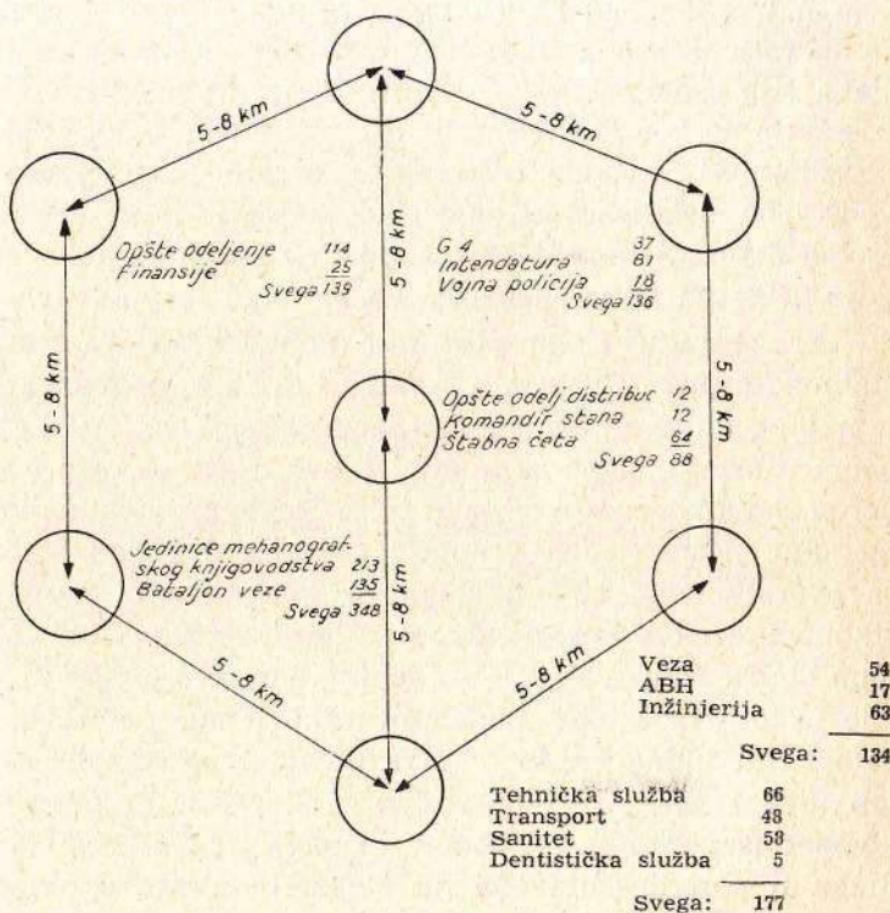
Prikazani brojevi o jačini zasnivaju se na formaciji (TOE) 51-1C i 51-2C izmenjenoj utoliko što je uključen taktički operativni centar armije.

Shema 1

SHEMATSKI PRIKAZ POZADINSKOG EŠELONA ŠTABA ARMIJE

G 1	53
G 5	23
Informacije	14
Istorijska	4
Vojno tužilaštvo štaba	24
Generalni inspektor	18
Vojni sveštenik	6
Specijalne službe	16
Crveni krst	4
Kantina	6

Svega: 168

Prikazani brojevi o jačini zasnivaju se na formaciji (TOE) 51-1C i 51-2C, izmenjenoj utoliko što je uključen taktički operativni centar armije.

- f) što kraće vreme za uređenje i premeštanje štaba,
- g) jednostavna oprema i zadržavanje specijalnih uređaja,
- h) što efikasniji rad štaba sa što manje osoblja,
- i) primenljivost u svim uslovima i
- j) lako održavanje veza.

Prema tim zahtevima najpogodnija varijanta za štab armije je da se on podeli na komandno mesto (jedna grupa) i pozadinski ešelon štaba (druga grupa). Pri tom se operativna grupa štaba (G2, G3 i oni specijalni organi štaba čije osnovne delatnosti imaju operativan karakter) postavlja na komandno mesto, a grupa štaba za logističku podršku (G1, G4, G5 i specijalni organi štaba čija prvenstvena delatnost je logistička podrška) u pozadinski ešelon štaba. Šematski prikaz takvog uređenja štaba armije prikazan je na shemama 1 i 2.

Primenjujući sličan postupak u analizi štabova samostalnog korpusa, korpusa u sastavu i divizije, nalazimo da je najpogodnije uređenje štaba samostalnog korpusa slično onom u armiji, samo sa manje delova. Najpodesnije uređenje štaba korpusa u sastavu jeste njegova podela na komandno mesto (jedna grupa) i pozadinski ešelon štaba, sa operativnom grupom štaba na komandnom mestu i štabnom grupom za logističku podršku u pozadinskom ešelonu štaba. Najpovoljnije uređenje štaba pešadijske divizije jeste podela na komandno mesto (jedna grupa), brigadno komandno mesto (kao rezervno) i pozadinski ešelon (druga grupa), sa operativnom štabnom grupom na komandnom mestu, a štabnom grupom za logističku podršku u pozadinskom ešelonu štaba. Uređenje u oklopnim i vazdušnodesantnim divizijama je slično, s tim što se, umesto brigade, koristi divizijska artiljerija ili neka potčinjena jedinica.

NASTAVAK ANALIZE

Nakon što smo izabrali najpogodnije varijante menjanja štabova sa postojećim formacijama i pri sadašnjim koncepcijama, zasnovanim na pretpostavci da se celokupno komandno i štabno osoblje zainteresovano za iste osnovne probleme nalazi na jednom mestu, da bi se ostvarila potpuna štabna koordinacija, postavlja se pitanje: Da li su to zaista najbolje varijante uređenja štabova? Na to pitanje moći će se najbolje odgovoriti ako se analiziraju te varijante u odnosu na navedene zahteve i utvrди da li su oni ostvareni. Rezultat te analize pokazuje da, iako su postignuta neka poboljšanja, još uvek ostaju sledeći nedostaci:

1. Veličina štaba, uvez u celini, nije smanjena.
2. Vreme potrebno za uređenje i premeštanje štaba je povećano.
3. Zahtevi za specijalnom opremom nisu smanjeni.
4. Nije postignuto uprošćavanje štabova.
5. Nije ostvarena maksimalna efikasnost u radu.
6. Štabne organizacije nisu pogodne za rad pod svim uslovima.

Očigledno je da treba formacije ponovo prilagoditi potrebama i stvarati nove koncepcije o radu štabova. Ovim merama treba zadržati sve dobre osobine iznesenih varijanti uređenja štabova, a istovremeno otkloniti pomenute nedostatke. Navodimo dopunske mere koje se mogu preduzeti radi boljeg uređenja štabova:

- a) organizovanje operativnih centara — taktičkih operativnih centara i operativnih centara za logističku podršku kao integrisanih grupa odgovarajućih unutarnjih

SHEMATSKI PRIKAZ PRILAGODENOG ŠTABA ARMIJE

Komandno mesto

Komandant i pomoćnici	7	Načelnik štaba i sekretar	11
Taktički operativni centar	79	opštег štaba	49
Operativni centar za vazduhoplovnu podršku	25	Izviđački vod	65
Veza	10	G 3	38
Štabna četa	14	Odeljak armijske avijacije	5
Svega:	135	Artiljerija	45
Bataljon veze	95	Oklopne jedinice (1)	14
		ABH	2
		Veza	7
		Inžinjerija	5
		Štabna četa	56
		Opšte odeljenje — distribucija	12
		Svega:	310
		Bataljon veze 95	

Pozadinski ešelon štaba

Zamenik načelnika štaba	9	Sanitet	55
Operativni centar za logističku podršku	98	Dentistička služba	5
G 4	18	Tehnička služba	62
G 1	41	Intendantura	77
G 5	18	Transport	43
Informacije	21	ABH	7
Vojni sveštenik	8	Veza	42
Ceta vojne policije	25	Inžinjerija	59
Štabna četa	57	Štabna četa	5
Svega:	295	Svega:	355
Bataljon veze 95		Bataljon veze (armijski)	44

Bataljon veze (armijski)

Opšte odeljenje	122
Jedinica mehanografskog knjigovodstva	213
Generalni inspektor	18
Vojno tužilaštvo	24
Finansije	25
Istorija	5
Specijalne službe (1)	16
Kantina	6
Crveni krst	4
Štabna četa	5
Svega:	438

Bataljon veze (armijski) 14
 Napomena:
 (1) Povećanje
 (2) U pozadinskom ili isturenom
 rejonu armijske zone veza.

Bataljon veze (armijski) i četa vojne policije (armijska) nalaze se van komandnog mesta i rejonu pozadinskog ešelona štaba. Potrebno ljudstvo veze postavljeno je u grupama kao što je prikazano i ono tamo ostaje. Ljudstvo vojne policije šalje se u rejon komandnog mesta i menja po potrebi.

SHEMATSKI PRIKAZ PRILAGOĐENOG ŠTABA SAMOSTALNOG KORPUSA

Komandant i pomoćnici	4
Taktički operativni centar	76
Veza	10
Stabna četa	14
Bataljon veze	95
Svega:	199

Načelnik štaba i sekretar opštег štaba	11
G 2	8
G 3	12
ABH	6
Inžinjerija	11
Veza	9
Avijacija	2
Informacije	4
Načelnik opštег odeljenja	11
Izviđačka jedinica	49
Stabna četa	16
Meteorološka služba	15
Inžinjersko-topografska četa	13
Bataljon veze	30

Pozadinski ešelon štaba

Zamenik načelnika štaba	1
Operativni centar za logističku podršku	69
G 1	7
G 4	5
G 5	1
ABH	3
Vojni sveštenik	6
Inžinjerija	9
Dentistička služba	2
Sanitet	19
Tehničke službe	33
Intendantura	22
Načelnik opšteg odeljenja	6
Veza	5
Transport	9
Načelnik vojne policije	5
Stabna četa	28
Bataljon veze	93
Izviđačka grupa	3

Brojem ljudi operativnog centra za logističku podršku obuhvaćen je i deo taktičkog operativnog centra.

Prikazane brojne jačine samo su približne, a zasnivaju se na izmjenjenim formacijama i podložne su daljim promenama. Ljudstvo korpusnog bataljona veze, izuzev onoga koje je potrebno za postavljanje i rad sredstava veze u rejonu svake grupe izdvojeno je iz štaba.

Korpusna četa vojne policije izdvojena je iz rejona komandnog mesta. Ljudstvo za obezbeđenje šalje se u svaku grupu na njeno traženje.

Delovi su na medusobnom udaljenju 5–8 km.

Pozadinski ešelon može se smestiti u blizini komandnog mesta ili negde drugde u pozadinskoj zoni korpusa.

Načelnik opštег odeljenja, generalni inspektor, vojni tužilac, finansije i jedinica mehanografskog knjigovodstva razmešteni su izvan rejona štaba.

SHEMATSKI PRIKAZ PRILAGOĐENOG ŠTABA KORPUSA U SASTAVU

Komandant i pomoćnici	4	Načelnik štaba i sekretar štaba	11
Taktični operativni centar	75	G 2	8
Veza	10	G 3	14
Štabna četa	24	ABH	2
Bataljon veze	45	Inžinjerija	7
Svega:	158	Veza	8
		Avijacija	2
		Informacije	3
		Načelnik opštog odseka	7
		Izviđačka jedinica	49
		Štabna četa	6
		Bataljon veze	30
		Meteorološka služba	15
		Inžinjerijsko-topografska četa	13
		Svega:	175

Pozadinski ešelon štaba*

Operativni centar za logističku podršku	47
Zamenik načelnika štaba	1
G 1	6
G 4	3
G 5	1
Opšti odsek	18
Vojni sveštenik	5
Inžinjerija	3
Finansije	4
Generalni inspektor	7
Vojno tužilaštvo	12
Sanitet	8
Intendantura	6
Načelnik vojne policije	3
Tehnička služba	15
Veza	1
Transport	4
Izviđačka grupa	3
Štabna četa	28
Bataljon veze	93
	263

Brojem ljudi operativnog centra za logističku podršku obuhvaćen je i deo taktičkog operativnog centra.

Prikazane brojne jačine samo su približne, a zasnivaju se na izmjenjenim formacijama korpusa u sastavu i podložne su daljim promenama.

Ljudstvo korpusnog bataljona veze, izuzev onoga koje je potrebno za postavljanje i rad sredstava veze u rejonu svake grupe, odvojeno je od štaba.

Korpusna četa vojne policije izdvojena je iz rejona komandnog mesta. Ljudstvo za obezbeđenje šalje se u svaku grupu na njeno traženje.

Grupe su na medusobnom udaljenju 5–8 km.

Shema 5

*) Grupa za logističku podršku može se postaviti u blizini komandnog mesta ili ma gde u pozadinskoj zoni korpusa i predstavlja pozadinski ešelon štaba.

SHEMATSKI PRIKAZ PRILAGOĐENOG ŠTABA PEŠADIJSKE DIVIZIJE

Brigadno komandno mesto
Brigadni štab
Brigadni vod veze
Sanitet
Inžinjerija
Odeljenje vojne policije
Odeljenje za bezbednost
Kuvare

23
19
2
2
13
8
3

*Divizij-
sko koman-
dno mesto*

Svega: 70

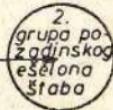
Divizijsko komandno mesto	5
Komandant	57
Taktički operativni centar	3
Načelnik štaba	7
G 2	8
G 3	6
ABH	1
Avijacija	73
Stabna četa (-)	47
Grupa vojne policije	

Svega: 207
Četa za upravljanje (-) 80

Pozadinski ešelon štaba

5 - 8 km

1. grupa pozadinskog ešelona štaba
Operativni centar za administrativnu podršku 42
G 1 2
G 4 3
G 5 4
Vojni sveštenik 5
Specijalne službe 4
Intendantura 15
Sanitet 5
Načelnik vojne policije 7
Informacije 6
Vojno tužilaštvo 4
Generalni inspektor 9
Četa administrativnih službi (-) 120

2. grupa pozadinskog ešelona štaba	56
Opšti odsek	37
Finansije	14
Sekcija za popunu	
Odeljenje za bezbednost	8
Kuvare	5
Administrativni centar	105

Svega: 225

Svega: 226
Četa za upravljanje (-) 62

Četa za popunu kapaciteta do 200

Brojem ljudi operativnog centra za logističku podršku obuhvaćen je i deo taktičkog operativnog centra.

Prikazane brojne jačine samo su približne, a zasnivaju se na izmjenjenim formacijama pešadijske divizije i podložne su daljim promenama.

Divizijski bataljon veze, sa izuzetkom ljudstva koje je potrebno za postavljanje i rad sredstava veze u rejonu svake grupe, odvojen je od štaba.

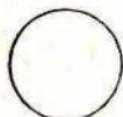
Dok je u sastavu pozadinskog ešelona štaba, 2. ešelon može se nalaziti bilo gde u rejonu divizijskih službi, a u nekim slučajevima i u pozadinskoj zoni korpusa.

Komora štaba i štabne jedinice divizije ne smatraju se delom divizijskog štaba i postavljaju se u zoni divizije na mestu gde mogu najbolje da izvršavaju svoj zadatak.

Istaknuto komandno mesto može se formirati iz elemenata komandnog mesta po potrebi.

SHEMATSKI PRIKAZ PRILAGOĐENOG ŠTABA OKLOPNE DIVIZIJE

Komandno mesto

Komandant i pomoćnici	10
Načelnik štaba	3
Taktički operativni centar	57
G 2	7
G 3	15
Avijacija	1
ABH	4
Štabna četa	66

Bataljon veze 100

Svega: 163

Pozadinski ešelon štaba

1. grupa pozadinskog ešelona štaba

Pozadinski ešelon štaba	
Operativni centar za logističku podršku	42
G 1	4
G 4	6
G 5	4
Transport	1
Sanitet	4
Načelnik vojne policije	5
Vojni sveštenik	7
Informacije	10
Ceta administrativnih službi (-)	80

Svega: 163

Bataljon veze 35

Brojem ljudi operativnog centra za logističku podršku obuhvaćen je i deo taktičkog operativnog centra.

Prikazane brojne jačine samo su približne, a zasnivaju se na izmjenjenim formacijama oklopne divizije i podložne su daljim promenama.

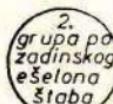
Divizijski bataljon veze, sa izuzetkom ljudstva koje je potrebno za postavljanje i rad sredstava veze u rejonu svake grupe, odvojen je od štaba.

Ceta vojne policije izdvojena je iz rejona komandnog mesta. Ljudstvo za obezbeđenje šalje se u svaku grupu na njeno traženje.

Dok je u sastavu pozadinskog ešelona štaba, 2. ešelon može se nalaziti bilo gde u zoni dejstva. Može se smestiti čak i 160 km iza ostalog divizijskog štaba.

Istaknuto komandno mesto može se formirati iz elemenata komandnog mesta po potrebi.

Komora štaba divizije ne smatra se delom divizijskog štaba i postavlja se na mesto gde može najbolje izvršavati svoj zadatak.

2. grupa pozadinskog ešelona štaba

Vojno tužilaštvo	10
Generalni inspektor	5
Specijalne službe	4
Opšti odsek	62
Finansije	40
Jedinica za popunu	22
Odeljenje za bezbednost	8
Administrativni centar	105

Svega: 256

Bataljon veze 21

Ceta za popunu kapaciteta do 200

SHEMATSKI PRIKAZ PRILAGOĐENOG ŠTABA VAZDUŠNODESANTNE DIVIZIJE

Komandno mesto

Komandant i pomoćnici	8
Načelnik štaba	5
Taktički operativni centar	57
G 2	6
G 3	10
ABH	3
Avijacija	2
Komandno-kontrolni bataljon	106
Svega:	197

Bataljon veze 88

Pozadinski ešelon štaba

Pozadinski ešelon štaba		2. grupa pozadinskog ešelonata štaba	
Operativni centar za logističku podršku	42	Opšti odsek	48
G 1	2	Finansije	35
G 4	5	Specijalne službe	4
G 5	4	Generalni inspektor	4
Vojni sveštenik	4	Vojno tužilaštvo	9
Sanitet	3	Odeljak za popunu*)	27
Načelnik vojne policije	5	Administrativni centar	105
Informacije	5		
Sekcija za snabdevanje	5		
Administrativna četa	127		
		Svega:	232

Svega: 202

Bataljon veze 72

Brojem ljudi operativnog centra za logističku podršku obuhvaćen je i deo taktičkog operativnog centra.

Prikazane brojne jačine samo su približne, a zasnivaju se na izmenjenim formacijama vazdušnodesantne divizije i podložne su daljim promenama.

Divizijski bataljon veze, sa izuzetkom ljudstva koje je potrebno za postavljanje i rad sredstava veze u rejonu svake grupe, odvojen je od štaba.

Dok je u sastavu pozadinskog ešelonata štaba, 2. ešelon, zajedno sa delovima iz grupe za snabdevanje, ostaje u rejonu prikupljanja u toku vazdušnodesantnih operacija. Nakon što se priključi diviziji u rejon cilja, ovaj se deo može smestiti bilo gde u zoni divizije, a u nekim slučajevima i u pozadinskoj zoni korpusa.

Grupa za podršku štaba i štabne jedinice ne smatraju se delom divizijskog štaba i nalaze se u zoni divizije gde mogu najbolje izvršavati svoj zadatak.

Shema 8

*) Kad je popunjeno

radnih grupacija u štabu, da bi se olakšalo komandovanje, saradnja i integracija onih aspekata *tekućih poslova* koji zahtevaju brz rad;

b) uklanjanje iz štabnih grupa onih sekcija ili organa kao i delova štabnih jedinica koji nisu neophodni za rad tih grupa;

c) skraćivanje vremena potrebnog za postavljanje i premeštanje komandnog mesta, i to smanjenjem opštег obima i složenosti štabnih uređaja i povećavanjem pokretljivosti štaba;

d) modifikacije koje će omogućiti rad pod svim uslovima.

REŠENJE

Uređenja štaba nakon preduzimanja ovih mera prikazana su na shemama 3—8. Naše analize štabnih uređenja ostvarenih na osnovu izmenjenih shvatanja i ispravljenih formacija pokazuju da su nedostaci štabova otklonjeni. Naročito je postignuto sledeće:

1. Smanjeni su:

a) obim štabnih uređaja u armiji i samostalnom korpusu,

b) obim divizijskog komandnog mesta i podeljen pozadinski ešelon divizijskog štaba u dve grupe, od kojih je svaka manja od sadašnjeg pozadinskog ešelona štaba divizije,

c) broj ljudstva i količina opreme štabova koji su izloženi dejstvu nuklearnog oružja veoma male, male ili srednje jačine i

d) spoljašnja obeležja štabnih uređaja i time opada verovatnoća da budu otkriveni.

2. Zadovoljen je zahtev za rezervnim komandnim mestom. U armiji, samostalnom korpusu i korpusu u sastavu dodeljivanjem operativnog centra za logističku podršku i obezbeđenjem odgovarajućih veza omogućuje se stvaranje tri grupe (operativni centar za logističku podršku, taktički operativni centar i komandna grupa) približno iste jačine, od kojih se svakoj može dodeliti uloga jedne od ostalih. Ova mogućnost je, u stvari, udvostručena činjenicom da postoje dve varijante za zamenu taktičkog operativnog centra (grupe). U diviziji postiže se isto time što se koristi komandno mesto brigade, divizijske artiljerije ili neke druge potčinjene jedinice kao rezervno komandno mesto kao i stvaranjem operativnog centra za logističku podršku pri pozadinskom ešelonu štaba.

3. Skraćuje se vreme:

a) potrebno za reagovanje štaba i komande, naročito u logističkoj podršci, što se postiže stvaranjem operativnog centra za logističku podršku i

b) za razvijanje i premeštanje komandnog mesta i pozadinskog ešelona štaba, pošto je to vreme proporcionalno veličini i složenosti organizacije komandnog mesta i pozadinskog ešelona štaba.

4. Obezbeđena je jednostavna oprema štaba i ljudstva.

5. Nije potrebno uvođenje nikakve nove specijalne opreme i uređaja; međutim, mogu se prihvati nova sredstva koja će unaprediti rad štaba. Tako npr. treba prihvati čim budu stavljeni na raspolaganje: motorna vozila za komandno mesto, radio-centrale i relejne radio-centrale, automatsko elektronsko davanje veze, ultrakratko-

talasne radio-sisteme, raketni logistički sistem (za slanje poruka i održavanje veza), skloništa sa ugrađenim instalacijama kao što su priključci veza i struje za taktički operativni centar i operativni centar za logističku podršku i primena automatizovane obrade podataka za izvršavanje zadataka i postupke koji se tom primenom mogu obavljati brže ili znatno bolje.

6. Omogućuje se najefikasniji rad sa najmanje ljudi. Iako je smanjen lični kontakt između komandanta i nekih opštih i specijalnih štabnih oficira, ova nepovoljnost se nadoknađuje odgovarajućim predstavnicima u taktičkom operativnom centru i operativnom centru za logističku podršku, učešćem tih štabnih oficira na povremenim sastancima, poboljšanim sredstvima veze i upotreboru armijskih aviona za brzi transport.

7. Moguća je primena na svakom zemljištu.

8. Jače je oslanjanje na sredstva veze.

9. Nije neophodno izdvajanje istaknutog komandnog mesta. Svaka grupa komandnog mesta armije, samostalnog korpusa i korpusa u sastavu može se pokretati brzo ka prednjem kraju. Divizijsko komandno mesto dovoljno je malo i pokretno da nije potrebno izdvajanje istaknutog komandnog mesta. Međutim, ukoliko istaknuto komandno mesto bude poželjno, postoji mogućnost da se ono uspostavi.

10. Smanjena je osetljivost žičnih i kablovskih lokalnih i daljnih veza između telefonskih centrala i štabnih grupa, u odnosu na sredstva predviđena u postojećoj formaciji i na sadašnje shvatanje štabnog rada.

11. Štab se na logičan način grupiše u operativnu grupu i grupu za logističku podršku. Operativna štabna

grupa, koja je orijentisana prvenstveno na aktivnost u prednjoj zoni, postavlja se kod komandnog mesta, a štabna grupa za logističku podršku, koja je vezana prvenstveno za delatnosti u pozadinskoj zoni, nalazi se pri pozadinskom ešelonu štaba. Ovim tesnim integrisanjem i smeštanjem prema sličnosti funkcija i delatnosti, poboljšavaju se efikasnost i brzina reagovanja štaba.

ZAKLJUČAK

Smanjenje veličine komandnog mesta i pozadinskog ešelona štaba olakšava se podelom štaba na operativnu grupu raspoređenu kod komandnog mesta i štabnu grupu za logističku podršku koja se nalazi pri pozadinskom ešelonu štaba. To smanjenje se postiže i izdvajanjem onih štabnih sekcija ili organa i delova štabnih jedinica čije neposredno prisustvo u pomenutim štabnim grupama nije neophodno.

Oprema predviđena za štabove armije, samostalnog korpusa, korpusa u sastavu i divizije po svom izgledu nije upadljiva. Upadljivost nastaje pri sklapanju i uređivanju ove opreme u velike objekte koji imaju karakterističan spoljni izgled i koji emituju određenu količinu elektromagnetske radijacije. Ova demaskirajuća obeležja mogu se smanjiti opštim smanjenjem obima uređaja i opreme komandnog mesta i pozadinskog ešelona štaba i daljom podelom tako smanjenih postrojenja komandnog mesta i pozadinskog ešelona.

Najpogodniji načini za stvaranje rezervnih komandnih mesta jesu:

a) stvaranje taktičkog operativnog centra i operativnog centra za logističku podršku na nivou divizije, kor-

pusa u sastavu, samostalnog korpusa i armije. Operativni centar za logističku podršku može poslužiti kao rezervni taktički operativni centar i obratno.

b) podela komandnog mesta armije, samostalnog korpusa i korpusa u sastavu na dve grupe, od kojih jedna sadrži taktički operativni centar a druga sve ostale delove operativne štabne grupacije. Svaka od ove dve grupe može poslužiti kao rezerva za drugu. Postojeća praksa da se određuju mesta potčinjenih jedinica kao rezervna komandna mesta primenjuje se na nivou divizije.

Reorganizacija štabova armije, samostalnog korpusa i korpusa u sastavu (uključujući obrazovanje taktičkog operativnog centra i operativnog centra za logističku podršku), kako je opisana, može se ostvariti u okviru sadašnjeg ljudstva i opreme.

Vreme potrebno za postavljanje i premeštanje komandnih mesta može se znatno umanjiti smanjenjem obima i složenosti postrojenja komandnog mesta.

Vreme za reagovanje komande i štaba može se znatno smanjiti grupisanjem štaba u grupe za operativnu i logističku podršku, i stvaranje, taktičkog operativnog centra i operativnog centra za logističku podršku.

Ulrich Lis

I deo:

PRESUDAN ZNAČAJ PRAVILNE PROCENE NEPRIJATELJA¹⁾

PRIMERI IZ NOVIJE RATNE ISTORIJE

General-feldmaršal Šlifen piše jednom prilikom — pomalo rezignirano i sa njemu svojstvenim sarkazmom:

»Pogrešno je, međutim, verovati da su u ratu izveštaji konjice od značaja ili bar poželjni. Viši komandant stvara obično sliku o prijatelju ili neprijatelju na taj način što se pri njenom iscrtavanju služi pretežno ličnim željama. Ako izgleda da se pristižući izveštaji slažu sa tom slikom sa zadovoljstvom će ih staviti na stranu. Ako joj protivreče, njih će kao sasvim pogrešne odbaciti i uzeti ih kao potvrdu za konačan sud da je konjica još jednom potpuno zatajila«.²⁾

Grof Šlifen je i sam bio konjanik. U toku svoje mirnodopske karijere u Generalštabu, kao pomoćnik vojnog atašea u Parizu od 1866. do 1868. godine i kao načelnik 3. odeljenja Velikog generalštaba (radno područje Francuska i Engleska) od 1884. do 1888. godine, bio je dobro

¹⁾ Ulrich Liss, »Der entscheidende Wert richtiger Feindbeurteilung«, »Wehrkunde«, 11 i 12/1959, str. 584 i 638. — Preveo sa nemackog I deo: Borislav Popović; redigovao prema originalu ceo članak Stanislav Podboj.

²⁾ Alfred Graf v. Schlieffen, *Gesammelte Schriften*, Band I, str. 188, Berlin, 1913.

upoznat sa obaveštajnom službom i njenim značajem za više komandovanje. Za vreme četvoromesečnog zimskog ratovanja na Loari 1870/71. godine, kao drugi general-štabni oficir armijske grupe velikog vojvode od Meklenburg-Šverina, on je bio svedok raznih razmimoilaženja između načelnika generalštaba kopnene vojske, generala fon Moltkea, i tri načelnika štaba armijske grupе, koji su se uzastopno smenili na tom položaju.

U nastavku će se na nekoliko primera iz nemačke ratne istorije XIX i XX veka razmotriti *da li su i kakav uticaj ispoljili izveštaji obaveštajne službe o neprijatelju na odluke komandi*. Ova grana komandovanja bila je u XIX veku upućena najviše na izviđanje konjicom, na procenjivanje zaplenjenih dokumenata i na iskaze zarobljenika. Uz to su dolazili izveštaji agenata, a povremeno i novinski izveštaji. U XX veku starim oprobanim sredstvima izviđanja priključuju se inesravnjivo efikasnija tehnička sredstva, avionsko i radio-izviđanje.

Dostavljanje svih izveštaja operativnog i taktičkog izviđanja oslanjalo se još do početka XX veka na noge konja i veštinu ordonansa-konjanika. Čak i kad je ovaj srećno stizao na mesto upućivanja, ipak bi često prošli sati otkako je izveštaj bio napisan. Žatim bi prošlo još nekoliko časova dok on stigne u više štabove. Tek pri stupanju u borbu znatno su se skraćivali putevi izveštaja, jer još 1870. godine armijski korpus sa obe svoje divizije jedva da je imao širi borbeni front od današnje brigade Nemačkih oružanih snaga. Komande armija i sama Komanda KoV bile su tako blizu prednje linije da su mogle pratiti taktička zbivanja prostim okom.

I marševska brzina trupnih jedinica, koja pri kretanju peške ostaje uvek jednaka, olakšavala je proračunavanje i procenjivanje obostranih kretanja sve do II svetskog rata. Iznenadenja, kakva je doživela francuska komanda 1940. godine i nemačka u poslednjim godinama rata sa oklopnim i motorizovanim jedinicama protivnika, dogodila su se prvi put na Zapadnom frontu kasno u leto 1918. godine, prilikom tenkovskih prodora Saveznika.

Zato je blagodareći telefonu, dalekopisaču, avionu i radiju, dostavljanje izveštaja u XX veku uzešo sasvim drugi tempo. Časovi su se pretvorili u minute. Naročito radio-izviđanje, omiljeno sredstvo svih načelnika obaveštajne službe, omogućavalo je često neposredno sagledavanje odluka protivnika. U istom času kad je ovo brbljivo obaveštajno sredstvo dopustilo da se čuje, bilo je otkriveno gde se nalazi, kome pripada, a ubrzo i šta je reklo.

Ispitajmo sada da li je grof Šlifen bio u pravu kada je davao ljutite izjave. *Svakako je vidovito predskazao sudbinu nemačke službe Ic u II svetskom ratu, posle 1942. godine!*

Za praćenje pokreta vojski koji se opisuju dovoljna je svaka karta velikog razmera.

I. JENA I AUERŠTET 1806. GODINE

Pruska obaveštajna služba je pravilno izvestila početkom oktobra o prikupljanju Francuza između Bamberga, Bajrojta i Vircburga. Time više nije bila verovatna pretpostavka da će Napoleon nastupati zapadno od Hoe Rena, otprilike na Kasel, koja se dotada smatrala još mogućnom. Konjanička izvidnica, koja je upućena preko Tirinške šume na Koburg i Bajrojt dala je početkom oktobra povoda verovanju da bi protivnik mogao nastupati preko Tirinške šume. Pruska komanda u tim danima još se zanosila opštim razmatranjima o sopstvenoj ofanzivi preko Tirinške šume. Prve vesti o verovatnom nastupanju protivnika navode 4. oktobra ratni savet na odluku da se zauzme pripremni položaj na zapadnoj obali Zale u rejonu Štadtilm-Ajzenah — Langenzalc — Erfurt, ali mu nije bilo jasno da li želi voditi bitku s ove ili s one strane Zale. Odustalo se i od toga da se Napoleonu istočno od Zale zatvori put prema Berlinu kao i mogućnosti, koje su 4. oktobra još postojale, da se njegova leva kolona napadne nadmoćnjim snagama i da se postigne bar delimičan uspeh sa 128.000 Prusa i Saksonaca protiv 160.000 Francuza.

Konjica je 8. oktobra izvestila da Francuzi nastupaju u tri kolone putevima:

Bajrojt — Hof — Plauen — Gera,
 Bamberg-Kronah — Lobenštajn — Šlajc i
 Bamberg — Koburg — Zalfeld.

Rano ujutro 9. oktobra neprijateljev raspored je sledeći: leva francuska kolona nastupa ka Grefentalu, srednja je zauzela Zalburg a desna zaposela Hof. Ova sasvim jasna slika navela je kneza Hoenloa, komandanta prusko-saksonske armijske grupe kod Hohdorfa, na odluku da izbije na Zalu na odsek Rudolštat — Kala već 9, a ne 10, kako mu je bilo naređeno, a 10. da pređe Zalu prema jugoistoku. Ovo poslednje je zabranio glavni komandant, vojvoda Karl fon Braunšvajg, da ne bi izložio usamljenog Hoenloa nadmoćnjem protivniku. Komandant Hoenlove prethodnice, princ Ferdinand stigao je 9. u Rudolštat. Ne znajući za nova naređenja kojima je Hoenloe zađržan na Zali, on je htio da zaštitи bok armijske grupe dalje južno i napao je 10. čelo francuske leve kolone, koja je izbila kod Zalfelda iz Tiringervalda. Potučen je nadmoćnjim snagama i sam je poginuo.

Poraz 10. kod Zalfelda i 9. kod Šlajca, gde je francuska srednja kolona potukla odred generala Tauencina, ugušili su pre svega svaku prusku pomisao na napad. U rejonu Jena — Vajmar — Erfurt čekalo se da li će možda protivnik od Zalfelda produžiti kretanje zapadno od Zale.

Dvanaestog oktobra imala se opet jasna predstava o protivniku. Jedan francuski korpus pratio je do Lobeđe Tauencina, koji se povlačio od Šlajca na Jenu. Sledeci korpus išao je iza ovog, kako su glasili »pouzdani izveštaji«. Treći je osmotren pri izbijanju iz Dornburga u maršu ka Naumburgu. Četvrti korpus već je 11. maršovao od Gere na Cajc. Nije bilo javljeno o samo još dva korpusa i gardi, koji su verovatno sledili kao pozadnji ešelon. Posle podne stigao je iznenađujući izveštaj da je neprijatelj prodro u Naumburg. Ovaj se izveštaj tako često ponavlja da mu je pruska komanda konačno poverovala.

· Sa ovom zaista celovitom slikom o neprijatelju, pruskoj komandi bilo je jasno da je Napoleon stajao na drumu za Berlin i da je trebalo samo da se sa svojom vojskom okreće na levo da bi prisilio Pruse na bitku sa obrnutim frontom. Odluka vojvode Karla od 12. uveče da sa glavninom vojske tuče protivnika kod Naumburg Kezena, dok bi je Hoenloe obezbeđivao prema jugu, ne upuštajući se nikako u prvu borbu, odgovarala je potpuno situaciji. Samo slučaj što je vojvoda u početku susretne bitke kod Aueršteta bio smrtno ranjen i što se nije našao niko da ga zameni, sačuvao je tri divizije francuskog korpusa Davua da ih ne porazi pet divizija glavnine pruske vojske i doprineo je francuskoj pobedi. Jedva da je više od polovine Prusa učestvovalo u borbi.

Tako se ne može reći da Prusi 1806. godine nisu iskoristili zaista tačne vesti o neprijatelju. Što na njima zasnovane odluke nisu dovele do uspeha, uzrok je bio u nepovoljnem brojnom odnosu, operativnoj i taktičkoj neumešnosti Prusa, neposlušnosti Hoenloa, koji je kod Jene nápaо protivno zapovesti i u nesrećnim okolnostima, a ne u pogrešnoj proceni neprijatelja.

Napoleon, koji je 1805. godine u dunavskoj kompaniji pripremio pobedu nad Makom kod Ulma sa širokim i uspešnim strategijskim izviđanjem više konjičkih korpusa pod Miraom, bio je 1806. vrlo rđavo obaveštavan od svoje konjice.

Tek noću 12/13. prvi, no pri tom još zakasneli izveštaj da je kralj Pruske otišao iz Erfurta u Vajmar izmamio mu je radostan uzvik. »Les voile est dechiré, l'ennemi s'en va!«.*.) Dotle se uopšte nije znalo gde su stajali Prusi. Njegova uništavajuća dvostruka pobeda zasnivala se, uprkos zatajivanju obaveštajne službe, na pravilnim strategijskim razmatranjima, brojnoj nadmoćnosti i na boljem komandovanju u bici. Još ujutro 14. oktobra Napoleon je verovao da je kod Jene imao pred sobom celokupnu prusku vojsku, a ne samo 62 rasturena Hoenlova bata-

*) Koprena je rastrgnuta, neprijatelj odlazi! — Prim. red.

Ijona, koje je on sa 9 divizija tukao jedan za drugim i jedan pored drugog. Ako se pomisli da su rezultati izviđanja u Napoleonovo vreme gotovo uvek sasvim oskudni, mora se utoliko više ceniti prusko izviđanje u danima pred Jenu i Auerštet.

II. UVOD U BITKU KOD VATERLOOA 1815. GODINE

Petnaest nedelja od Napoleonovog povratka sa Elbe, od 1. marta do prelaska francuske vojske preko belgijske granice 15. juna, koje su prethodile borbenim dejstvima, imaju na području obaveštajne službe mnogo sličnosti sa vremenom iščekivanja uoči operacije na zapadu 1940. godine.

Britanska mreža agenata u Francuskoj, proverena u toku od preko dve decenije rata, radila je dobro. Pruska obaveštajna služba bila je tek u povoju, novčana sredstva su bila tesno odmerena pa je prodrla samo malo preko granice u dubinu Francuske.

Pošto su savezničke sile 13. marta objavile progon Napoleona, britanska i pruska Vrhovna komanda bojale su se da će Napoleon otpočeti ofanzivu u Nizozemskoj već krajem marta. Savezničke trupe nisu bile spremne za dejstva i u skladu sa mirnodopskim načelima bile su razmeštene na širokoj teritoriji. U nedostatku upotrebljivih podataka o neprijatelju, teorijski se razmatralo gde bi se otprilike mogla primiti bitka i pomicalo se na predeo Tirlemona gde se nameravalo sjediniti britanske, nizozemske i pruske trupe. Slabe bavarske i austrijske trupe, koje su bile razmeštene od Mozela pa do Bazela, takođe su se pribjavale skorog Napoleonovog napada. Nekadašnji Napoleonov načelnik štaba, maršal Bertije, koji je Bourbonima ostao veran i služio im još pre 1789. godine, izneo je tek početkom aprila generalu fon Miflingu, načelniku štaba pruske vojske u južnoj Belgiji, »da car za sada raspolaze samo malom vojskom; otuda njegova ofanziva u ovom času nije verovatna. Ali ako mu se ostavi vremena za naoružavanje, on će neizostavno opet nastu-

pitи sa velikim masama». Vesti sa granice su potvrđivale da kod Valansijena ne postoji nikakva prikupljena francuska vojska.

Jedna vest iz tako značajnog izvora, koja je bila potvrđena sopstvenom obaveštajnom službom, dovela je do promene u proceni neprijatelja. Wellington, koji je početkom aprila preuzeo komandu nad britansko-hanoveransko-braunšvajgsko-nasavsko-nizozemskom mešovitom vojskom, došao je 10. do zaključka da se neprijatelj neće usuditi da napadne. To njegovo uverenje učvrstila je prepiska sa Gnajzenauom, koji je privremeno komandovao pruskom vojskom kao zastupnik Blihera. Prus je mogao da obavesti o povlačenju tvrđavskih posada sa belgijske granice u unutrašnjost zemlje i o angažovanju trupa iz Pariza protiv pobune Burbona u južnoj Francuskoj. Wellington je od 10. aprila uputio više predstavki savezničkim monarsima u Beč i zalagao se za skoru ofanzivu. Jedino što je postigao bilo je obećanje da dejstva treba da počnu 1. juna.

Petnaestog aprila imao je Wellington »dosta određene podatke da između Sambre i obale mora pred nama stoje dva armijska korpusa, koji se sastoje od 9 pešadijskih i 6 konjičkih divizija«. Krajem aprila razjasnila se predstava o neprijatelju utoliko što je francuski napad na Saveznike u Belgiji postao vrlo verovatan, pa je Wellington stoga svoju armiju jače prikupio tako da se mogla sjediniti za 1—2 dana i stati sa svojim levim krilom blizu Prusa.

On je 1. maja znao tačno sastav francuske vojske. Mnogobrojne trupe maršovale su od Kambrea ka granici, a deo careve pratnje viđen je u Senlisu. Napoleon lično je baš nameravao da napusti Pariz.

Na osnovu ovih izveštaja o neprijatelju i vlastitih podataka, koji su ih potvrđivali, prikupila se i pruska vojska u rejonu Fleris — Namir — Arlon — Malmedi. Dok su izveštaji koji su pristizali još 4. i 7. maja izveštavali o daljim francuskim prikupljanjima trupa na Sambri, od

8. maja izgledalo je da je nastupilo zatišje. Ponavlja se su se vesti da Napoleon još nije napustio Pariz.

Velingtona kao i Blihera i Gnajzenaua opet je obuzela sumnja da će neprijatelja pokrenuti u ofanzivu i želja da je preduzmu sami. Međutim, bili su vezani uputstvima savezničkog glavnog komandanta, kneza Švarcenberga, koji je u međuvremenu početak dejstava pomerio na 16. juna, a konačno ga odredio za 27. juni. Kako proizilazi iz Velingtonovih zapovesti i pisama, ostao je pri svome gledištu, stečenom početkom aprila, da francuska ofanziva nije verovatna. Još 15. juna ujutro predložio je u jednom pismu carevima da se ruska vojska dovede prema Eni gde će neprijatelj sigurno zauzeti položaj. Pri tome je od 6. juna imao mnoštvo izveštaja, koji su svi javljali o prikupljanjima francuskih trupa blizu belgijske granice, o rekvizicijama kola, o namerama za napad i o dolasku Napoleona. Pruski oficir za vezu kod Velingtona Mifling, prilikom prenošenja ovih izveštaja Bliheru na dan 15. juna, bio je mišljenja da neprijatelj hoće da »nas obmane i maskira svoj front, da bolje prikrije pokrete koji mu predstoje«. Samo se tako može objasniti da je Velingtonova vojska do 15. juna u podne još uvek ostala u svom dosta razvučenom rasporedu. Zbog toga Velington 16., na dan bitke kod Linjija i Katrabraa, nije mogao da ispunи svoje obećanje Bliheru: »A quatre heures je serai ici«*) — što je on morao znati kad su ove reči izgovorene kod vetrenjače od Linjija.

I najistaknutiji pruski korpus Citenov propustio je da se blagovremeno prikupi »mada je horizont bio osvetljen mnoštvom neprijateljevih bivačnih vatri« i uprkos više izveštaja graničnih predstraža o predstojećem francuskom napadu, određenom za 15. juni. Zato je morao odmah teško da ispašta.

Gnjzenau, koji mora da je donekle stajao pod utsikom Velingtonovog shvatanja, ipak je izdao 14. juna pre podne prva prethodna naređenja za uže prikupljanje

*) »Stižem za četiri sata!«. — Prim. red.

vojske kod Flerisa, Namira i Hanuta. Tek su iskazi dvaju francuskih prebeglica noću 14/15. juna izazvali izdavanje izvršne zapovesti. Jednovremeno je britanski oficir za vezu izveštavao Velingtona: »Ovde izgleda da preovlađava mišljenje da Bonaparta namerava da počne napadna dejstva«.

Tako je Prusima uspelo da se makar u poslednjem času pripreme za borbu, pošto su neprijatelja ipak tačno procenili iako veoma kasno. Međutim, kako se Velington nije obazirao na izveštaje o neprijatelju, Prusi su 16. juna poraženi kod Linjija.

III. MARS-LA-TUR I SEN PRIVA 1870. GODINE

Izviđačka aktivnost ili bolje neaktivnost nemačke konjice na početku 1870. godine pretrpela je oštru kritiku već i od samog Moltkea.³⁾

Još 6. avgusta izgubljen je dodir sa armijom Mak Mahona, koja je bila tučena kod Verta. 3. armija morala je dopustiti da joj se kaže: »Konjica napred!« 1. armija dobila je takođe sličan podstrek.

Vrhovna komanda je 15. avgusta, dan posle bitke kod Kolombej-Nuijia, istočno od Meca, na osnovu trupnih izveštaja i sopstvenog uvida smatrala da francuska Rajnska armija nastavlja povlačenje na Verden, koje je usled bitke bilo zadržano oko 24 sata. Shodno tome srednja najjača 2. armija (princ Fridrih Karl Pruski) postavljena je na Mozel uzvodno od Meca, da bi odatle »brala plodove pobeđe snažnim napadom prema drumu od Meca kao i preko Frena i Etena prema Verdenu. Odluka rata je počivala na tome da se glavna snaga protivnika, koja se povlačila od Meca, odbaci na sever«.

2. armija prešla je 15. avgusta Mozel između Kornija, južno od Meca, i Marbaša, severno od Fruara. Pro-

³⁾ »I među samim konjičkim komandantima izraziti talenti bili su retki. Nedostajao je pravi Mira.«

tivno uputsvu Vrhovne komande, ona je uputila svoju jaku konjicu (5., 6. gardijsku i 12. konjičku diviziju) u izviđanje u gotovo tačno zapadnom pravcu, otprilike prema liniji Bizi (na drumu Mec — Eten — Verden) — Maskeen — Tul. Ona je ionako vodila malo računa o uputstvu Vrhovne komande. Samo dva od njenih sedam armijskih korpusa išli su pravcem od Mozela na puteve koji vode od Meca prema Verdenu.

Najsevernije upućena 5. konjička divizija naišla je 15. na jake neprijateljeve snage svih robova vojske kod Rezonvila, zapadno od Meca, gde su one očigledno prekinule svoj marš na Verden. Severno od druma Mec — Verden izviđanje nije prodrlo. 1. armija, koja je svojim severnim krilom još stajala prema istočnom frontu Meca, propustila je da izviđa preko Mozela, niže od Meca.

Komanda 2. armije i dalje je smatrala da se protivnik povlači ka Verdenu i da ga je potrebno samo tu stići. Njen pogled je bio upravljen ka Mezi. Načelnik štaba 10. armijskog korpusa, koji je pored 3. armijskog korpusa bio upućen na drum Mec — Verden, bio je potpukovnik Kaprivi (v. Caprivi — naslednik Bizmarka na položaju kancelara Rajha). Kad je 15. pre podne izjavio ka 5. konjičkoj diviziji, Kaprivi je bio u nedoumici. »Nešto se ipak mora preuzeti da se ustanovi da li je u pravu konjica ili komanda armije, koja tvrdi da se neprijatelj nalazi već na Mezi«.

Dalji tok događaja je poznat: vatreni prepad konjičke baterije 5. kojničke divizije na Francuze kod Rezonvila, čime je alarmirana cela Bazenova armija, kad je iz Meca izbila prema Gravelotu da bi odatle, gde se drum račva, maršovala ka Verdenu preko Mars-la-Tura ili preko Donkura, Konflana i Etena. Ova armija nastupala je u potpunom redu, želeći da sebi prokrči put. Na to je usledio napad 3. brandenburškog korpusa pod Alvenslebenom u saznanju da je Komanda 2. armije pogrešno ocenila neprijateljevu situaciju i da je sada potrebno da se protivnik po svaku cenu zadrži kod Meca. (»On me može tući ali me se ne može otresti!«)

Samo zato što je, 10. korpus blagovremeno prispeo u pomoć 3. korpusu, izbegnut je poraz i Bazenova je armija zadržana po cenu jedva snošljivih gubitaka. Komandant 2. armije pri tom nije mogao da učini ništa više kad se u svom 24 km dugačkom čuvenom galopu uputio iz svoga štaba u Pont-a-Musonu na bojno polje. Za 17. avgust marševski ciljevi njegovih korpusa su bolje usklađeni sa uputstvom Vrhovne komande i situacijom.

Interesantna je opet protivnička procena neprijatelja. Bazen je računao s tim da će na putu za Verden 16. naići na celokupnu 2. armiju. Da je samo naslutio kako je ona 16. rano ujutro stvarno bila angažovana, drukčije bi prošli 3. i 10. korpus. Njihovi neprekidni napadi i na kraju čuveni juriš konjice obmanjivali su Bazena o slabosti protivnika sve do mrača.

Bitka kod Gravelot — Sen Priva, 18. avgusta, vođena je takođe u znaku oskudnog izviđanja neprijatelja. Moltke priznaje da je 17. podbacilo konjičko izviđanje. Tako se desilo da su 18. rano ujutro 1. armija i delovi 2. armije napali francuski položaj zapadno od Meca, za čije se severozapadno krilo verovalo da je primećeno kod Amanvillera. Tek u toku dana se pokazalo da se taj položaj proteže preko Sen Priva do Ronkura i dalje, sve do Žomona.

Jedan saksonski generalštabni oficir, koji je izviđao u pravcu Brijea, javio je već oko 9 časova iz predela Labrija kako veruje da je uočio neprijateljevu pešadiju i artiljeriju zapadno od Valeroa i druge pešadijske kolone severno od Donkura. Taj izveštaj, koji je pravilno predstavio protezanje neprijateljevog fronta, on je dopunio drugim, isto tako pravilnim, iz Valeroa od severne obale Orne, da u celom predelu do Brijea nema neprijateljskih snaga. Komanda Saksonskog 12. korpusa sprovedla je oba izveštaja dalje i naglasila — ali pogrešno — da se prvi zasniva na zabludi. Nehotično se nameće pitanje, kako bi protekao taj dan kod Sen Priva da je generalštabni oficir mogao predati svoj prvi izveštaj radio-vezom neposredno Vrhovnoj komandi i da se zatim uputio od Dabrija na južnoj obali Orne prema Ronkuru.

Propušteno ili premalo aktivno izviđanje morali su nadoknaditi frontalni juriši Garde i Saksonaca na Sen Priva, izvedeni uz velike gubitke, bez dovoljne artiljerijske pripreme. Gardijska pešadija izgubila je u proseku preko 50% oficira i 33% vojnika. Čudno je što kabinetska zapovest kralja Viljema od 19, koja je uzdržljivo formulisana i odaje priznanje naporu hrabrih trupa, sadrži samo zamerku taktičkim komandama ali ne i prebacivanje zbog izviđanja.

IV. BOČNI MARŠ NEMACKE VOJSKE IZ ARAGONA KA SEDANU 1870. GODINE

Nemačka vojska — osim delova vezanih za opsadu Meca — nastupala je 23. avgusta sa $8\frac{1}{2}$ armijskih korpusa i 6 konjičkih divizija u pravcu Šalona na Marni. O protivniku je bilo poznato da se — kod Verta potučena armija Mak Mahona — prikuplja i pojačava u logoru kod Šalona. Nije se znalo da li će se ona postaviti ispred Nemaca na putu za Pariz, da li će usporavati njihovo napredovanje dejstvom na bokove ili će hitati u pomoć okruženom Bazenu u Mecu. Za nemačku Komandu bilo je najpoželjnije pritisnuti Mak Mahona prema severu i terati ga prema belgijskoj granici. Brojni odnos snaga (240.000 Nemača prema 150.000 Francuza) bio je kako se samo može poželeti.

Ovog puta je konjičko izviđanje bilo doslovno oterano daleko napred, jer još 23. bila je 3. armiji potrebna opomena Vrhovne komande u tom pogledu. Već 24. javljeno je da je protivnik napustio logor kod Šalona. Zaplenjeni dokumenti pokazivali su da se u Mecu očekuje oslobođenje spolja, i da se Mak Mahon ušančuje kod Remsa. Poslednju vest potvrđivali su pariski listovi.

25. avgusta dostignuta je linija Sent Menu — Vitri — Le Fransoa i htelo se sve do 28. maršovati dalje ka Svip — Šalon — Kol, dakle u pravcu zapada. Kasno uveče stigao je nemačkoj Vrhovnoj komandi telegram preko Londona, upućen 23. uveče iz Pariza:

»Mak Mahonova armija prikupljena je kod Remsa. Car Napoleon i princ (naslednik prestola) sa armijom. Mak Mahova pokušava da se sjedini sa Bezenom.«

Pošiljalac — upućeni znaju njegovo ime — bio je, kako bi danas rekli, »borac otpora protiv bonapartizma«. Mada je nemačka Vrhovna komanda najpre sa izvesnom skepsom procenjivala takav pokret Mak Mahona, ipak je pomenuti izveštaj ocenila tako visoko da već gotovu zapovest za 26. nije izdala već je umesto nje naredila malo zahođenje armija na desno na liniju Vijen — Živri an Argon — Šanži (severoistočno od Vitrija). Kada su tu vest potvrdili pariski listovi, koji su stigli 25. uveče, i još jedan telegram »iz Londona«, izdate su u međuvremenu pripremljene nove zapovesti za pokret u desno prema severu. Konjičko izviđanje, koje je naređeno već 25. pre podne »do Vuzjea i Bizansija«, neosporno je pokazalo 26. da su se Francuzi iz predela Šalona i Remsa okrenuli ka Severu.

Konjica je 27. uhvatila dodir sa protivnikom kod Bizansija i južno od Vuzjea. Dodir više nije izgubljen i odmah je razvijen u taktičko izviđanje. Rezultat je bio okruženje Mak Mahonove armije kod Sedana 1. septembra.

Mak Mahon se na svom ugroženom južnom boku zadovoljio taktičkim konjičkim izviđanjem. Masa njegove konjice nalazila se za vreme marša od Šalona ka Sedanu na severnom krilu. Njegova zapovest za izvlačenje u pravcu Mezijera, izdata 27. uveče, koja bi još mogla da spase armiju, bila je povučena na politički pritisak iz Pariza. Nova zapovest upućivala je armiju na prelaze Mase i Vilera radi oslobođenja Meca. Generalštabni oficir, koji ju je prenosio najjužnijem korpusu, pao je zajedno sa zapovešću u nemačke ruke. Sadržina je potvrdila sliku o neprijatelju koja je upravo dobijena konjičkim izviđanjem. Stoga je francuski korpus maršovao, umesto ka Bomonu, dalje ka Steneu i 30. kao usamljen bio potučen.

Pravilna procena situacije neprijatelja, sadejstvo različitih sredstava za izviđanje i znatan deo ratne sreće doprineli su da je nemačka Vrhovna komanda od 30. avgusta jedva još imala potrebe da izdaje operativne zapo-

vesti. Jedno kratko uputstvo, izdato 30. uveče, sadržalo je samo odredbe za slučaj ako bi protivnik prešao na belgijsku teritoriju. Sve drugo bila je stvar taktike.

Ovog puta konjica nije zatajila, niti su njeni izveštaji ostali nezapaženi.

V. TANENBERG 1914. GODINE

Rat 1914—18. godine pružio je avionom i radio-vezom daleko bolja sredstva obaveštajnoj službi o neprijatelju nego što ih je ona ikad imala. To se pokazalo već u prvim borbama. Mada je komandovanje otežano usled porasta vojske i proširenja borbenih frontova ipak je procena neprijatelja znatno olakšana.

Sredinom avgusta iz prisluškivanih ruskih radio-telegrama bio je poznat sastav Narevske armije sa 5 armijskih korpusa i 4 konjičke divizije, koja je ugrožavala Istočnu Prusku sa juga. Iz jednog vazduhoplovног izveštaja koji je stigao 20. u Komandu nemačke 8. armije, moglo se videti da se Narevska armija, za koju se dotad pretpostavljalo da se proteže samo između Lomze i Ostrolenke, u stvari protezala dalje zapadno od Mlave i da je odatle počinjala da nastupa. Ovaj izveštaj doveo je do odluke da se 20. prekine bitka kod Gumbinena i da se izvede povlačenje sve do Visle, usled čega su Hindenburg i Ludendorf smenili njegog dotadašnjeg komandanta i načelnika štaba. Oni su se odlučili da napadnu Narevsku armiju obuhvatom oba krila.

Generalu Ludendorfu dugujemo jasnu definiciju zadatka obaveštajne službe o neprijatelju, naime da je to »*procena podataka o neprijatelju radi donošenja vojne odluke*«. On piše: »Odluka za bitku izgrađena je na gledištu o tromosti ruskog komandovanja«. Ova procena potvrđena je zapovešću zaplenjenoj u bici kod Gumbinena, koja je odavala namere Njemenske armije, nastupajuće sa istoka, i otkrivala zadatak Narevske armije.

Postupci protivnika do 23. pokazali su da Njemenska armija nastupa prema Angerapu daleko sporije nego što

joj je naređeno i nego što je odgovaralo situaciji, za nju tako povoljnoj.

Do 24. uveče raspoložive vesti o Narevskoj armiji dozvoljavale su procenu da prema 20. korpusu u centru 8. armije, koji je bio ojačan na $4\frac{1}{2}$ divizije, nastupaju dvaput jače snage neprijatelja. Korpus je dobio zapovest »da se drži do poslednjeg čoveka«, dok ne priđu oba operativna krila.

U Komandi 8. armije uhvaćena su 25. dva ruska radio-telegrama. Jedan je kazivao da Njemenska armija želi da dostigne liniju Gerdauen — Alenburg — Velau tek 26. Drugi je sadržavao namere Narevske armije za 25. zajedno sa ukratko postavljenim dnevnim ciljevima njenih korpusa. Oba telegrama smanjivala su brigu za pozadinu i pojačala pouzdanje u победу. Ic je pri tome mogao sebi u korist da upiše potvrdu pravilnosti svoje predstave o neprijatelju.

Do sredine septembra nije se ponovila srećna okolnost ove vrste.⁴⁾

Za vreme stvarnih dana borbe, počev od 26., među velikim brojem primljenih podataka od vazduhoplovног radio-izviđanja, ističe se jedan radio-telegram od 26., iz kojeg se saznalo za nastupanje ruskog 2. korpusa od Angenburga prema jugozapadu. Korpus je dostigao 27. u podne Rastenburg i tamo se nalazio udaljen od bitačnog polja samo još 40 km. Uprkos povećanoj ugroženosti pozadine 8. armija je dovela bitku kod Tanenberga do kraja. Vazduhoplovnim izviđanjem stekli su Nemci jasnu sliku i o svom 1. korpusu na južnom krilu koji je sa zapada obuhvatao rusku armiju, a koji su 26. ugrožavale privremeno ruske snage iskrcane kod Mlave i Illove. Vazduhoplovstvo je izvestilo da su te snage odatle nastupale prema Soldau i da su se 27. povukle.

Obaveštajna služba o neprijatelju je kod Tanenberga zaista bitno olakšala zadatak 8. armiji, da slabijim snagama

⁴⁾ Slično nam se desilo 10. maja 1940. godine. Toga dana prestala je mogućnost dešifrovanja francuskog radio-saobraćaja, koja je postojala neprekidno od oktobra 1939. godine.

uništi Narevsku armiju za vreme dok je Njemenska armija stajala u njenoj pozadini kao preteći olujni oblak. Ovde jedva da je moglo biti reči o »magli neizvesnosti«, koja je ranije obično lebdela nad bojištem.

Uzgred da se napomene da je kod Tanenberga prvi put bio korišćen avion kao sredstvo koje je iznad neprijateljih snaga održavalo vezu između grupe 17. armijskog i 1. rezervnog korpusa, koja je izvodila obuhvat sa istoka, i komande armije.

Stariju generaciju će verovatno interesovati da se kod Ic 8. armije nalazio na službi jedan kirasirski poručnik, koji je već tada bio odličan poznavalac svoje rodne zemlje Rusije, naime kasnije »nemački general pri štabu Crvene armije« i dugogodišnji vojni ataše u Moskvi, general Kestring, svakako najbolji poznavalac Sovjetske Rusije koga je Nemačka imala pre 1941. godine.

Suvišno je napominjati da je pod Hindenburgom i Ludendorfom komanda poklanjala odgovarajuću pažnju neprijatelju.

VI. FRANCUSKA PROCENA SITUACIJE NEPRIJATELJA 10. MAJA 1940. GODINE

Kačo proizilazi iz memoara francuskog vrhovnog komandanta generala Gamlena i njegovog oficira koji se bavio procenom situacije neprijatelja, tadašnjeg pukovnika Gošea, bio je dobro poznat raspored nemačkih snaga 10. maja 1940. godine. Pretpostavljena ukupna jačina od 137 divizija odgovarala je gotovo tačno stvarnom broju od 136 divizija. Podela na grupe armija B, A, C i rezervu Komande KoV isto se tako poklapala sa stvarnošću (45 divizija rezerve Komande KoV od stvarnih 42 1/3). Obaveštajna služba je pravilno prepostavljala i težiste nemačkog grupisanja između Limburga i Luksemburga; ovde su bile takođe konstatovane gotovo sve oklopne jedinice. Projekat nemačkog napada preko Švajcarske pravilno je procenjen kao obmana.

Francuski komandant nije mogao više zahtevati!

Utoliko čudnovatije deluje što on — bar u svojim memoarima — predstavlja podelu nemačkih snaga sasvim drukčije. On precenjuje broj divizija koje stoje na Zigfri-dovoj liniji i u Gornjoj Rajni sa 40 na dvaput više, prikuzuje rezerve Komande KoV od samo 20 divizija i završava rečenicom: »On peut donc dire que les deux strategies avaient raisonnable et articulé leurs forces de même façon«.⁵⁾) Možda on hoće time da opravda prejako zaposedanje Mažinovljeve linije sa 26 divizija i sa 13 tvrđavskih jedinica divizijske jačine.

Njegove rezerve od bar 3 oklopne i 22 pešadijske divizije stajale su 10. maja sve — osim tri koje su toga dana odmah stavljene pod komandu severne 1. grupe armija — jugoistočno od linije povućene od Longvija do Marne kod Moa, razmeštene duboko do Dižona, a daleko od težišta protivnika, kako ga je naznačila Obaveštajna služba, i nisu bile grupisane ni za kakav protivudar.

General Gamlen sve do svoje smrti nije se izjasnio o ovom pitanju. U svakom slučaju glavni uzrok poraza je bio baš ovo grupisanje rezervi, koje nije odgovaralo proceni neprijatelja kako ju je prikazao general Goše i koje je dovelo do parcijalnog i zakasnelog angažovanja rezervi.

Grof Šlifen je već 1913. godine pisao: »Vojskovođa budućnosti mora jasno znati, ne satima već danima pre, kako će upotrebiti rezerve.«⁶⁾

VII. PROCENA SITUACIJE NEPRIJATELJA PRED GRUPOM ARMIJA »CENTAR« NOVEMBRA-DECEMBRA 1941. GODINE

Armije Grupe armija »Centar« preduzele su 16. novembra 1941. godine još jednom napad na Moskvu. Nemačka ofanziva je konačno stala 5. decembra. Nemačke

⁵⁾ Gamelin, *Servir*, sv. I, str. 315.

⁶⁾ »Može se dakle kazati da su obe strategije rezonovale i svoje snage podelile na isti način. — Prim. red.

⁶⁾ *Gesammelte Schriften*, sv. II, str. 381.

armije stajale su u to vreme kako su se bile zatekle u napadu. Na jugu je 2. armija obezbeđivala južni bok Grupe armija u jako ispuštenom luku, koji je bio isturen na Jelez. Severno odatle nalazila se 2. oklopna armija, u luku isturenom prema istoku oko Staljinogorska. Ona nije mogla da zaузме Tulu. Centar Grupe armija obrazovala je 4. armija, na frontu koji se protezao od juga prema severu između Oke i Moskve u opštoj liniji Aleksin — Naro — Fominšk — Istra. Levo su se nadovezivale između Moskve i Moskovskog mora 3. i 4. oklopna grupa u luku, koji je prema istoku dopirao do kanala Moskva — Volga. Kod Dmitrova i Jahrome je 3. oklopna grupa mogla privremeno da izbriči čak mostobrane istočno od kanala. Severni bok Grupe armija obezbeđivala je 9. armija na preširokom frontu, koji se protezao od Moskovskog mora preko Kalinjina do izvornog dela Volge kod Ostaškova. U ovoj situaciji počela je 6. decembra ruska protivofanziva pred Moskvom. Ona je predstavljala iznenađenje za nemačku komandu, pre svega zbog žestine napada i angažovanja novih neprijateljevih jedinica.

Odluka o izvođenju ofanzive doneta je 12. novembra⁷⁾ u Orši na dogovoru komandanta armija Grupe armija »Centar«, koji je održan pod rukovodstvom načelnika štaba KoV. Odluka je proizašla iz shvatanja da je snaga Rusa iscrpljena, da sovjetska komanda iščeprkava svakog čoveka i svako oružje i baca ih u odbranu Moskve, da je Crvena armija veliki deo fronta ogolitila i upotrebljava, u nedostatku izvezbanih borbenih trupa, u velikom obimu na brzinu improvizovane jedinice. Takvim shvatanjem su na sudbonosan način potcenjene stvarne mogućnosti neprijatelja.

Mora se istaći da je procena situacije neprijatelja upravo u to vreme bila naročito teška za obaveštajne organe koji su cenili situaciju neprijatelja u Grupi armija »Centar«. Dvostruka bitka kod Vjazme i Brjanska krajem

⁷⁾ Prema, Guderijan, *Erinnerungen eines Soldaten*. Prema drugom izvoru dogovor je bio 13.11.

oktobra završena je uništenjem ili razbijanjem 70 ruskih divizija i zarobljavanjem daleko iznad 600.000 ljudi i ponovo je dokazala podređenost i tromost sovjetskog komandovanja. U ovu katastrofu uvučene ruske rezervne armije, koje su bile postavljene za obezbeđenje Moskve, imale su još samo malu borbenu vrednost i pokazivale su sve znake prenagljene improvizacije. Upravo 9. oktobra šef nemačke državne štampe razmetljivo je objavio:

»Sve što po odluci nemačke vojne komande mora da padne, paše. Novi uspesi nemačkog oružja pokazuju konačno vojno dovršavanje pohoda na istok. U vojnem pogledu Rusija je pobedena.« I Ditrih je svojim imenom jamčio za istinitost ovih navoda. Da li je pri tom bila reč o propagandi⁸⁾ ili je nemačko vrhovno vođstvo zaista tako procenilo neprijatelja. Ni najtrezveniji obaveštajni organ po proceni situacije neprijatelja nije mogao preći preko činjenice da su Rusi pretrpeli ogromne gubitke. Rajmond Garthof piše u svojoj knjizi »Soviet Military Doctrine«*):

»Sve u svemu Sovjeti su za vreme prva četiri ratna meseca pretrpeli gubitke u visini od preko tri miliona, među kojima preko dva miliona zarobljenika.«

»Za prva dva i po ratna meseca sovjetsko vazduhoplovstvo izgubilo je preko 8.000 aviona.«

»Protiv 24.000 sovjetskih tenkova (većim delom starelih) Nemci su angažovali samo 2.434... Tri meseca posle invazije Sovjeti su prema proceni izgubili 17.500 tenkova.

»Tako se u Vrhovnoj komandi a delimično i u Komandi KoV stvarno verovalo da je neprijatelj na izmaku svojih snaga. Iza ove procene stajao je međutim, tada

⁸⁾ Ako je nemačka propaganda preterivala i neprijatelja cenila pogrešno, nije bilo drugčije ni kod Rusa. U svom govoru 7. novembra, Staljin je cenio nemačke gubitke za prva četiri meseca na više od 4,5 miliona. Međutim, prema Guderijanu iznosili su oni do 30. novembra 743.000 ljudi. Staljin je, opet, naveo da su ruski gubici iznosili 1.748.000, među kojima samo 378.000 nestalih.

*) »Sovjetska vojna doktrina« — Prim. prev.

čitav autoritet jedne komande, koja je u četiri pobedno-sna ratna pohoda uništila neprijateljeve vojske u Evropi i koja je dotada izašla na kraj sa svakim protivnikom.

S druge strane, general-pukovnik Halder upravo je 10. avgusta zapisao u svoj dnevnik: »Cela situacija sve jasnije pokazuje da smo mi potcenili ruskog kolosa, koji se dosledno pripremao za rat... Početkom rata računali smo sa nekih 200 neprijateljevih divizija; sada smo ih izbrojali već 360... Ako ih razbijemo tuce, Rusi jednostavno dovedu novo tuce.«

I general-pukovnik Rajnhart pisao je 1954. godine u svojoj studiji: »Vrhovna komanda je verovala u uspeh, oslanjajući se na predstavu o neprijatelju koja je pokazivala da je on na kraju svojih snaga, ali predstavu kojoj smo mi na frontu prilazili sa sumnjama s obzirom na držanje neprijatelja u borbama za Kalinjin.« Obaveštajni organi armija koji su cenili situaciju neprijatelja nisu bili u stanju da ove sumnje potkrepe odgovarajućim podacima o neprijatelju.

Obaveštajni organi Grupe armija uzdržavali su se pri proceni situacije neprijatelja od priželjkivane slike da će on odmah propasti. Ali ni posle početka ofanzive situacija neprijatelja nije se mogla bitno razjasniti, ukoliko se odnosila na centar i levo krilo Grupe armija. Do kraja novembra oklopne grupe postigle su nove uspehe protiv upornog otpora neprijatelja. Pred centrom Grupe armija neprijatelj je već od 16. novembra počeo sa žestokim napadima i sprečio je 4. armiju da učestvuje u ofanzivi. Uprkos svemu postojao je i dalje utisak da neprijatelj sve svoje raspoložive snage baca u borbu po meri pristizanja da bi spasao ugroženi glavni grad. Nije se blagovremeno uvidelo da Rusi transportuju na front sve više svežih i dobro obučenih jedinica iz Sibira, koje se po delovima prikupljaju oko Zagorska i istočno od Kalinjina, odvojene od borbenog fronta. Tek 3. decembra konstatovane su pred frontom 3. oklopne grupe prve sibirske streljačke brigade. Na dan 5. decembra neprijatelj je počeo neočekivano da napada s obe strane Kalinjina.

Predstava o neprijatelju se mnogo brže razjasnila na desnom napadnom krilu Grupe armija. Pred 2. oklopnom armijom otkriveni su već 17. novembra prvi Sibirci i pravilno su uočena neprijateljeva iskrcavanja na pruzi Rjazan-Kolomna. 23. novembra pojavila se ruska 50. armija sa novim divizijama i jednom oklopnom brigadom. Istog dana molio je general-pukovnik Guderian da mu se izmeni zadatak i predložio prelazak u odbranu. Predlog je odbijen. Od 30. novembra neprijatelj se pojačavao pred Kaširom. Nije uspelo zauzimanje Tule. Od izviđanja iz vazduha dobiven je 4. decembra podatak da jake snage neprijatelja nastupaju iz Kaštire prema jugu. 5. decembra Rusi su napali sa tenkovima severoistočno od Vaneva. Sa boka i sa leđa ugrožena i usled hladnoće (do —50 stepeni) gotovo nepokretna armija morala je obustaviti napad.

Svojevremeno gajena nada 2. armije da će se Rusi povući iza Dona, nije se ispunila. Krajem novembra neprijatelj se pojačao i pred njom.

Još dalje na jugu morala je Grupa armija »Jug« da 30. novembra evakuše Rostov na Donu. »To su bila prva zvona! Ali to nije bila opomena ni za Hitlera i Vrhovnu komandu ni za Komandu KoV,« piše general-pukovnik Guderian u svojim memoarima.

Prema russkim izvorima konačna odluka za protivofanzivu doneta je 30. novembra. Ali pripreme za nju sigurno su otpočele znatno ranije. Kao početak napada određen je 6. decembar, a za snage kod Kalinjina 5. decembar. Protivnapadi su najpre izvođeni čisto frontalno. U njima su učestvovale trupe tri »fronta«. Pod komandom Zapadnog fronta napalo je devet russkih armija¹⁰⁾, od kojih je jednu vodio kasniji sovjetski maršal Rokosovski, na nemacke 3. i 4. oklopnou grupu, 4. armiju i 2. oklopnou armiju. Na nemačku 9. armiju napalo je levo krilo Kalinjinskog fronta a na 2. armiju desno krilo Jugozapadnog fronta.

¹⁰⁾ Rusi tada gotovo nisu ni imali korpusne štabove. Russki armijski štabovi komandovali su neposredno izvesnim brojem divizija, koji je jako varirao. Mogao je iznositi 10—12 divizija.

Kao nova, angažovana su takođe dva ruska konjička korpusa. Nije jasno u kojem su obimu ove snage neprijatelja bile popunjene za napad i pojačane. Samo se uopšteno navodi da su Rusi bili u ljudstvu nadmoćniji jedan i po a u avionima dva puta. Nemci da su, naprotiv, bili nadmoćniji u tenkovima i protivtenkovskom oružju. Ne kaže se na čemu je zasnovan ovaj proračun.

Ostaje otvoreno pitanje kakav uticaj bi mogli imati na događaje podaci obaveštajne službe o neprijatelju, koji bi jasnije osvetljavali situaciju neprijatelja. Tačnija procena otporne snage Rusa svakako bi dovela do odustajanja od novembarske ofanzive protiv Moskve. Gotovo svi načelnici štabova izrazili su ozbiljne prigovore protiv napada, koji nisu počivali samo na proceni neprijatelja, nego pre svega na proceni sopstvene situacije. I Hitler kao da je u početku bio sklon da odustane od ofanzive.

Ali i posle početka napada, blagovremeno sagledavanje neprijateljevih ofanzivnih namera pred čitavim frontom Grupe armija i obaveštenja o prilazećim neprijateljevim pojačanjima mogla su dovesti do odluke o ranijem prekidu ofanzive. Pojedinačna obaveštenja 2. oklopne armije svakako da nisu ni u koliko uticala na donošenje odluke Grupe armija. Da je ofanziva 23. novembra, shodno predlogu general-pukovnika Guderijana, obustavljena, nemачke armije bi još imale vremena da se pregrupišu za odbranu. Veliki gubici u vozilima, oružju i opremi, koji su posle 6. decembra pretrpljeni, bili bi bar delimično izbegnuti.

VIII. SLOM GRUPE ARMIJA »CENTAR« U JUNU 1944. GODINE

U proleće 1944. godine stajala je Grupa armija »Centar« raspoređena na oko 1.100 km, zapadno od Pinska preko Petrikova i Rogačeva, sve do rejona Vitebska. Zdesna na levo bile su angažovane: 2, 9. i 4. armija i 3. oklopna armija. Front se prostirao linijom koja se zadržala od završetka zimskih borbi. Za vreme zime Rusi su više

puta snažno i uporno napadali prema istoku isturene izbočine fronta, menjajući prodore glavnog udara, ali nisu mogli postići značajnije uspehe.

Početkom juna su pred frontom Grupe armija otkrivenе nove ofanzivne namere neprijatelja. General von Tipelskirh, koji je i sam doživeo slom Grupe armija »Centar« kao privremeni komandant 4. armije, klasično je prikazao razvoj situacije neprijatelja, pišući:¹¹⁾

»Na frontu Grupe armija »Centar« počela je oko 10. juna da se diže zavesa koja je pokrivala buduće namere ruske komande. Na frontu ove grupe armija, na kojem je nemačka komanda najmanje očekivala, primećeni su pouzdani znaci za početak ruskog nastupanja. U ruskoj radio-mreži pojavile su se nove armije, vazdušno izviđanje otkrilo je transportne pokrete i živ drumski saobraćaj. Postepeno ni podaci odeljenja instrumentalnog izviđanja, koja su kao uvek radila odlično, nisu više dopuštali sumnju da su na više odseka fronta Grupe armija otpočela korektturna gađanja jake nove artiljerije. Zarobljenici su izveštavali o pojavi jedinica za napad u dubini neprijateljevog fronta. Na takozvanim »odbrambenim odsecima«, koje su dotada Rusi posedali sa jedinicama slabije vrednosti, smeštene su te jedinice sa borbenim trupama. Posle nekoliko dana Grupa armija »Centar« bilo je jasno da neprijatelj pred njenim frontom namerava da preduzme napad jakim snagama. Težišta su se jasno ocrtavala u pravcu Bobrujska, Mogileva, Orše i Vitebska. Slika o neprijatelju je bila neobično jasna tako da mnogostruka osmatranja nisu ostavljala mesta nikakvoj pomisli da bi moglo biti reči o prividnim razvojima i o dovođenju u zabludu.«

Kod načelnika štaba KoV održano je 14. juna savetovanje sa svim načelnicima grupa armija i armija. Pri tome su načelnici armija Grupe armija »Centar« jednodušno izvestili da je gotovo završen razvoj neprijatelja pred njihovim armijama. Naprotiv, kod Grupa armija »Sever«,

¹¹⁾ Uporedi von Tippelskirch »Geschichte des zweiten Weltkrieges«, str. 459.

»Severna Ukrajina« i »Južna Ukrajina« nisu uočeni nikakvi znaci napada, koji bi imao ubrzo da se očekuje. Uprkos tome Hitler i generalstab KoV čvrsto su se držali mišljenja da bi neprijatelj napao Grupu armija »Severna Ukrajina«. Ovo unapred stvoreno mišljenje bilo je podržano vrlo određenim prosuđivanjem general-feldmaršala Modela, koji je komandovao Grupom armija »Severna Ukrajina«. Ruskom razvoju protiv Grupe armija »Centar« priđan je u okviru ruskih planova samo podređen značaj. Na žalost, iz izvora koji su piscu stajali na raspolaganju ne vidi se na čemu se zasnivala ova pogrešna procena.

Tako je Komanda Grupe armija bila prisiljena da primi bitku pod najnepovoljnijim uslovima. Povereni joj zadatak da postojeću liniju fronta ima da brani i održi pod svim okolnostima, ostao je i dalje na snazi. Grupa armija je raspolagala samo sa 38 divizija, od kojih su 34 bile angažovane. Samo 3 pešadijske i 1 oklopna divizija bile su u rezervi.¹²⁾ Šesta vazduhoplovna flota, koja je bila angažovana u zoni Grupe armija »Centar«, raspolagala je samo sa 40 lovaca spremnih za borbu.

Prema njoj je neprijatelj raspolagao sa ukupno 146 streljačkih divizija i 43 mehanizovane ili oklopne jedinice, spremnih za napad. One su stajale pod komandom 1. baltičkog, kao i 3, 2. i 1. beloruskog fronta. Prvi baltički i 3. beloruski front bili su pod komandom maršala Vasiljevskog, druga dva fronta su spojena pod komandom maršala Žukova. Napad je produžavan masovnim napadima iz vazduha daleko nadmoćnijih neprijateljevih vazduhoplovnih jedinica.

Prema ruskim navodima, frontovima su saopšteni operativni ciljevi već 31. maja, dakle tri nedelje pre početka napada. Oni takođe ukazuju da je nemačka Vrhovna komanda glavne operacije očekivala južno od reke Pripjeta. Od 22 nemačke oklopne divizije na Istočnom

¹²⁾ Prema Tippelskirch-u *Geschichte des zweiten Weltkrieges*. General Röhricht navodi u *Probleme der Kesselschlacht* da je Grupa armija imala samo 34 divizije, od kojih su se nalazile u rezervi 4 pešadijske i 1 oklopna divizija.

frontu, 18 ih se navodno nalazilo kod grupa armija »Sjeverna i Južna Ukrajina«. Dalje se tvrdilo da je Grupa armija »Centar« raspolagala sa 66 divizija i mnogobrojnim trupama pojačanja kao i sa 1.400 aviona. Iz toga se može zaključiti da je i ruska Vrhovna komanda u vreme napada znatno precenila nemačke snage.

»U komandi armije 20. juna više nije bilo ni najmanje sumnje da neposredno predstoji ruska ofanziva na širokom frontu, od 9. armije do 3. oklopne armije. Neizvesnost je postojala samo još o napadnom cilju neprijateljeve grupe u rejonu severozapadno od Vitebska. Njen napad je možda mogao takođe da bude upravljen na desno krilo Grupe armija »Sever«. Tako označava general Reriht procenu neprijatelja pred početak napada.

Noću 20/21. juna velikom akcijom sabotaže ruskih partizana paralisane su železničke pruge koje su vodile u zonu Grupe armija. Time je neprijatelj praktično otkrio svoje karte.

Neprijateljeva ofanziva počela je 22. juna na severnom krilu Grupe armija. Ona je zahvatila 23. juna 4. armiju i prešla je 24. juna i na 9. armiju. Stepenasto odvijanje neprijateljevog napada doprinelo je da nemačko više vođstvo nekoliko dana duže zastupa mišljenje da je reč samo o napadima radi vezivanja. Rezultat bitke je poznat. Ona se završila uništenjem mase trupa 3. oklopne, 4. i 9. armije i stajala je nemačku komandu sve u svemu 30 divizija. Nemački Istočni front bio je raskinut u širini od 350 km. Grupa armija »Centar« morala je 4. jula izvestiti da se prema njoj na 350 km širokom probijenom frontu nalazi 126 streljačkih divizija, 17 motorizovanih brigada, 6 konjičkih divizija i 45 oklopnih jedinica brigadne jačine, kojima ona u tom času može da suprotstavi samo 8 jedinica divizijske jačine.

Obaveštajni organi Grupe armija stvorili su procenom neprijatelja veoma jasnu sliku o njemu. Uprkos tome Grupa armija i armije su možda potcenile napredak neprijatelja u komandovanju, organizaciji i naoružanju. Nasuprot tome precenjena je odbrambena snaga sopstvenih tru-

pa, koje su se dosad u mnogobrojnim bitkama duž druhova tako hrabro i uspešno odupirale Rusima.

Ali Vrhovna komanda nije izvukla potrebne zaključke iz slike o neprijatelju koja joj je bila predočena. Na tražićan način pokazale su se tu granice rada obaveštajne službe o neprijatelju. Ona ne učestvuje stvaralački u istoriji. Ona ima da procenjuje podatke o neprijatelju za stvaranje vojne odluke. Ona treba i mora svoju procenu neprijateljeve situacije da postavi sa svom brižljivošću i da je čvrsto zastupa. Odluka o tome kakvu vrednost treba pridati ovoj proceni ostaje ipak rezervisana samo za komandanta i njegovog prvog pomoćnika.

U starom nemačkom Generalštabu, kao što je poznato, bila je, delom opravданo a delom ne, Ia, grana koja je danas označena sa G3 i koja je obrađivala zapovesti potrebne za vođenje operacija i borbi, više cenjena nego druge grane. One su imale izvestan prizvuk drugorazrednog. Nasuprot tome u francuskom Generalštabu podjednako su cenjene sve generalštabne grane, a u britanskom Generalštabu je vrlo visoko cenjen »Intelligence.«*)

Onaj ko je doživeo, kao pisac u početku rata, izvesno potcenjivanje Ic grane i kasnije — doduše ne sopstvenim očima, ali ipak iz dovoljne blizine — i video kako je »vojskovođa« Hitler Odeljenje za strane vojske Istoka, koje je sve bolje i temeljnije radilo, nazivao »tuđincima na Istoku«, kako je jedan vojni *nonvaleur***) Gering zbrisao sa stola odlične karte o neprijateljevoj situaciji koju je izradilo to odeljenje, i kako se jedan uz favorizovanje partijskih veličina visoko uzdignuti general usudio da nazove Ic »propagandistima neprijatelja«, taj će moći samo poželeti da se rad G2 ubuduće obavlja u jednoj drugoj, normalnijoj atmosferi.

Ako nam još jednom bude podaren duh veličine Šlifena, on će po svoj prilici manje rezignirano pisati o delatnosti obaveštajne službe o neprijatelju i o tome kako treba da je uvažavaju visoki komandanti.

*) Obaveštajna služba. — Prim. prev.

**) Ništavilo. — Prim. red.

II deo

RAZMATRANJA O SLUŽBI G2

»An nescis, mi fili, quantilla prudentia mundus regitur?« (Oxenstierna)*)

Ko je i u miru i u ratu bio blizak vrhovnom državnom i vojnom rukovodstvu, ili ko se bavio memoarskom literaturom, taj više nije u stanju da istisne iz sećanja ovu skeptičnu izreku švedskog kancelara, koji je posle smrti kralja Gustava Adolfa upravljaо sudbinom zemlje. Ova izreka imala je značaj i u poslednjem ratu, i to ne samo za Hitlerovu Nemačku već i za mnoge njene tadašnje protivnike. Današnja svetska situacija dokazuje tačnost ovog tvrđenja.

Nekoliko primera iz istorije ratova, ograničenih na područje izviđačke službe (Feindnachrichtendienst), bilo je skicirano u prvom delu ove studije. Pre nego što dublje uđemo u tematiku ovog drugog i završnog dela, ponovlјemo još jednom definiciju pojma »izviđačke službe«, onako kako ju je dao Ludendorf:

»procena podataka o neprijatelju radi donošenja vojne odluke«.

Tu, dakle, nije reč o špijunaži, kontrašpijunaži, tajnoj obaveštajnoj službi, tajnoj službi (Secret Service) ili kako se sve ovo može još nazvati, već o jednom delu komandovanja, jednoj grani generalštabne službe. Tajna obaveštajna služba predstavlja samo jedan od mnogih i više-stranih isporučilaca izviđačke službe, a u organizacijskom pogledu ona je mahom strogo od nje odvojena. Bilo je momenata kada je ovaj izvor potpuno presušivao, a samo u retkim prilikama odigrao je presudnu ulogu.

*) »Zar ne znaš, sine moj, kolika mudrost gospodari svetom«.
Prim. prev.

I. SUŠTINA IZVIĐAČKE SLUŽBE

U suštini izviđačka služba je » više veština a manje tehnika nego tajna obaveštajna služba«, raniji Abver (Abwehr) III, »isto onako kao što u operacijama uspešan napad traži više veštine nego odbrana« (kaže Lidl-Hart u jednom predavanju održanom oktobra 1941. godine, kojim raspolaže autor ovog članka). Izviđačka služba zahteva s jedne strane aktivnost da bi se mogao dobiti sirov materijal — podaci. Međutim, ona vrsta aktivnosti koja se sastoji u prikupljanju, pretresanju, proveravanju i procenjivanju podataka, kao i njen krajnji proizvod — procena situacije neprijatelja — više je stvar razmišljanja i ima mnogo zajedničkog s delatnošću istoričara. Postoji, međutim, bitna razlika, koja se sastoji u tome što istoričar ima dovoljno vremena na raspolaganju, dok izviđačka služba radi u najvećoj oskudici vremena, naročito u ratu i u periodu političke zategnutosti. Delatnost ove službe u miru veoma je bliska delatnosti nekog instituta za istraživanje.

Položaj izviđačke službe u okviru komandovanja je utoliko osoben, što ne počiva na čvrstom temelju kao ostale grane komandovanja — organizacija, operacije, snabdevanje, transport, čija se pouzdanost i podaci mogu u svako doba proveriti. Izviđačka služba kreće se više ili manje »u magli neizvesnosti«, čak i pod današnjim uslovima tehnike, koja tu službu, u odnosu na ranija stope, zaista čini veoma složenom, ali i daleko efikasnijom. Druge grane komandovanja u stanju su u svako doba da pruže komandantu tačne osnove za donošenje odluke. Izviđačka služba retko to može da učini. Dok druge grane komandovanja mogu da predviđaju i planiraju, tako da njihov rad može u datom momentu da se ostvari, dotle izviđačka služba zavisi od dejstva protivnika. Događa se ponekad da postupci neprijatelja odgovaraju očekivanjima te službe, ali isto tako mogu i potpuno da im protivreče. Sem toga, obaveštenja o neprijatelju moraju se dobiti blagovremenno pa da imaju vrednost. Ako rat, prema Klauzevicu,

zaista predstavlja »oblast frikcija«, onda to u naročitoj meri važi za izviđačku službu.

Čak i pri brižljivom radu, najtemeljnijem poznavanju protivnika, velikom iskustvu, širokom angažovanju osoblja i tehničkih izviđačkih sredstava, mogu se potkrasti krupnije greške u proceni neprijatelja, kakve se kod drugih grana komandovanja retko dešavaju ako njima rukovode stručnjaci. »Sve je izgledalo potpuno izvesno, a u stvari bilo je sve potpuno pogrešno«, pisao je Šlifen povodom Napoleonove procene situacije o pruskoj vojsci kod Jene. Iz novijeg doba dovoljno je pomenuti potpuno iznenadenje protivnika na Zapadu u decembru 1944. godine ostvareno ardenskom operacijom, kao i pogrešnu američku procenu Kineza u korejskom ratu (vidi *Wehrkunde*, 5/1959).

Treba istaći još nešto. Često baš obaveštajni organ za procenu situacije neprijatelja podnosi komandantu podatke koji osujećuju njegove namere i odluke. Iz psihološki razumljivih razloga komandant nerado sluša takva obaveštenja. Poneki komandant je sklon da im ne poveruje, pa čak da ih jednostavno odbaci. Samo potpuno obostrano poverenje, nepokolebivo osećanje stvarnosti i sposobnost da se nepovoljno obaveštenje prihvati bez predubeđenja, kao i da se u slučaju potrebe preinače odluke donesene napornim prethodnim radom, dakle, samo duhovna otvorenost i elastičnost mogu donekle da štite od donošenja pogrešnih odluka.

Neki komandanti su, štaviše, spremni da s nepoverenjem gledaju čak i na povoljne podatke.

Najzad, služba obaveštavanja o neprijatelju nema u miru — nasuprot drugim granama komandovanja — svoj predmet rada, ili nam se bar tako čini. G1, G3 i G4 imaju za vreme vežbi i manevra dosta da rade u pripremi i sprovođenju zadatka, što je uostalom poznato i očigledno svakom trupnom oficiru. Međutim, G2 retko dolazi do izražaja u malim okvirima mirnodopskih vežbi gde je protivnik više ili manje poznat. Trupne jedinice mogu da vide

njegovu delatnost samo na području »public relations«*), a samo tu i tamo čitaju se i njegovi radovi. On radi u tišini da bi usavršio znanja u svom zanatu. Tek u slučaju rata videće se da li je ovaj rad bio dovoljan.

Tako se usled nepoznавanja rada ove službe može pojaviti potcenjivanje G2. Svrha daljeg izlaganja je upravo da se to otkloni.

II. ORGANIZACIJA IZVIĐAČKE SLUŽBE

1. Značaj i okviri komandovanja

Organizacija Severnoatlantskog pakta — ili bar većina njenih članova — uvela je za generalštabne grane nazive stvorene francuskim »rezonom«, koji su docnije prihvaćeni i u SAD. Jedan i po vek stari prusko-nemački nazivi: Ia, Ib, Ic i Qu zamenjeni su novim nazivima G₂ za izviđačku službu, G₃ za operativne poslove i G₄ za snabdevanje (logistiku). Osim prednosti u pogledu ujednačavanja u okviru NATO-komandi, ove nove oznake imaju i tu dobru stranu što su date logičnim redosledom. U praksi je kod nas dolazila u svim zapovestima oduvek na prvo mesto tačka o neprijatelju, na drugo tačka o sopstvenim namerama, a odredbe o snabdevanju posle njih. I pri izlaganju situacije, obaveštajni oficir je uvek imao prvi reč.

Drukčije, uostalom, ne bi ni moglo da bude, jer da bi komandant mogao da donese svoju odluku, on pre svega mora da stvori svoj sud o protivniku, a tek posle toga mogu da dođu predlozi organa za operativne i taktičke zadatke, kojima se, naravno, mora prilagoditi i intendant — G₄. To nema ničeg zajedničkog sa pitanjem prestiža, već odgovara čisto praktičnim potrebama. Svakako da ne može da bude ni od kakve štete što je u sadašnjem redosledu više istaknut današnji G₂ nego raniji Ic. Događalo se da je oficir Ic tretiran, naročito u nižim komandama,

* Obaveštavanja javnosti — Prim. prev.

kao neka vrsta pomoćnika oficira Ia. Koliko god je ova tesna saradnja, u nižim štabovima po mogućtvu u istoj prostoriji, bila potrebna i poželjna, radno područje G2 je ipak drukčije i za njega snosi odgovornost lično G2.

U prirodi stvari je da je komandant često sklon da više važnosti prida reči svog operativnog saradnika G3, nego izveštaju svog savetnika o pitanjima neprijatelja. Isto je tako nužno da se naročito strogo čuva tajnost sopstvenih namera. Ovo, naravno, ne sme da ide toliko daleko da druge grane ne budu uopšte upućene u sopstvene namere, kao što je bilo posle izdavanja »Osnovne zapovesti broj 1«, u januaru 1940. godine, povodom Mehele-novog slučaja. Mada se Vrhovna komanda KoV brzo od toga oslobodila, ipak je kruto tumačenje tog naređenja docnije ometalo nemačko komandovanje a delimično ga gotovo paralisalo.

Već je ranije pomenuto da u francuskom generalštabu sve grane komandovanja imaju isti značaj. Sa pritajenom zavišću proučavao je pisac ovog članka, kako pre rata tako i u ratu, podatke o brojnom stanju britanskih snaga, gde su se još pre 1939. godine u komandama korpusa nalazila po dva generalštabna oficira za »Intelligence«*), pored mnogobrojnog nižeg osoblja.

Bundesver je u srećnoj situaciji da već u miru ima organizacije G2 i S2. Time je ispunjena stara želja generalštabnih oficira koji su u grani Ic stekli veliki ugled. Za ostvarenje te želje nije bilo ni vremena ni ljudi prilikom izgradnje vojske između 1933. i 1939. godine. Ipak, ko zna da li bismo dobili ovu organizaciju da nismo imali uzor nekadašnjeg protvnika, a sadašnjeg saveznika, kao i da nije bilo potrebe za uklapanjem u njegovu organizaciju.

2. Izbor osoblja

Iskustva iz poslednjeg rata pokazuju da u izviđačkoj službi postoji više mogućnosti organizovanja. Mogla bi se,

* Obaveštajna služba. — Prim. red.

naprimer, tajna obaveštajna služba potčinili 2. birou, kao što su učinili Francuzi 1939/40. godine. Kod nas je tajna obaveštajna služba za sve vidove oružane sile bila objedinjena u Vrhovnoj komandi oružane sile, kojoj su oni upućivali svoje želje i zahteve. U Komandi KoV posle pohoda na Zapadu stalo se na gledište da bi bilo bolje da se svakom vidu oružane sile da njegova sopstvena tajna obaveštajna služba i ona objedini sa izviđačkom u zajedničkoj vrhovnoj upravi u komandi vida. Međutim, posle iskustava stečenih u afričkom pohodu vratilo se ubrzano na ranije gledište koje daje prednost objedinjavanju tajne obaveštajne službe pri Vrhovnoj komandi oružane sile. Dalji logičan korak — da se i izviđačke službe obaveštavanja o neprijatelju pojedinih vidova oružane sile objedine u Vrhovnoj komandi oružane sile — nije se ostvario. Isto je tako kratkog veka bio i pokušaj da se u Vrhovnoj komandi oružane sile oformi sopstveni Ic.

Više nego o organizaciji, koja uvek ima veće ili manje slabosti, pa ma kakva da se usvoji, reč je o ljudstvu. Tu važi izreka »men, not measures«.*.) Ako služba G2 raspolaze ljudima koji se razumeju u svoj posao, slabosti organizacije lako se otklanjavaju.

Pri sadašnjoj mnogostrukosti modernog ratovanja nije se moglo izbeći da se i izviđačka služba kao i sve ostale grane ne proširi preko obima iz 1870. ili 1914. godine. Izreka starog Moltkea da se po preterano velikim štabovima može prepoznati slab kvalitet neke vojske važi, međutim, u potpunosti i danas. Odeljenje za strane vojske Zapada sastojalo se u ratu 1940. godine od 21 oficira, od kojih su samo njih devetorica stvarno radili na obradi situacije neprijatelja. Međutim, svaki od ove devetorice bio je višegodišnji, iskusni i visokokvalifikovani specijalist. Ostalih 12, kojima treba dodati i drugi deo ovog odeljenja od šest oficira koji je ostao u Berlinu, bili su zaduženi tekućim statističkim obradama, a samo su od slučaja do slučaja korišćeni za obaveštajni rad. Osim navedenog broja

*.) Ljudi, a ne mere. — Prim. red.

oficira bilo je i 80 ljudi nižeg osoblja, pisara, ordonansa, nekoliko tumača, kao i osoblje veoma značajne »ekspedicije«, koja je imala zadatak raspodele podataka o neprijatelju oficirima Ic kopnene vojske. Ovaj posao raspodele bio je veoma težak i odgovoran zbog neprestanih promena u odnosima potčinjavanja divizija i korpusnih komandi. Ovo odeljenje je i docnije samo malo prekoračilo ovu svoju jačinu.

Nekoliko sposobnih ljudi učini više nego neki razgraničeni aparat.

Naročito se među rezervnim oficirima koji su pripadali ranijoj Ic službi mogu naći ljudi sa širokim vidokrugom i iskustvom u inostranstvu, kao novinari, trgovci i Nemci koji žive u inostranstvu. Manje su pogodni pravnici koji, doduše, raspolažu razumom i logikom ali su ponekad skloni da usvoje previše formalistički i apstraktan način mišljenja. Ovo iskustvo je uostalom imala i britanska »Intelligence« sa svojim sasvim drukčije školovanim pravnicima. Ljudi koji su se upotrebljavali u engleskom »Intelligence« morali su, naravno, i sami da budu inteligentni. Kao kancelarijsko osoblje potrebni su ljudi sa dobrom poznavanjem jezika, koji su u stanju da brzo i bez greške pišu na mašini po diktatu. Ukoliko se u ratu ne može angažovati ženska pomoćna radna snaga koja je još u miru obučena, njabolje je da se uzimaju mlađe bankarske službenice. One su navikle na brz i tačan rad u oskudici vremena.

Oficir G2 mora da ima dovoljno visok čin, da bi i na taj način mogao bolje da dođe do izražaja njegov značaj. Nije, međutim, potrebno da se ide toliko daleko kao što to čini Lidl-Hart koji predlaže da oficir S2 već u bataljonu treba da ima čin majora. Činjenica da se ovakav zahtev postavlja u vojsci u kojoj je »Intelligence« oduvek bila visoko cenjena, pokazuje koliko je to u osnovi opravdano. Reč je, načelno, o ljudima koji imaju specijalna znanja, koja se teško mogu zameniti i kojima se na njihovom području moraju pružiti odgovarajući izgledi za napredovanje u službi. Toga kod nas nije bilo. Tek 1943. godine bio je

za položaj načelnika Odeljenja za strane vojske Zapada i Istoka predviđen čin »pukovnika ili general-majora«. Jedva se još pamti da dugogodišnji načelnik 3. odeljenja starog pruskog Generalštaba, general fon Kul, već 1913. godine bio na ovom položaju u činu general-majora. Isto tako malo može biti poznato da je tek u poslednjim godinama pre 1914. godine položaj oficira Ic pri komandama korpusa ustanovljen na insistiranje okretnog majora Nikolaja (Nicolai), tadašnjeg načelnika Abvera. Ovi položaji nisu čak ni 1914. godine postojali u svim komandama korpusa.

Najzad, potrebno je podsetiti se i na to, da su gotovo svi poznati veliki vojskovodi pre i za vreme I svetskog rata provodili bar izvesno vreme u službi obaveštavanja o neprijatelju. Da navedemo samo nekoliko imena: oba Moltkea, Valderze (Waldersee), Šlifen, Ludendorf, Ajnem (Einem), Kul, Makenzen.

Sa zadovoljstvom se može prihvatišto se u službi G2, u Bundesveru, u samom početku odlučno prišlo pitanju izbora ljudstva.

3. Putevi izveštaja

I najbolji izveštaj ništa ne koristi ako ne stigne na vreme. Tehnička organizacija puteva izveštaja, koji vode od najistaknutijih mesta službe G2 do centra, mora da bude tačno promišljena, a vreme za prenošenje izveštaja treba da bude svedeno na najmanju meru. U izviđačkoj službi ne sme se izbeći da pojedinačni podaci, kao o označama jedinica, nazivima itd. sve do najnižih jedinica protivnika, prođu čitav put od prednjih linija pa do najviših komandi. Ovi podaci, iz čijih mnogih sitnih pojedinosti centrala stvara celoviti mozaik, zahtevaju relativno duže vreme za svoje prenošenje.

U prvo vreme 1939/40. izveštaji Ic upućivani su posle jutarnjeg i večernjeg izveštaja Ia, a u drugom delu rata na Zapadu obezbeđen je takav »redosled izveštavanja« da

je dva puta dnevno, u određeno vreme, obezbeđivan termin samo za Ic izveštaje. Važniji pojedinačni podaci predavani su odmah, nezavisno od utvrđenog reda, pošto je zaključni Ic izveštaj grupe armija, koji je stizao u Komandu KoV pre podne, obuhvatao procene divizija o situaciji neprijatelja od prethodne večeri, a izveštaj Vrhovne komande oružane sile davan preko radija redovno je prikazivao one događaje koji su se odigrali pre oko 24 časa.

Da bi se izbegao gubitak u vremenu, Odeljenje za strane vojske Zapada zadržano je kratko vreme pre početka rata u svojim mirnodopskim prostorijama na Tropicuferu, gde je primalo u onim danima naročito važne izveštaje kontraobaveštajne službe sa zapadne granice, dok su ostali delovi Komande KoV bili već odavno premešteni u Cosen (*Zossen*). Tek 2. septembra 1939. godine, kada je francuska granica zatvorena, prebačeno je i Odeljenje za strane vojske Zapada u Cosen. U početku rata sa Sovjetskim Savezom 1941. godine, Odeljenje za strane vojske Zapada ostalo je i dalje u Cosenu, jer je pri tadašnjem stanju tehnike obaveštavanja samo sa tog mesta bilo sigurno da će moći brzo da se poveže sa Parizom, Rimom, Balkanom i Afrikom. Iz glavnog stana Komande KoV, koji se nalazio u Istočnoj Pruskoj, bilo bi nemoguće održavati ove veze zbog mnogobrojnih razgovora koji su sa tog mesta vođeni sa Berlinom. U Istočnoj Pruskoj nalazio se samo jedan oficir za vezu, a načelnik Odeljenja za strane vojske Zapada odlazio je tamo radi podnošenja izveštaja samo jedanput svakih 10—14 dana.

Mesto nekog višeg organa G2 nije, dakle, moralo u svim slučajevima da se poklapa s mestom ostalih delova komande, mada je svako prostorno razdvajanje predstavljalo nedostatak.

Zapovesti komande i organizacija dostavljanja izveštaja moraju u svakom slučaju da obezbede da:

Nijedan G2 izveštaj ne sme da zaobiđe rešeto oficira G2 za prikupljanje, pretresanje, proveravanje i procenjivanje.

To važi za sve izveštaje, bez obzira da li je reč o izveštajima koji se dobijaju preko telefona, dalekopisača, radija, aviona ili bilo kog drugog sredstva, ili su u pitanju lični izveštaji i predlozi koje prima komandant neposredno. Naročito ličnosti na visokim komandnim položajima imaju sklonosti da u takvim slučajevima mimođu oficira G2, a ni svaki komandant ne misli na to da opomene donosioca takvog izveštaja da svoj izveštaj dostavi i oficiru G2. U ovom pogledu dopustiva je jedino nepokolebiva konsekventnost. Samo u jednoj glavi može se na osnovu *svih* raspoloživih podataka o neprijatelju oformiti slika neprijatelja, i samo *jedan* čovek može za nju da snosi odgovornost.

III. KARAKTERISTIKE G2

1. Znanje

Već jednom citirani Lidl-Hart piše: »Kada mi se nekoliko puta pružila prilika da za vreme manevra upoznam sve vojne izaslanike, bio sam veoma iznenađen činjenicom da su mnogi od njih za tako dugo vreme tako malo naučili o našoj vojsci. Bilo je, međutim, uvek izuzetaka, a Nemci su stalno spadali među njih.« — Jedna varijacija čuvene Čerčilove izreke o britanskim lovцима u »Battle of Britain*) (u letu 1940. godine: »Never in the field human of conflict was so much owed by so many to so few!«**)

Osnovu zanata G2 predstavlja poznavanje ovog ili onog potencijalnog protivnika, i to toliko dobro i temeljno koliko je to uopšte moguće. Francuski general Dipon, načelnik 2. biroa u I svetskom ratu, imao je običaj da kaže: »Operativci mogu smatrati da sam magarac, ali u jednoj stvari ne dopuštam da me iko nadmaši: u poznавању немачke vojske.«

*) Bitka za Britaniju. — Prim. red.

**) Nikad nije na polju ljudskih sukoba toliko mnogo njih dugovalo tako mnogo toliko malom broju. — Prim. red.

Autor ovog članka je još pre rata konstatovao da bolje poznaje francusku, britansku, belgijsku, holandsku, italijansku, švajcarsku i špansku vojsku nego sopstvenu. Svakako da je tome doprinela veoma brza izgradnja nemačke vojske.

Ovo poznavanje mogućeg protivnika mora da ide od najkrupnijih stvari do najsitnijih pojedinosti. »Lebdeći nad stvarima« tu nije dovoljno. Malo Odeljenje za strane vojske nekadašnjeg Rajhsvera imalo je tu prednost što je, izuzev za Francusku, za svaku zemlju imalo samo po jednog oficira koji ju je obrađivao. Često se događalo da je čak i samo jedan oficir obrađivao više stranih vojski. Na taj način on je bio prinuđen da se bavi i opštim stvarima, počev od spoljne i vojne politike pa do najsitnijih detalja snabdevanja. Ovo je bila dobra škola da se nauči veština — da ponovo citiramo Lidl-Harta — »da se istovremeno vide i drvo i šuma«.

Razumljivo je samo po sebi da znatno olakšava rad poznavanje stranih jezika, i to ne samo običnog govornog već i zapetljjanog vojnog stručnog jezika, uključujući i vojne skraćenice. Pri tome u ovom slučaju nije reč samo o mogućnosti da se neka zaplenjena zapovest brzo prevede, za šta je poznavaoču dovoljno samo da je letimično pregleda da bi shvatio suštinu, već o sposobnosti da se prodre u mentalitet drugih naroda i njihovih vojnika. Da bi se postiglo ovakvo poznavanje strane vojske, potrebno je upoznati njenu istoriju, njenu ulogu u spoljnoj i unutrašnjoj politici, njene tradicije, navike i običaje. Vojne akademije nisu u stanju da pruže sva ova znanja. Njihovi slušaoci napuštaju školu sa temeljnim taktičkim znanjem i obukom u tehnici izdavanja zapovesti, kao i sa osnovnim poznavanjem logistike i transporta. Generalštabni oficir koji stupa u granu G2 mora se potruditi da znanja sa ovog područja stekne ili u specijalnim G2 školama ili u praksi. To iziskuje dosta vremena. U starom Odeljenju za strane vojske računalo se da je potrebna godina dana da bi novododeljen oficir stekao dovoljno znanja u tom području rada i bio u stanju da sam doprinese radu svog prethod-

nika. Ako postoje mogućnosti za putovanja u inostranstvo, ili, još bolje, za službovanje u zemlji čija se vojska obrađuje, onda se uvidom u životnu stvarnost znatno povećavaju znanja koja su se dotle mogla steći samo iz papirnatih studija.

Kada se na takav način stekne temeljna osnova u poznavanju neke strane vojske, onda je relativno lako da se čovek uključi u obradu jedne ili više drugih vojski. Ovo je naročito slučaj kad je reč o vojskama koje su organizovane, naoružane i obučene po sličnim načelima. Ako se jednom stekne temeljno znanje o pojedinostima, čovek se može usuditi da se pozabavi krupnim problemima, među koje pre svega spada poznavanje načina vođenja borbe — u operativnom, taktičkom i ideološkom smislu. Na tom polju smo pre 1939. godine učinili dosta izvan kruga Odeljenja za strane vojske. Na ratnoj akademiji učila se u to doba na Zapadu prihvaćena francuska taktika, i to na ratnim igram na kojima je jedna strana dejstvovala prema francuskim načelima. Prevodi ratnih pravila i odredaba francuske i sovjetske vojske mogli su se kupiti u knjižarama. O drugim stranim vojskama postojale su mnogobrojne obrade kod svih viših komandnih instanci, tako da je svaki zainteresovani oficir imao mogućnosti da ih nabavi.

Veoma je značajno da oficir G2 vežba svoje pamćenje, da bi u svako doba znao imena, nazine jedinica, brojeva i slične statističke podatke.

2. Sposobnost kombinovanja

Sposobnost da se iz velikog broja podataka i izveštaja izdvoje samo upotrebljivi — a njihov broj često ne premaša 5% — da se oni ispitaju i procene, kao i da se iz velikog broja ovih kamenčića sastavi mozaik situacije neprijatelja, utoliko je nužnija za oficira G2 ukoliko on zauzima viši položaj. Baš tu postoji opasnost da se on suviše raspline u pojedinostima i na taj način izgubi

opštu preglednost. Naročita je sposobnost da se iz još nepotpune slike mozaika sagleda celina. Tu sposobnost Napoleon je nazvao »flair militaire«, vojnički njuh.

Kada smo u maju 1940. godine probili front kod Sedana i kada su tenkovi gotovo bez ikakvog otpora prodirali kroz Francusku, ljudi u Odeljenju za strane vojske Zapada instinkтивno su osećali da je francusko komandovanje paralisano. Nastupio je takav razvoj situacije koji je potpuno protivrečio francuskoj taktičkoj školi. Nemci su dostigli reku Mas za neočekivano kratko vreme. Tu nisu preduzimali neki opsežniji razvoj artiljerije da bi prelazak preko reke pripremili višečasovnom artiljerijskom palj bom, već su 13. maja prešli reku u jednom jedinom naletu, protivno svojoj doktrini. Na takav postupak Francuzi nisu uopšte bili pripremljeni.

Međutim, dobro smo se čuvali da to instinkтивno osećanje ne nađe odraza u procenama situacije o neprijatelju koje su upućivane nižim komandnim instancama. Samo mali broj ljudi koji su bili u to posvećeni razgovarali su o tome. Dalje mere koje je protivnik preduzimao neuobičajeno sporo i koje se, kao što je poznato, nisu razvile u protivudar većih razmera, stalno su praćene pod tom prepostavkom. Na kraju se pokazalo da nas naše instinkтивno osećanje nije prevarilo. Već 16. maja po podne služba obaveštavanja o neprijatelju Komande KoV bila je u stanju da u dva dnevna obaveštenja o situaciji koja je donstavlјala komandama grupa armija i armija nedvosmisleno podvuče — da ne postoji nikakvi znaci koji bi ukazivali na to da neprijatelj preduzima bilo kakve mere za neki veći protivudar u pravcu našeg južnog boka koji je postajao sve izduženiji. Ovakvo shvatatanje potpuno je delio i načelnik generalštaba KoV, što se, uostalom, vidi i iz njegovog dnevnika i razgovora sa komandantima grupa armija. Jedino Hitler i komandant Grupe armija »A« nisu uspeli da se blagovremeno oslobole, doduše teorijski pravilnog, ali na osnovu slike neprijatelja nikako potvrđenog gledišta

da neprijatelj u svakom slučaju mora da izvede takav protivudar.²⁾

3. Žudnja za znanjem

Oficir G2 mora da poseduje određenu meru želje za sticanjem novih znanja. On se mora stalno truditi da dobija izveštaje sa svih izvora koji mu ih mogu dati, kao i da stalno podstiče svoje isporučioce da mu te izveštaje dostavljaju. Velika količina materijala i oskudica vremena učiniće da ova žudnja za znanjem ne dovede do nekog pretrpavanja. I jedna i druga prinuđuju da se odbacuje sve što nije značajno.

4. Tačnost

Nijedan podatak nije toliko nevažan da ga ne bi trebalo ispitati. Svaki podatak može sa neke strane, koja se na prvi pogled da i prevideti, sadržati nešto što se može upotrebiti. Ukoliko izvor podataka nije bez ikakve zamerke i sasvim pouzdan, onda se svakom podatku najpre pristupa sa izvesnim prirodnim nepoverenjem. Tu je od koristi kritički smisao istoričara koji na svaku stvar gleda s nepoverenjem sve dok je višestrano ne potvrđi.

U izlaganju, kao i u izveštaju o situaciji neprijatelja, mora se strogo razlikovati sve ono što je sumnjivo, verovatno, potvrđeno ili potpuno pouzdano. Ako ličnosti na visokim položajima, ali koje ne pripadaju službi obaveštavanja o neprijatelju i koje nisu školovane u tom smislu, povremeno dostave poneko obaveštenje, treba ta obaveštenja podvrći skeptičnom ispitivanju. Iskustvo brzo pruža mogućnost da se upoznaju neprijateljevi pokušaji obmanjivanja.

²⁾ Vidi: H. A. Jacobsen, *Dünkirchen*, na mnogim mestima. U zapovesti Komande grupe armija »A« br. 2 od 17. V, koja je citirana na strani 46, prva tačka potpuno protivreči proceni situacije Komande KoV od 16. i 17. maja. To tada nije bilo poznato Odeljenju za strane vojske Zapada.

Dosta pozitivnog imao je nekadašnji nemački sistem Abvera I, koji se sastojao u tome da se onome koji prenjuje neki podatak nikad ne navede izvor tog podatka, a da se samo u vrlo retkim slučajevima pruža obaveštenje o stavu onog koji ga je podneo. Ne samo da je obaveštajac tada bio siguran da će njegovo ime, bez obzira na okolnosti, ostati potpuno nepoznato izvan kruga Abvera, već se pristupalo obradi njegovog izveštaja bez ikakvog predubedenja a podatak se ispitivao bez ličnih obzira i samo sa gledišta njihovog stvarnog sadržaja.

5. Stvaralačka fantazija

Trupnom oficiru koji počinje obuku u generalštabnoj struci može ponekad izgledati kao da time treba da promeni svoju profesiju. To se, naime, dogodilo autoru ovog članka kada je 1928. godine počinjao školovanje »za pomočnika komandanta«. U stvari, tom prilikom se ne dešavaju nikakve druge promene izuzev što oficir, koji je do tada savladao samo jedan deo svoje profesije, svakako najzdraviji i koji pruža najviše zadovoljstva, i koji je u trupnoj službi upoznao svoj osnovni rod oružja, sada postepeno ulazi u celovitost ovog najmnogostranijeg od svih poziva, da bi na kraju višegodišnjeg školovanja i izbora bio primljen u generalštab. U toj ustanovi tada su mu otvoreni svi putevi njegovog poziva, jer tada treba da preraste iznad svog roda vojske

Ono što će oficir pri tom poneti sobom iz mnogobrojnih zadataka, predavanja, vežbi u planiranju, ratnih igara, komandantskih putovanja itd., predstavlja »disciplinovanu fantaziju«. Od njega će se zahtevati da u svakoj situaciji koju obrađuje ili koju sam postavlja uspostavi protiv-situaciju, stvar čija se nužnost ne može uvek sagledati, ali na koju se docnije uvek dolazi. To je upravo ono što ima naročiti značaj za oficira koji će docnije služiti u grani G2. Razmatranje protivsituacije bila je upravo težnja i sposobnost vojskovođe Wellingtona (Wellington) da pronikne u ono

»what was going on upon the other side of the hill«.*.) Ova stvaralačka i disciplinovana fantazija prevazilazi zanatski način procene više ili manje upotrebljivih podataka. Tek ova sposobnost uliva procenjenim podacima život i dozvoljava da se doneše pravilna procena o merama za koje se očekuje da će ih neprijatelj preuzeti.

Obaveštajni organ koji procenjuje neprijatelja mora, bar kada se tiče delatnosti većeg obima, da bude školovan u generalštabnoj struci. Ona predstavlja zajedničku podlogu za sve grane komandovanja, ona stvara zajedničke osnovne pojmove, zajednički jezik i način mišljenja, a bez nje se ne može ostvariti ni potrebna saradnja između pojedinih grana.

Već je ranije naglašeno da stručna obuka oficira G2, koja je veoma obimna, može da otpočne tek po završetku više vojne akademije (Führungsakademie).

IV. KOMANDANT I NJEGOV G2

Odnos komandanta prema svom oficiru G2 može da se okarakteriše sa ova tri zahteva:

1. Potpuno obostrano poverenje.

2. Realnost oficira G2, koji ne sme da podleže uticaju želja da se dopadne svom komandantu ili da mu javlja samo prijatne stvari. Ova realnost treba da bude zasnovana na potpunom poznavanju svog područja rada i na unutrašnjoj nezavisnosti. »Karijeristi« su kao oficiri G2 neupotrebljivi.

3. Spremnost komandanta da prihvati podatke o neprijatelju, kao i sposobnost da iz njih izvuče konsekvene.

Razumljivo je samo po sebi da komandant mora da ima puno poverenje u svoje generalštabne oficire, i to kao u ljude i stručnjake. Gde ovo poverenje ne postoji ili gde je ono izgubljeno, pomaže samo razdvajanje. Zašto baš poverenje prema oficiru G2 mora da bude naročito čvrsto zasnovano, pokušano je već ranije da se objasni osobeno-

*.) Što se zbiva sa druge strane brda. — Prim. red.

stima službe obaveštavanja o neprijatelju, čije osnove ne mogu da budu toliko čvrste kao što su osnove drugih grana komandovanja.

Dok u najosnovnije karakteristike komandanta spadaju snaga odlučnosti, polet i postojanost, dotle za oficira G2 na prvo mesto dolazi realnost u najtrezvenijoj, gotovo naučnoj formi. Krugovi koji su bili naklonjeni generalštabu — u koje nije spadala Nacionalsocijalistička partija (NSDAP) — izrazili su još pre 1939. godine generalštabu priznanje nazivajući ga »kućom realnosti«.

Realnost, međutim, uslovjava temeljnost, odsutvo predubeđenja, unutrašnju nezavisnost i slobodu od straha pred ljudima. Realnost iziskuje unutrašnju disciplinu, a bez izuzetka je nespojiva s egoističkim prirodama. Tako realnost treba da bude za svakog komandanta i njegove pomoćnike uslov koji je sam po sebi razumljiv.

Oficir G2 mora je posedovati u izuzetnoj meri. On može da se nađe u opasnosti da javlja samo ono što oni »gore« rado žele da čuju. Već je ranije ukazano da u prirodi službe G2 leži da mora često podnosići nepovoljne izveštaje. Ko se pobliže upoznao sa britanskom ofanzivom u Flandriji 1917. godine, najvećom bitkom materijala koju poznaje istorija ratova, može u njoj da nađe primer šta sve može da učini »lojalna« procena situacije neprijatelja. Ovakva procena potcenila je nemačke snage a precenila njene gubitke, usled čega je britanska vojska uzaludno prolila more krvi, i nije joj donela ništa drugo izuzev više kvadratnih kilometara močvarnog zemljišta, pokrivenog levkovima. Period pred britansku ofanzivu u Palestini 1918. godine, u kojoj su poslednji put operativno upotrebljene velike konjičke jedinice, može takođe da posluži kao primer nerealne procene situacije. Planovi ofanzive nerado su gledani u Londonu. Načelnik »Intelligence« Palestinske armije, koji je poticao iz operativnog odeljenja i bio upoznat sa tim stavom, precenio je, nasuprot svojim saradnicima, jačinu turskih snaga. Tek kada je došlo do promene glavnog komandanta i načelnika »Intelligence«, tako da je novi načelnik mogao da izveštava realno, doneta je

odлуka za ofanzivu. Uz veliku nadmoćnost i pomoću operativne obmane koja je potpuno uspela, ova ofanziva je dovela britanske trupe u jednom naletu od Gaze do Damaska i odlučila sudbinu Turske.

Još u prvom delu je spomenuto da počev od 1942. godine potpuno realne i tačne procene neprijatelja koje je podnosilo Odeljenje za strane vojske Istoka nisu nailazile više ni na kakvu spremnost da budu prihvачene.

Ukoliko se u početku rata u krugovima obaveštajnih organa imao utisak da komandanti ne poklanjaju ovoj službi odgovarajuću pažnju, niti prihvataju sa odgovarajućom pažnjom njene izveštaje, tome su bile delimično uzrok posebne okolnosti koje su postojale u periodu između rata u Pruskoj i ofanzive na Zapadu. I u severnoj Africi bilo je u početku takvih perioda. Međutim, u oba ova slučaja oni su brzo prevaziđeni.

Slučaj u kojem se načelnik i njegov Ic nisu složili u pitanju procene situacije predstavljala je procena »prepada« kod Dijepa u avgustu 1942. godine kod grupe armija u Francuskoj.

Oficir Ic utvrdio je, na osnovu zaplenjenih detaljnih zapovesti 2. kanadske divizije, da je nesumnjivo reč o vremenski ograničenom «prepadu» sa zadatkom da se zarozi štab 302. divizije, da se isprobaju britanska vozila za iskrcavanje i da se posle toga ponovo ukrcaju. Iza svega toga nalazila se i želja Čerčila da demonstrira nemogućnost tadašnjeg iskrcavanja u Francuskoj, pošto je Staljin neprekidno insistirao na otvaranju drugog fronta. Načelnik štaba grupe armija smatrao je da je iskrcavanje kod Dijepa invazija koja je u samom početku suzbijena.

Načelnik štaba KoV i načelnik Odeljenja za strane vojske Zapada nisu mogli da učine ništa drugo nego da na osnovu iscrpnih i jasnih podataka ukažu poverenje oficiru Ic. Ko želi da sazna šta je iskrcavanje kod Dijepa stvarno predstavljalo, treba da pročita veoma uvijen prikaz ser Vinstona Čerčila u četvrtoj knjizi njegovih memoara gde on opisuje »Reconnaissance in force.*)

*) Nasilno izviđanje. — Prim. red.

Izgleda da je prirodni zakon da se u početku svakog rata ponovo moraju da stiču ona iskustva koja već postoje iz prošlih ratova. Kao što je nemački pešak imao običaj da izvodi svoj prvi napad u ratu u osnovi bez artiljerijske pripreme — 1870. godine kod Sen Priva, mada su iskustva iz 1866. godine bila stara samo četiri godine, 1914. godine uopšte, pa čak i 1939. na ponekim mestima u Poljskoj — isto tako su 1939. godine gotovo potpuno zanemarena iskustva izvidačke službe iz I svetskog rata, a sama služba kao takva bila je u KoV gotovo potpuno nepoznata.

Činjenica što su oružane snage Zapadne Nemačke sa svojim G2 i S2 očigledno dobro počele i na ovom području, doneće verovatno dobre plodove.

KORIŠĆENI IZVORI

- Alfred Graf v. Schlieffen, *Gesammelte Schriften*, Berlin 1913.
 v. Ollech, *Carl Friedrich Wilhelm v. Reyher*, Berlin, 1874.
 Helmuth Graf v. Moltke, *Ausgewählte Werke*, Berlin, 1925.
 Grosser Generalstab, *Der deutsch-französische Krieg 1870/71*. Berlin 1875.
 Reichsarchiv, *Der Weltkrieg 1914—1918*, Berlin, 1925, Bd. II M. Gamelin, *Servir*, Paris, 1946/47.
 General Gauche, *Le 2-me bureau au travail, 1935—1940*, Paris, 1953.
 Erich Ludendorff, *Meine Kriegserinnerungen*, Berlin, 1919.
 Kurt von Tippelskirch, *Geschichte des zweiten Weltkrieges*.
 Edgar Rohricht, *Probleme der Kesselschlacht*.
 The German Campaign in Russia. Planning and Operations. Washington, 1955.
 Garthoff, Raymond L., *Soviet military Doctrine*.
 Heinz Guderian, *Erinnerungen eines Soldaten*.
 William Richardson and Seymour Freidin, *The Fatal Decisions*.
 Gunther Blumentritt, *Die Überwindung der Krise vor Moskau im Winter 1941—1942*, dargestellt an der 4. Armee.
 Henry C. Cassidy, *Moskau 1941—1943*.
 Erhard Raus, *Das Ringen um Moskau*.
 Hans Reinhardt, *Panzer-Gruppe 3 in der Schlacht vor Moskau*.
 Alexander Samsonow, »Velikaja Bitva pod Moskvoj 1941—1942«.
 Alexander Werth, *Moskow 41*.
 D. S. Telpuchovskij, *Velikaja Ottschestvenaja Vojna Sovetskovo Sojuza 1941—1945*.

Anton Behtolshajm

ODBRANA ZEMLJE I VOĐENJE POKRETNOG RATA*)

Ovo predavanje održano je 22. X 1959. godine u Bad Godesbergu na godišnjem zasedanju Radnog odbora za vojna istraživanja

Pri razmatranju sadašnje vojno-političke situacije u Evropi svakom posmatraču je jasno da sve države obuhvaćene NATO paktom, kao i neutralne države (Švedska, Švajcarska, Austrija), misle samo na odbranu od napada sa Istoka. Pri tome se Savezna Republika Nemačka nalazi na prvom položaju, na glavnoj odbrambenoj liniji slobodne Evrope**), ispred tzv. »gvozdene zavese«. Teorija »stepenastog zastrašivanja«, koja danas preovlađuje, ima u vidu isključivo slučaj da napad mogu preduzeti samo ograničeni delovi snaga Istočnog sveta, sa konvencionalnim oružjem, i sa više ili manje ograničenim ciljevima, pri čemu još ne bi bilo opravdano da branilac upotrebi atomsko oružje.

Čak i u tom slučaju, i to naročito u tom, zadatak zapadnonemačkih snaga biće da, prema okolnostima, same duže vode odbranu od prvi naleta sa Istoka i stvore us-

*) Anton Freiherr von Bechtolsheim, »*Landesverteidigung und bewegliche Kampfführung*«, *Wehr-Wissenschaftliche Rundschau*, mart 1960, Frankfurt na Majni. Preveo sa nemačkog Životrad Bojić; redigovao prema originalu Stanislav Podboj.

**) U skladu sa svojim političkim stavovima i prema socijalističkim zemljama ovaj naziv upotrebljavaju glavne kapitalističke sile za teritoriju Zapadne Evrope. — Prim. red.

love saveznicima za uspešno vođenje rata u srednjoj Evropi. Stoga bi bilo opravdano pozabaviti se mislima o suštini i oblicima strategijske — ili bolje operativne — defanzive u »ograničenom ratu« da bi se došlo do logičnih zaključaka i njihovog značaja za praksu.

Možda nije sasvim suvišno da se podsetimo na terminologiju iz naših poslednjih nemačkih pravila: opšti termin za defanzivu uopšte bio je kod nas »odbrana«. Ona se delila na: »odsudnu odbranu« i »zadržavajuću odbranu«. »Odsudna odbrana« vodi se radi postizanja odlučujućeg rešenja na rejonu koji treba da se drži, a »zadržavajuća odbrana« (prema okolnostima nazvana i »zadržavajuća borba« — *Hinhaltender Kampf*, i odnedavno »borba za dobitak u vremenu« — *Verzögerungskampf**) vodi se radi dobijanja vremena u korist neke druge, preovladujuće operativne zamisli. Da li ova tanana, ali važna razlika između »odbrane« i »odsudne odbrane« nalazi odraza u svetu misli, pravilima i naređenjima NATO, nije mi poznato. U zvaničnim američkim pravilima do pre izvesnog vremena nije ga još našla.

Zbog toga ču ja, obraćajući vam se s molbom da pratite moje poglеде i misli iz teorije ratne veštine o ovom vidu borbe, za osnovu svojih izlaganja uzeti opšti termin »odbrana«.

Sasvim je prirodno ako otpočnem sa *Klauzevicom*, koji se i sam nadovezuje na »Opšta načela rata« Fridriha Velikog. Pri tom zamenujem — kako mi se čini s pravom — njegov opšti pojam »odsudna odbrana« pojmom »odbrana«. On piše: »Šta obeležava pojam odbrane? Odbijanje udara. Šta je, prema tome, njen obeležje? Iščekivanje ovoga udara«. Međutim, na drugom mestu: ... ali pošto absolutna odbrana potpuno protivreči pojmu rata, to u ratu odbrana može da bude samo relativna«, naime »ratni pohod kad iščekujemo neprijatelja

*) Pod »*Hinhaltender Kampf*« i »*Verzögerungskampf*« podrazumeva se ne samo odbrana već svaka borba za dobitak u vremenu, dakle i odbrana kombinovana sa napadima sa ograničenim ciljem. — Prim. prev.

na svome vojištu«. Za Klauzevica je svaka dobra odbrana kombinovana, a, zavisno od okolnosti, i krunisana napadom, naročito kada teži postizanju rešenja. To proizilazi iz sledećih rečenica: »Osnovno načelo je: nikada ne biti sasvim pasivan, već neprijatelja treba, čak i za vreme dok nas on napada, napadati sa fronta i sa boka«. A na drugom mestu: »Jedna od bitnih prednosti odbrane leži u mogućnosti da se, posle početnog isčekivanja, napadaču pripeđuju u toku boja« — a mi bismo dopunili: u toku operacije — »stalno iznova iznenađenja«. Dalje: »Odbrambeni oblik ratovanja nije, dakle, nikakav neposredni štit, već štit koji čine vešti udarci«. Na taj način on dolazi do konačnog zaključka da se »odbrana bez ofanzivnog protivudara ne može uopšte zamisliti, da ovaj« (tj. protivudar) »predstavlja neophodan sastavni deo odbrane«. Izvesnu gradaciju tih misli u odnosu na postizanje rešenja predstavljaju već ove njegove reči: »Gde se traži pobeda, odbrambena bitka nikad ne sme da bude bez ofanzivnog dela, a iz tog ofanzivnog dela mogu proizaći sve posledice odlučne pobede«.

I najzad, kao gromoglasna jeka fanfara odzvanja najbriljantniji deo njegove teze: »Brz, snažan prelaz u napad — kada sevne mač osvete — najsjajnija je tačka odbrane. Ko ga ne zamisli odmah uz samu odbranu, ili još bolje, ko ga ne obuhvati odmah samim pojmom odbrane, tome nikad neće biti razumljiva nadmoćnost odbrane«. Stoga se možemo saglasiti sa Klauzevicom da pokret i iznenađenje sačinjavaju osnovne elemente odbrane.

Feldmaršal grof Moltke izjašnjava se na raznim mestima u svome delu na sledeći način: »Ako možemo da zauzmemos neki položaj koji će protivnik iz vojnih ili političkih ili bilo kojih drugih razloga verovatno napasti, tada može biti uputno da, pre nego što pređemo u napad, najpre iskoristimo prednosti ofanzive«. Na drugom mestu: »Samo vođenjem pokretnog rata možemo se nadati da ćemo nadmoćnjem neprijatelju pružati duže otpor i održati zemljiste«. I konačno: »Svaka pobedonosna bitka mora se završiti nastupanjem u obliku napada«.

Profesor *Delbrik*, na osnovu svojih opsežnih studija iz istorije ratova, došao je čak do zaključka da je »defanziva-ofanziva« u njegovo doba predstavljala najjači oblik vođenja rata.

Mnogi od nas starijih vojnika sećaju se studije našeg opštetoštovanog *Ritera fon Leba*, kasnije feldmaršala, koja se pojavila u drugoj polovini 30-ih godina i u kojoj je razmatrao probleme i značaj odbrane na osnovu iskustava iz I svetskog rata. I on je došao do zaključka: »Sustina odbrane sastoji se u tome da napadača, koji mora trpeti veće gubitke nego branilac, treba pustiti da se istroši, dok branilac, usled većeg trošenja napadačevih snaga, ne postane dovoljno jak da pređe u napad i ponovo preuzme inicijativu«. I konačno, u tački 41 *ondašnje Ratne službe*, nalazimo ovu sažetu rečenicu: »Odlučujuća pobeda postiže se samo završavanjem odbrane napadnom akcijom«.

Napustimo sada oblast teorije i udubimo se, radi kritičkog proveravanja njenih postavki, u iskustva iz istorije ratova! Tu se najpre kao negativna činjenica ispoljava da statična, kruta *kordonska odbrana* u obliku niske biserne, kojom se želi sve da brani, ne predstavlja nikakav ključ za postizanje konačnog uspeha. U odnosu na odlučnog napadača koji raspolaže slobodom dejstva po mestu i vremenu, ona će uvek izvući deblji kraj.

Nemamo uopšte razloga da se toliko podsmehujemo poznatom izrođavanju načina vođenja rata iz XVII i XVIII veka, kao na primer, pri borbama oko Rajne. Jer, isti takav pogrešan razvoj mi smo — da se prenesemo u savremenou dobu — iskusili na sopstvenoj koži u I i II svetskom ratu. Načelo »ne napustiti nijednu stopu zemljišta«, koje se najviše osporava, bilo je već posle bitke na Marni 1914. godine uzdignuto na Zapadu gotovo do aksiome. Ono je dovelo do pozicijskog rata, koji ne daje odlučujuće rezultate.

Pored ove pojave koja možda u nenaviknutosti na komandovanje milionskim vojskama i u odbrambenoj moći automatskog oružja nalazi svoje objašnjenje, ali

ne i svoje opravdanje pogotovu opravdanje svojih nesrećnih posledica na istočnom frontu 1942-1945. godine, treba navesti još dva primera koji nose karakter pogrešnog i bezidejnog strategijskog razvoja za vođenje pokretnog rata, bez izraženog težišta. Navodim ovde poljski strategijski razvoj 1939. godine i raspored snaga zapadnih sila u proleće 1940. godine. U prvom — koji je veoma dobro prikazao dr Ros (Roos) u septembarskoj svesci časopisa *Wehrwissenschaftliche Rundschau* iz 1959. godine — želelo se sve da se brani, pa čak i koridor. On se u stvari odigrao pod tragikom »suviše kasno«, pošto planirane grupe rezervi još nisu bile na svom mestu kad je počela nemačka ofanziva. Isto takva oskudica u jakim i pokretnim rezervama ispoljila se i kod zapadnih saveznika u maju 1940. godine, naročito posle prelaska u napad francuske 7. armije u pravcu Holandije. Uprkos upozorenju događaja u Poljskoj, nijedna odgovorna ličnost na Zapadu nije još bila izvukla nikakav realan zaključak iz probajne moći i siline napada brzih jedinica. Živelo se još uvek na tradicijama iz 1918. godine — u svetu misli linijske strategije.

Ovaj svet misli odigrao je kobnu ulogu i u glavi nemačkog vrhovnog komandanta kad je nemačka Istočna vojska — prvi put u zimu 1941. godine a zatim opet godinu dana kasnije — morala preći u strategijsku defanzivu. U potpuno pogrešnom shvatanju suštine i oblika ovog vida borbe — često razume se i iz veoma važnih vojno-privrednih i političkih razloga, ali i iz razloga prestiža — tražila se kruta linijska odrvana iskrvavljenim jedinicama na i suviše širokim frontovima, koja je gotovo potpuno isključivala izdvajanje pokretnih operativnih rezervi i njihovu upotrebu za vođenje pokretnog rata iz dubine. Uz to je dolazilo stalno potcenjivanje neprijatelja i njegove izdržljivosti. Pri tom se zaista nije oskudevalo u zemljištu za vođenje pokretnog rata. Izgubilo se iz vida da se odlučujućim vojničkim pobedama na bojnim poljima kompenziraju i popravljaju neuspesi pretrpljeni na privrednom i političkom polju.

Svi ovi primeri pokazuju, dakle, i suviše jasno istinitost opštepoznate poslovice: »Ko sve brani, ne brani ništa!«.

S druge strane postoji mnoštvo pozitivnih primera o preduzimanju, izvođenju i vrednosti pokretne obrane. Pri tom bih se, sa jednim izuzetkom, ograničio na vremensko razdoblje od 1914. godine. Oni se mogu podeliti na:

1. Operativne protivudare sa ograničenim ciljem i ograničenim uspehom,

2. protivudare sa odlučujućim ishodom za pohod.

Starijima među nama svakako je još poznato da je u Francuskoj uoči I svetskog rata čitava jedna škola propagirala ideju o operativnom protivnapadu — *des retour offensif* — nasuprot ideji o isključivom napadu — *attaque à outrance* — koja je konačno uzeta za osnovu francuskog operacijskog plana 1914. godine. Tako je, dakle, posle nesretnih graničnih bitaka, prelasku delova francuskih snaga u protivnapade većih razmara kumovala ona ideja o *des retour offensif*. Prema doslovnom tekstu nemacke Državne arhive »snažno izvedenim protivnapadom Francuzi su 25. avgusta« — radilo se pri tom o 2. armiji de Kastelnoa na gornjoj Merti u Lorenu (Lothringen) — »povratili inicijativu, a Nemci su uglavnom prisiljeni na odbranu«. Slično se desilo u isto vreme severozapadno od Meca, gde je prestolonaslednik Vilhelm morao povući levo krilo svoje 5. armije. Na desnom nemačkom obuhvatnom krilu protivnapad francuske 5. armije Lanrezaka doveo je do trodnevne bitke (od 28. do 30. avgusta) kod Sen Kantena.

Naročito izrazit primer predstavlja, prirodno, francuski protivnapad iz Pariza, koji je svoj vrhunac dostigao u bici na Marni. On bi se mogao nazvati gotovo odlučujućim za rat, mada se odmah u početku morao zadovoljiti ograničenim uspehom, jer je preduzet ograničenim sredstvima.

U okviru pokretnog rata može se i Tanenberg smatrati kao odlučujuća победа, izvojevana protivnapadom.

Široko zamišljeni protivudar pravcem Kutno (sada Krosnjevice — Krosnirwice) — Lodj protiv desnog krila ruskog centra u novembru 1914. godine, koji je doduše zastao usled nedovoljnih snaga, ipak je zaustavio rusku ofanzivu u zapadnoj Poljskoj, spasao Poznanj i Šleziju. Takođe je austro-ugarska vojska uspela, i pored svoje jako smanjene borbene vrednosti, da u decembru 1914. godine lokalnim protivnapadom u bici kod Limanova-Lapanuvzadrži poslednji deo zapadne Galicije sa Krakovom.

Isterivanje Rumuna iz Transilvanije u septembru 1916. godine nosi posve karakter operativnog protivnapada iz odbrane strategiskog razvoja. On je naročito interesantan po tome što su u njemu nastupile i borile se tesno isprepletene jedinice i štabovi dveju savezničkih vojski.

S obzirom da su se navedene operacije odigrale u pokretnom ratu, trebalo bi pomenuti i neke operacije ove vrste koje su se odvijale u okviru stabilizovanog fronta ili polazile sa njega. Ne uzimajući u obzir sistematske lokalne protivnapade nemačkih »divizija za protivnapade« (Eingreifdivisionen) u velikim odbrambenim bitkama na zapadnom frontu, ovde treba pomenuti nemački protivnapad u tenkovskoj bici kod Kambrea u novembru 1917. godine. Već ranije iste godine izvedena nemačka protivofanziva protiv ruske »ofanzive Kerenskog« kod Tarnopolja u istočnoj Galiciji predstavlja jedan od najsajnijih primera uspelog protivnapada, kojim su oslobođene cela istočna Galicija i Bukovina.

Novu metodu lokalnog povlačenja skopčanog sa sasvim ili skoro istovremenim protivnapadom nalazimo kod Italijana u bici na Pijavi juna 1918. godine, a naročito u francuskom protivnapadu kod Viller-Kotrea između Ene i Marne u julu 1918. godine. Premda su neposredni rezultati ovih napada bili samo lokalni uspesi, oni su za oba saveznika ipak značili prekretnicu i ponovno preuzimanje inicijative.

Takođe i u nama bližim, savremenim borbenim sredstvima izvedenim *operacijama iz drugog svetskog rata*

može se naći dovoljan broj protivnapada sa ograničenim uspehom, kako u pokretnom ratu tako i na stabilizovanim frontovima:

Protivnapad poljske armije »Poznanj« izveden 9—12. septembra 1939. godine u levi bok nemačke Južne grupe armija koja je nastupala prema Varšavi nije više, razume se, mogao da izmeni sudbinu. Isto tako, usled nedovoljnih snaga, nepostojanja sadejstva između saveznika i drugih raznih nedaća, bila je osuđena na propast i, u osnovi dobra, zamisao o napadu u obliku klješta sa severa i juga protiv nemačkih oklopnih snaga u rejonu Sen Kanten — Aras, koje su prodirale ka Atlantiku.

Suprotno tome, ruski protivnapadi, izvedeni sa obe strane Moskve u decembru 1941. godine, pogodili su Nemce u napadu baš u kulminacionoj tački njihove jesenje ofanzive i preotimanjem inicijative doveli do prekretnice u ratu na istočnom frontu. Razlozi zašto nemačka vojska nije odgovorila sličnom operacijom svima su poznati. Sa protivnapadima u rejonu Harkova u proleće 1943. godine pružio je feldmaršal fon Manštajn zakasneli revanš za rusku »retour offenzive« sa obe strane Staljingrada (Volgograd).

Veliki nemački protivnapad na američki klin kod Avranša u Normandiji jula 1944. godine nije propao zbog svoga plana. Ideja je bila jasna, jednostavna i vodila je ka cilju najkraćim putem. Njegovom uspehu isprečili su se nedovoljna jačina sopstvenih snaga i protivnička apsolutna prevlast u vazduhu.

Od protivnapada sa stabilizovanog fronta poznata su mi naročito dva slučaja koja sam lično doživeo. U januaru 1942. godine protivnapadom levog krila 6. armije severno od Belgoroda u južni bok ukljinjenog protivnika zatvorena je breša između Južne i Srednje grupe armija. Harkovska bitka maja 1942. godine, koja je stajala na oštrici noža, završila se protivnapadom nemačkih oklopnih jedinica izvedenim na upravo elegantan način sa neospornom uništavajućom pobedom na Donecu, koja je imala veliki odjek. Teški dani koje je preživljavala u prethodnoj odbrani i

nervno opterećenje kojem je bila izložena nemačka Vrhovna komanda ne smeju se pri tom ni najmanje potceniti.

No, i Rusi su imali da zahvale za svoj jedan veliki operativni uspeh metodi protivudara iz dubine (Gegenschlag aus der Nachhand).*) Posle zastoja nemačke ofanzive »citadela« jula 1943. godine, doveli su ruski protivnapadi kod Orela a odmah zatim kod Belgoroda do novog pokreta na istočnom frontu. Svakako je poznato da je i načelnik nemačkog Generalštaba predložio u proleće 1943. godine takav postupak i da se tek posle odupiranja i samo pod određenim uslovima saglasio sa Hitlerovim planom napada »citadela«.

Istorija ratova pruža nam takođe primere da *operacije sa protivudarom iz dubine* mogu imati odlučujući uticaj na ishod nekog ratnog pohoda pa čak i rata. Pored primera iz strategije velikih anglosaksonskih pomorskih snaga, koje su imale svoje baze u povolnjem geopolitičkom položaju, imam u vidu pre svega 4 sledeće operacije:

Pre tačno 150 godina Napoleon je jednim smelim, u neizvesnost usmerenim protivnapadom iz krajnje opasnog, raštrkanog strategijskog razvoja za 4 dana doveo do pobeđenosnog ishoda aprilske pohode 1809. godine u Bavarskoj.

U decembru 1914. godine srpski vojvoda Putnik sačuvao je nerve, po cenu napuštanja daljeg dela zemlje, dotle, dok nije bio u stanju da protivnapadom u kolubarskoj bici odlučno potuče i izbaci iz zemlje austro-ugarsku vojsku koja je bila dospela, ako ne i prešla, kulminacionu tačku svoje ofanzive.

Bitka kod Varšave 1920. godine — još uvek i suviše malo poznata — jedan je od najsjajnijih primera razorne moći »sevanja mača osvete«. Neposredno iz samog povlačenja od više stotina kilometara, sa krajnje ugroženim klimama u Galiciji i severno od Varšave, prešao je maršal Pil-

*) Misli se na protivudar posle prethodne zadržavajuće obrane ili povlačenja, na neke vrste »povratnog napada« ili »kasnog« protivnapada. U prevodu je usvojen termin »protivudar (protivnapad) iz dubine«. — Prim. red.

sudski iz svog centra — moglo bi se reći: iz ručnog zgloba — u protivudar, koji je doveo do uništenja gotovo čitavog ruskog severnog krila. Svakako da su mu pri tom išle na ruku greške njegovog neprijatelja. Šta je Poljska tada učinila za srednju i zapadnu Evropu, širi krugovi su mogli shvatiti tek po događajima koji su se odigrali posle 1944. godine.

Upravo najnovija istorija — Koreja — pruža nam čak dvostruki školski primer za našu temu. S teškom mukom držale su se slabe američke i južnokorejske trupe grčevito za poslednji južni deo poluostrva, kad je otpočeo kombinovani trifibinski Mak Arturov napad u obliku klešta sa glavnim iskrčavanjem kod Inčona i doveo do oslobođanja Koreje gotovo do reke Jalu. I opet je iznenadni protivnapad Kineza protiv južnih snaga, koje su nastupale suviše samosvesno, pomutio prethodni uspeh i doveo do remi-pozicije koja i danas traje.

Pre nego što pređemo na praktične zaključke za evropsku stvarnost, trebalo bi da još jednom na osnovu teorije i istorije ratova ukratko osvetlimo *preduslove za uspešnu operaciju iz dubine*.

Najpre se svakako mora pomenuti još jedna rezerva kojoj se ne može poreći izvesna opravdanost: da se, naime, sa čekanjem dolazi u zavisnost od neprijatelja. Ali to se s jedne strane u našoj situaciji zaista uopšte ne može izbeći, a sa druge strane, uz odgovarajuće pripreme, dalekovidne planove i celishodan raspored rezervi, može se preduprediti čitav niz mogućih poteza.

Ovom treba svakako dodati i planove o namernom lokalnom *izvlačenju*. Ako »samo pokret donosi pobedu«, kako glasi dobro poznata poslovica — i ako se upotrebotom pokretnih snaga postiže isto što i povećanjem njihovog brojnog stanja, kako je to jednom rekao general Erfurt — onda se taj pokret mora konačno preduzeti. Nije li onda povoljnije da se on odvija po našoj sopstvenoj volji nego po volji agresora? Svakako da se ne mogu negirati teškoće takvog povlačenja ako je prostor ograničen. O tome mora da odlučuje ne samo vojnik već i političar i

privrednik. Nije uzalud još stariji Moltke napisao Blumentalu 11. juna 1866. godine, dakle za vreme strategijskog razvoja protiv Austrije: »Svakako je lakše savetovati pružanje otpora po svaku cenu, nego odstupanje, pa ma kako bilo nužno«. To smo u poslednjem ratu svakako dosta puta doživeli.

Ako s druge strane treba težiti osnovnom načelu *iznenađenja* i sačuvati ga, onda je pokret bezuslovan preduслов за njegovo postizanje. U raspravi o završenom zadatku grof Šlifen je 1911. godine napisao: »Ako želimo da iznenadimo neprijatelja, ne smemo se zadovoljiti krutom i pasivnom odbranom nekog položaja, već moramo ostati u pokretu«. I upravo iznenađenje je besumnje sledeći vanredno važan preduслов za uspešnu operaciju iz dubine.

Još od samog početka mora se, dakle, imati jasna predstava o mestu težišta operacije, o *glavnim i pomoćnim delovima fronta*, o zonama u kojima se zemljište može napustiti i uz ograničenu štetu povući se zadržavajućom borbom i, najzad, o drugim, odlučujućim rejonima, koji se moraju održati zbog svog značaja za ratnu privredu ili kao polazni rejoni za planirani protivudar.

Tu se sada pojavljuje jedan momenat čije se tretiranje bar u javnosti jedva moglo zapaziti, od kako su nemacke snage počele ponovo da jačaju: ojačavanje odbrambene moći *utvrđenjima i zaprečnim zonama*. Već Klauzevic je ukazao da je braniočeva vojska bez utvrđenja kao telo bez oklopa. Još i danas utvrđivanje zemlje teško da je išta izgubilo od svoga značaja za odbranu. Treba samo naći prava postrojenja protiv savremenih napadnih sredstava i njihovog dejstva, razviti ih i postaviti na podesno zemljište. Za dobro smisljenu pokretnu odbranu, utvrđenja su veoma značajna kao uporišta i skelet.

Sva ova razmišljanja služe tome da se nastupanje napadača ako ne zaustavi, a ono bar uspori, kanališe, raspotpeta i njegove snage istroše pre nego što se pređe u protivudar. U vezi sa ovim moglo bi se smatrati kao neosporno da je protivnapad najefikasniji onda kad je napad protivnika dostigao kulminacionu tačku.

Za izvođenje samog protivnapada neophodno je imati što jaču i sposobniju za borbu manevarsku snagu velike pokretljivosti. Veštinom komandovanja moraju se pri tom jedinice prema načelu o ekonomiji snaga pravilno raspodeliti na odbrambene i napadne delove fronta. Setimo se da se prema Klauzevicu »mora odbaciti svaka podela snaga koja nije podstaknuta nekim ciljem. Dalje, on je označio kao osnovno načelo strategije — a mogli bismo još dodati, kad se traži odlučujuće rešenje — »da se sve raspoložive snage uvedu jednovremeno u borbu«.

Što se tiče cilja i preduzimanja protivnapada poznato je da je najkraći put još uvek najbolji. Kao osnova trebalo bi da mu bude jednostavna i jasna osnovna zamisao! Glavni zadatak komande je da savlada teškoće oko njegovog konsekventnog izvođenja.

Da li se mora još naročito naglasiti da su pokretljivost jedinica i načelo iznenađenja glavni preduslov za uspeh protivnapada iz dubine? U najpokretljivije jedinice sada spada vazduhoplovstvo. U vezi s tim možemo izraziti nadu da će moći i samostalno vazduhoplovstvo da u presudnom trenutku kopnene operacije interveniše u borbi pod zajedničkom komandom. A kako je završio feldmarsahl fon Leb (Leeb) svoju studiju o odbrani? Čujmo njega samog: »Nijedno oruđe, nijedno borbeno sredstvo ne sme ostati po strani niti biti upućeno nekim drugim pravcем ili čekati zanemareno i neiskorišćeno, već moraju sva biti upotrebljena i dejstvovati planski, jedinstveno rukovođena jednom voljom, i jemčiti za uspeh svojim spoljnim i unutrašnjim stapanjem. Da su za obezbeđenje iznenađenja neophodni najstrože održavanje tajnosti i smišljeno zavaravanje neprijatelja, očigledna je istina.

Takođe se samo po sebi razume da dejstvo u bok ili čak u leđa protivnika obećava najveći uspeh. Najsavremenije sredstvo za to je vertikalni obuhvat. Upravo pri preduzimanju, sprovođenju, zaštiti i snabdevanju vazdušnodesantnih operacija koje su potrebne za takav zadatak može se u okviru odlučujuće bitke smišljeno angažovati i operativno vazduhoplovstvo.

Ako iz svih dosadašnjih razmatranja izvučemo praktične zaključke za sadašnjost, nezavisnom posmatraču nametnuće se čitav niz ideja.

Pre svega, pokretnom odbranom, koja je na mnogim mestima u vezi sa lokalnim povlačenjima, stanovništvo odnosnog kraja biće podvrgnuto jednoj od najtežih proba pritiska koja se uopšte može zamisliti. Ona se može izdržati samo ako je narod voljan da se brani, žrtvuje, vodi borbu i istraje, i ako ima poverenja u svoje rukovodstvo. Tu leži jedan od velikih državno-političkih zadataka unutrašnje i socijalne politike naše zemlje.

Sa razmatranjem o utvrđivanju zemlje trebalo bi otpočeti — naravno uvek u okviru raspoloživih sredstava — ne samo teorijski već i praktično, na bazi stvaranja težišta po vremenu i mestu, povezanog sa stvaranjem jake granične zaštite i teritorijalnih snaga. Naš zadatak nije da dajemo konkretne predloge, ali bi pažljiv i donekle stručan posmatrač mogao sebi predstaviti čitav niz slučajeva i mera na tom polju, koji bi i bez nanošenja štete ideji o nemačkom ponovnom sjedinjavanju predstavljeni izvestan temelj i značili smišljeno pojačavanje odbrane na našoj istočnoj granici. Reč je jednostavno o celishodnoj organizaciji rejona, predela, saobraćaja, snabdevanja i pozadine.

Jedan od najvažnijih zaključaka odnosi se na organizaciju kopnene vojske u miru i ratu. S jedne strane pravo na odbranu nameće kao imperativ da se potpuno iskoristi vojna obaveza. S druge strane to znači izdatak za obrazovanje potrebnih potpuno motorizovanih, mehanizovanih i oklopnih jedinica, i za povećavanje njihovog broja u ratu, kao i za njihovo neprekidno modernizovanje. Takav izdatak ne može više sebi da dozvoli nijedna država, a najmanje Savezna Republika Nemačka. Nije li time čovek već prisiljen da od nevolje pravi vrlinu i pozabavi se reorganizacijom celokupne vojske pri čemu bi jedinice različite vrste morale preuzeti različite zadatke? To bi bilo u smislu primene teorije o »štitu i maču« na sopstvene

kopnene trupe. Pri tom bi se mogla postaviti sledeća trojaka podela:

1. Granična zaštita sastavljena od jake pešadije i protivoklopne odbrane sa ljudstvom iz Savezne granične zaštite i teritorijalnih jedinica milicijskog tipa. Deo ovih jedinica morao bi preuzeti ulogu tvrđavskih trupa, a preostali veći deo morao bi biti u stanju da vodi odsudnu i zadržavajuću odbranu.

2. Teritorijalne snage milicijskog tipa u pozadini za zaštitu objekata i odbranu od neprijateljevih vazdušnih desanata. Za ovu poslednju svrhu služile bi, razume se, i male pokretne grupe visoke borbene vrednosti kao »jedinice za gašenje požara«.

3. Potpuno mehanizovane i oklopne brze operativne jedinice kao malj u ruci Vrhovne komande. Da one moraju biti što jače, samo se po sebi razume, a zajedno sa savezničkim jedinicama sačinjavale bi snage za protivnapad.

Za povećavanje pokretljivosti svih delova svakako je neophodno obrazovanje posebnih autotransportnih jedinica koje bi se koristile u hitnim slučajevima.

Prema našem mišljenju, jaka savremena pešadija je očigledno značajna kako za operativne, tako i, naročito, za prve dve pomenute vrste trupa.

Prirodno je da klasificiranje vojnika i jedinica na razne kategorije krije u sebi psihološke opasnosti. Nijedan vojnik ne bi želeo da se smatra drugostepenim. Međutim, ovakvih jedinica različite vrednosti oduvek je bilo. Ove opasnosti mogu se prebroditi raznovrsnim podesnim meraima i stvoriti zdrav duh u zajednici.

Istovremeno bi odgovarajuće reorganizovanje vojne obaveze ili obaveze služenja predstavljalo svakako nužnu posledicu i preduslov.

U mirnodopskoj obuci kod nas su se već jednom posebno negovali elastičnost mišljenja i delovanja kao i vođenje borbe za dobitak u vremenu. To nije ondašnjoj nemачkoj vojsci nanosilo nikakve štete u njenom vaspitanju u napadnom duhu.

Konačno, visokom borbenom gotovošću mora se već u miru obezbediti brz i neometan prelaz u stanje »preteće ratne opasnosti«. O donošenju zakona o pripravnom stanju, morala bi zakonodavna tela imati jedinstven stav. Rukovodeće osnovno načelo trebalo bi da bude da se od samog početka moćna operativna vojska održava u stalnoj gotovosti za izvršavanje svojih stvarnih zadataka.

Jasno je da kopnena vojna operacija u srcu Evrope spada u nadležnost NATO — čak i u slučaju »ograničenog rata« koji čini osnovu naših razmatranja. Međutim, bilo bi ipak vredno napora da se, s obzirom na zapadno-nemački ideo u opštoj evropskoj koncepciji, u komandi NATO prida značaj ovim zdravim osnovnim načelima za pokretnu operativnu odbranu. Nijednoj od zapadnih ili južnih evropskih država neće, naime, biti svejedno da li će se Rajna braniti na njenoj istočnoj ili zapadnoj obali, da li će severne nemačke pomorske luke, ili Rurska oblast, ili rejon oko gornjeg Dunava potpasti pod vlast protivnika sa Istoka.

Možemo li se podsetiti Napoleonovih osnovnih načela za odbranu reke, koja je u klasičnom obliku izložio u jednom pismu od 13. marta 1913. godine svome pastorku Eugenu Boarneu. Prema tim načelima uspešna odbrana reke može se ostvariti samo pokretnim borbama ispred ili pozadi stvarnog rečnog toka. Kordonska odbrana na samoj obali mora se odbaciti jer je ona zaista plod razmišljanja prožetog linijskom strategijom.

Vredelo bi, dakle, ubediti Vrhovnu komandu NATO, koja mora biti jedinstvena, u korisnost sve veće primenljivosti ovih operativnih zamisli. Jer, kao što nam je poznato, prema generalu Erfurtu, »da bi se od pasivne odbrane prešlo na pokretnu, mora na najvišem mestu postojati za to čvrsta volja«. Isto tako, svako ojačavanje odbrane utvrđenjima moralо bi dobro doći, opštoj koncepciji komande NATO.

Samo se po sebi razume da sve zavisi od te opšte koncepcije i od podele raspoloživih sredstava na defanzivne i ofanzivne mere. Znamo, na primer, da grof Moltke

stariji nije bio pristalica utvrđivanja koja nisu bila neophodna i da je u ocenjivanju sposobnosti države za stvaranje saveza prednost pridavao operativnoj vojski. No, i pored toga, on je na drugom mestu napisao: »Veštačko ojačavanje borbene linije treba imati u vidu tamo gde se ne namerava preći odmah u napad«. Utvrđenja na frontu i bokovima on je, razume se, uvažavao kao »uporišta za operativnu vojsku«.

Mirni posmatrač ne laska sebi da je pronašao neki specijalni kamen mudrosti i da mora o njemu držati lekcije. On je ubeđen da se o takvim mislima često raspravlja na drugom, kompetentnom mestu i da one već možda služe kao osnova izvesnim planovima za budućnost. U misaonoj pripremi za rat i operacije, kao što je poznato, sve je veoma jednostavno i sasvim očigledno. Težina leži — kao što je već jednom pomenuto — u izvođenju. Ako bi skup ovakvih ideja dao podsticaj nadležnim mestima za dalja ozbiljna razmišljanja, za eventualne praktične mere u izloženom smislu kao i za opšta shvatanja, to bi bio ohrabrujući rezultat. Davanje konkretnih predloga — što na temelju dugogodišnje prakse ne bi bilo nemoguće — nije, kao što je već jednom rečeno, naš zadatak, ponajmanje na ovom mestu.

Međutim, ostaje — da se opet poslužimo rečima grofa Moltkea — »put da se ide ka ratnim zbivanjima u budućnosti i da se što je moguće više približimo sadašnjim prilikama. Pri tom se mora računati delimično sa nepoznatim i promenljivim, ali mnogo više i sa poznatim i nepromenljivim veličinama. Do suštinski tačnog rezultata ne može se doći, ali se može dokučiti ono što je verovatno, i to ostaje u ratu stalno kao jedina baza na kojoj se mogu zasnivati sopstvene mere«.

Na kraju ovog izlaganja možemo izraziti nadu da se sa narastanjem jačine zapadnonemačkih snaga, odbrana na našim istočnim granicama ne sastoji samo iz žice sa olovnim zvoncem, što može dovesti do nedoglednih posledica, već da će i celokupne savezničke kopnene snage moći da preuzmu na sebe dvostruku ulogu »štita i

mača«. Neka se tada nađu putevi potpunog zaokreta od nakaradnosti linijske strategije ka borbi iz dubine i pokretu koji igra tako odlučujuću ulogu.

Ako dozvolite, zaključio bih sa citiranjem Klauzevica koji u nekoliko rečenica obuhvata celokupno naše gledište, od alfa do omega: »Osvajač je uvek miroljubiv, kako je i Bonaparte uvek tvrdio. On bi vrlo rado ušao mirno u našu državu. Ali da on to ne bi mogao..., treba baš oni slabiji, oni upućeni na odbranu uvek da budu spremni da ne bi iznenada bili napadnuti. Tako kaže ratna veština!«.

Pukovnik

Džordž T. Metkaf

SAVREMENA POKRETNA ARMIJA KoV*)

Istorija nas uči da oružje, taktika i tehnika vremenom obično postaju podjednako pristupačni u suštini jednakim većim silama. Međutim, prednost uvek ima onaj ko ima veću stvaralačku moć i odlučnost, koji stalnim poboljšavanjem organizacije uspešno usklađuje taktiku i oružje, tako da se njegova doktrina i koncepcije uvek nalaze ispred tehnike, proizvodnje i stvarnog načina ratovanja u to vreme.

U Upravi za borbeni razvoj Kontinentalne komande KoV primenjuje se istraživanje i stvaralačko proučavanje u svim oblastima organizacije i rukovođenja ili delatnosti, na isti način kao i u oblasti nauke, tehnike i taktičke doktrine.

Tu se proučavaju sledećih sedam operativnih faktora: rastresitost, pokretljivost, zaštita, vatrena moć, komandovanje, izviđanje i podrška.

Ti faktori ukazuju na karakter borbenih dejstava savremene pokretne armije u eventualnom većem ratu. Kakav će značaj imati bilo koji od tih faktora — zavisiće od veličine sukoba i geografskog položaja.

*) Colonel George T. Metcalf: *Plans Division, Combat Developments, CONARC (Odeljenje za planiranje i razvoj kontinentalne kopnene vojske SAD): The MOMAR Field Army — »Army«*, september 1960. Preveo s engleskog Milan Parmaković; redigovao prema originalu Momčilo S. Popović.

Međutim, svi ti faktori zajedno očigledno predstavljaju osnovu za značajne i razvojne organizacijske promene koje treba sprovesti na nivou armije. Oni isto tako ukazuju u kom pravcu treba vršiti te promene.

Na koncepcije formiranja razvojnih formacija u velikoj meri utiču:

(1) procene najverovatnijeg neprijatelja: njegova organizacija, oprema, taktika i mogućnosti;

(2) procene najverovatnijih vojnih, političkih i geografskih uslova u kojima oružane snage moraju da budu sposobne da dejstvuju;

(3) procene u vezi sa opremom kojom bi mogle raspolagati naše jedinice KoV na osnovu razvoja tehnike, budžetskih sredstava i raspoložive žive sile;

(4) i, najzad, praktično iskustvo stećeno u borbi, povezano s naučnim, tehničkim i vojnim analizama vežbi i manevra.

Organizaciju buduće armije biće, izgleda, moguće usavršiti u pogledu:

- (1) nadležnosti u komandovanju,
- (2) raznovrsnosti upotrebe,
- (3) borbene moći,
- (4) mogućnosti upravljanja,
- (5) taktičke i strategijske pokretljivosti,
- (6) jačine podrške.

Tih pitanja će se dotaći pri pominjanju nekih specifičnih i odabranih organizacijskih tendencija.

Po našem mišljenju, trebalo bi da jedinice, počev od najnižih organizacijskih jedinica, odeljenja pa naviše, budu manje, lakše i sposobne za samostalna ili polusamostalna dejstva u bilo kojim vremenskim uslovima ili uslovima vidljivosti u ratu bilo kojeg obima.

Mi smo, na primer, predložili da odeljenje ima samo sedam vojnika, naoružanih automatskim i poluautomatskim oružjem kojim bi moglo da dejstvuje protiv pojedinačnih i grupnih ciljeva, da uništava živu silu i tehnička

sredstva i da raspolaže sopstvenim vozilom ili vazduhoplovom. Takvim malim odeljenjem komandir odeljenja bi bolje upravljao i rukovodio, a postigla bi se i veća pokretljivost. Oružje i oprema kojim bi ovo odeljenje raspolagalo povećalo bi njegovu ubojnu moć i smanjilo osetljivost u poređenju sa današnjim pešadijskim odeljenjem.

U operativnoj armiji organizacija i obuka počinju odozdo nagore a ne odozgo nadole. Danas, u doba fantastičnih projektila, oružja za masovno uništavanje, automatskih postupaka pri radu i brzog prevoženja sve više dolazi do zanemarivanja osnovnog načela. Efikasnost armije u borbi proizlazi iz jedinstva borbenih dejstava nekoliko hiljada dobro opremljenih i obučenih pešadijskih i artiljerijskih odeljenja i tenkovskih posada na zemljištu.

Iz tih razloga, da bi se poboljšalo upravljanje, obezbedila veća ubojna moć i povećala pokretljivost, što bi smanjilo osetljivost pri polusamostalnim dejstvima, verujemo da bi tendencija trebalo da bude usmerena ka formiranju manjih jedinica veličine voda i čete. Predviđamo vod od 35 vojnika, sa tri streljačka odeljenja, jednim odeljenjem pratećih oruđa i štabom. Četa od 150 ljudi imala bi tri streljačka voda, vod za podršku i štab.

Mogućnosti neprijatelja u pogledu raznovrsnog oružja i brojčane nadmoćnosti su se umnožile. Da bi se ovo otklonilo, naše snage, počev od čete, moraju za sledećih nekoliko godina povećati vatrenu moć, sposobnost održavanja veze i organsku pokretljivost.

Četa kao celina trebalo bi da bude organizovana i posmatrana kao samostalan sistem višestruke vatrenе moći. Ona bi u svom sastavu trebalo da ima oruđa velike vatrene moći za višenamensku blisku podršku, koja mogu iz »iste cevi« da koriste više vrsta municije kao klasičnu, zapaljivu i, po odobrenju, hemijsku i nuklearnu municiju male snage.

Pokretljivost i manevarsku sposobnost bi joj trebalo povećati na taj način što bi u svom sastavu imala vozila-točkaše, ili oklopna gusenična vozila, ili, u izvesnim slučajevima, vazduhoplove.

A sada da se vratimo na diviziju i više jedinice.

Ispitivanja na terenu, vežbe, studije i ratne igre dokazali su osnovanost koncepcije petorne formacije KoV za diviziju. Ta koncepcija, sa poboljšanim, pouzdanim sistemom veze, pruža komandantu veću mogućnost u pogledu komandovanja. Ona mu, takođe, omogućava da bolje zadovolji zahtev za izvođenjem kombinovanih dejstava združenih jedinica rodova pomoću malih borbenih grupa koje dejstvuju manje ili više samostalno u širim rejonima u uslovima rastresitosti kako po frontu, tako i po dubini.

Evo, u nešto širim crtama, kako će se razvijati petorna formacija na nivou divizije. Pet taktičkih grupa čine združene kombinovane snage rodova organizovanih radi postizanja visokog stepena sposobnosti za izvođenje samostalnih i polusamostalnih dejstava.

Prema ranijoj i sadašnjoj doktrini divizija se uzima kao osnovni ešelon kombinovanih jedinica rodova i službi. Danas verujemo da je pravilna tendencija da se u budućnosti takva organizacija ostvari za jedan stepen niže.

U nekim uslovima koji se mogu predvideti u ratovanju protiv jakog neprijatelja može se desiti da združena jedinica veličine taktičke grupe bude prinuđena da samostalno vodi operacije u zoni koja bi po veličini odgovarala zoni kakva je u II svetskom ratu često dodeljivana diviziji.

Vredno je spomenuti i organizaciju pozadinske podrške. Iskustvo sa sadašnjim vazdušnodesantnim divizijama, kao i nedavne vežbe koje je izvodila 7. armija u Evropi, pokazuju da se kombinovanjem različitih divizijskih jedinica službi i stavljanjem pod jedinstvenu komandu mogu postići mnoge prednosti. Na taj način pozadinska podrška u okviru divizije može se organizovati na funkcionalnoj osnovi održavanja i snabdevanja, a ne, kao što je to ranije bio slučaj, po vertikali.

Smatramo da će u toku sledećih deset godina biti potrebno da u armiji postoje dva tipa divizija. Njihova petorna struktura bila bi vrlo slična. Jedan tip predstavljala bi divizija naoružana teškim naoružanjem, velikim brojem teških tenkova i samohodnih oruđa, i oklopnim tran-

sporterima. Drugi tip predstavljala bi srednja divizija, koja bi, takođe, bila opremljena za pokretna borbena dejstva, ali sa manjim brojem teških oklopnih vozila.

Strategijska pokretljivost srednje divizije, zahvaljujući transportu vazdušnim putem, po kopnu i vodenim putevima, bila bi, prema tome, nešto veća nego kod teške divizije.

Za sledećih pet godina predviđa se da će obe divizije imati u svom sastavu pretežno dva puta više aviona no što je to danas slučaj.

Tipska armija koja bi, u najvećem broju slučajeva koji se mogu predvideti, odgovarala za jednostrana združena ili kombinovana dejstva u budućnosti bila bi sasvim mala, sastavljena od šest srednjih i teških divizija. Ona bi trebalo da ima izbalansiran broj borbenih jedinica koje ne spadaju u organski sastav divizija: borbenih za borbenu podršku i pozadinskih.

Neke formacije van organskog sastava divizija a koje mi danas imamo neće biti potrebne u dalekoj budućnosti. Kombinovanjem funkcija moći ćemo da učvrstimo i smanjimo ostale jedinice.

Ova mala, kompaktna, samostalna armija ima mnoge prednosti. Ona može bez teškoća da se upotrebi u visoko razvijenom velikom ratu koalicionog tipa, na ogromnom prostranstvu kao što je Evropa. Tamo bi ona dejstvovala u sastavu međunarodnog združenog ešelona grupa armija u okviru organizacije tipa NATO. Ona se isto tako može prilagoditi sukobima manjih razmera, možda, u manje razvijenim geografskim područjima, gde bi verovatno dejstvovala sa sličnim ili manjim jedinicama jednog ili više naših saveznika.

U vezi sa pojednostavljinjem organizacije komandovanja vršena su temeljna proučavanja. Ono ubrzava donošenje odluka i njihovo sprovođenje kako u operacijama tako i u pozadinskom obezbeđenju. Štabovi koji nisu od bitnog značaja ukinuti su jer crpu potrebno ljudstvo iz operativnih jedinica. Što je još važnije, oni mogu da sman-

nje pokretljivost, izazovu sporost i neelastičnost, i otežaju donošenje odluka, što se ne sme dozvoliti u eventualnom budućem ratu.

Što se tiče organizacionih koncepcija koje se odnose na strukturu jedinica, pomenuo sam samo neke tendencije. O tendencijama u procesu i načinu organizacije može se, isto tako, nešto reći.

Iskustva sa vežbi, povezana sa proučavanjima i analizama koje su vršile škole službi i vojne i civilne istraživačke grupe, pokazala su da se svaka oblast štabne aktivnosti odnosi prvenstveno na jednu od dve glavne funkcije operativnog komandovanja: operativnu funkciju koja vrši primarnu ulogu komande i funkciju pozadinske podrške koja vrši snabdevanje, održavanje i obnavljanje operativnih sredstava, bilo da su to mašine ili ljudi.

Tendencija bi ubuduće trebalo da bude da se ustanovi, u načelu, koja je od tih dveju funkcija važnija. Trebalo bi da se štab sastoji od dve veće štabne grupe upravnog tipa: taktičke operativne grupe i grupe za pozadinsko obezbeđenje.

To što je predlagano odnosilo se na evoluciono napuštanje klasične opšte i posebne koncepcije o štabu armije i divizije onakve kakvu smo mi znali i na prihvatanje nove strukture koja bi mnogo više odgovarala zahtevima savremenog ratovanja i koja bi mnogo brže mogla da zadovolji potrebe komandanta i potčinjenih delova komande.

Prema toj koncepciji komandant divizije ili armije normalno bi obavljao svoje funkcije samo preko četiri glavna člana svog štaba: zamenika komandanta, načelnika štaba, načelnika operativnog odeljenja i načelnika za pozadinu.

U svakom odeljenju, u skladu sa glavnom funkcijom, nalazili bi se stručni savetnici, operativci ili pozadinci.

Načelnici odeljenja ne bi komandovali niti u operativnom smislu rukovodili jedinicama. To su štabni oficiri. Oni bi komandovali samo onim delovima štaba koji pripadaju njihovoј grupi. Bili bi nadležni za upravna pitanja

i usklađivanje rada potčinjenih delova komande u okviru datih smernica, nadležnosti i zadataka koje im dodele komandant i njegov zamenik.

Svakodnevni operativni poslovi štaba trebalo bi da se obavljaju preko taktičkog operativnog centra, koji bi se nalazio na glavnom ili prednjem komandnom mestu ili u njegovoј blizini, dok bi pozadinski operativni centar bio smešten duboko u pozadinu, gde bi imao i funkciju pozadnjeg komandnog mesta. Korišćenjem sistema veze armije, koji se odlikuje brzinom, sigurnošću i velikim dometom, kao i korišćenjem sistema za automatsku obradu podataka, svaki od tih centara mogao bi da služi kao rezerva onom drugom u toku premeštanja ili prikupljanja ako dođe do uništenja jednog od njih.

One koji se bave planiranjem i operatikom jedna opomena glasno i jasno upozorava na sledeće:

Lako se može desiti da dovedemo KoV u situaciju da bude bez dovoljno ljudstva i novčanih sredstava ako nastavimo sa insistiranjem da raspolaćemo svim onim predmetima koji su nam pomogli da dobijemo II svetski rat, a istovremeno tražimo i one najsavremenije koje nam tehnika i proizvodnja mogu dati da bi nam omogućile da dobijemo sledeći rat. Stvarni napredak modernizacije zahteva da oni koji određuju visinu budžeta budu svesni tih granica.

U našim jedinicama moramo svesti na minimum različite tipove apsolutno neophodnog oružja i opreme. To moraju biti predmeti koji se mogu koristiti u svakoj situaciji, a u suštini da imaju višestruku namenu.

Logistička pokretljivost, koja je isto toliko važna kao i taktička i strategijska pokretljivost borbenih jedinica, može se postići jedino strogim sprovođenjem i izrazitim usavršavanjem organizacijskih postupaka.

U toku sledećih nekoliko godina koncepcijom organizacije pozadinske podrške u armiji trebalo bi ostvariti:

- (1) mala celishodno opremljena skladišta,
- (2) plansko snabdevanje,

- (3) automatizaciju,
- (4) centralizovano održavanje,
- (5) skraćeno vreme dotura,
- (6) direktno dostavljanje materijalnih sredstava,
- (7) objedinjavanje.

Biće nam potrebna manja i pokretljivija celishodno opremljena skladišta rastresito raspoređena po frontu i dubini u celoj zoni borbenih dejstava armije.

U okviru svake grupe predmeta snabdevanja moramo znati koji se predmeti troše više a koji manje od prosečne stope potrošnje. Oni bi se dostavljali korisniku po planu bez uobičajenih i redovnih trebovanja.

Mnoge principe automatizacije koji su prihvaćeni u industriji trebalo bi primeniti u materijalnom poslovanju u armiji. Određeni način automatske obrade podataka može u velikoj meri da smanji potrebu za održavanjem veze i pisanjem koji su za sada neophodni pri raspodeli i skladištenju predmeta snabdevanja. Projektom MASS u 7. armiji učinjen je značajan napredak u ostvarenju tog cilja.

Kada održavanje bude potrebno, ono bi bilo omogućeno za svaki predmet opreme jedne jedinice na jednom mestu.

Većom primenom planskog snabdevanja, većom upotrebom aviona pri snabdevanju, minimalnom manipulacijom predmetima snabdevanja pri raznošenju i primenom automatizacije može se postići veliko smanjenje vremenskih rokova pri snabdevanju. Smanjeno vreme neposredno smanjuje količinu!

Horizontalnom integracijom jedinica za opsluživanje KoV u istrenutnoj i opštoj podršci obezbediće se mnogo brža odgovarajuća pozadinska podrška.

Borbeni uslovi koji pridaju veliki značaj rukovođenju, brzom donošenju odluke i njenom sprovodenju, i koji predstavljaju osnovu za usklađivanje borbenih mogućnosti visokog stepena zahtevaju krajnju jednostavnost i uprošćavanje strukture jedinica za borbu kako u

taktičkom, tako i u logističkom pogledu. To je organizacijski zadatak dekade 1960—1970.

U vezi s tim nameće se kao nužnost da se potisne mišljenje bilo vojnika, bilo javnosti da se KoV organizuje i priprema za borbu protiv određenog neprijatelja u nekoj većoj geografskoj oblasti i da će se prvenstveno upotrebiti nuklearna taktika i oružje da bi se postigao samo jedan cilj u samo jednom obliku rata.

Činjenica je da tendencije organizovanja KoV moraju biti sasvim suprotne.

Mi moramo izgrađivati organizaciju velikih mogućnosti koja će biti uvek spremna za dejstvo, organizaciju koja može da izvrši svaki zadatak, u bilo koje vreme, na bilo kojem mestu i pod bilo kakvim uslovima. To se odnosi na sve vrste sukoba od upotrebe golih ruku u hladnom ratu do eksploatacije posledica megalonskog bombardovanja radi dobrobiti naših nacionalnih interesa — ako do toga ikad dođe.

Tendencije u pogledu organizacije, koje su ovde ukratko iznete, mogu sazreti za ostvarivanje u toku nekoliko narednih godina.

One će se realizovati uz vašu stalnu podršku i odgovarajuće napore u istraživanju i razvoju.

Eduard Bajer

SARADNJA SNAGA U ZEMALJSKOJ ODBRANI*)

U proleće 1961. godine održao je general Šnec (Schnez) pred istim skupom predavanje u kojem je izložio situaciju Zapadne Nemačke u svetlu njenih svetskopolitičkih odnosa. Tom prilikom on je izneo i neke veoma važne zaključke, koji su dostigli svoju kulminaciju u konstataciji da ćemo biti prinuđeni da aktiviramo daleko više nego do sada celokupan nacionalni odbrambeni potencijal i da ga stavimo u službu svoje odbrambene politike. Ovakvu postavku general Šnec je obrazložio ne samo potpuno opravdanim zahtevima našeg stanovništva da mu se obezbedi zaštita i mogućnost opstanka u eventualnom ratu na koji bi bio prinuđen, već je, kao predstavnik vojnog rukovodstva, takođe konstatovao da je operativna sposobnost oružanih snaga *upućena* na određeno držanje stanovništva i na ljudske i materijalne snage zemlje. Ovo u stvari znači da vojne i civilne snage moraju međusobno sarađivati, ako želimo da postignemo cilj svoje odbrambene politike.

U prvoj fazi izgradnje našeg Bundesvera, vojnopolitičkim idejama dominiralo je strategijsko načelo štita i mača. Zapadnonemačkom civilnom potencijalu nije se stoga pridavala nikakva važna aktivna odbrambena uloga.

*) Eduard Beyer, »Das Zusammenwirken der Kräfte in der Landesverteidigung«, »Werhrwissenschaftliche Rundschau«, 2/1962, str. 73. — Predavanje održano 20. oktobra 1961. godine pred Odborom za vojna istraživanja i Radnom zajednicom za vojnu tehniku u Bad Godesbergu. Prevod sa nemačkog: redigovao prema originalu Stanislav Podboj.

Bilo je, zapravo, reči o pružanju izvesne pomoći oružanim snagama u održavanju opreme, ali se u stvari išlo za tim da se one upućuju i oslanjaju na vlastite zalihe i, naročito, na prekomorsko snabdevanje.

Sada je u ovoj, doduše vrlo jasnoj ali možda i veoma uprošćenoj koncepciji došlo do izvesnog previranja. Ovo nije nastupilo stoga što su se možda promenili strategijski uslovi, već je do tog previranja došlo zato što se sistem zastrašivanja, kojem je i služila zamisao o štitu i maču, morao prilagoditi vojnopolitičkom razvoju, to jest što se ovaj sistem morao proširiti na posebnu situaciju Nemačke. Zastrašujuće dejstvo svoje odbrambene politike morali smo nastojati da postignemo na dva međusobno povezana načina:

1. Politički:

Sovjetskom Savezu mora biti jasno da sa svakim napadom, pa čak i ograničenim, na teritoriji Savezne Republike — bilo sa ABH oružjem ili bez njega — preuzima na sebe rizik atomskog rata, od kojeg Sovjeti bez sumnje zaziru.

2. Vojnički:

Vojna odbrambena sposobnost mora biti tako iznijansirana da se može prilagoditi svakom obliku borbe.

Takovm kombinacijom političkih i vojnih mera treba postići da i takozvani mali rat, to jest ograničeni rat koji bi se vodio na teritoriji naše zemlje, znači za neprijatelja isto tako veliki rizik, odnosno da postane isto tako neverovatan kao što već izgleda veliki rat.

Ovi prošireni zadaci zahtevaju ne samo povećane rasehode već i nova brižljiva planiranja. Planovi uslovjavaju, međutim, i jednu predrađnju: stvaralačku duhovnu predstavu, ideju.

O POJMU »ZEMALJSKA ODBRANA«

Zemaljska odbrana predstavlja ono područje opšte odbrane koje i u slučaju rata ostaje pod nacionalnom komandom. Zemaljska odbrana obuhvata, dakle, sve grane civilne

odbrane kao i teritorijalnu organizaciju Bundesvera i najbitnija područja logistike. Njeni zadaci su, prema tome, i civilne i vojne prirode.

Po mom mišljenju bilo bi pogrešno ako bi se na jednom mestu civilna a na drugom vojna odbrana zemlje zamišljala kao dva stuba na kojima možda u nebeskim visinama počiva spona koja ih vezuje, pa da se onda na toj sponi, po tako krutoj šemi, razrađuju zadaci, ciljevi i načela planiranja. Obrana zemlje je nedeljiva kako u smislu pojma tako i u pogledu uloge. Ako bi se htela da zamisli neka očiglednija predstava zemaljske odbrane, onda bi trebalo odbaciti klasičnu zgradu sa stubovima i zamisliti dve gredice koje su međusobno povezane mnogobrojnim prečagama, dakle lestvice po kojima se penjemo korak po korak.

Ovo isto bi se moglo iskazati i drugim rečima: vojna i civilna odbrana obrazuju zajednički sistem. Tema mog predavanja je upravo taj *sistem zemaljske odbrane*, zadaci njegovog planiranja, centralna tačka koja taj sistem objedinjuje, to jest slika budućeg rata i načela saradnje svih civilnih i vojnih snaga. Na završetku ću pokušati da izvedem neke zaključke o rukovođenju našom zemaljskom odbranom.

ZADACI PLANIRANJA

Zadaci zemaljske odbrane u Zapadnoj Nemačkoj proističu: 1. iz uloge koju u strategijskim planovima organizacije Severnoatlanskog pakta treba da ispune teritorija i odbrambene snage, i 2. iz potrebnih mera, koje moraju da budu preduzete za zaštitu životnih interesa sopstvenog stanovništva.

Dosadašnji razvoj odvijao se tako da su zainteresovane vlasti oba ova zadatka razmatrale manje ili više uporedno i rešavale ih od slučaja do slučaja, u duhu zajedničkih smernica koje je postavio Savet organizacije NATO. Do sada je u Zapadnoj Nemačkoj moglo jedva da bude govora

o nekoj sopstvenoj koncepciji nacionalne zemaljske odbrane.

Za tako nešto nije postojala nikakva preka potreba, jer se nemački odbrambeni doprinos koncentrisao gotovo isključivo na jačanje štita — to jest zaštitnih oružanih snaga. Verujem da je u međuvremenu došlo do izvesne preciznije procene situacije, možda ne toliko značajne za ukupan savez NATO, koliko za specijalnu situaciju Nemačke. Do ovih promena došlo je usled:

- atomske ravnoteže koja je postepeno ostvarena u svetu,
- povećane opasnosti od, kako regionalno tako i u pogledu ratne tehnike, ograničenih isprobavanja snaga na dodirnim tačkama istočnih i zapadnih uticajnih sfera,
- porasta vojnog potencijala u srednjoj Evropi i
- postepenog poboljšavanja uslova za odbranu na čitavoj teritoriji Savezne Republike.

Ovakve tendencije razvoja postavljaju pred nacionalnu zemaljsku odbranu nesumnjivo obimnije zadatke nego što je to do sada bio slučaj. Međutim, treba imati u vidu da čvrst okvir ovih zadataka ostaje stalno strategija čitave zapadne odbrane. I ubuduće ne bi smelo da dođe do neke njoj suprotne sopstvene nacionalne alternative niti do nekih zabluda. S obzirom na našu nepovoljnu vojnogeografsku situaciju i, u vezi s tim, do ograničavanja doprinosa atlantskom odbrambenom potencijalu. Struktura stanovništva naše zemlje je tako osetljiva, a privredni potencijal toliko izložen uništavanju, da se ne bi moglo ni pomisliti na potpunu zaštitu celokupnog privrednog organizma, koji je upućen na međusobnu povezanost i podelu rada.

Izlaganja koja se ovde iznose kreću se drugim pravcem. Reč je o tome da se sopstveni potencijal, kad god je i gde god je mogućno, angažuje za zastrašivanje kao i za stepenovane modifikacije tog zastrašivanja. Osim dosadašnjih zadataka koji su se sastojali u tome da se obezbedi opstanak stanovništva i osigura sloboda izvođenja operacija, to jest da se obezbedi prvenstveno pokretljivost oru-

žanih snaga organizacije NATO, pojavljuje se u našoj zemlji još jedan nov zahtev: da se u svakoj fazi rata na koji bismo bili priguđeni, materijalne potrebne nemачkih oružanih snaga podmiruju iz sopstvenih izvora — koliko god to situacija dozvoljava. Sasvim je jasno da bez sistematskih priprema, kojima bi se naša zemlja prilagođavala skali mogućih opasnosti, jedva se može govoriti o nekim prihvatljivim rešenjima.

Upotrebio sam izraz »sistemske« pripreme. Sistemi ne proističu iz prostog sabiranja pojedinačnih predstava, već zahtevaju logično kombinovanje ideja i činjenica. Sistemi se mogu stvarati i razvijati samo na osnovu planske delatnosti, koja se može nazvati gotovo naučnim radom. Stoga se teško može pretpostaviti da bi se mogao razviti neki ubedljiv sistem zemaljske odbrane bez brižljive studije svih komponenata koje predstavljaju izvore snage.

Nama u Nemačkoj nije lako da bez velikih napora razvijemo jedan takav sistem. Razlozi za to leže u činjenici što naše zamisli o planiranju moraju biti prilagođene kako zahtevima velike zapadne strategije, tako i mogućnostima naše uzane nacionalne teritorije. Planiranje se mora orijentisati prema zvaničnoj vojnoj politici Savezne Republike i prilagoditi osobenostima našeg vojnogeografskog položaja. Najzad, treba imati u vidu da zamisli moraju da budu uskladene i sa predvidljivim finansijskim mogućnostima, vrednost naših priprema za odbranu treba da bude odmerena samo prema tome u kojoj je meri korisna u sklopu celovite borbe za našu političku samostalnost, a ne u odnosu na to u kojoj meri predstavlja prvoklasnu ratnu mašinu.

Ne možemo, dakle, zaobići jednu možda neprijatnu konstataciju da: *zemaljska odbrana zahteva planiranje*. Ako ne želimo da je bez daljega prepustimo nekom načelu takmičenja konkurenčkih snaga i interesa, morali bismo da savladamo još mnoge teškoće prilagođavanja postojećem stanju koje je izgrađeno na liberalnim načelima. Odbrana zemlje po nekom šablonu je isto tako daleko od

stvarnosti kao što bi to bilo i podređivanje celokupnog nacionalnog života nekom dirigovanom vojnom planiranju.

U planiranju koje razrađuju gradovi i pokrajine možemo naći metodički primer. U njihovom planiranju sarađuju sve zainteresovane snage na osnovu planova opštег razvoja koje odobravaju politička tela. Međutim, postavljanju planova prethode intenzivna strukturalna, konjunkturna i prognozistička istraživanja, u kojima sarađuju naučnici, tehničari, upravni organi, privrednici i drugi, delimično u takozvanim jedinicama za zemaljsko planiranje (*Landesplanungsgemeinschaften*). Bez ovakvih prethodnih mera koje predstavljaju neku vrstu »operativnog istraživanja« ne bi bilo mogućno svrsishodno i realno planiranje.

Na području zemaljske odbrane već je pripremljeno i sprovedeno dosta stvari, a među njima svakako i korisnih. Međutim, prilikom sprovođenja raznih mera na područjima civilne zaštite stanovništva, saobraćaja, radio i telefonske službe, snabdevanja vodom i električnom energijom, zaštite objekata, kao i prilikom sprovođenja mera teritorijalne odbrane, većim delom su ipak bile u pitanju pojedinačne akcije, odnosno stručno planiranje. Razlog za ovo ležao je u veoma ograničenim zakonskim okvirima ili u finansijskim, personalnim i materijalnim mogućnostima.

U prvoj fazi izgradnje naše odbrane ovakav uporedan rad još nije bio rizičan, ali šta bi povezivalo pojedinačne mere kada bismo izašli iz stadijuma »isprobavanja na primerima« i morali da sporovodimo stvarne programe? Prema kakvim merilima bi se određivala prešnost i proračunavala najveća efikasnost, imajući na umu veličinu troškova? Kakvo bismo opšte dejstvo hteli i mogli da postignemo u određenim vremenskim periodima? Kako bi trebalo da snage zemaljske odbrane sadejstvuju u većim i u manjim oblastima?

Ova pitanja ulaze u *zadatke* planiranja. Razumljivo je da se ovde ne mogu dati odgovori na pitanja koja zahtevaju temeljniju i mnogo stručniju pripremu i naučno sagledavanje, ali će sledeće tačke mog izlaganja ipak biti pod senkom ovih opštih pitanja.

OSNOVNE POSTAVKE

Sprečavanje svakog rata, što predstavlja cilj naše odbrambene politike, zahteva konsekventno promišljeno planiranje, koje zahvata sve stepene *ultima ratio*, dakle do rata u kojem bi bilo upotrebljeno atomsko oružje. Takođe stepenasto zastrašivanje zavisi od efikasnosti i ubedljivosti njegovog poslednjeg stupnja. Naše predstave o oblicima i načinima vođenja borbe uključuju, dakle, nužno i savremene sisteme oružja i njihovo dejstvo. Planiranje naše odbrane mora u poslednjem stupnju zastrašivanja da obuhvati mere koje se odnose na atomski rat, uključujući njegove hemijske i biološke varijante.

Sva razmatranja naše odbrambene politike počivaju na određenoj »slici rata«, na opštoj predstavi o karakteru i oblicima pojave hipotetično zamišljenog budućeg odbrambenog rata. Iza ove slike o ratu, na koji bi Savezna Republika bila prinuđena, krije se vojna ideja, prema kojoj se organizuju, naoružavaju i obučavaju oružane snage i prema kojoj se mora pripremati i naše vojno i civilno rukovođenje odbranom. Bez opšte, zajedničke, osnovne predstave o karakteru i pojavnim oblicima mogućnog rata, teško bi se moglo i zamisliti neko jedinstveno planiranje svih grana odbrane.

Zaključci o verovatnom toku operacija ne mogu se, doduše, izvući iz takve »slike odbrambenog rata«, ali nam ta slika može predviđati probleme koji se u ratu postavljaju pred državu, njeni stanovništvo, organizaciju, pa i pred oružane snage.

KARAKTERISTIKE SILE RATA U SAVEZNOJ REPUBLICI

Slika rata nastaje iz vojnopolitičke situacije i odnosa snaga, a njene glavne konture određuju operativni ciljevi zaraćenih strana. Ova slika obuhvata igru međusobnih kombinacija ljudi, teritorije i upravljanja ratom, već prema vojnogeografskoj situaciji i unutrašnjoj strukturi određene zemlje ili neke njene oblasti. Teritorija Savezne Republike nalazi se — bar u vremenskom periodu koji se danas može sagledati — u onoj dodirnoj zoni dva do zuba naoružana sistema sila, u kojoj će se ratna zbivanja odvijati u vidu borbi na kopnu i akcija taktičkog vazduhoplovstva. Prema tome, na sliku rata u Saveznoj Republici uticaće pretežno sledeći uslovi i snage:

1. Vojnogeografska situacija na granici. Ova situacija izlaže Saveznu Republiku svim onim neposrednim dejstvima kojima može biti izložen neki odsek fronta. Vremenски faktor rata deluje tu naročito nepovoljno, a osobito u situacijama koje se razvijaju iznenadno ili naročito brzo.

2. Unutrašnja struktura zemlje. Ova struktura se karakteriše: neravnomernom raspodelom stanovništva i naseljenih mesta, zgusnutim industrijskim područjima, tendencijom zgušnjavanja saobraćajne mreže i mreže sredstava veze, nagomilavanjem nacionalnih izvora snabdevanja u nekoliko centara, kao i suviše suptilno povezanim sistemima vodne i energetske privrede. Ovi unutrašnji strukturalni odnosi karakterišu područje Savezne Republike kao veoma osetljivo područje, sa relativno jakim privrednim potencijalom u okviru Evrope (vidi sk. 1).

3. Od jednakog su značaja i načela upotrebe i planiranja sopstvenih i savezničkih vojnih jedinica na teritoriji Savezne Republike. Ovim planiranjem treba da budu obuhvaćeni rastresitost, premeštanja, posedanje polaznih rejona, rukovođenje snabdevanjem, privođenje rezervi, lokalna obezbeđenja, postavljanje prepreka i tako dalje, što se može odnositi na veće ili manje oblasti.

4. Kao sledeći faktor mogu da navedem dejstva neprijatelja koja bi se izrazila neposrednim štetama i gubicima, izazvanim naročito vazdušnim napadima, ABH oružjem,

raketnim naoružanjem, vazdušnodesantnim dejstvima, akcijama komandosa, napadima na kopnu, pomorskim desantima, merama elektronskog ometanja, sabotažama i psihološkim merama. Neprijatelj može koristiti sva ova sredstva, a od njegove odluke zavisi da li će ih, kada, i na kom mestu primeniti protiv nas.

5. Taktika vođenja borbe na kopnenom borbenom području u blizini fronta mora takođe da bude izražena u slici rata; ovde se, osim taktike vođenja borbi na kopnu, podrazumeva i taktika vođenja borbi u vazduhu, kao i taktika odbrane morskih obala.

6. Od odlučujućeg značaja su takođe moral i ponašanje stanovništva. Bekstva ili panična stanja ispoljavaju odgovarajući negativan uticaj na slobodu kretanja i borbenu sposobnost trupnih jedinica. Sudbina civilnog stanovništva može takođe uticati na duhovnu otpornu snagu svakog pojedinog vojnika. Ovaj odnos između rukovođenja trupama i reagovanja civilnog stanovništva predstavlja za našu zemlju jedan od tipičnih i upečatljivih faktora slike budućeg rata.

7. Na sliku rata uticaće i stanje civilne odbrane. Verovatno je da će na oblik budućeg rata u našoj zemlji odlučujuće uticati okolnosti kao, na primer, da li postoje skloništa za zaštitu civilnog stanovništva, da li su unapred predviđene odgovarajuće mere za rasterećivanje velikih gradskih centara, kao i da li se može rešiti problem izbeglica.

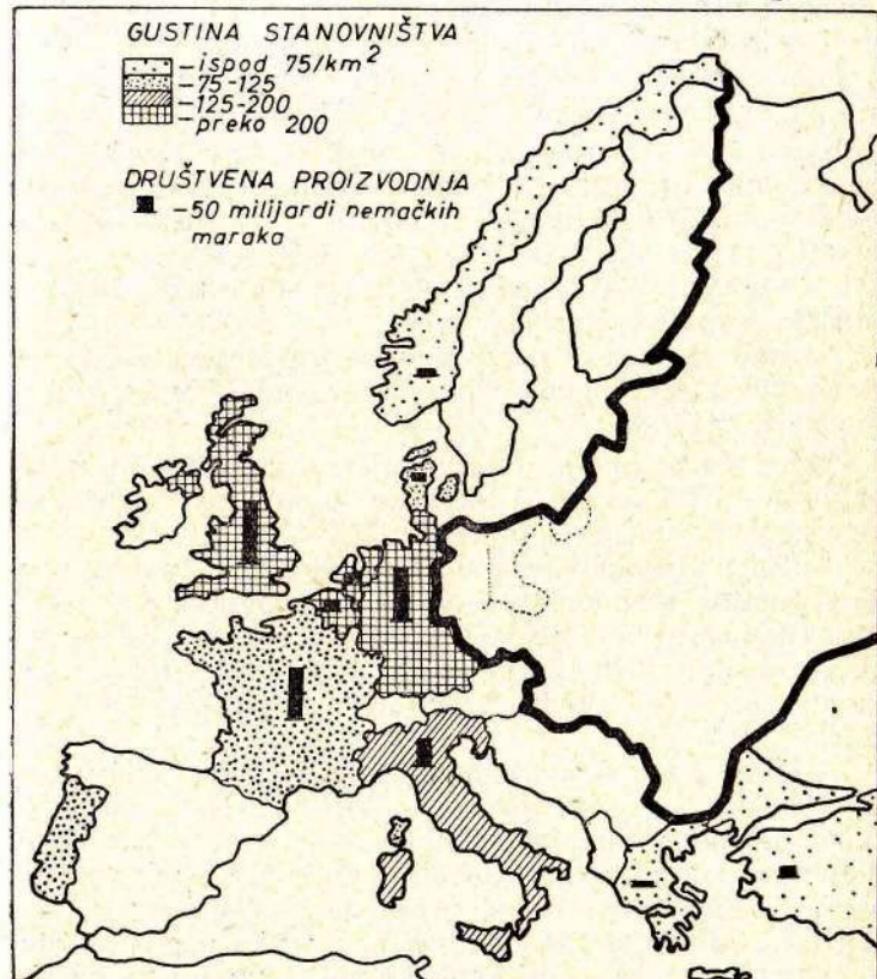
8. Na kraju treba pomenuti i organizacijske pripreme vojne i civilne zemaljske odbrane. Za tok ratnih zbivanja nisu od malog značaja činjenice kao, na primer, da li postoje samo centralni ili decentralizovani komandni organi, da li je obezbeđena adekvatna saradnja između vojnih i civilnih organa na svim regionalnim nivoima, da li je služba pružanja pomoći spremna za akciju u svim područjima, i da li je obezbeđena saradnja sa prijateljskim susednim državama na odgovarajućim graničnim odsecima.

Na koji će se način oceniti u svakom posebnom slučaju ovi elementi i stopiti u regionalnu opštu sliku rata

— zavisi od odluka vrhovnog rukovodstva zemlje. U ovom izlaganju mogu se dati samo neke sugestije.

STRUKTURALNA SITUACIJA ZAPADNE NEMAČKE

Grubim upoređivanjem Istoka i Zapada dolazi se do zaključka da se, pri inače približno istom potencijalu stanovništva i privrede Evrope uključene u organizaciju NATO i Istočnog bloka (bez Kine), 90% evropskog NATO

Skica 1

potencijala nalazi u zoni dubine od oko 1.000 km zapadno od gvozdene zavesa, dok bi se istočno od ove linije moralo ići nekoliko puta dublje da bi se obuhvatio sličan potencijal stanovništva i privrede. Ova veoma različita osetljivost treba da se izravna Atantskim savezom, ali isto tako i odgovarajućom organizacijom zemaljske odbrane.

Najveća opasnost za teritoriju Savezne Republike proističe od njene strukturalne situacije, od velike koncentracije stanovništva i privrednog potencijala u gusto naseljenim područjima i velikim gradovima.

Improvizovanim skicama mogu se predstaviti karakteristike tipične strukture naše zemlje:

Skica 1 prikazuje različitu osetljivost evropskih zemalja članica organizacije NATO u odnosu na dva glavna elementa strukture: gustinu stanovništva i društvenu proizvodnju. Iz ove skice može se jasno uočiti da:

- teritorija Savezne Republike spada u najosetljivija područja Zapadne Evrope;

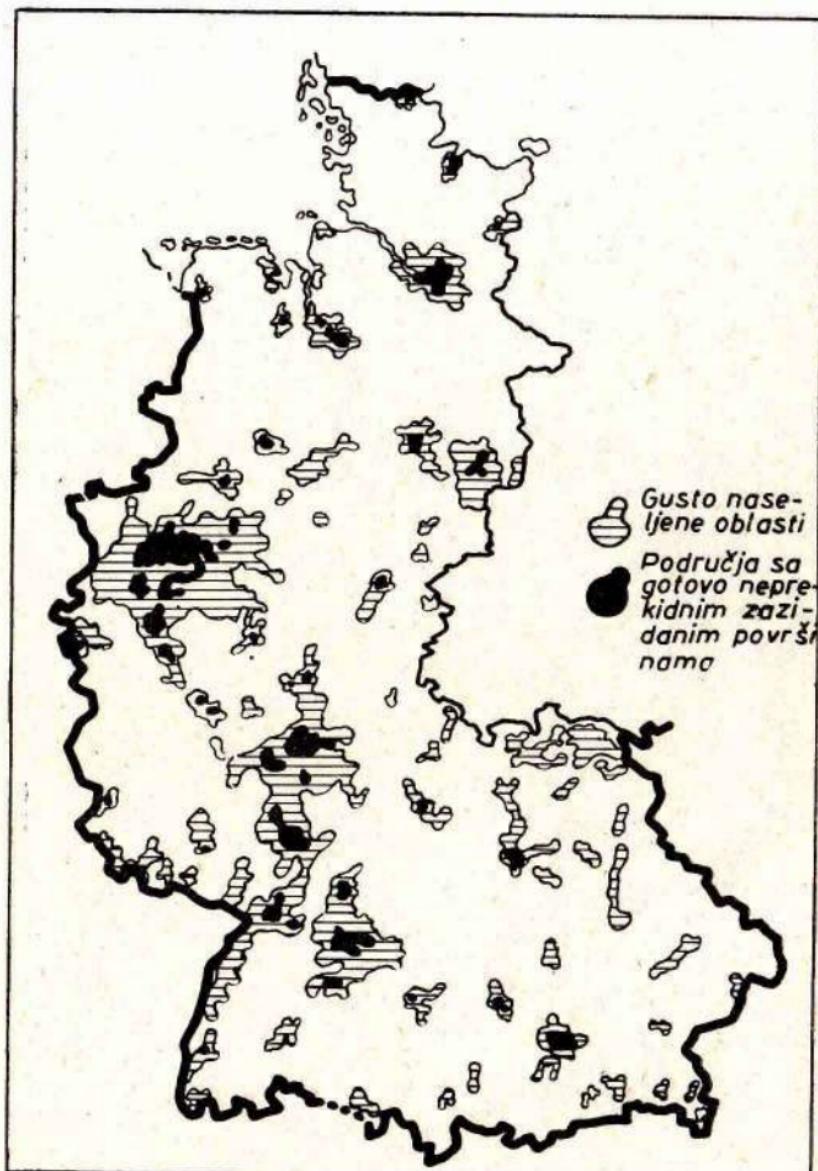
- najbitniji deo privredne snage Zapadne Evrope (gotovo 25%) leži neposredno na pravcu glavnog udara sovjetskih snaga.

Skica 2 omogućuje uvid u strukturu dislokacije naseljenih mesta na teritoriji Savezne Republike. Na njoj se mogu zapaziti sledeće karakteristike:

- Za područje Savezne Republike nije tipična prosečna gustina stanovništva od 215 stanovnika na kvadratni kilometar, koja je statistički izračunata, već regionalna suprotnost između gusto zbijenih gradskih područja i relativno znatno slabije naseljenih oblasti van tih područja.

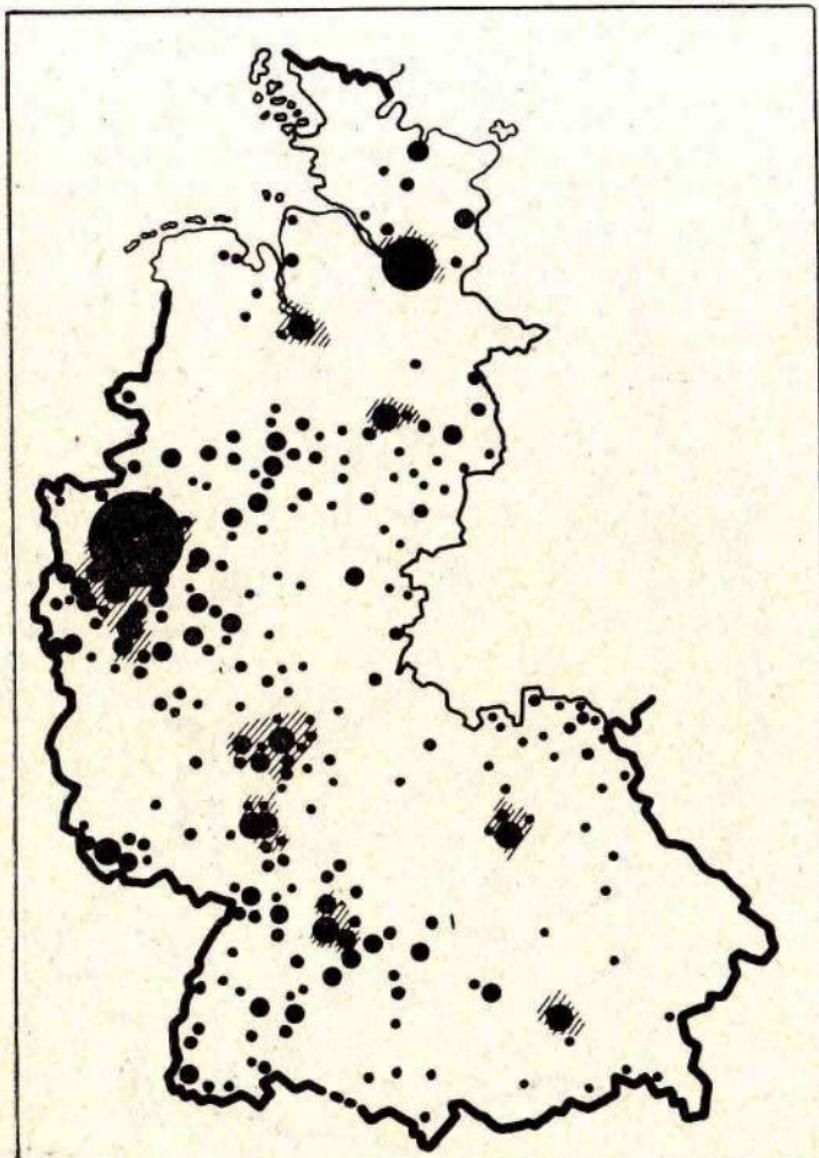
- Na samo 10% ukupne površine Savezne Republike živi oko 50% stanovništva Zapadne Nemačke, i to pri gustini od najmanje hiljadu stanovnika na kvadratni kilometar, dok na ostalih 90% površine savezne teritorije gustina stanovništva iznosi prosečno oko sto stanovnika na kvadratni kilometar. Ova velika razlika u gustini stanovništva (10:1), kao i veliko opadanje stanovništva karakterišu stvarnu demografsku strukturu naše zemlje.

— Ako se nastavi sa dosadašnjim procesom zbijanja stanovništva, sve više će rasti teškoće, kako za vojnu tako i za civilnu stranu odbrane zemlje. Iz tog razloga su u in-

Skica 2

teresu zemaljske odbrane nastojanja da se lokalnim propisima, kao i planiranjem naseljavanja u okviru čitave zemlje, postigne zdrava i pravilna teritorijalna struktura.

Skica 3

— U zonama pojedinih korpusa nalazi se do deset miliona ljudi. Stoga će i vojno rukovodstvo morati da se pozabavi problemima opstanka i pokretanja tako velikih masa stanovništva.

Velika pažnja u svim vojnim razmatranjima mora se poklanjati i eventualnim spontanim pokretanjima stanovništva. Odvajanjem stanovništva od mesta stanovanja i njegovim zadržavanjem pred nesavladivim preprekama na zemljištu ljudi se mogu izložiti smrtnoj opasnosti, a to štetno utiče i na operativnu slobodu trupnih jedinica. Činjenica da se nemačko stanovništvo nalazi i u sovjetskoj okupacionoj zoni nameće dodatne probleme.

Rat bi bio u stanju da za kratko vreme trajno uzdrma naš strukturalni sklop, a to dejstvo moglo bi se postići već pri sadašnjem stanju naoružanja, i to sa relativno neznatnim vojnim i ratnopsihološkim sredstvima. Ova strukturalna odbrambena situacija naše zemlje mogla bi se pobilje razmotriti pomoću još nekih skica.

Skica 3 pokazuje kako je raspodeljena celokupna industrija na teritoriji Savezne Republike. Iz ove raspodele može se uočiti sledeće:

— najveći deo industrijske proizvodnje razmešten je u zbijenim industrijskim centrima i velikim gradovima, što je grubo prikazano na skici;

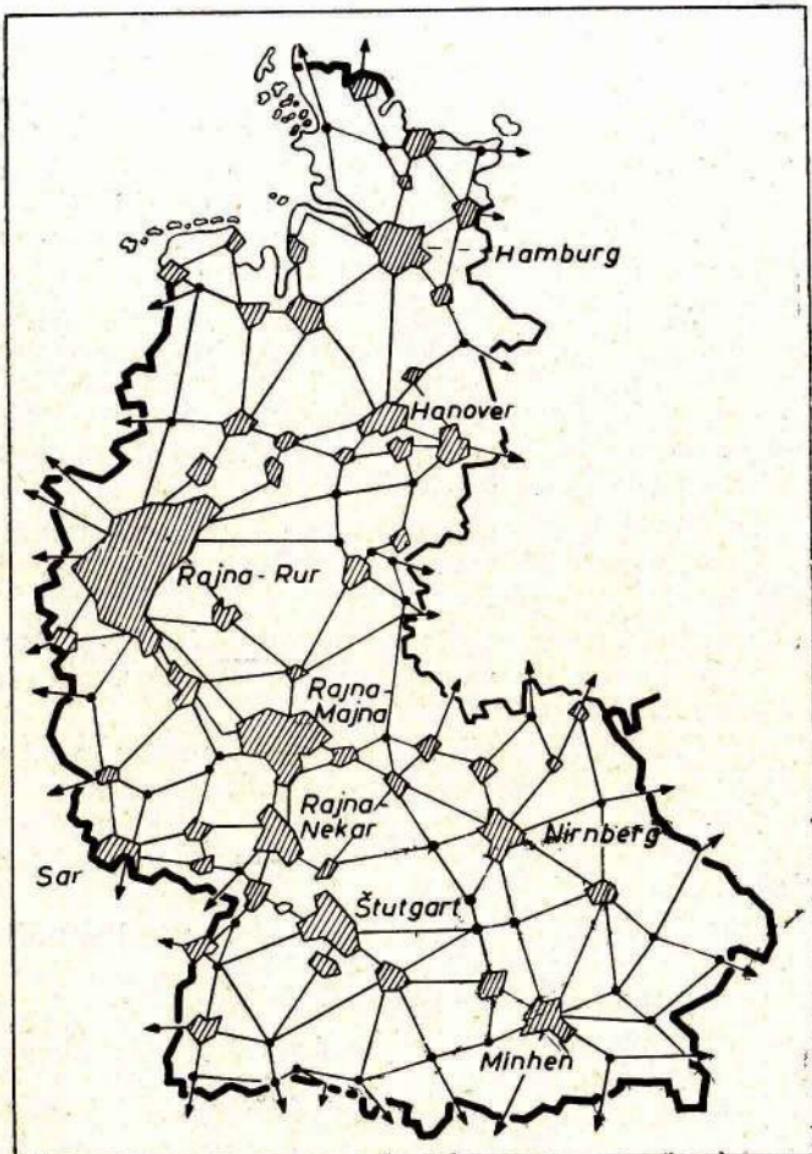
— industrijski potencijal Zapadne Nemačke prostorno je toliko skoncentrisan da i ako bi bila paralisana samo neka područja, industrijska proizvodnja, koja je inače upućena na međusobnu povezanost i podelu rada, ne bi više bila sposobna za celovitu proizvodnju.

Skica 4 potvrđuje ovo razmatranje u pogledu situacije u saobraćaju. Iz skice se može videti:

— celokupna saobraćajna mreža orijentisana je na privredne centre u kojima se nalaze i najvažnija saobraćajna postrojenja;

— u slučaju rata celokupna saobraćajna mreža bila bi sposobna za upotrebu jedino ako bi veliki saobraćajni čvorovi ostali sposobni za funkcionisanje;

— slična je situacija i u službi veze; telegrafsko-telefonska mreža je skoncentrisana u malom broju centara; rationalizacija i automatizacija uticaće odlučno i na budući

Skica 4

razvoj; u toku poslednjih nekoliko godina razvijene su neke nove veze, koje su bitno doprinele zgušnjavanju, a time i povećanju otporne snage mreže; radio-pravci takođe rasterećuju ovaj sistem, ali i pored svega sistem veza ostaje i dalje veoma osetljiv;

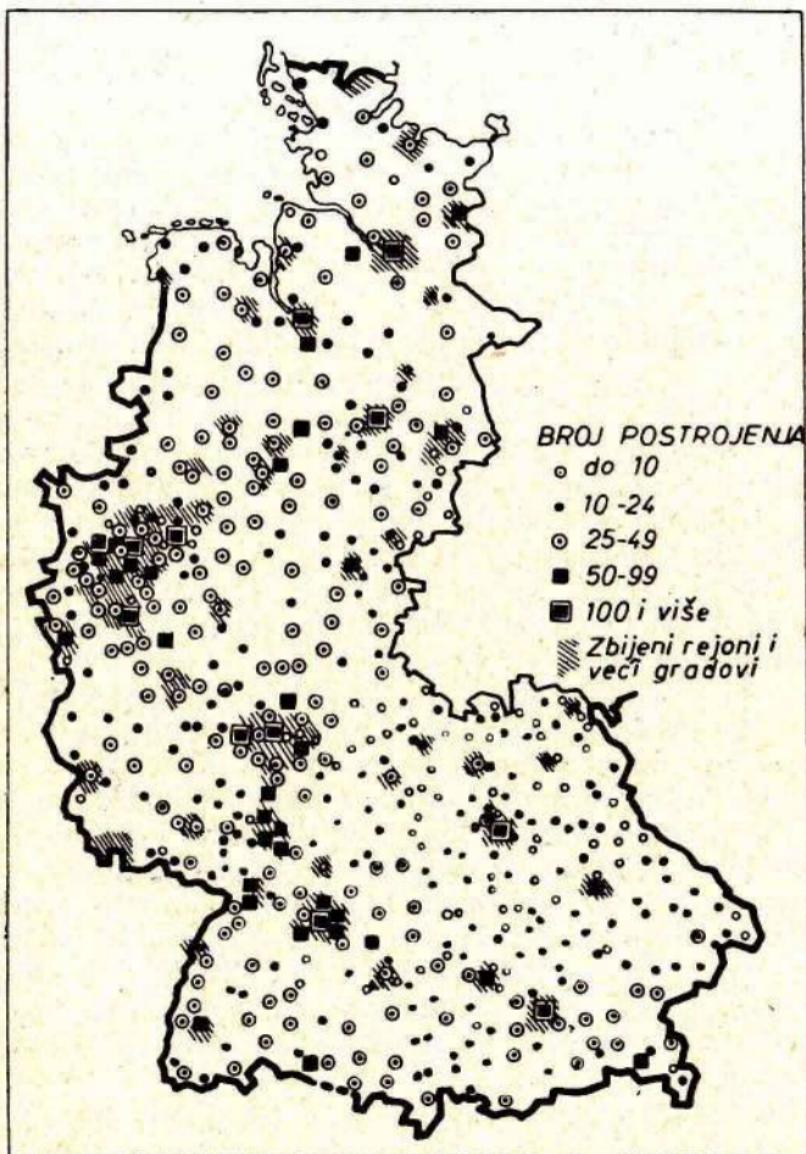
— i sistem povezivanja energetskih snaga je osetljiv, tako da se u slučaju rata ne bi smelo smatrati da je obezbeđeno njegovo efikasno funkcionisanje.

Na skici 5 prikazan je raspored postrojenja za opravku motornih vozila. Iz skice se može videti da se većina ovih postrojenja nalaze, naravno, tamo gde je saobraćaj najgušći. Međutim, i u ostalim područjima postoji dovoljan broj takvih postrojenja srednje i manje veličine, a i ona su sa stanovišta zemaljske odbrane veoma dragocena.

Na osnovu ovakve vojnogeografske procene situacije, koja je objašnjena uz pomoć priloženih skica, može se zaključiti da se teritorija Savezne Republike ne može braniti u konvencionalnom smislu te reči, da bi, zatim, shvatanje da se nalazimo u situaciji u kojoj cela otadžbina treba da predstavlja front moglo da dovede do pogrešnih zaključaka, kao i da se, najzad, ideja o samostalnoj odbrani teritorije Savezne Republike više ne može prihvatiti. Postojeća vojna sredstva nisu dovoljna da stanovništvu i njegovim životnim izvorima zagarantuju odgovarajuću zaštitu od oružane aktivnosti napadača. Međutim, vojno-geografska razmatranja treba takođe da pokažu da bi bilo očigledno u suprotnosti sa procenjenom slikom rata ako bismo planirali odbranu obmanjujući se da joj dalje održavanje mirnodopske strukture ne treba prilagoditi. Bilo bi, takođe, izlišno ako bismo žeeli da organizujemo mirnodopski privredni razvoj u duhu nacionalne vojne privrede starog stila. Ovo naročito stoga, što se u budućem ratu ne bi moglo više ni zamisliti funkcionisanje celovite i povezane privredne proizvodnje na teritoriji Savezne Republike.

Ne samo na vojnem području već i u domenu civilne odbrane treba da uradimo najbolje što je mogućno u postojećoj situaciji. Doduše, morali bismo, da na svakom

mestu u borbenoj zoni računamo sa najgorim, ali nije nimalo verovatno da će ovaj najopasniji i najnepovoljniji slučaj nastupiti svuda u isto vreme, tako da sve ove ak-

Skica 5

tivne pripremne mere, ukupno uzevši, zadržavaju i dalje svoju vrednost.

Nalazimo se, dakle, pred zadatkom da razvijemo takav sistem zemaljske odbrane koji će nam i u slučaju potrebe za našom opštrom odbranom obezbediti široke mogućnosti, bolje rečeno odbranu u vidu mreže celija koja će davati odgovarajuće mogućnosti za rad i pružanje otpora. Međutim, potrebno je još veoma mnogo da se uradi da bi se postigao, čak i ovaj skromni odbrambeni cilj. Takav sistem omogućuje vođenje snažne odbrane, a sa druge strane, u njemu nema elemenata koji bi mogli da deluju izazivački ili da predstavljaju pretnju za neprijatelja.

Prikazane karakteristike slike o ratu odnose se takođe na trupu i organizaciju naše zemaljske odbrane. I trupa i organizacija zemaljske odbrane moraju biti dorasle situaciji koju neprijatelj može da izazove u svako doba i na svakom mestu u našoj zemlji, sredstvima koja mu stoje na raspolaganju. U vezi sa ovim ukazaćemo ukratko na neke karakteristične oblike koji se mogu pojavit u eventualnom odbrambenom ratu:

U rejону у којем се воде борбе могла би се компактна борбена дејствија делимићно раščланити, ако би се употребило АБХ оруђе. Непријатељеве и сопствене оруžане снаге разлиčите јачине могле би се наћи једна према другој у дубокој борбеној зони. Живот цивилног становништва морао би се често ограничiti само на најнеophodnije потребе за одржавање голог опстanka, а о неком redovном snabdevanju teško би могло да буде говора. Цивилно становништво биće увућено у ратне операције, нарочито ако кrene у избеглиштво или га захвати паника. Ако се још за време мира не обезбеде decentralizovane залихе, у рату се могу очекivati kobne nestašice. Skloništa za zaštitu могу да posluže ljudima као уточиште за spasavanje života.

У pozadini svaka tačka može da bude objekt iznenadnog neprijateljevog napada iz vazduha, pri čemu su protivniku široko odrešene ruke u pogledu izbora sredstava za napad. Isto tako se mogu очekivati i razaranja na velikim prostranstvima, a zamašni pokreti masa stanovništva

mogu se pojaviti na pravcima koji vode sa gusto naseljenih područja. Treba računati sa pokušajima protivnika da izazove haotično stanje radi paralizovanja političkog i vojnog rukovođenja. Takvu situaciju mogu da pogoršaju saboraže, sredstva psihološkog rata kao i vazdušni desanti.

Civilni život moraće se ograničiti samo na najbitnije životne funkcije. Izgleda da bi se povezanost mogla održati samo u manjim, preglednijim rejonima, u opštinama, srezovima, a možda i u okruzima. U mnogim slučajevima dolaziće do situacije kada će pojedini krajevi biti izolovani kao ostrva. Osnovno je i najvažnije da se održe najbitnija sopstvena sredstva upravljanja, odnosno da se u slučaju rastrojavanja odmah ponovo uspostave, kao i da se obezbedi sloboda akcije vojnom, a to znači i političkom rukovodstvu. Tu, dakle, leži težište zadataka decentralizovane teritorijalne odbrane. Ona je neophodna upravo u atomskom ratu uz primenu dalekometnog oružja, da bi se obezbedila slobodna upotreba sopstvenih vojnih jedinica.

Prilikom procenjivanja odbrambene situacije Savezne Republike moramo stalno imati pred očima veliku osetljivost naše teritorije. Mi smo, međutim, takođe svesni i činjenice da se moraju podneti izvesni rizici ako želimo da očuvamo naše slobodno društveno uređenje. Tobožnja neutralnost ne predstavlja nikakvo rešenje ovog problema. Reč je, naime, o tome da bi upravo ravnoteža snaga, na koju se oslanjaju takve hipoteze o neutralnosti, bila u Evropi presudno poremećena eventualnom vojnom neutralnošću Zapadne Nemačke. Naš vojnogeografski položaj i unutrašnja struktura sastavni su deo političke stvarnosti naše zemlje, koju ne možemo izbeći.

Okolnost što sam u vezi sa temom o slici budućeg rata izneo i neka svoja lična shvatanja niukoliko ne znači da se budući rat mora zamisliti samo na taj način i da se ne bi mogao odvijati nikako drugčije. Kao što je već naglašeno, nije reč o tome da se prognozira verovatan tok borbenih operacija, već se ima u vidu isključivo ideja plani-

ranja koja bi predstavljala merilo za sve ono što bi trebalo pripremiti još za vreme mira da bismo na taj način mogli da otklonimo rat. Ostaje sasvim otvoreno pitanje da li bi u našim predstavama o budućem ratu on morao da otpočne masovnim atomskim udarom od kakvog se strepi ili odmeravanjem snaga konvencionalnim sredstvima. U operativnoj zamisli i merama predostrožnosti ne bi se smelo grčevito držati samo jedne pretpostavke, pošto bi se moglo dogoditi da nas protivnik iznenadi upravo nekom drugom. Međutim, ako se, odbrana planira u odnosu na najopasniju pretpostavku, a istovremeno uzmu u obzir i druge mogućnosti, to će biti daleko bolje nego u obratnom slučaju, koji bi nužno doveo do izmene merila.

S obzirom na ovakav obeshrabrujući rezultat našeg razmatranja, čovek bi lako mogao postati sklon rezignaciji, ali treba imati na umu da bi upravo takav stav bio veoma pogrešan i opasan. Istočni blok se takođe nalazi pred sličnim problemima, te bi mu, prema tome, svako popuštanje u odnosu na najveći mogućni stepen naše odbrambene sposobnosti obezbedio ono željeno preim秉stvo za koje se on bori u hladnom ratu.

SISTEM ZEMALJSKE ODBRANE

Postavlja se pitanje kakve zaključke u pogledu sopstvenog planiranja treba izvući iz prikazane slike budućeg rata? Mogućim oblicima borbe trebalo bi suprotstaviti ova četiri elementa:

1. Pokretljivost,
2. maskiranje,
3. rastresitost, i
4. zaštitne mere.

Kombinaciju ovih elemenata označiću kao »taktički sistem« naše opšte zemaljske odbrane. U vojnem pogledu pokretljivost zauzima u tom sistemu, kao i ranije, primarno mesto. Međutim, ovaj elemenat uslovjava da sve oružane snage budu obučene i opremljene za vođenje

rata pod uslovima upotrebe ABH oružja i da raspolažu pomoćnim sredstvima za obezbeđenje zaštite na zemljištu. Merama maskiranja i rastresitošću borbenog poretka još se više smanjuje osetljivost trupe. Da bi se i u onim područjima koja će u ratu biti izložena velikim potresima mogli da izvode pokreti i operacije odnosno ispunjavaju borbeni zadaci, neophodna je solidna lokalna organizacija komandi naročito za pitanja:

- saobraćaja i transportnih zadataka,
- službe veze,
- zaštite objekata i bezbednosti u pozadini i
- sanitetske službe i bolnica.

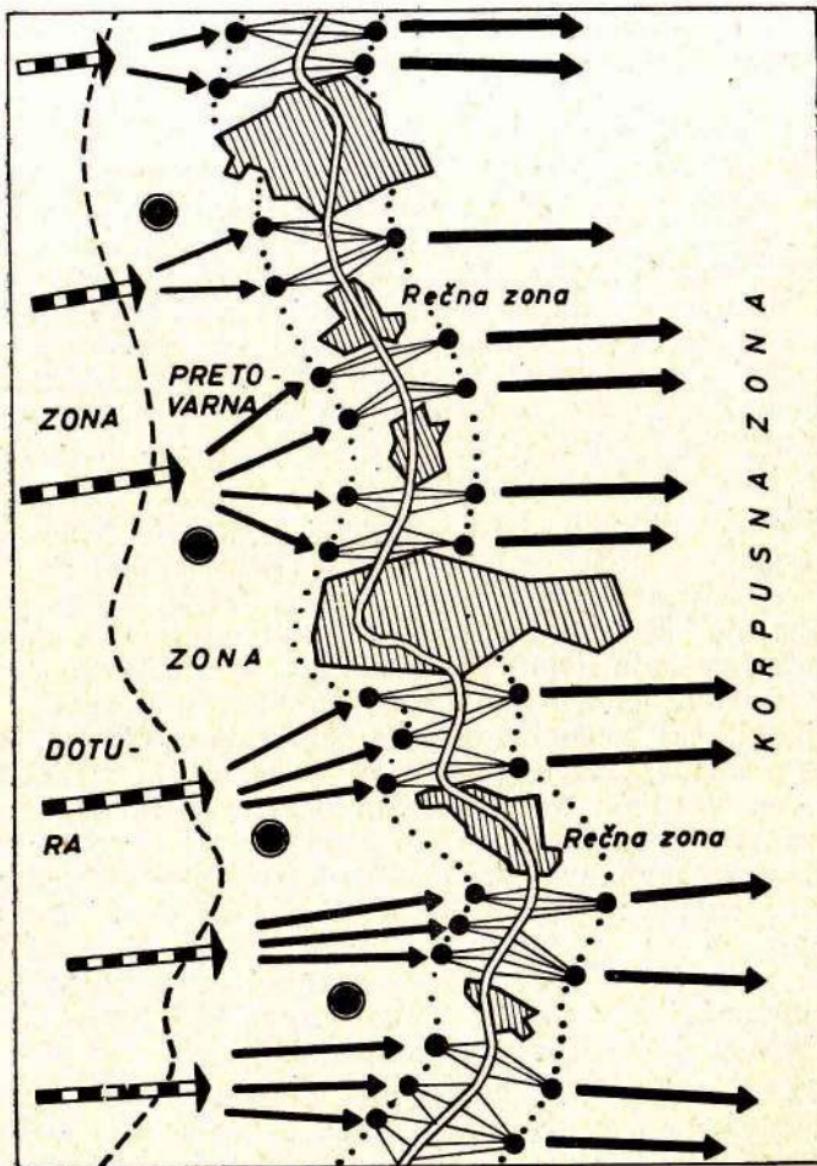
Nasuprot mobilnoj organizaciji oružanih snaga NATO, ovaj teritorijalni nacionalni komandni aparat je vezan za određenu teritoriju. Njegova izgradnja može se zamisliti u vidu pojedinih oslonaca i uklopljena je u regionalni komandni sistem. Nacionalnom komandnom aparatu pripadaju komande vojnih oblasti sa odgovarajućim administrativnim upravama i potčinjenim im ustanovama.

Sposobnost za angažovanje teritorijalne komandne organizacije oslanja se uglavnom na mere zaštite, to jest na decentralizaciju koja se još može tolerisati s obzirom na potrebnu tehniku komandovanja, kao i na dovoljnom broju izgrađenih zaštitnih objekata.

Na primeru savlađivanja jednog rečnog toka pokušaću da prikažem zadatke i ulogu vojne zemaljske odbrane:

Na skici 6 predstavljeno je savlađivanje jednog od-seka rečnog toka. U pozadini ovo spada u dužnost teritorijalne komandne organizacije. Ovaj zadatak ne može se u praksi izvršiti bez tesne saradnje sa civilnim nadleštvincima. Skica shematički prikazuje način na koji bi se ovaj zadatak magao izvršiti i u izuzetno teškim ratnim okolnostima. Vojni zadatak u vezi s tim sastoji se u tome da se transport iz neke dosta udaljene baze u pozadini prebaci preko reke jedinicama koje se nalaze na onostranoj obali. Prepostavljamo da su artikli snabdevanja dop-

remljeni železnicom preko više pruga u zonu za pretovar s ove strane reke. U toj zoni artikli se pretovaraju na kamione, i to na više mesta. Dalje transportovanje materi-

Skića 6

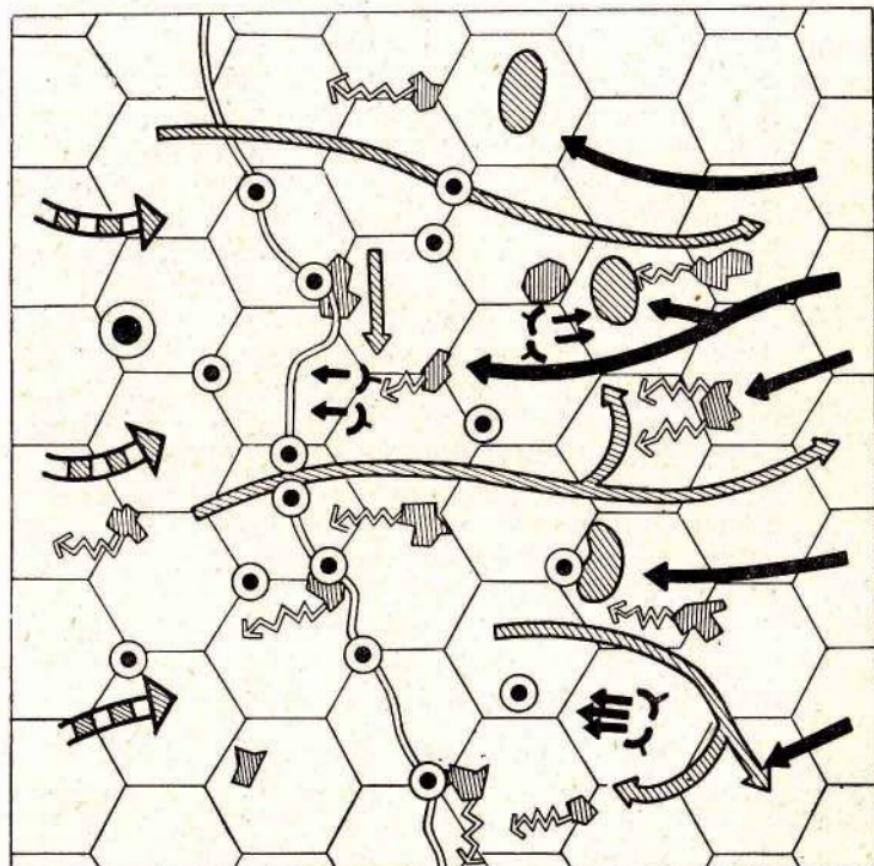
jala odvija se rastresito po više puteva u vidu lepeze sve do uže rečne zone. Da ovakve kolone ne bi predstavljale pogodne ciljeve za neprijatelja, vrši se ponovna podela i razgranjavanje transportnih puteva, izbegavaju se osetljivi, gusto naseljeni rejoni i veliki gradovi, da bi se konačno preko svih mogućnih mesta prelaza materijal prebacio preko reke. Na sličan način savlađuje se i rečna zona na onostranoj obali (primenom »sistema proceđivanja«). Zaštita prelaženja takve rečne zone zasniva se na rastresitom poretku i pokretima u više kolona koje su na skici prikazane strelicama. Međutim, sama organizacija, komandni uređaji za transportovanje, borbeno obezbeđenje i služba veze, pretovar materijala i regulisanje saobraćaja, trebalo bi da se izvode sasvim zaklonjeno, to jest iz decentralizovanih i obezbeđenih oslonaca koji su na priloženoj skici predstavljeni crnim kružićima. Kako sami pokreti tako i komande vezane za svoja mesta podležu zahtevima vojnog maskiranja.

Problematika prelaza prepreka ove vrste ne sastoji se isključivo u tehničkom savlađivanju samog rečnog toka već i u prelaženju široke ugrožene rečne zone. Skica 7 prikazuje i željeno odvajanje vojnih pokreta od kretanja civilnih lica koja napuštaju ovu zonu. Pod uslovima koje bi u pozadini mogao da stvori budući rat, proširuju se vojni taktički zadaci u obiman regionalan problem, koji zahteva odgovarajuću komandnu organizaciju zemaljske odbrane. Verujem da sam ovim primerom dotakao onu stranu zemaljske odbrane koja nas neposredno dovodi do ključnih razmatranja. Dominantan vojni elemenat zemaljske odbrane jeste kretanje. Da bi se ovaj problem rešio, potrebno je imati komandni sistem teritorijalne odbrane, čvrsto vezan za stalna mesta. Naprotiv, odlučujuće držanje na civilnom sektoru mora biti takvo da se obezbedi mir, odnosno regionalna stabilnost.

Iz tih razloga civilna odbrana mora u prvom redu da se zasniva na organizovanoj zaštiti, a raščlanjavanje — ukoliko je povezano sa kretanjem — trebalo bi da se primenjuje samo u određenim slučajevima. Međutim, civil-

nom rukovodstvu u vanrednom stanju moramo priznati iste mogućnosti delovanja kao i vojnoj teritorijalnoj odbrani. I ovo rukovođenje mora da usledi u dubini teritorije i da je organizovano na sličan način.

U saradnji između vojne i civilne odbrane moguće su nesuglasice, kojih se treba pribavljati naročito kad izbiju spontana pomeranja civilnog stanovništva. Treba imati u vidu da bi pod uslovima ABH rata pokreti u civilnom sektoru značili katastrofu. Ova opasnost mora zadati ozbiljne brige i vojnoj odbrani.

Skica 7

Skica 7 prikazuje shemu pokreta u sistemu zemaljske odbrane. Na ovoj jednostavnoj shemi još jednom će se objasniti funkcionalni sistem:

- Prikazana je stabilna situacija proizvoljno zamišljene teritorije u okviru regionalnog sistema zemaljske odbrane. Shematski predstavljene čelije, prikazuju, čisto simbolički, pregledne rejone, dovoljno velike da se na njima još mogu izvršiti zadaci koje postavlja zemaljska odbrana.
- Ovu teritoriju protivnik napada frontalnim prodorima, vazdušnim desantima i atomskim oružjem; veze su pokidane, a razorena struktura zahteva uspostavljanje pojedinačnih čelija.
- Na takvoj teritoriji kreću se sopstvene trupe ili pojedine jedinice poseduju svoje polazne rejone. Razaznaje se hvatanje ukoštac u rejonima za koje se vode borbe.
- Stanovništvo gradova je uz nemireno i preduzima pokret. Izbijaju trvenja koja na žarištima ratnih zbivanja mogu da dovedu do katastrofe.
- U takvim slučajevima nužno je da se u pojedinim delovima rejona bude načisto sa različitim funkcijama zemaljske odbrane. Na nekim mestima u prvom planu će biti pitanje opstanka, a na drugim će dominirati vojni taktički zadaci. Ako u jednom rejonu bude presudan problem izbeglica, na drugom mestu se može pokazati da je za vođenje rata veoma važno pitanje privrednih snaga. Moguće su i kombinacije ovakvih slučajeva.
- Promenljivi zahtevi do kojih može da dođe u ovakvim situacijama mogu se rešiti samo organizovanjem jednostavnog regionalnog sistema.

Sa gledišta postojećih zadataka kao i njihovih uzajamnih uticaja, vojna i civilna zemaljska odbrana obrazuju jedinstven sistem jer:

- obe služe jednom odbrambenom cilju,
- obe su podređene jedinstvenoj slici rata,

- vojne jedinice i civilno stanovništvo su u ratu sudsinski povezani već samim zajedničkim mestom na kojem se nalaze,
- uobičajena taktička sredstva (kretanje, maskiranje, rastresitost i mere zaštite) usklađuju se zajednički na svim mestima,
- u svojim komandnim organizacijama vojna i civilna odbrana održavaju tesnu vezu na svim regionalnim nivoima,
- obe su upućene na zajedničke izvore,
- vojna i civilna odbrana moraju se prilagoditi jedna drugoj, da bi se pri izvođenju borbenih dejstava imali u vidu i životni interesi civilnog stanovništva, a da bi se, s druge strane, iz ljudskih i materijalnih pomoćnih izvora mogli podmirivati i zahtevi trupe, i
- obe odbrane su zainteresovane za problem izbeglica.

O FUNKCIJAMA CIVILNE ODBRANE

Slika o trupnim jedinicama koje se kreću i vode borbu i za koje u pravcu zapad — istok teče dotur zadržava svoju vrednost i u planiranju za atomski rat, bez obzira što na pojedinim mestima ili i u širim oblastima može da dobije i sasvim drukčiji izgled. Odlučno vojno rukovodstvo, relativno visok stepen obuke, sredstva veze i inžinjerijska sredstva, motorizacija, sistematska ABH odbrana, komandna postrojenja i mnogi drugi elementi čine da vojni potencijal zadržava svoj značaj i u najtežim situacijama. Takav potencijal i takva sposobnost za pružanje otpora ne mogu se očekivati na civilnom području. Civilna odbrana mora svojim zaštitnim merama da teži ispunjanju zahteva trupnih jedinica koje izvode pokrete, kao i da svoju sposobnost za dejstvo prilagodi vojnom sistemu stepenované odbrane. I u ratu koji bi se postepeno razvijao i jačao u svom intenzitetu, civilna odbrana bi trebalo da

je u stanju da udovolji svim regionalnim zahtevima trupa koje dejstvuju na teritoriji Savezne Republike. Pri tom civilna odbrana mora uvek da bude spremna na eventualni atomski udar protivnika, to jest da obezbeđuje punu zaštitu sve dok postoji atomska opasnost.

Tako je, dakle, i civilna odbrana dužna da se u svojim planovima orijentiše na najopasniju situaciju. Po mom mišljenju stožerna tačka jeste i ostaće i ubuduće izgradnja skloništa, bar onih osnovnih, za svakoga. Od tih skloništa zavisi sudbina čitave civilne odbrane, a na njima počiva i načelo stej-et-haum-polisi*) koje je tako značajno i u vojnem pogledu. I prema vojnom shvatanju skloništa su neophodna za celokupno stanovništvo, kako u gradu i na selu, tako i u svakoj kući i fabrici. Kućne zalihe sredstava za održavanje života kao i obuka u samозаштитi predstavljaju dopunske elemente uz skloništa. U nadležnost civilne zaštite spadaju zatim mere — koje su doduše svima poznate ali još nisu ostvarene — za bezbednost postrojenja značajnih za održavanje života i za odbranu, u koja bi se morale uračunati i sve radionice koje služe oružanim snagama.

Evakuacijom i preseljavanjem civilnog stanovništva smanjuju se, doduše, osetljivost velikih gradova, ali ne i opasnosti koje se javljaju u teškim situacijama u ratu, naročito u slučaju radioaktivnih padavina. U konačnom planiranju preseljavanje bi iziskivalo odgovarajuće dopunske kapacitete skloništa u prihvativim područjima kao i tesnu saradnju s vojnim organima. Nadležni vojni organi moraju se veoma brižljivo odnositi prema svim pokretima stanovništva, pa i onim koji su blagovremeno planirani. Ovo stoga što se:

1. pokreti stanovništva veoma teško usmeravaju i što se njihove posledice ne mogu sagledati,
2. što ovi pokreti sputavaju slobodu operacija sopstvenih trupa i

*) *Stay-at-home-policy*, načelo prema kojem civilno stanovništvo i u slučaju atomske opasnosti treba da ostane u svojim domovima. — Prim. red.

3. što se njima najverovatnije pogoršava situacija stanovništva, jer se dejstvo neprijateljevog oružja u našoj zemlji proteže kako na grad tako i na selo.

Na kraju razmatranja ovog pitanja treba napomenuti da pravilnije rešenje ovog problema treba gledati u rastresitosti stanovništva, koja bi se planski obezbedila još za vreme mira, i to savremenom izgradnjom gradova i planskim regulisanjem čitave teritorije, pa i sela.

Izgradnja skloništa za stanovništvo, pripremanje kućnih zaliha, obuka, vazdušna zaštita industrijskih postrojenja i preventivne mere za obezbeđenje pogona koji su od životne važnosti — sve to zajedno čini sadržaj rada zaštitne službe. Ovaj pasivni deo civilne odbrane predstavlja zapravo suprotnost elementu pokretljivosti trupe. Oba ova elementa — pokretljivost i služba zaštite — moraju biti unapred pripremljeni tako da u slučaju stvarne potrebe zbilja ostane samo da se primene u praksi, jer se za kratko vreme ne mogu više poboljšati. Međutim, civilna odbrana ima i neke aktivne elemente, u koje se, između ostalog, mogu ubrojati:

- sopstvena komandna organizacija,
- lokalne i međulokalne službe pružanja pomoći,
- zadaci održavanja reda i sigurnosti,
- zdravstvena služba,
- organizacija saobraćaja,
- služba veze,
- organizacija za usmeravanje izbegličkih pokreta,
- služba za opravke i održavanje vozila i
- korišćenje pomoćnih izvora, uključujući ishranu, pa i zadovoljavanje potreba trupnih jedinica.

Sve ove službe zajedno obrazuju civilnu upravnu organizaciju sa njenim pomoćnim postrojenjima, koja odgovara vojnoj teritorijalnoj komandnoj organizaciji. Obe ove organizacije dejstvuju na istim područjima, mada su vojne aktivnosti usmerene više na slobodne odnosno poljske oblasti, a civilne mahom na osetljivija, gusto naseljena područja i gradove. Ubeđen sam da će zemaljska odbrana prihvati kao jedno od glavnih načela u svojim planira-

njima ovu ideju o teritorijalnoj podeli zadataka operativnog i restaurativnog rukovođenja. Međutim, zajednički vojni i civilni problem ostaje i dalje pitanje masovnih pokreta civilnog stanovništva.

Ako ješ jednom predstavimo sebi sliku rata i razmotrimo vojnu strukturu teritorije Savezne Republike, nametnuće nam se zaključak da uopšte ne može biti efikasne operativne odbrane bez doprinosu civilne strane i da se zadaci teritorijalnog vojnog rukovodstva i aktivnog dela civilne odbrane na svim regionalnim nivoima mogu posmatrati samo kao zajednički zadaci.

Razumljivo je da i u civilnoj odbrani treba stalno težiti opštem nacionalnom rukovodstvu, pre svega da bi se omogućilo uspostavljanje ravnoteže snaga. Posmatrajući sa operativnog stanovišta najšire centralno rukovodstvo biće ipak u rukama Vrhovne komande organizacije NATO, pošto naša zemlja predstavlja samo mali, mada u strategijskom pogledu važan deo celokupnog obrambenog područja, te ne bi mogla voditi borbu samostalno. Više ne posedujemo vojnopolitičku centralizaciju, te iz ove okolnosti moramo da izvučemo razumne zaključke. Svaka nacionalna samostalnost na vojnem planu bila bi samoubilačka.

Dodirnuo bih ovde još jedno pitanje, koje je kao posledica savremenog razvoja postalo veoma interesantno i zemaljsku odbranu izvelo iz njene nekadašnje pasivnosti usmerivši je novim pravcem. Reč je, naime, o aktiviranju privrednog, naročito industrijskog doprinosa zemlje. Hteo bih da u nekoliko tačaka obuhvatim mogućnosti naše industrije:

1. Zbog svog veoma malog prostranstva i svoje vojnogeografske situacije, teritorija Zapadne Nemačke ne pruža uslove za proizvodnu autarhiju. U pogledu snabdevanja oružjem i drugom opremom osećamo danas, isto kao i ranije, da nam je potrebna pomoć Atlantskog saveza. Međutim, u sistemu stepenastog zastrašivanja trebalo bi najpre iscrpsti sve mogućnosti koje zajedničkim planiranjem pruža Evropa uključena u organizaciju NATO.

2. Savezna Republika Nemačka moraće ubuduće da nastoji, mnogo više nego do sada, da na terazije zastrašivanja stavi svoj industrijski potencijal. Nemogućno je da se naša industrija, koja je izgrađena na načelima povozivanja i podele rada, zaštiti tako da može u celini odgovoriti svim ratnim situacijama. Ostvarivanje odbrambenih ciljeva zahteva, međutim, izvesnu bazu za pružanje regionalne pomoći pa i doprinos naše industrije odbrambenom potencijalu.

3. Čak i mali zahtevi koji se postavljaju industriji uslovljavaju znatna ulaganja za obezbeđenje dovoljne zaštite. Pri određivanju intenziteta zaštitnih mera treba se prvenstveno rukovoditi time da se obezbedi funkcionišanje postrojenja u slučaju rata, ali se pri tom verovatni stepen ugrožavanja ne može uzeti kao neki prihvatljiv kriterijum. Pojačana zaštita nekih određenih i za odbranu važnih postrojenja bila bi, s obzirom na to da se proizvodnja zasniva na podeli rada, tek onda ekonomski opravdana ako bi se u celokupnoj privredi određenim merama osnovne zaštite obezbedio odgovarajući stepen otpornosti.

4. Privredne pripreme za odbranu ne iscrpljuju se samo preuzimanjem zaštitnih mera, već se za te pripreme, pored ostalih, pružaju i sledeće mogućnosti:

- stvaranje zaliha sirovina i rezervnih delova,
- decentralizovano izdavanje materijala,
- stvaranje pogonskih filijala u Evropi ili sopstvenoj zemlji,
- obavezan rad ljudstva zaposlenog u pogonima,
- mere bezbednosti unutar samih pogona.

Predislociranje čitavih fabrika u skladu sa mobilizacionim planom verovatno bi usledilo suviše kasno i ne bi trebalo da se s tim računa. Mirnodopskoj predislokaciji industrijskih postrojenja koja bi se izvela u starom stilu ne protive se samo privredno-politički motivi već je i teritorija Savezne Republike suviše uzana i izložena da bi se postignutim rezultatima takvih mera pokrili odgovarajući troškovi. Međutim, ako bi se izvesnim podsticajima moglo uticati na odgovarajuće premeštanje industrije u toku

njenog mirnodopskog razvoja, trebalo bi takve šanse iskoristiti.

Zahvatanjem u pomoćne privredne izvore stavljuju se planiranje i organizacija zemaljske odbrane pred složene zadatke, koji se ne mogu rešavati improvizacijama, lepim željama ili jednostranim zamislima stručnjaka. I ovi zadaci spadaju u određeni sklop koji nazivam »sistomem zemaljske odbrane«.

Potrebno je pomenuti još jednu okolnost. Nećemo biti stalno u mogućnosti da izgrađujemo zemaljsku odbranu odvojeno od slobodnog privrednog razvoja i isključivo u fiskalnoj režiji. U mnogim slučajevima bićemo prinuđeni da stvaramo dvostrukе kapacitete koji mnogo staju; osvrnimo se na zalihe životnih namirnica i pogonskih materijala. Podsetiću na sadašnju situaciju u Berlinu. U tom gradu su, doduše, obezbeđene rezerve životnih namirnica za 12 do 18 meseci, i to u državnoj režiji, ali za stvaranje zaliha industrijskih sirovina zadužena su preduzeća koja u tu svrhu primaju izvesnu pomoć od države. Gde god je moguće, trebalo bi odbrambena postrojenja upotrebljavati u korisne svrhe i za vreme mira. Za takve mere može se naći dovoljno primera na području izgradnje podzemnih gradskih postrojenja.

Međutim, postavlja se još jedno pitanje: u kom se obimu mogu iskoristiti za potrebe zemaljske odbrane razne mere koje se preduzimaju za izravnavanje konjunkture, na primer, uskladištanje butera, mesa, šećera, pšenice itd.? Kakve bi korekcije (lokacija, zaštita) bile u svakom pojedinom slučaju potrebne u vezi s tim? Kako bismo postigli da se prilikom izgradnje nove industrije ili proširivanja postojeće iskoriste za potrebe naše odbrambene situacije mogućnosti lokalne politike, koja bi bila usklađena sa potrebama tržišta?

Niz primera ovakve vrste mogao bi se bez sumnje još proširiti. Stoga bi bilo potrebno da sva nadleštva, korporacije, udruženja i vodeća preduzeća shvate da njihov doprinos zemaljskoj odbrani nije samo neka vrsta službene pomoći ili nužno zlo koje se mora podneti, već kriterijum

za donošenje sopstvenih odluka u celokupnoj njihovoј de-latnosti. U dosadašnjem slobodnom razvoju privrednih snaga išlo se za tim da se sigurnost postigne uglavnom samo snošljivom konkurencijom. Međutim, sve dok svi odgovorni faktori ne pristanu na žrtve i ne preuzmu obaveze bez kojih ni u našem privrednom sistemu ne može da se obezbedi pravi smisao reči »sloboda« — sve dотле će naša zemaljska odbrana morati da preduzima mnoge preventivne mere.

S pravom se, dakle, može zahtevati donošenje zakonskih odredbi koje za sada još ne postoje, ali nam je sem toga potreban i promišljeno sačinjen plan koji bi mogao da podnese diskusiju, a pomoću kojeg bi se svim zakonodavnim telima i odgovarajućim skupovima mogla očigledno dokazati potreba za žrtvama i obavezama. Danas se ne može mnogo postići apelovanjem isključivo na osećanja. Na završetku ovog odeljka htio bih još jednom podsetiti da sistem zemaljske odbrane obuhvata i sređuje sve pojedinačne zadatke prema njihovim funkcijama.

NAČELA I ZADACI RUKOVOĐENJA

Iz misli koje su u ovom izlaganju razvijane proizlaze za teritoriju Savezne Republike tipični zadaci rukovođenja. U procesu između sudbine nacije i nužnih posledica ratnih operacija svetskih razmera, pred rukovodstvo se postavljaju zadaci nove vrste, koji znatno menjaju tradicionalan način razmišljanja. Novi sistemi oružja i psihološka borba sredstva znatno su uticali da se izmene sve forme ratovodstva i borbenih dejstava. Smatram da nemačko rukovodstvo zemaljske odbrane ima sledeće zadatke:

1. Prvenstveno i dosledno treba zastupati smernice opšte odbrane Zapada.

2. Operativno rukovodstvo u ratu ne ograničava se samo na vojne probleme, već zahvata i pitanja opstanka našeg stanovništva i bez toga se ne može više zamisliti; ali ono sa svoje strane zahteva punu podršku svih odbrambenih snaga zemlje. Rukovođenje na teritoriji Savezne Repub-

like iziskuje apsolutnu saradnju vojnih i civilnih snaga na svim regionalnim nivoima.

3. *Pasivni elemenat* — izdržavanja snažnih vatrenih udara i krajnjih opterećenja psihološke prirode — ispoljava odlučujući uticaj na rukovodstvo. Ovaj elemenat ne bi trebalo osuđivati zbog njegove omrznute neaktivnosti, pošto korisni mogu biti samo oni što ostanu u životu.

4. Komandnu organizaciju i tehniku komandovanja treba prilagoditi opštoj slici rata, jer svako optimističko priželjkivanje slabi odbrambenu sposobnost.

5. Na borbenim područjima nije uvek mogućno održavanje komandne hijerarhije. Svaki viši i niži vojni starešina ili rukovodilac neke službe moraće često da pod sopstvenom odgovornošću donosi najteže odluke.

Iz ovoga proističe da svaka komandna koncepcija počiva na tumačenju opšte slike rata. Takav duhovni stav nužno dovodi do celovitog pregleda, te samim tim unapred isključuje pojavu konvencionalne uskosti pogleda. Međutim, videli smo da je i planiranje odbrane tako usko povezano s politikom da se nijedan zadatak vojnog rukovodstva ne može rešiti bez političke odgovornosti i poznavanja tih međusobnih odnosa.

Izvesna specifična *načela rukovođenja* u borbenoj zoni važe, uz neke određene osobenosti, kako za vojni tako i za civilni domen. Navešćemo ukratko ova načela:

- rastresitost (decentralizacija),
- prenošenje odgovornosti na niže instance (delegiranje),
- saradnja vojnog i civilnog rukovodstva na regionalnoj osnovi (regionalna koordinacija) i
- stalna spremnost za borbu i zaštitu.

Isto tako se mogu ukratko rezimirati i osnovni *komandni zadaci* na teritoriji Zapadne Nemačke:

- opstanak stanovništva i vojnih jedinica,
- operativno rukovođenje na teritoriji koja je podeljena na rejone,
- pokretljivost oružanih snaga čak i u rejonomima u kojima bi zavladao haos,
- široko rukovođenje snabdevanjem stanovništva i trup-

- nih jedinica,
- ovlađivanje tehničkim mogućnostima i sredstvima atomskog rata,
- savlađivanje moralno-psihološkog kompleksa i
- regionalno prikupljanje i korišćenje vojnih i civilnih snaga i izvora.

Neosporno je da se na putu ostvarivanja izneth načela i zadataka nalaze veoma jake prepreke, te će se stoga u praksi često morati da traže i pronalaze kompromisna rešenja. Međutim, izvesno je da ako ne postoji jedinstvena slika o ratu, onda će i rukovodstvu i planiranju nedostajati jedinstvena podloga, a svako pojedinačno planiranje, makar se u njega uložili i najveći napor, ostaće nepovezano sa celinom.

Ovim nabrajanjem načela i zadataka rukovođenja zaključujem svoj referat. Na svaki od navedenih načela i zadataka nadovezuju se novi problemi koji se moraju savladati u sistemu jedinstvenog shvatanja rukovođenja. Težište centralnog rukovođenja u Saveznoj Republici je, prema tome, na pripremama za odbranu još u miru, to jest na planiranju. Rukovodeći princip treba da glasi: ono što nije pripremljeno ne može se ni izvesti. U slučaju rata, zemaljska odbrana vodiće se pretežno decentralizovano. Na to se moramo pripremiti još za vreme mira.

Međutim, rukovođenje zahteva i sisteme u kojima može da dođe do svog stvarnog izražaja, u kojima ono živi i nad kojima vlada. Na taj način posmatram sliku rata, sistem zemaljske odbrane i rukovođenje kao misaono jedinstvo koje obezbeđuje saradnju svih snaga u odbrani zemlje.

Na kraju ću izneti i jednu svoju ličnu misao. Moramo biti svesni duboke tragike eventualnog budućeg rata kada se u mislima ili praksi bavimo njegovim jedino moralno opravdanim problemom, naime njegovim ukidanjem. U početku svog referata nazvao sam sliku o ratu i d e j o m, te sam tako ukazao na njenu duhovno-moralnu kategoriju. Baš u toj ideji bi trebalo sagledavati težište rukovođenja, naime u tome da se ona ostvaruje u praksi uz punu odgovornost i u skladu sa moralnim kategorijama.

Leo Švepenburg

ELEMENTI OPERATIVNOG I TAKTIČKOG KOMANDOVANJA BRZIM JEDINICAMA PREMA ISKUSTVIMA IZ II SVETSKOG RATA*)

OPŠTE POSTAVKE

U toku razvoja ratne istorije i tehnike naoružanja neke doktrine bivaju prevaziđene i propadaju a druge se održe uprkos stalnih promena kojima je podložno dejstvo naoružanja i bez obzira na promene formi koje se usled toga pojavljuju tokom vremena. Stvaranje prihvatljivih stavova o celishodnom komandovanju brzim jedinicama za izvestan budući period teže je i manje pouzdano u okviru operatike nego što je sređivanje odgovarajućih taktičkih iskustava. Uslovi za otpočinjanje eventualnog novog velikog oružanog sukoba moraju se razlikovati od onih iz vremena I svetskog rata.

Ukoliko se doktrinama iz II svetskog rata može pridati još neki značaj, teško se one mogu razmatrati ako se ne uzmu u obzir zahtevi atomskog sudara, ukoliko se oni mogu sagledati. Prvenstveno se mora ustupiti pretpostavci da će rat biti atomski, jer je takav slučaj najmanje razjašnjen i zato najteži.

*) Leo Geyr v. Schweppenburg: »Elemente der operativen und taktischer Führung von schnellen Verbänden nach den Erfahrungen des 2. Weltkrieges«, Wehrwissenschaftliche Rundschau«, februar 1962, str. 93. Preveo sa nemačkog Radimir K. Turudić. Redigovao prema originalu Stanislav Podboj.

Nepobitna je činjenica da je pojava atomskog oružja, uglavnom svojim velikim površinskim dejstvom, stvorila revoluciju u vođenju rata i mišljenju rukovodstva, odnosno prevrat takve razmere, sa kojim se ni približno ne može uporediti onaj koji je nastao posle pronalaska baruta.

Da bi se moglo prozreti u tminu atomskog vođenja rata, neophodno je brzo i odvažno prosuđivanje. Međutim, bilo bi slabo rešenje ako bi se digle ruke od oružja koje je dalo tako dobre rezultate i od iskustava stečenih njegovom upotrebom, pogotovo što je to oružje neosporno podesnije od ostalih za prelaženje radiološki kontaminiranih zona. Takav postupak se ne bi mogao pravdati time što su porasla sredstva odbrane protiv tog oružja i što su se uslovi za njegovu upotrebu revolucionarno izmenili, i da lje se menjaju.

Svaka *metodika* u doktrini i komandovanju predstavlja neoprostivu grešku. Ona bi u svakom slučaju bila u jedva premostivoj suprotnosti sa slobodnim razmahom duha pri komandovanju brzim jedinicama. Prvi zakon za komandu tih jedinica jeste da za svoje delanje nema nikakvog priručnika i uopšte nikakvih sputavajućih zakona.

Cinjenica je danas da je rusko rukovodstvo, o kome je reč, bez sumnje mnogo naučilo i da je napredno. Osim toga, ono je jedinstveno i ne raspolaže uzalud nizom oklopnih armija naoružanih nuklearnim oružjem, jakom atomskom artiljerijom, više vazdušnodesantnih armija i neobično snažnim ratnim vazduhoplovstvom.

Nasuprot tome, NATO-organizacija pati od slabosti koje se može osloboediti, naime od one koja prati svaku koalicionu armiju. Ova slabost potiče od opasnosti da će se i u toj organizaciji, u njenom neizbežnom ratnom savetu, opet psihološki obistiniti poznata izreka Fridriha II, kralja Pruske: »U ratnom savetu većinu predstavlja manje odvažna strana«.

Potrebno je da učinimo *veoma skroman* pokušaj, koji prirodno, osporavaju, naime da se iz neobično raznovrsnih iskustava nemačkih oklopnih jedinica izvuku gledišta (narоčito na taktičkom području), koja su, smatramo, i danas

značajna, i da se praktično primene. Ona potiču iz vremena kada ove jedinice, a naročito njihov niži starešinski kadar, još nisu pretrpele teške gubitke u ljudstvu, niti materijalno oslabile. Ta gledišta se dalje zasnivaju na iskustvima stečenim u vremenu kada je nemačka vojska bila navikla da dobija bitke, čak i protiv neverovatno brojno nadmoćnijih Rusa, jer komandovanje, kao što se Čerčil jednom prilikom upečatljivo izrazio, »još nije bilo prešlo iz ruku stručnog generalštaba u ruke jednog naduvenog kaplara«.

Napad i nadalje ostaje jači vid borbe, nasuprot odbrane koja je zavisna od volje protivnika. Suštinu napada čine inicijativa i pokretljivost, a jedna i druga su do srži svojstvene oklopnim jedinicama i njihovim komandama.

Na osnovu iskustava iz II svetskog rata na operativnom području nameće se *smelost* kao neophodno osnovno načelo u operativnim shvatanjima, a to znači odluka za napad prikupljenim snagama čak i na brojno nadmoćnijeg protivnika. Pod »prikupljenim snagama« treba svakako razumeti nešto drugo što je to bio slučaj još u II svetskom ratu. Najslikovitije se izrazio Lidl-Hart kad je takav oblik napada uporedio sa *rojem stršljenova*.

Smelost u operativnim zamislima ostaje bez svake sumnje osnovni zahtev vojnog komandovanja. Pre svega iz tog razloga oklopne snage treba da se upotrebljavaju operativno a ne samo kao produžena ruka pešadije. Za operativnu upotrebu oklopnih snaga potrebno je da su komande pokretljive i da su sve snage prikupljene na težištima.

Smelost uvek krije u sebi izvestan *rizik*. Rat je već sam po sebi vrlo nesigurna stvar, a danas, u uslovima nuklearnog rata o kojima nemamo nikakvih iskustava, on je izvanredno riskantan. Već samo prikupljanje neke velike jedinice radi nanošenja operativnog udara znači u nuklearnom ratu početak velikog rizika za komandu. U praksi se zatim, na operativnom kao i na taktičkom području, smenjuju jedna kriza za drugom uz puno iznenadenja. Samo izuzetno čvrst i dobro *pripremljen viši i niži stare-*

šinski sastav može da odgovori takvom jednom zadatku. Isto tako i trupa mora biti čvrsta, a sa njom i narod kome ona pripada. U kolikoj se meri ovo može u budućnosti očekivati od pojedinih naroda NATO, neće se ovde dalje razmatrati.

Želeli bismo pre svega, i to svesno, u opštim crtama, da stavimo pod lupu nekoliko pretpostavki o operativnoj upotrebi većih oklopnih jedinica za slučaj da, protiv očekivanja, već u narednim godinama dođe do velikog sukoba između Istoka i Zapada.

Jeretički se ustežemo da prihvatimo često postavljanu tezu da bi za crvenu Vrhovnu komandu bilo vojnički najpreporučljivije rešenje da rat otpočne svojim, u početku nadmoćnim, snagama na Zapadu i brzim izbijanjem na Atlantik. To bi, naime, značilo da odmah u početku udari na relativno najbolje pripremljena i najjače branjena mesta zapadnog odbrambenog sistema, dok joj se istovremeno na drugim ratnim poprištima pružaju bolji izgledi za uspeh, na primer, na evropskom Severu, prodrom ka Indijskom okeanu ili u zoni koja vezuje Aziju i Afriku. Time bi se i odluka za otpočinjanje atomskog rata mogla istovremeno natovariti na leđa Zapadu. Za Ruse je svakako povoljnije da sa svojim kineskim i drugim saveznicima zagospodare izvorima sirovina u Aziji i na Srednjem istoku i da, preko toga, sa azijskih baza atomskim oružjem ugroze SAD.

U to da će u toku rata veoma verovatno doći do borbenih dejstava i u Zapadnoj Evropi (ili iz Zapadne Evrope), teško se, na žalost može posumnjati. Međutim, za samo otpočinjanje rata nude se ipak, i po mom mišljenju, druga ratišta pre negoli Zapadna Evropa.

Pod pretpostavkom da bi početni sovjetski glavni udar ipak mogao biti uperen na evropski Zapad, treba unapred računati sa otprilike trostrukom nadmoćnošću sovjetskih oklopnih snaga. Njima treba u svakom slučaju da se suprotstave zapadne oklopne i motorizovane snage, objedinjene pod jedinstvenom komandom i rastresito raspoređene po dubini i frontu, mada se još ne zna u kojoj

meri. Te snage moraju biti *spremne za nanošenje protivudara operativnih razmera*. Svako »manevrisanje« jačim oklopnim jedinicama već je pri kraju II svetskog rata na Zapadu bilo uslovljeno stvaranjem »zaštitnog krova u vazduhu«.

Atomski rat prinuđava jednu i drugu stranu na pokretljivost. On isto tako u osetnoj meri umanjuje vrednost stalnih utvrđenja ili utvrđivanja koja se izvode po naredenju, čiji je značaj ionako smanjen i razvodnjem mogućim vertikalnim obuhvatom velikim vazdušnodesantnim jedinicama. Neposredno operativno sadejstvo velikih motorizovanih kopnenih jedinica sa vazdušnodesantnim korpusima i vazdušnodesantnim armijama operativni je zahtev koji se ne sme prenebregnuti. Sve veća mehanizacija vojske pokazuje kako se organizacijskim merama poklanja stalna pažnja pokretljivosti. Logično je, prema tome, da treba i *obuku* u pokretnom vođenju borbe, u celini i u pojedinostima, rajvijati a ne slabiti.

Veoma uočljivo shvatanje da tehnika izmiče *operatice i taktici* mora se osporiti. Ako bi se taj utisak češće sticao to bi bilo sudbonosno po vojnu komandu. Stoga je jedan od stalnih zadataka vrhovne komande da sprečava takav razvoj. Zaista bi bilo bankrotstvo ljudskog duha ako bismo dopustili da u oblasti vojnog komandovanja postanemo robovi tehnike.

ZAPAŽANJA O BORBAMA MIŠLJENJA

Reč je o težnji za jasnoćom. Potrebno je suprotstaviti se opasnosti koja se obično pojavljuje posle svakog velikog rata, naime da teorija stvorena za pisaćim stolom ne odnese »konačnu pobedu« nad praktičnim iskustvima sa bojišta.

Dalja izlaganja odnose se u suštini na iskustva iz komandovanja stečena u toku II svetskog rata. Organizacijska i tehnička saznanja, koja bi za budućnost još mogla da imaju značaja, daće se uzgred i delimično bez dovoljno obrazloženja. Ova izlaganja se neće odnositi na naročite

prilike rata u džungli, za koji nedostaju praktična iskustva. Znatan deo Zemljine površine, ukoliko ona ima strategijski značaj, predstavlja, međutim, tenkoprolazno zemljište. Na tropskom otvorenom zemljištu ili u pustinjskim oblastima postoji često slični uslovi kao i na zapadno-evropskom i istočnoevropskom zemljištu.

Gledišta o smaknutim frontovima i održavanju neposrednog dodira sa susednim jedinicama više se ne mogu ni operativno a ni taktički održati uopšte, a pogotovo ne u borbi brzih jedinica. Tamo gde se takvo gledište još zadržalo u mislima, treba ga silom ukloniti. Opravdanost za takav postupak proističe iz činjenice da se takvo gledište protivi logičnim zaključcima koje nameću uslovi atomskog rata.

Mišljenje da je u atomskom ratu *pokretno vođenje borbe* bolje od *ukopane odbrane* izgleda da na Zapadu još nije prodrlo u celini, ali se u najmanju ruku teorijski postepeno prihvata, naročito u SAD. U *praksi* izgleda da Rusi imaju izvesnu prednost u organizaciji, obuci i jasnoj duhovnoj razvojnoj liniji.

Radi se zapravo o tome da se u atomskom dejstvu ponovo podvrgne proveravanju *pojam vatrenog dejstva* u vezi sa pojmom *pokretljivosti*. Odgovor ipak može biti jedino da treba povećavati pokretljivost na zemljištu, pa makar se odgovarajućim zemljištem moralo prethodno ovladati borbom, a nikako da treba prihvati stabilizaciju i uvlačenje u zemlju, makar i tobože *samo za prvi momenat*.

RAZLIČITA GLEDIŠTA

Kao vrlo poučan primer za razmišljanje suprotstavljamo jedinstveno rukovodstvo i psihološki stav na Istoku kritičkim procenjivanjima u iskusnim stručnim krugovima jednog od najvažnijih članova NATO-organizacije.

Sovjetska doktrina o komandovanju i upotrebi brzih jedinica organizacijski i u pogledu komandovanja znači

nesumnjivo priznanje efikasnim nemačkim doktrinama iz 1939—42. godine. Rusi su morali da pretrpe najteže udare i stoga su stekli odgovarajuća iskustva.

Iz vrlo pouzdanih izvora, ali ipak sa odgovarajućim ograđivanjem, možemo kazati da je odnos broja sovjetskih oklopnih divizija prema pešadijskim bio u 1945. godini 1 : 10, dok je u 1961. godini iznosio 1 : 2.

Izgleda, dakle, da sovjetski Rusi — bez obzira na to da li će doći do atomskog rata ili ne — uzimaju oklopne divizije za osnovu svojih oružanih snaga ili, logičnije rečeno, kao *nosioce operacija kopnene vojske*.

Na to pored razvoja neobično jakog taktičkog vazduhoplovstva za neposrednu podršku, ukazuje i tempo stvaranja vazdušnodesantnih divizija.

Ruska vojska 1945. godine nije raspolagala nijednom vazdušnodesantnom divizijom spremnom za upotrebu. Nije bilo letačke opreme za one koje su organizacijski postojale. Godine 1955. već je raspolagala sa preko 7, a godine 1958. sa preko 9 ili 10 vazdušnodesantnih divizija.

Komentar može izostati.

Nasuprot tome, navodimo značajnija gledišta *engleskog javnog mišljenja*. Jedan od uvodnih članaka u »Dejli telegrafu« izašao je ne tako davno pod naslovom: »Rascepkavanje tenkova«. U njemu je na prvom mestu ukazano na mišljenje jednog broja engleskih komandanata koji su uspešno komandovali mehanizovanim jedinicama — da se nova organizacija u britanskoj Rajnskoj armiji *udaljuje od pouka poslednjeg rata*. Dodeljivanjem oklopnih jedinica pešadijskim brigadama novih divizija ispuštaju se iz ruku mogućnosti preduzimanja najjačeg *napada* i najboljeg prilagođavanja situaciji. U članku se dalje kaže »... Izgleda jasno da će u atomskoj eri jačina jedinica morati da se smanji i da će se one morati da raspoređuju rastresito... Reorganizacijom, koja je počela da se sprovodi u britanskoj Rajnskoj armiji, izgleda da će se rascepkatи naše oklopne snage, a da se pri tome neće istovremeno u odgovarajućoj meri smanjiti naše pešadijske divizije. Da nije, možda,

uticaj pešaka u Ministarstvu rata suviše dominantan?« Ako bi se sprovedla ova reorganizacija pre brižljivog ispitivanja, kako bi mogla da izgleda jedna armija u atomskoj eri?

Jedna od renomiranih britanskih rukovodećih ličnosti, piscu lično poznati general ser Ričard Mekriri (*Sir Richard McCreery*), koji je posle rata lično bio na čelu britanske Rajske armije, pod naslovom: »Ne sputavajte oklopno oružje«, piše o pomenutim organizacijskim planovima: »Neshvatljivo je da činimo, izgleda istu opasnu grešku kao Francuzi 1940. godine, kada su gotovo svi njihovi tenkovi bili u sastavu pešadijskih divizija. Ne tvrdim, doduše, da patimo od mentaliteta Mažinove linije. Tenkovi koje sada vezujemo za ove divizije predstavljaju veliki deo svih raspoloživih tenkova. General de Gol, u svom kratkom opisivanju 1940. godine, vrlo jasno iznosi kako se odrazilo takvo pogrešno grupisanje: »Ne mogu da verujem da će Nemci ili Amerikanci prihvati naše ideje. Nemci su dobri vojnici i imali su na raspolaganju 10 godina vremena da lupaju glavu o organizaciji i upotrebi tenkova... Mali čovek, pešak, u budućoj odbrambenoj bici predstavljaće jezgro odbrane. Međutim, to nije nikakav razlog da smanjimo naše oklopne snage«.

Iz Kluba pripadnika kopnene vojske i mornarice (*Army and Navy Club*) čuje se sledeći glas: »Između dva poslednja svetska rata vodeći vojni pisci, kao general Fuler i kapetan Lidl-Hart, strastveno se, ali bez uspeha, bore za probijanje svojih shvatanja o oklopnom ratu. Britanska vojska stupila je u II svetski rat bez ikakve doktrine o komandovanju oklopnim jedinicama. Ako toliki broj britanskih istaknutih komandanata oklopnih jedinica ima pravo, onda smo mi i danas bez takve doktrine. Možda smo u ovoj atomskoj eri okrenuti natrag ka rovovskom ratu, vraćeni u stvarnost bitke na Somi«.

Najzad, vredno je pažnje gledište engleskog Guderijana, jednog od tvoraca britanskih oklopnih snaga i više-

godišnjeg komandanta oklopnih jedinica u ratu, general-potpukovnika ser Grifarda Martela (*Sir Griffard Martel*):

»Od početka II svetskog rata bilo nam je jasno da bi apsolutno presudan faktor za naše oklopne snage bilo njihovo pokretno angažovanje... Postigli smo veliki uspeh pri nastupanju na Brisel i Antverpen. U početku rata ovo su ostvarili i Nemci u Francuskoj i na ruskom frontu. Uprkos svim ovim iskustvima, kod nas sada preovlađuju gledišta i takva organizacija naših oklopnih jedinica da se u budućnosti neće davati prednost *pokretljivim zadacima*.

U vezi s ovim pitanjem izgleda, međutim, potrebno da se na kraju ukaže *to whom it may concern** da je nedavno za 7. armiju SAD, koja je, prema američkom gledanju, u Nemačkoj naročito istaknuta, doneta odluka o njenoj *potpunoj mehanizaciji i da je ova u toku*.

BRZE KOPNENE JEDINICE I VAZDUHOPLOVSTVO

Samo po sebi se razume da se između vidova oružane sile, kao između raznolike braće i sestara, pojavljuju razlike u mišljenjima. One su svuda, pa i u inostranstvu, osetne, i na vojnem polju mogu se rešiti samo odlukom više *prepostavljene komande*, njenim »kvos ego« (Quos)**

Kada se iz predostrožnosti u Vašingtonu, Londonu ili drugde jake vojne ličnosti u stvari uklanjaju, to predstavlja veliku odgovornost, jer se time otežava doношење optimalnih vojnih rešenja. Vojnički mentalitet traži da komandanti budu snažne ličnosti.

Ako je dogma o nedeljivosti brzih jedinica, onih na zemlji i u vazduhu, tačna, onda to ima dalekosežne posledice na organizaciju, tehniku komandovanja i obuku.

Od spornih problema na prvo mesto treba da dođe duhovna i organizacijska borba mišljenja oko upotrebe

*) Svima kojih se to tiče. — Prim. prev.

**) Traženjem. — Prim. prev.

vazduhoplovstva za podršku operacija na zemlji. Izgleda da u tom pogledu postoji sretna istorijska osnova. Posmatrano sa nemačkog stanovišta mora se, međutim, u interesu lojalnosti kazati da nije reč o poznatoj Geringovoj jednostranoj upotrebi »njegovog« vazduhoplovstva, već se radi upravo o neospornoj lojalnosti komande vazduhoplovstva, koja se ogledala u tome kako se jedinice na zemlji mogu najblje podržati ograničenim snagama.

U krugovima nemačkog *vazduhoplovstva* nailazi se ponekad na ideju da će se ova pomoći najbolje ispoljiti kao u početku borbi u ratovima 1939/40/41, naime uništavanjem neprijateljevog vazduhoplovstva »u njegovim gnezdim i mestima proizvodnje«.

Ovo shvatanje ne može se prihvati bez ograda, i mora se osporiti. Sa nemačkog stanovišta taj zadatak bi nesumnjivo bio zadatak *strategijskog vazduhoplovstva Anglosaksonaca*, s obzirom na to da se raspolaze vlastitim nemačkim strategijskim vazduhoplovstvom. Osim toga, taj zadatak protiv sovjetske organizacije, s obzirom na prostorijevu ruske teritorije, u konvencionalnom ratu koji bi se vodio klasičnim sredstvima jedva bi moglo rešiti čak i strategijsko vazduhoplovstvo.

Ako se stave primedbe na nepogodnost savremenih tipova aviona za takav zadatak zbog njihovih Mahovih brzina, u tom slučaju može se samo tražiti da se stvori materijal kojim se ti zadaci mogu ispuniti. Osim toga, treba odnosima potčinjenosti obezbediti sistem komandovanja, kojim će se u brzo primenljivim borbenim situacijama na zemlji uvek obezbediti *pravovremena* podrška iz vazduha.

Možda bi bilo suviše rano da se u vezi s ovim nedavno objavljena vest u jednom ozbiljnem listu protumači kao da sva tri vida oružane sile u SAD postavljaju zahtev za razvijanje jednog jeftinijeg, manjeg i sporijeg lovca.

Tačno je da Rusi vrhove svojih oklopnih klinova osiguravaju iz vazduha. Stvar je vazduhoplovstva da odluči o tome koji će mu tipovi mašina biti potrebni za neposrednu vertikalnu zaštitu brzih jedinica.

Na iskustvima su se zasnivale i dvostrukе pouke koje je komanda nemačkih oklopnih jedinica stekla na završetku II svetskog rata, naime jednu na Zapadnom, kako treba voditi jedinice pod uslovima neprijateljeve nadmoćnosti u vazduhu, i drugu na Istočnom frontu.

Nedavno objavljeni izlaganja *uvodničara američkog časopisa »Vazduhoplovstvo KoV«* od osobitog su interesa. Navodimo ih izvodno:

1) Pilot i njegov avion čine sastavni deo taktike jedinice.

2) Kopnena vojska smatra da je zadatak taktičkog vazduhoplovstva KoV jedan od najvažnijih u celokupnoj vojnoj organizaciji.

3) Već danas predstavljamo vojsku koja se prisno saživela sa motorom. Zajednički cilj je da se ostvari vojska koja bi se prisno saživela sa *vazduhoplovstvom (airminded)*.

4) Svi rodovi su naučili da nije dovoljno biti pešak, artiljerac ili tenkist. Oni moraju naučiti da misle u duhu združenih rodova vojske. To će se kod njih postići obukom. Vazduhoplovstvo KoV nema nameru »da predstavlja udruženje sa aerodromom«. Ono želi da bude priznato kao deo združenih rodova vojske».

5) Komandant kopnene jedinice ne može imati površenje u deo vazduhoplovstva koji se nalazi daleko i koji će mu možda prema redu hitnosti biti privremeno dodeljen posle traženja preko 10 štabova.

6) Jedna od najvećih nada za pobedu na kopnu leži u vazduhu, neposredno iznad kruna drveća.

U ovom razmimoilaženju mišljenja između brzih jedinica i centralizovanih želja vazduhoplovstva ovo poslednje može, svakako, da kaže: »Prijatelju, zašto si licemer? Ti želiš moje snage organizacijski, u pogledu potčinjenosti i komandovanja da rascepkaš, a pešadijskim snagama — ukoliko nije reč o grenadirskim formacijama sposobnim za kretanje van puteva, već o čistim pešacima kojih zasad još uvek ima na Zapadu — da ograničiš nužnu oklopnu zaštitu«.

Na to bi se moglo odgovoriti: borbena bračna sprega između vazduhoplovstva i mehanizovanih jedinica *prirodna je s obzirom na to da ih vezuje motor i njegov mentalitet*. Međutim, ona nije prirodna između »korporana« hrabrih i vernih *čistih pešaka* i tenkista sa drugačijim »korporanom«, jer se ovi poslednji kreću motorizovano i brzo. Pešadiji je, doduše, potrebna oklopna zaštita, ali u znatno manjem obimu nego jedinicama brzih trupa. Pre svega njima su potrebne vanredno pokretljive jedinice protivoklopne odbrane.

Prema izvesnim gledištima vazduhoplovstva, ono ne može prihvati ni »vertikalnu zaštitu kopnenih trupa«, niti ulogu unekoliko produžene ruke zemaljske artiljerije. Sa stanovišta komande brzih jedinica može se reći da će one utoliko pre zadobiti slobodu za razvijanje operativnog dejstva ukoliko bude veća gustina vlastite vatre ispred njih. Komanda tih jedinica mora težiti ciljevima u dubini, na primer, neprijateljevim rezervama. U atomskom ratu izgleda da je važnije razbiti te rezerve nego se *čvrsto držati zamisli Kane* o dvostranom obuhvatu neprijateljevih trupa u prednjoj zoni, sa izgledom na veliki broj zarobljenika.

Pri ovim odlučivanjima treba naročito istaći gledište da se atomska dejstvo u izvesnom smislu po samoj prirodi stvari protivi svim stremljenjima ka centralizaciji. To dejstvo ima pravdno uslovjeni karakter razjedinjavanja na »borbene atome«. Na području tehnike komandovanja atomska dejstvo zahteva ne samo obnavljanje već *odlučno proširivanje samostalnosti nižeg starešinskog kadra*. Ako borba »brzih jedinica« treba da se vodi »brzo«, onda se još od samog početka mora isključiti sve ono što bi moglo da dovede do usporavanja, kao što su, na primer, zahtevi koji bi se morali upućivati preko viših komandnih mesta, pa čak i posredničkih. Iz toga proističe teorija o osamostaljavanju jedinica (*Eintopf — Theorie*). Taktičke grupe, sve do pukovskih, u pogledu organizacije moraju imati i *vlastite režije komandovanja*, iako ne uvek prostorno, sebi, odnosno pod sobom, sve ono što će atomske borce činiti sposobnim za brže dejstvo od »druge strane«.

STANDARDNE POUKE IZ II SVETSKOG RATA O
OPERATIVnim DEJSTVIMA OKLOPNIH SNAGA I ZAHTEVI
SUTRAŠNjICE

1) Komandovanje brzim jedinicama znatno se razlikuje od komandovanja pešadijskim jedinicama koje su sačinjavale masu kopnene vojske u II svetskom ratu. To komandovanje treba da se nauči.

2) *Male* oklopne jedinice, nisu *nikakve* oklopne jedinice.

3) Prema protivniku koji je snažan u vazduhu ne može se većoj brzoj jedinici poveriti nikakvo operativno dejstvo sa izgledom na uspeh, bez prethodne *neposredne* njene zaštite od dejstva *iz vazduha*. Samo sa zemlje i posredno, zaštita se ne može obezbediti. Ko ovaj »vazdušni krov«, makar samo i kratkotrajan i prostorno ograničen, nije u mogućnosti da ostvari, mora se odreći napadnih operacija, a politički gledano, i vođenja rata uopšte. *Oba brza roda vojske, onaj na zemlji i onaj u vazduhu, postali su nerazdvojni.*

4) Iznenadenje, čak i pored toga što su povećani napori savremenih izviđačkih sredstava, među kojima takozvane »nebeske konjice« i radara, u osnovi još uvek počiva na *nadmoćnoj brzini* u raznim oblastima, kao u *donošenju odluke, izdavanju zapovesti i izvođenju dejstva*. Reč je o tome da opet »pod novom parolom« vaskrsne u međunarodnim granicama ozloglašeni »stari valjani, nemački blic«.

5) Značaj noći i mraka vanredno je porastao pri upotrebi brzih jedinica, i to usled uslova koje nameće atomsko vođenje rata. Zapad je iz toga, iako, istina, ne u teoriji, ali zato u praksi, izvukao samo nepotpune zaključke. U odnosu na zapadnjake, Rusi su po prirodi *noću snalažljiviji*.

6) Svaka statična odbrana, čak i takva ako se u njoj primenjuju manji protivnapadi, biće, prirodno, ranije ili docnije, cilj i žrtva svih vrsta atomskog oružja, a naročito neprijateljevih raketa srednjeg dometa, od kojih se teško možemo odbraniti.

7) *Snabdevanje brzih jedinica vazdušnim putem* može da se iskustvenim putem temeljno proširi u okviru mogućnosti. U složenim situacijama, koje treba očekivati, često će se samo takvo snabdevanje moći da izvede brzo.

TAKTIČKA GLEDIŠTA

A. KOMANDOVANJE

Pri teorijskom i praktičnom obučavanju, starešine brzih jedinica treba prvenstveno vežbati u brzom odlučivanju u situacijama kad ima malo vremena na raspolaaganju i bez savetnika (u vožnji), kao i u izdavanju kratkih radio-naredenja u kojima se postavlja samo šta treba izvršiti a ne ulazi se u način izvršenja. Jedno i drugo treba vežbati pod prepostavkom kritičkih taktičkih situacija i uzimati kao kriterijum za ocenjivanje sposobnosti.

U pokretnoj borbi štab jedinice, kao radno mesto, biće često desetinama kilometara udaljen od najistaknutijih borbenih delova. On je centralno mesto i kao takvo predstavlja posredni i izvršni organ za sprovođenje radio-naredenja komandanta, koji se u svom komandnom tenku kreće u prednjoj borbenoj zoni. Štab sluša ceo radio-saobraćaj iz komandnog tenka.

U toku pokretne borbe rešenje za određivanje jednostavne tehnike komandovanja nalazi se u primeni pokretnog komandnog tenka za komandanta (komandujućeg generala, odnosno danas komandanta divizije).

Načelnik štaba ima zadatak i mogućnost da sluša stručne saradnike i rastereće komandanta time što mu preko radija upućuje samo naročito važne izveštaje. Osim toga, on održava bočne veze. Izvod najvažnijih izveštaja načelnik štaba podnosi komandantu po njegovom povratku sa bojišta.

Za znatan deo svojih uspeha u prodoru ka Moskvi 1941. godine Guderijan i njegovi potčinjeni komandanti divizija imaju da zahvale ne samo podvizima svojih jedinica dok još nisu bile satrvene nego i ovoj opisanoj teh-

nici komandovanja od spreda ka unazad. Ovakvim načinom komandovanja, koji bi se mogao okarakterisati kao »komandovanje iz sedla«, još je 1942. godine prokrćivan put nemačkim brzim jedinicama za Kavkaz i sve do blizu Kaspijskog mora.

Posebno je pitanje u kojoj će meri u budućnosti uticaj atomskog rata ograničiti ili dalje omogućiti ovaj način komandovanja, što se ne može lako sagledati. Komandant brzih jedinica, već iz psiholoških razloga, treba načelno da bude napred, gde može neposredno opštiti sa svojim potčinjenima i gde ga jedinice mogu videti.

Zadaci pred koje će biti stavljeno odvažno rukovodstvo mogli bi se u suštini označiti kao »odmereni rizik«. Navešću jednu instrukciju koju je jedan komandant odmah po pristizanju avionom izdao svom načelniku štaba neposredno pred početak jedne velike, dalekosežne ofanzive. Radilo se o tome da određeni oklopni korpus preduzme iz rejona Harkova rejd od 1800 km, probojem preko Oskola i daljim prodiranjem iza uzdrmane linije jednog ruskog fronta. Dakle, reč je o rejdu koji je gruzijskim glavnim drumom težio da izbije do u blizinu Kaspijskog mora. Smernica je glasila: »U svemu ću lično učestvovati. Za mene granice rizika leže u tome da kao komandant nemam nikada potrebe da svojim trupama kažem: ,Sad se snađite sami'«.

Komandant o kome je reč doživeo je u I svetskom ratu tešku situaciju sa trupama u okruženju kod Brezinija (*Brzeziny*), novembra 1914. godine. Tu je komanda armije nemačkom 25. armijskom korpusu i konjičkom korpusu, koji su na kraju bili potpuno okruženi od Rusa, izdala samo naređenje: »25. armijski korpus će ponovo uspostaviti svoje veze sa pozadinom«. Jedinice pruske 3. gardijske divizije, sa svojom isto tako slavnom teškom artiljerijom, probile su tada po cići zimi brešu kroz elitni ruski 1. sibirski korpus. Time su one izbegle sudbinu ratnoistorijske predigre Staljingrada.

Dalja izlaganja sigurno će još i danas važiti za komandovanje brzim jedinicama na nivou korpusa, odnosno

divizije u pokretnoj borbi. Komandant koji želi brzo da dejstvuje zavisan je, pre svega, od dve stvari: od izvrsne vlastite obaveštajne službe o neprijatelju i od besprekorog funkcionisanja tehničkih obaveštajnih veza u okviru korpusa, odnosno divizije, prema borbenim grupama, susednim jedinicama i vazduhoplovstvu.

Jedan od poznatih nemačkih komandanata iz II svetskog rata, koji je u pohodu na Francusku komandavao jednom oklopnom jedinicom, pridao je u svom objavljenom spisu obaveštajnoj službi samo skroman značaj u oklopnim i motorizovanim jedinicama. Pisac, na osnovu svojih iskustava, zastupa apsolutno suprotno gledište. Zajista, Napoleonovo načelo: *S'engarer, puis voir**) još i danas može naći praktičnu primenu. Međutim, za komandanta je bolje da ranije sazna kuda je najbolje da udari negoli da napadne neprijatelja sa vezanim očima. Uostalom, jedna od tradicionalno nasleđenih slabosti komandovanja nemačke vojske je u tome što je obaveštajnoj službi i njеним nosiocima, u odnosu na operativne štabne oficire, dodeljen praktično i u personalnom pogledu drugostepeni rang.

Organizacija celokupne obaveštajne službe i hitno sprovođenje iscrpnih izveštaja mora da bude odvojeno od komandanta korpusa, odnosno divizija koji komanduju sa prednjih zona na bojištu unazad. U praksi su se u tom pogledu, u oba svetska rata, češće javljala trivenja sa obaveštajnim oficirima pretpostavljenih štabova.

U vezi sa ovim treba pomenuti i ratna iskustva u pogledu sprečavanja da se ne bi olakšao rad protivničkoj obaveštajnoj službi, da ne bi došlo do prevremenog otkrivanja vlastitih namera. Nemačke komande raznih perioda pokazale su se u tome bezbrižnije i sa manje instinktivnog osećanja negoli francuske ili ruske organizacije obaveštajne službe. Istorija šifrovanja radiofonije istovremeno je istorija farisejske uobraženosti o nemogućnosti dešifrovanja sopstvene šifre. Ovo se najčešće pokazalo

*) Napadati (da bi se bolje videlo), a zatim se odlučiti. — Prim. prev.

kao zabluda. Komandovanje brzim jedinicama zahteva u granicama mogućnosti opštu radio-tišinu do stvarnog početka borbe i do tada se treba u punom obimu koristiti sistemom javljanja pomoćnim sredstvima.

Drugog i još goreg izdajicu od provale u sopstveni sistem šifre treba gledati u gordim »divizijskim oznakama«. U stvari, ovim oznakama se kod brzih jedinica — u vezi sa vlastitom službom obeležavanja puteva koja se upućuje napred — *urbi et orbi** na određenom bojištu, kao i neprijateljevoj obaveštajnoj službi ispred i pozadi vlastitog fronta, stavlja javno do znanja: *gde, otprilike kada i s kim* druga strana ima da računa. Piscu su se u ovom pogledu otvorile oči tek kada mu je u kavkaskom pohodu palo u ruke štampano uputstvo za oficire sovjetske obaveštajne službe. U njemu su se nalazile slike svih nemačkih divizijskih oznaka. U vezi sa njegovim neposrednim predlogom da se bojom premažu sve ove oznake, doneto je, usled neshvatanja suštine problema, karakteristično rešenje da se oklopnom korpusu koji je podneo predlog ovo premaživanje oznaka dozvoljava. Takva usamljena mera bila je, prirodno, besciljna.

Sažeto bi se moglo reći da nadmoćnost nad neprijateljevom obaveštajnom službom, naročito u brzini prenošenja izveštaja, može doprineti uspehu ili neuspehu operacija brzih jedinica u nuklearnoj eri u većoj meri nego ikad ranije. Ovo se odnosi na sva područja zemaljskog i vazdušnog izviđanja, na radio-izviđanje i prislušnu službu, na partizansku, obaveštajnu i špijunsku službu koje imaju mogućnosti da upućuju izveštaje iz neprijateljeve pozadine preko radija ili izviđača, koji su i na Istoku i Zapadu spuštni iz vazduha, na Zapadu naročito prilikom invazije.

U tehničkim obaveštajnim vezama je, uopšte uzev, u prvim godinama rata dobro poslužio radio-saobraćaj, na kojem je u suštini počivalo komandovanje nemačkim brzim jedinicama u II svetskom ratu. Činjenica da se radio-saobraćaj mogao prislушкиvati imala je dvojake pos-

*) Svima i svakome. — Prim. prev.

ledice. *U pozitivnom smislu* to je omogućavalo da se zajednički slušaju radio-saopštenja, koja su dolazila iz komandnog tenka komandanta divizije, i da se time istovremeno orijentisu i drugi potčinjeni ili sadejstvujuće jedinice kojima se saopštavala talasna dužina.

Negativna strana zajedničkog slušanja bila je u tome što se u pokretnom ratu, u većini slučajeva, tek docnije doznavalo da li je protivnik uhvatio radio-saopštenja, kao i to da li je i kako brzo uspeo da izade na kraj sa našom šifrom.

Za slučaj da radio-saobraćaj otkaže ili da se nametne potreba za promenom talasa, treba predvideti rezerve talasne dužine. Pri radio-saobraćaju moralo se u ratu često računati sa atmosferskim smetnjama. One su naročito nastupale u području zračenja velikih močvarnih oblasti ili u blizini planine. Preporučuje se da komanda stalno insistira na ograničavanju radio-saobraćaja... Za slučaj da on bude iz bilo kakvog razloga paralisan, treba držati u pripravnosti ostala dopunska sredstva veze. Kao takva dolaze u obzir pre svega oklopna izviđačka kola i helikopteri. Koliko sadašnji domet radiofonije čini iskustva II svetskog rata bezvrednim, nije poznato. Na kraju treba napomenuti da u čitavom nizu ratnih godina ni na jednom bojištu piscu nije bio poznat neki uspešan *pokušaj radio-obmanjivanja*.

Što se tiče brzine radio-predaje, iskustva ukazuju da je preporučljivo da se taktičke komande povremenim štih-probama u okviru »službe praćenja razgovora« (*Spruchverfolgdienst*) stalno podstiču na kontrolisanje radio-saobraćaja. Pod ovim treba razumeti proveravanje potrebnog vremena od predavaoca do primaoca. Pri invaziji avioni nemačkog vazduhoplovstva nadleteli su u osvitu dana i prepoznali englesku transportnu flotu koja se približavala u rano jutro D-dana. Međutim, izveštaj o ovome je negde zapeo. Da je taj izveštaj saopšten u pravo vreme neizvesnost o obimu i značaju predstojećeg iskrcavanja na najvišim komandnim mestima mogla bi biti otklonjena. Nekoliko dana docnije prislušna služba

vlastitog vazduhoplovstva uhvatila je zapovest za napad savezničkih vazduhoplovnih borbenih snaga na štab oklopne grupe »Zapad«, po podne 10. juna 1944. godine. Međutim, vremenski je bilo nemogućno da se pomenuti štab o tome obavesti, tako da je bio potpuno uništen. To je bio glavni razlog što je morao da otpadne protivnapad oklopne grupe »Zapad« severno od Kana, koji je tada već bio naređen za noć 10/11. juna. Uzrok tome bio je što nije postojao brz način dostavljanja obaveštenja između vidova oružane sile.

S obzirom na to da neprijateljevo dejstvo atomskim oružjem može uslediti u svako doba, mogućnosti velikih brzih jedinica, razvijenih u širokim zonama i rastresito po dubini, uslovljene su, uglavnom, valjanošću tehničkih sredstava komandovanja.

B. ORGANIZACIJA

Razmatranja koja se odnose na ovo pitanje mogu se ovde dati samo ukratko i kao nagoveštaj. Jedan deo zahteva već su ispunili ili isplanirali pojedini članovi NATO pakta. Tu će se razmatrati poglavito njihova upotreba.

Na osnovu ratnog iskustva ističu se sledeće misli i zahtevi:

- 1) Vazduhoplovstvo KoV treba da je sastavni deo kompnenete vojske, kao što je slučaj u SAD.
- 2) Za samostalne borbene grupe potrebna su *vlastita sredstva vazdušnog izviđanja* i 1—2 odeljenja helikoptera.
- 3) Prihvata se ideja o takozvanoj »džepnoj oklopnoj diviziji«. To znači, što je mogućno kompaktnija, manja i stoga pokretljivija jedinica u odnosu na uobičajeni »kolos« iz II svetskog rata.
- 4) Izviđački odredi treba da budu takve jačine kao kod Anglosaksonaca u I svetskom ratu. Svi trupni delovi divizije, *do bataljona i štabova*, moraju organizacijski raspologati dovoljnim *vlastitim* sredstvima izviđanja. Ovaj zah-

tev iziskuje prvenstveno izmenjeni način borbe bataljona u nuklearnom ratu, naime bez naslanjanja i ponekad bez veze sa prepostavljenom komandom. Inače bi sredstva izviđanja bila vezana stalno za izviđački odred, a stalna i neophodna njihova oduzimanja od odreda, što je bila posledica takvog organizacijskog nedostatka, dovela su do toga da su se izviđački odredi kod nemačkih armija u II svetskom ratu, koji su već ionako bili slabi, srozali do nesposobnosti za dejstvo.

5) Oprema štabova dovoljnim *sredstvima veze* ima poseban značaj, jer se i kod njih mora računati na to da će atomski rat ispoljiti svoje dejstvo i u smislu raščlanjavanja i razdvajanja. Ovaj zahtev se posebno odnosi na obilato pridavanje helikoptera.

6) Proces stapanja jedinica u okviru divizije treba, u smislu ideje o njihovom osamostaljavanju, da se i dalje razvija. Na primer, *tenkove i oklopnu pešadiju* treba objediniti u *jedan rod vojske*. Komanda oklopnih jedinica je svojevremeno, otprilike na 1/2 godine pre završetka rata, donela odluku o objedinjavanju tenkova i lovaca tenkova.

Takođe je još 1939. godine Guderijan diskutovao sa jednim svojim komandantom divizije o organizacijskom pridavanju oklopne pešadije oklopnim pukovima.

7) Oklopnoj jedinici, kao jezgru divizije, potrebna je protivavionska zaštita kao sastavni deo puka, kao što pokazuje ratno iskustvo na Zapadu 1944—45. godine kad je neprijatelj imao prevlast u vazduhu.

Pri konstrukciji tenka, potrebno je, naravno pored sprava koje omogućavaju noćno osmatranje, zahtevati i uređaje za samozamagljivanje. Još važnije izgleda da bi bilo obimno opremanje tenka dimnim granatama. One su naročito efikasno zaštitno sredstvo u oklopnom napadu protiv poboljšane protivoklopne odbrane, pogotovu kada se ona nalazi na prikrivenom položaju.

8) *Prateća artiljerija* na samohodnim lafetima mora imati veću brzinu od brzine tenkova pri vožnji van pu-

teva. Treba prihvati i tražiti i dodeljivanje atomske artillerije kao posebnog naoružanja divizije, kao što izgleda da je slučaj kod Rusa.

9) Dotur treba da se u velikoj meri obavlja transportnim vazduhoplovstvom, koje treba iskoristiti koliko je moguće, s tim da se organizacijskim merama obezbede takozvani *paketi namirnica* za borbene grupe, i to delom u *ambalaži koja pruža zaštitu od atomskog dejstva* i koja se može više puta upotrebiti.

10) Za borbenu grupu treba predvideti službu održavanja materijalne opreme, uhodati je u miru, ali tako da je podesna za rat i potčiniti je *neposredno trupi*.

11) U brzim i oklopnim jedinicama treba prihvati i sprovesti posebnu sanitetsku službu, kao i njenu neophodnu specijalnu organizaciju i obuku.

12) Bilo bi preporučljivo da se komandantu škole oklopnih jedinica stavi na raspolaganje *grupa savetnika*, sastavljena od *starešina* brzih jedinica, sa ratnim iskustvom. Njeni članovi trebalo bi da budu oni koji su komandovali takvim jedinicama još za vreme uspešnog pokretnog rata brzih jedinica 1939—42. godine. U ovoj grupi trebalo bi da bude i neki raniji vazduhoplovni oficir, s tim da raspolaže borbenim iskustvima iz sadejstva sa brzim jedinicama.

13) Na kraju ovog poglavlja o poželjnim organizacijskim novinama a i sa gledišta opštег posmatranja treba dodati da sve jače dejstvo vertikalne vatre iz vazduha, a pre svega atomsko dejstvo, upućuje na neizbežno smanjivanje i oduzimanje ljudstva iz svih borbenih formacija. To ima dve važne posledice: otežano *komandovanje* na svim stepenima i povećavanje *samostalnosti nižih starešina*. Na štetu onih koji su bili pogodeni dešavalo se stalno da se moralo zahvatiti u organizacijski propisane osnovne formacije, kao, na primer, privremenim oduzimanjem tenkova potrebnih za obrazovanje težišta.

C. NEKE TAKTIČKE NAPOMENE

U 1945. godini nemačka Inspekcija oklopnih jedinica, na osnovu iskustva sa Zapada, poređala je sredstva protiv svojih oklopnih jedinica, s obzirom na njihovu opasnost, ovim redom:

- 1) raketni lovci neprijateljevog vazduhoplovstva,
- 2) masovni bombarderski napadi,
- 3) protivoklopni topovi,
- 4) neprijateljevi tenkovi i
- 5) mine.

U međuvremenu jedva da se što izmenilo u tome i vazduhoplovstvo je, sa svojim savremenim borbenim sredstvima, i dalje ostalo najneprijatniji protivnik.

U pogledu još razvijenije neprijateljeve protivoklopne odbrane ide se za tim da se njeno dejstvo ograniči stvaranjem lokalne i vremenski ograničene nadmoćnosti u broju cevi vlastitih tenkova u napadu, a pre svega njenim zасlepljivanjem dimnim zrnima.

Pri taktičkoj upotrebi većih brzih jedinica treba stalno misliti na to da su oklopne divizije još i danas borbeno sredstvo poput »stegnute pesnice«. Ko pokušava da vodi borbu probijajući se sa ispruženim prstima, kao što se to »po višem naređenju« desilo u Normandiji, greši protivu načela o upotrebi oklopnih jedinica.

Preduslov za postizanje taktičkog uspeha leži u tome da se pod rukovodstvom komandanta, pređe iz jako razvučenog evolucionog poretka u rejon za izvršavanje napada, kao i brz ponovni prelaz u rastresit poredak posle izvedenog upada. Ovi prelazi su teški. Moraju se brižljivo uvežbati, teorijski u pogledu tehnike komandovanja, a praktično izvoditi *prvenstveno noću* i u raznim *razmerama*. Sve marševske pokrete treba, po mogućству, izvoditi tamo gde ima najviše teškoća, kao na primer: van boljih komunikacija. To je, svakako, mogućno samo ako se raspolaže obilatom mrežom sporednih puteva, kao što je to bio slučaj u Normandiji.

Radi skraćivanja vremena i što sigurnijeg postizanja iznenađenja, sam napad treba da usledi po pravilu iz marša, bez prethodnog posedanja pripremnog položaja. *U slučaju uspeha, njegovo iskorišćenje u toku prve polovine časa je od presudnog značaja.*

Izvesnu teškoću pričinjava odluka o jednom ratnom iskustvu. Naime, reč je o načelu takozvane *borbe u kojoj ne postoji rezerva*. Pod tim se podrazumeva da nijedan vojnik i nijedna cev ne ostanu neangažovani, a da komanda u toku borbe, po potrebi, stvara sebi rezerve izvlačenjem jedinica sa manje važnih borbenih odseka, bez obzira na prigovore određenih nižih starešina. Ovo se načelo na Istoku pokazalo kao dobro. U atomskom ratu više ne odgovara. Ali i danas je svakako pogrešno ako se *unapred* isključi izvlačenje rezerve iz prednje linije. Za sprečavanje opasnih prodora više komande moraju držati u pripravnosti potrebne rezerve.

Iz mnoštva ratnih iskustava treba primeniti još jedno naročito značajno. Gde god se još u vreme mira nije dovoljno intenzivno sprovodilo *maskiranje*, ono kod nemačkih jedinica nije *zadovoljilo*. Rusi su imali bolje maskiranje u pogledu dovitljivosti, obuke, kao i tehnike izvođenja. Izgleda da se danas opet ne poklanja dovoljna pažnja shvatanju da primena maskiranja može uštedeti krv, kao ni intenzivnosti obuke u maskiranju. Jedva da se mogu videti nagaravljeni lica, ali se često uočavaju nemaskirani, svojom pravilnošću upadljivi baterijski položaji, čak i kod Amerikanaca. Na zimskim vežbama može se videti jedinica čije je ljudstvo ogrnuto belim ogrtaćima, dok su, međutim, vozila oklopne pešadije crna. Zbog svoje vazdušne prevlasti u II svetskom ratu, koja bi se teško mogla osporiti, Amerikanci su mogli tako nešto sebi dozvoliti. Danas, međutim, više ne mogu.

Od osetnog, čak od odlučujućeg značaja pokazalo se *održavanje tempa pokreta* posle prodora u neprijateljsku borbenu zonu. Neprekidno kretanje mora se *zahtevati danonoćno* čak iako je jedinica zamorenja i proređena. Jedan nemački oklopni korpus je 1941. godine, u početku

pohoda na Rusiju, u toku četiri dana i četiri noći zabranio svako zaustavljanje, osim što je jednom dozvolio dvočasovni odmor radi snabdevanja; sve je to bilo provereno. Tu je izgledalo komandi tog korpusa da je ležala granica njegove fizičke snage. On je tada, mnogo pre ostalih jedinica, za nekoliko dana već izbio na *Berezinu* kod Bobrujska.

Slika budućeg rata navodi nas na pomisao da verovatno neće biti stabilizacije frontova. Ta slika mnogo više ukazuje na svestrane pokrete, na napad, na mnogobrojne međuprostore i dugačke otkrivene bokove sve do bataljona. Tu očekivanu sliku rata okarakterisali su merodavni i iskusni krugovi rečima: »Stojimo pred putem koji se udaljava od linijskog rata a približava njegovom pokretnom vođenju«.

D. NOĆNA BORBA

Jedan stručnjak iz neke od vojski NATO-organizacije nedavno je kazao: »U savremenoj borbi noć pruža najveću zaštitu«.

Čak pri izrazitoj neprijateljevoj nadmoćnosti u vazduhu, kao što su je imali saveznici u bici u Normandiji, Nemci su uspevali da noću dovode i premeštaju motorizovane jedinice, i to bez gubitaka koji bi bili vredni pomena. Preduslov za to bilo je njihovo odgovarajuće raščlanjavanje, takođe po dubini. Romel je ovu mogućnost osporavao. On je bio doveden u zabludu pod uticajem potpuno drugih prilika u goloj pustinji i njenim jasnim noćima. U njegovim zapisima nalazi se, uostalom, napomena, koja mnoge stvari razjašnjava: »Noćni napadi su poseban specijalitet Engleza«. U tome on ima pravo, bar što se tiče Afrike. U Normandiji se opet ovo u junu 1944. godine, izuzev prvog engleskog vazdušnog desanta, nije pokazalo kao tačno.

Ne radi se samo o noćnim *marševima*. Treba izučiti čitav niz materijala da bi se — na osnovu iskustava iz II svetskog rata i uslova kakvi se očekuju u atomskim dej-

stvima — za neku jedinicu, samu ili združenu sa ostalim rodovima, moglo smatrati da je obučena. Kao primer navodimo izdavanje većih i manjih zapovesti *na zemljištu*, noćno izviđanje, noćnu blisku borbu, osiguranje, prepad, maskiranje i ukopavanje, noćno gađanje, noćni rad svih sredstava veze pod teškim uslovima i u vremenskom tesnacu, noćni dotur, rad u radionici pod ratnim uslovima i sl. Ako je sve ovo potrebno bilo kom rodu vojske, onda je to, pre svega, brzim jedinicama.

Počev od septembra 1944. godine, nemačka Inspekcija oklopnih jedinica pristupila je, na osnovu ratnih iskustava, izradi posebnih planova za *dnevnu i noćnu obuku* za svaki rod oružja u sastavu brzih jedinica, i to za skraćenu obuku.

Teorija o noćnim borbama, a u vezi s tim i osnovna kao i sistematska razrada obuke, tretirane su ranije u vojnoj praksi, i to ne samo u nemačkoj već i u drugim vojskama, kao neka vrsta »Pepeljuge«. Uspešna noćna obuka zahteva puno razmišljanja i udubljivanja, i to odozgo na dole. Ona traži, pre svega, da se za svaki rod vojske ponasob razrade teorijske postavke. Neophodan je i poseban *propis o noćnoj obuci*. Uplitanje takvih odredbi u druge propise *ne može zadovoljiti* potrebe.

U miru je trupa zazirala od produbljivanja noćne obuke, i to ne samo zbog inercije ili komoditeta. Velikom broju nastavnika nedostajalo je (*Know how**) za izvođenje nastave u pojedinostima. Osim toga, noćni rad je bio ograničen i na prigodna trupna vežbališta, i to zbog teškoća sa vlastima oko mesta za vežbanje i naknade za pričinjene štete u polju, što je trupi stvaralo neugodnosti, kao i zbog prigovora usled narušavanja noćnog mira uvaženih građana.

Niko ko je stvarno upoznao rat u *prednjoj liniji* na raznim frontovima ne može tvrditi da je ijedna zapadna armija u noćnim borbama imala prevagu nad Rusima ili da im je bar bila jednaka.

*) Znati kako. — Prim. prev.

U Engleskoj, gde su se neka iskustva iz borbi sa urođenicima morala da odbace, ovo su pitanje, pod upornim nastojanjima vojnog piscu Lidl-Harta, teorijski više izučavali i najzad ga zaturili u jednoj komisiji. Nasuprot tome, britanski oficiri u Africi postavili su kasnije ovo pitanje u pogledu tehničkog sprovođenja dalekovido *ab ovo.**) Njima je u ratu pošlo za rukom da od Montgomerija, koji se u početku odupirao, stvore Paulusa noćne borbe, ali do Normandije ova su shvatanja ponovo izbledeli.

Kada se završio II svetski rat, pred nemačkom komandom brzih jedinica nalazio se još nepotpuno sazreli plan o tome da se obrazuje »posebna noćna borbeni grupa«. Osnovna postavka za ovo bila je da se posle upada i proboga, u neprekidnom skokovitom navaljivanju (leap frogging)**) prodire u dubinu. Gledajući unazad, ovo shvatanje se ne može prihvati. Zamisao o obrazovanju specijalne jedinice mora se odbaciti. Obuka u vođenju noćne borbe mora biti temeljna za sve brze jedinice, i to ne samo zato što nastaje atomska era.

Period posle završetka II svetskog rata konačno je jasno pokazao dve stvari: noćnu borbu primenjivale su sa izrazitim uspehom više azijske negoli zapadne vojske. U Koreji su crvene kineske trupe takođe vodile veće noćne borbe da bi izbegle vazdušnu nadmoćnost SAD. Pri jednom od ovih napada 2. južnokorejski korpus bio je skoro potpuno uništen. Interesantno je da je taj oblik napada usledio protiv jednog protivnika koji je bio bolje opremljen ratnom tehnikom.

Noćna borba nije više izuzetak. U današnjim brzim nastojanjima ne radi se ni u kom slučaju o noćnoj borbi ograničenoj samo na manje noćne poduhvate, kao što su odbrana od komandosa ili izvođenje čarki, već je reč o pravoj noćnoj borbi združenih jedinica. Među istaknutim stručnjacima brzih jedinica podjeljena su mišljenja o tome

*) Ispodjetka. — Prim. prev.

**) Skokovito, poput žabljih skokova. — Prim. prev.

da li borba treba da bude u okviru ojačanog bataljona sa pridatim tenkovima i pionirima, odnosno taktičke grupe koja se može čvrsto držati u ruci, ili na širem frontu sa međuprostorima *u taktičkoj grupi jačine združene brigade.*

U oba slučaja traži se obučavanje za noćnu borbu zajedno sa vazduhoplovnim snagama. Ove snage treba vertikalnom vatrom da postave prepreku iza neprijateljih snaga, ili vatreći valjak ispred vlastitih jedinica u napadu.

Međutim, ako ništa drugo ne bi moglo da uveri onog koji je sklon sumnji, to će učiniti povećana opasnost od *taktičkog ili operativnog* noćnog vazdušnog desanta. Tu je reč o tome da se u osnovi uđe u tehniku njegovog izviđanja, upravo u to što je u doktrini, pri početku invazije, kod Nemaca istina već postojalo, ali što na žalost nije sprovedeno... U Nemačkoj nije bilo malo takvih koji su podržavali zahteve da se noćnoj obuci obezbedi planski potpuniji sistem i šire polje rada. Međutim, njihovi glasovi nisu slušali.

E. ZAVRŠNE NAPOMENE

Naš mogući protivnik predstavlja sa svojim tenkovima izvanrednu opasnost. U svojoj školi za komandante on ima čvrstine, a po prirodi mu je tuđe dvoumljenje. Uostalom, za sovjetske oklopne snage i njihov mentalitet važi ono što je ranije govoreno za englesku flotu: (*We have the men, the money and the ships*)* Izgleda da će, prema sovjetskom shvatanju, oklopne jedinice presudno uticati na ishod budućeg rata na kopnu. Njihove današnje starešine, na osnovu stečenih iskustava, s pravom se mogu nazvati prema ruskom vojničkom žargonu »šareni đavo« *i ne smeju se ni u kom slučaju potceniti.* Relativno najveća prepreka koju oni imaju da savladaju ogleda se u samo-

*) Imao ljude, novac i brodove. — Prim. prev.

stalnosti nižeg starešinskog kadra, koja je strana njihovom sistemu, pa je zato teško ostvarljiva.

Nemačka vojska i njen rukovodstvo zacelo imaju mnogo da nauče od onih u SAD, kao na primer: razmišljanja o vazdušnoj i pomorskoj sili, o međusobnoj zavisnosti politike i vođenja rata, kao i o globalnoj strategiji. Međutim, trebalo bi da imaju manje iskustava na polju komandovanja brzim jedinicama u pokretnoj borbi od onih koje je mogla da stekne nemačka vojska u borbi sa ruskim protivnikom. Treba se nadati da će ova iskustva biti iskorisćena i u obliku čvrste doktrine poslužiti za široko razvijenu obuku.

Atomsko oružje je dovelo do revolucije kojoj nema ravne. Privremeni zaključci o nužnim promenama ne mogu se još izvući. Potrebno je da se ovaj proces ubrza teorijski i u pogledu obuke, naročito u Bundesveru. Većina starešina, sve do komandanta bataljona, koji su postali naročito značajni, dolazi iz pešadije. Ovim inače veoma zaslužnim oficirima potrebna je intenzivna preobuka za komandovanje brzim jedinicama u borbi u atomskim uslovima.

Vežbališta za praktično vežbanje jedinica su nedovoljna. Unutrašnji politički obziri i ovde su u suprotnosti sa opravdanim zahtevima za podizanje odbrambene gotovosti, a obuka pokretne jedinice u atomskoj eri, koja znači životno pitanje naroda, ne može se činiti zavisnom od lokalnih građanskih interesa.

Adolf Hitler je nižem starešinskom kadru oduzeo samostalnost, jednu od suštinskih obeležja stare nemačke vojske. Ona će morati ne samo da se ponovo uspostavi već da se u atomskoj eri i poveća.

Taktički zaključci mogu se uopšteno sažeti u tome da je za održavanje i izvođenje pokretne borbe potrebno i odlučujuće *trojstvo vazduhoplovstva, kopnenih oklopnih jedinica i taktičkih atomskih raketa*. Ostaje da se prihvati sve ono što podstiče brzinu i samostalnost taktičke grupe, a otkloni sve što na centralističke tendencije može da deluje usporavajuće.

Ko napredno misli, mora ažurno učiti. Ovo je često lakše od učenja iznova, kao što se to sada nameće. To stavlja problem obuke u prvu liniju i pogoda sve činove. Stariji kao i mlađi starešinski kadar mora znati da komanduje brzim jedinicama u bilo kakvoj borbi kako konvencionalnoj, tako i u atomskom razračunavanju. A to je vrlo mnogo. Danas se greh sa najtežim posledicama zove sporost. Primena duhovnog dopinga je nužda. Pored toga, potrebno je sistematsko proveravanje šta od ranije osvedočenog iskustvenog blaga iz II svetskog rata treba odbaciti. Taktička iskustva, uopšte uzeto, zastarevaju brže nego krupna osnovna načela operativnog komandovanja.

Ozbiljni stariji nosioci taktičkih iskustava iz II svetskog rata uskoro će izumreti. Dosta od njihovog znanja je već danas, a za nekoliko godina biće još mnogo više prevaziđeno.

Bez duhovnog obnavljanja i nižeg starešinskog kadra, ponovo bi dobila svoj značaj jedna izreka Fridriha II, kralja Pruske, samo sa donekle izmenjenim smislim: »Nemačka otadžbina bi imala isto tako dobru vojsku kao u prošlosti samo ako bi je posedovala po svojoj ideji.«